

VALERII MAXIMI

Dictorum, Factorumque
Memorabilium

E X E M P L A.

*Adjecto Indice propriorum Nominum,
Rerumque memoria dignarum
locupletissimo.*

NEAPOLI, M. DCC. XVI.
Apud Bernardum-Michaëlem Raillard.

Superiorum licentia.

VALERII MAXIMI VITA.

VALERIUS MAXIMUS ci-
vis Romanus, Patricio ge-
nere natus, omnem pueri-
tiam, & magnam adolescen-
tiæ partem literis percipien-
dis, & honestis artibus dedit. Inde sum-
pta virili toga, se contulit ad rei milita-
ris disciplinam, ubi aliquandiu stipendia
fecisse, & in Asiam cum Sexto Pompejo
navigasse dicitur. Unde reversus, cum
videret se patriæ suæ tam benedicendo,
quam benefaciendo posse prædesse, à quo
incepto studio militiæ gloria detinuerat,
eodem regressus statuit urbis Romæ, ex-
terarumque gentium facta, simul ac di-
cta memoratu digna, ut ipse fatetur, lite-
rarum monumentis commendare: quod
feliciter, & gloriosè consecutus est. Flo-
ruit autem Tiberii Cæsaris temporibus,
& sub ejus imperio, hanc scripsit histo-
riam, cujus etiam numen invocat. Im-

A 2 pera-

peratores enim Romani, eum virtute
sua, justè, sanctèque gessissent imperium,
divino celebrabantur honore, & in Deo-
rum numerum transferebantur, unde
etiam Divos Imperatores appellamus.
Genus verò suum paternum à gente Va-
leria, maternum, à Fabia duxisse fertur;
Unde Valerius Maximus ex utraque fa-
milia ei nomen est, de cujus morte certi
nihil potest afferri.

CA:

CAPITUM INDEX.

LIBRI PRIMI.

D <i>E cultu Deorum.</i>	
<i>Caput</i>	I.
<i>De neglecta religio-</i>	
<i>ne.</i>	II.
<i>De simulata religione.</i>	III.
<i>De Auspiciis.</i>	IV.
<i>De Hominibus.</i>	V.
<i>De Prodigis.</i>	VI.
<i>De Somniis.</i>	VII.
<i>De Miraculis.</i>	VIII.

LIBRI II.

<i>De Infinitis antiquis.</i>	
<i>Cap.</i>	I.
<i>De Disciplina militari.</i>	II.
<i>De Iure triumphandi.</i>	III.
<i>De Censoria nota.</i>	IV.
<i>De Majestate.</i>	V.

LIBRI III.

<i>De Indole.</i>	Cap. I.
<i>De Fortitudine.</i>	II.
<i>De Patientia.</i>	III.
<i>De iis, qui humili loco nati,</i>	
<i>clari evaserunt.</i>	IV.
<i>De iis, qui à parentibus cla-</i>	
<i>vis degeneraverunt.</i>	V.
<i>De iis, qui ex illustribus, in</i>	
<i>veste, aut catero cultu li-</i>	
<i>centis, quam mos pa-</i>	
<i>trius permittetas, indul-</i>	
<i>serunt.</i>	VI.
<i>De fiducia sui.</i>	VII.
<i>De Constantia.</i>	VIII.

LIBRI IV.

<i>De animi moderatione.</i>	Cap. I.
<i>De iis, qui ex inimicis juu-</i>	
<i>cti sunt amicitia, & ne-</i>	
<i>cessitudine.</i>	II.

<i>De abstinentia, & conti-</i>	
<i>nentia.</i>	III.
<i>De paupertate.</i>	IV.
<i>De verecundia.</i>	V.
<i>De amore conjugali.</i>	VI.
<i>De amicitia.</i>	VII.
<i>De liberalitate.</i>	VIII.

LIBRI V.

<i>De humanitate.</i>	Cap. I.
<i>De gratis.</i>	II.
<i>De ingratia.</i>	III.
<i>De pietate Coriolani.</i>	IV.
<i>De pietate erga fratres.</i>	V.
<i>De pietate erga patriam.</i>	VI.
<i>De parentum amore, et indul-</i>	
<i>gentia in liberos.</i>	VII.
<i>De parentum severitate ad-</i>	
<i>versus liberos.</i>	VIII.
<i>De parentum moderatione</i>	
<i>adversus susceptos libe-</i>	
<i>ros.</i>	IX.
<i>De Horatio pulvillo.</i>	X.

LIBRI VI.

<i>De pudicitia</i>	Cap. I.
<i>Qua liberè dicta, aut fa-</i>	
<i>cta.</i>	II.
<i>De severitate.</i>	III.
<i>Graviter dicta, aut facta.</i>	IV.
<i>De justitia.</i>	V.
<i>De fide publica.</i>	VI.
<i>De fide uxorum erga vi-</i>	
<i>ros.</i>	VII.
<i>De fide servorum erga do-</i>	
<i>minos.</i>	VIII.
<i>De mutatione morum, &</i>	
<i>fortuna.</i>	IX.
<i>De iis, qui à statu humili ad</i>	
<i>altiora ascenderunt.</i>	X.

A B C

VALERII
MAXIMI
VITA.

VALERIUS MAXIMUS ci-
vis Romanus, Patricio ge-
nere natus, omnem pueri-
tiam, & magnam adolescen-
tiæ partem literis percipien-
dis, & honestis artibus dedit. Inde sum-
pta virili toga, se contulit ad rei milita-
ris disciplinam, ubi aliquandiù stipendia
fecisse, & in Asiam cum Sexto Pompejo
navigasse dicitur. Unde reversus, cum
videret se patriæ suæ tam benediceudo,
quam benefaciendo posse prædesse, à quo
incepto studio militiæ gloria detinuerat,
eodem regressus statuit urbis Romæ, ex-
terarumque gentium facta, simul ac di-
cta memoratu digna, ut ipse fatetur, lite-
rarum monumentis commendare: quod
feliciter, & gloriosè consecutus est. Flo-
ruit autem Tiberii Cæsaris temporibus,
& sub ejus imperio, hanc scripsit histo-
riam, cujus etiam numen invocat. Im-

A 2 pera.

De varietate casuum. XI.

LIBRI VII.

De felicitate. Cap. I.

Sapienter dicta, aut facta. II.

Vasfrè dicta, aut facta. III.

De stratagematis. IV.

De repulsis. V.

De necessitate. VI.

De testamentis, quæ rescissa sunt. VII.

De testamentis, quæ rata manserunt. VIII.

De Qu. Celio, & Lucio Lucullo. IX.

LIBRI VIII.

Infames rei, quibus ex causis absoluti, aut damnati sunt. Cap. I.

De privatis judiciis. II.

Quæ mulieres apud Magistratus pro se, aut aliis causas egerunt. III.

De quaestionibus. IV.

De testibus. V.

Qui quæ in aliis vindicaverunt ipsi commiserunt. VI.

De studio, & industria. VII.

De otio. VIII.

Quanta vis est eloquentiæ. IX.

Quantum momentum sit in pronuntiatione, & apta motu corporis. X.

Quam magni effectus artium sunt. XI.

Quædam nulla arte effici possunt. XII.

Sua quemque artis, & auctoritatem, & disputatorem optimum esse. XIII.

De senectute. XIV.

De cupiditate gloriæ. XV.

Quæ cuique magnifica commiserunt. XVI.

LIBRI IX.

De luxuria. Cap. I.

De crudelitate. II.

De ira, & odio. III.

De avaritia. IV.

De superbia, & impotentia. V.

De perfidia. VI.

De vi, & seditione, & de Populo Romano. VII.

De temeritate. VIII.

Quantum valet error. IX.

De ultione. X.

Dicta improba, aut facta scelerata. XI.

De moribus non vulgaribus. XII.

De cupiditate visæ. XIII.

Quam exquisita custodia usi sunt, quibus suspecti domesticæ fuerunt. XIV.

De similitudine formæ. XV.

De iis, qui infimo loco nati mendacio se clarissimis familiis inserere conati sunt. XVI.

VALERII⁷

MAXIMI

Factorum, ac Dictorum Memorabilium

LIBER PRIMUS,

Ad Tiberium Casarem

PROLOGVS!

URBIS ROMÆ, exterarumque gentium facta simul, ac dicta memoratu digna, quæ apud alios latius diffusa sunt, quàm ut breviter cognosci possint, ab illustribus electa authoribus deligere constitui: ut documenta sumere volentibus longæ inquisitionis labor absit. Nec mihi cuncta complectendi cupiditas incessit. Quis enim omnis ævi gesta, modico voluminum numero comprehenderit? Aut quis compos mentis, domesticæ, peregrinæque historiarum feriem, felici superiorum stylo conditam, vel attentiore cura, vel præstantiore facundia,

traditurum se speraverit? Te igitur huic
 cœpto, pœnes quem hominum, Deorum-
 que cœnsus, maris, ac terræ regimen
 esse voluit, certissima salus patriæ Cæsar,
 invocō: cuius cœlesti providentia vir-
 tutes, de quibus dicturus sum, benignis-
 simè foventur: vitia severissimè vindi-
 cantur: Nam si prisca Oratores ab Jove
 Opt. Max. bene orsi sunt, si excellentissi-
 mi vates à numine aliquo principia tra-
 xerunt, mea parvitas eò justius ad favo-
 rem tuum decurrerit, quòd cætera divi-
 nitas opinione colligitur: tua, præsentis
 fide, paterno, avitoque syderi par vide-
 tur: quorum eximio fulgore multum
 ceremoniis nostris inclytæ claritatis ac-
 cessit. Reliquos enim Deos accepimus,
 Cæsares dedimus. Et quoniam initium à
 cultu Deorum petere in animo est, de
 conditione ejus summatim differam.

DE CULTU DEORUM.

CAPUT I.

MAIORES nostri stas, solennesque
 ceremonias, Pontificum scientia:
 bene gerendarum rerum autho-
 ritates, Augurum observatione: Apol-
 linis prædictiones, vatum libris, porten-
 torum depulsa, Hetrusca disciplina expli-
 cari

cari voluerunt; Prisco etiam instituto rebus divinis opera datur: cum aliquid commendandum est, precatione: cum exposcendum, voto: cum solvendum, gratulatione: cum inquirendum, vel extis, vel fortibus, impertito: cum solenni ritu peragendum, sacrificio: quo etiam ostentorum, ac fulgurum denuntiationes procurantur.

DE CERERE PLACANDA.

Tantum autem studium antiquis non solum observandæ, sed etiam amplificandæ religionis fuit, ut florentissima tum, & opulentissima civitate, decem principum filii S. C. singulis Hetruriæ populis, percipiendæ sacrorum disciplinæ gratia traderentur: Cererique, quam more Græcæ venerari instituerant, sacerdotem à Velia, cum id oppidum nondum civitatis nomen accepisset, Chalcitanam peterent: vel, ut alii dicunt, Caliphenam: ne Deæ vetustis ritibus perita deesset Antistes. Cujus cum in urbe pulcherrimum templum haberent, Gracchano interiu pollutum, moniti Sibyllinis libris, ut vetustissimam Cererem placarent, Ennam (quoniam sacra ejus inde orta credebant) quindecim viros ad eam propitiandam miserunt. Item matri Deum

ſepenumero Imperatores noſtri, compoſtes victoriarum, ſulcepta vota Peſſinuntem profecti, ſolverunt.

DE METELLO PONTIFICE.

Metellus verò Pont. Max. Poſthumium Conſulem, eundemque Flaminem Maritalem, ad bellum gerendum Africam petentem, ne à ſacris diſcederet, multa indiſta, urbem egredi paſſus non eſt: religioniq; ſummum imperium ceſſit: quòd tutò ſe Poſthumius Martio certamini commiſſurus non videbatur, ceremoniis Martis deſertis.

DE TIBERIO GRACCHO.

Laudabile XII. falcium religioſum obſequium: laudabilior quatuor & vigin-ti in conſimili re obedientia: à Tiberio enim Graccho ad collegium augurum literis ex provincia miſſis; quibus ſignificabat ſe, cùm libros ad ſacra populi pertinentes legeret, animadvertiſſe vitio tabernaculum captum, comitiis conſularibus, quæ ipſe feciſſet, eaque re ab auguribus ad ſenatum relata, juffu ejus C. Figulus è Gallia, Scipio Naſica è Corſica Romam redierunt, & ſe conſulatu abdicaverunt.

LIBER I. II
DE P. CÆLIO, M. CORNELIO,
& aliis.

Consimili ratione post P. Cælius, Marcus Cornelius, M. Cethegus, & C. Claudius propter exta parum curiosè admota aris Deorum immortalium, variis temporibus, bellisque diversis, Flaminio abire jussi sunt. coactique etiam.

DE S U L P I T I O.

At Sulpitio inter sacrificandum è capite apex prolapsus, eidem sacerdotium abstulit.

DE F A B I O M A X.

Occentusq; foricis auditus, Fabio Max. dictaturam, C. Flaminio magisterium equitum deponendi causam præbuit.

DE P U B L I O L I C I N I O.

Adjiciendum his, quòd P. Licinio Pontifici Max. virgo Vestalis, quia quadam nocte parum diligens æterni ignis custos fuisset, digna visa est, quæ flagro admoveretur.

DE V I R G I N E Æ M I L I A.

Maximæ verò virginis Æmilix disciplinam, extincto igne, tutam ab omni reprehensione Vestæ numen præstitit: quia adorante, cum carbasum, quam optimam habebat, foculo imposuisset, subito ignis emicuit.

VALER. MAX.
DE MARCELLO,
Et Templo Honoris.

Non mirum igitur, si pro eo imperio augendo, custodiendoque pertinax eorum indulgentia Deorum semper excubuit, quod tam scrupulosa cura, parvula quoque momenta religionis examinari videntur: quia nunquam remotos ab exactissimo cultu ceremoniarum oculos habuisse nostra civitas existimanda est. In qua cum Marcellus quintum Consultum gerens, templum Honori, & Virtuti; Clastidio prius, deinde Syracusis positus nuncupatis debitum votis consecrare vellet, à collegio pontificum impeditus est: negante unam cellam duobus Diis rectè dicari: futurum enim, si quid prodigii accidisset in ea, ne dignosceretur, utri rem divinam fieri oporteret: nec duobus nisi certis Diis unà sacrificari solere: ea pontificum admonitione effectum est, ut Marcellus, separatis aedibus, Honoris, ac Virtutis simulachra statueret: neque aut collegio pontificum auctoritas amplissimi viri, aut Marcello adjectio impensæ impedimento fuit, quominus religionibus suis tenor, suaque observatio redderetur.

DE

LIBER I. 13
DE L. FURIO BIBACULO.

Obruitur etiam tot illustribus consularibus L. Furius Bibaculus, exemplique locum vix post Marcellum invenit. Sed pii simul, ac religiosi animi laude fraudandus non est: qui prætor à patre suo collegii Saliorum magistro iussus, sex lictoribus præcedentibus arma ancilia tulit: quamvis vacationem hujus officii, honoris beneficium haberet. Omnia namque post religionem ponenda semper nostra civitas duxit: etiam in quibus summæ majestatis conspici Deus voluit. Quapropter non dubitaverunt sacris imperia servire: ita se humanarum rerum futura regimen existimantia, si divinæ potentia bene, atque constanter fuissent famulata. Quod animi iudicium in privatorem quoque pectoribus versatum est. Urbe enim à Gallis capta, cum Flamen Quirinalis, virginesque Vestales sacra, onere partito, ferrent, easque Pontem Sublicium transgressas, & clivum, qui ducit ad Janiculum, descendere incipientes, L. Alvanus plastro conjugem, & liberos vehens aspexisset, propior publicæ religioni, quam privatæ charitati, suis ut plastro descenderent, imperavit: atque in id virgines, & sacra imposita, omis-

omisso cœpto itinere, Cærete oppidum pervexit: ubi cum summa veneratione recepta, grata memoria, ad hoc usque tempus hospitalem humanitatem testantur. Inde enim institutum est sacra, Cæremonias vocari: quia Cæretani ea, in fracto Reipub. statu, perinde ac florente, coluerunt. Quare agreste illud, & sordidum plaustrum, tempestivè capax cujuslibet fulgentissimi triumphalis currus, vel æquaverit gloriam, vel antecesserit.

DE CAJO FABIO.

Eadem Reipublicæ tempestate C. Fabius Dorso memorabile exemplum servatæ religionis dedit. Namque Gallis Capitolium obsidentibus; ne statutum Fabiæ gentis sacrificium interrumperetur, Gabino ritu cinctus, manibus, humerisque sacra gerens, per medias hostium stationes, in Quirinalem collem pervenit: ubi omnibus solenni more peractis, in Capitoliam post divinam venerationem, victricium armorum perinde ac victor, rediit.

DE P. CORNELIO, ET BÆBIO

Pamphilo Consulibus.

Magna conservandæ religionis etiam Pub. Cornelio, & Bæbio Pamphilo Coss.
apud

apud majores nostros acta cura est. Si-
quidem in agros Lucii Petilii scribe sub
Janiculo cultoribus terram altius ver-
santibus: duabus arcis lapideis repertis,
quarum in altera scriptura indicabat cor-
pus Numæ, Pomponii filii fuisse: in
altera libri reconditi erant, Latini se-
ptem de jure Pontificum, totidemque
Græci de disciplina sapientiæ: Latinos
magna diligentia asservandos curave-
runt: Græcos, quia aliqua ex parte ad
solvendam religionem pertinere existi-
mabantur, Petilius prætor Urbanus ex
auctoritate Senatus per Victimarios fa-
cto igne, in conspectu populi cremavit.
Noluerunt enim prisca viri quicquam
in hac civitate asservari, quo animi ho-
minum à Deorum cultu avocarentur.

DE TARQUINIO REGE.

Tarquinius autem rex M. Tullium
Duumvirum, quod librum secreta civi-
lium sacrorum continentem, custodiæ
sue commissum, corruptus Petronio Sa-
bino describendum dedisset, culeo insu-
tum in mare abjici jussit: idque supplicii
genus non multò post parricidis lege ir-
rogatum est. Justissimè quidem: quia
pari vindicta parentum, ac Deorum vio-
latio expianda est.

DE

DE M. REGULO ATTILIO.

Sed iis quę ad custodiam religionis at-
 tinent, nescio an omnes M. Attilius Re-
 gulus præcefferit, qui ex victore specio-
 sissimo, infidiis Hasdrubalis, & Xanthippi
 Lacedæmonii Ducis, ad miserabilem ca-
 ptivi fortunam deductus, ac missus ad
 S. P. Q. R. legatus, ut ex se & uno, &
 sene complures Pœnorum juvenes pen-
 farentur: in contrarium dato consilio,
 Carthaginem petiit: non ignarus ad
 quàm crudeles, squàmque etiam meritò
 sibi infestos Deos reverteretur: verùm
 quia his juraverat, si captivi eorum red-
 diti non forent, ad eos sese rediturum.
 Potuerunt profectò Dii immortales effe-
 ratam mitigare sævitiam: cæterùm quo
 clarior esset Attilii gloria, Carthaginen-
 ses moribus suis uti passi sunt: tertio Pu-
 nico bello religiosissimi spiritus tam cru-
 deliter vexati, urbis eorum interitu, ju-
 sta exacturi piacula.

DE SENATU ROMANO.

Quanto nostrę civitatis Senatus ve-
 nerabilior in Deos? qui post Cannen-
 sem cladem decrevit, ne matronę ultra
 trigesimum diem luctus suos extende-
 rent, uti ab his sacra Cereris peragi pos-
 sent: quia majore penè Romanorum vi-
 rium

rium parte inexecrabili, ac diro solo jacente, nullius penates mœroris expertes erant. Itaque matres, ac filiae, conjugesque, & sorores, nuper interfectorum absterfis lachrymis, depositisque doloris insignibus, candidam induere vestem, & aris thura dare coactæ sunt: qua quidem constantia obtinendæ religionis, magnus cœlestibus injectus est rubor, ulterius adversus eam sæviendi gentem, quæ ne injuriarum quidem acerbitate ab eorum cultu absterreri potuerat.

DE PERSARUM

In Apollinem Religione.

Persæ mille navium numero Delum compulsi: templo Apollinis religiosas potius manus, quàm rapaces adhibuerunt.

DE RELIGIONE ATHENIENS.

Qui Philosophus etiam irreligiosè disputantes non tulerunt.

Athenienses Diagoram philosophum pepulerunt, quia scribere ausus fuerat, primum ignorasse an Dii essent: deinde si sint, quales sint. Idem Socratem damnaverunt, quòd novam Religionem introducere videbatur. Idem Phidiam tulerunt, quandiu is marmore potius, quàm eboze Mineryam fieri debere dicebat,

bat, quòd diutius nitor *esset mansurus* sed ut adjecit, & *vilius*, tacere jussurunt.

DE NEGLECTA RELIGIONE

CAPUT II.

DE VARRONE CONSULE

Dimicante cum Carthaginensibus.

Creditum est Varronem Consulem apud Cannas cum Charthaginensibus tam infeliciter dimicasse ob iram Junonis, quòd cum ludos Circeus Ædilis faceret in Jovis Optimi Maximi templo, eximia facie puerum histrionem ad excubias tenendas posuisset: quod factum post aliquot annos memoria repetitum, sacrificiis expiatum est.

DE POTITIO

Non observante sacra.

Hercules quoque detractæ religionis suæ, & gravem & manifestam penam exigisse traditur. Nam cum Potitii sacrorum ejus ritum, quem pro dono genti eorum ab ipso assignatum, velut hæreditarium obtinuerant, auctore Appio Censore, ad humile servorum ministerium transtulissent: omnes qui erant numero super xxx. puberes intra annum extincti sunt. Nomenque Potitium in
duo.

duodecim familias divisum propè inter-
riit : Appius verò luminibus cartus est.

DE APOLLINE

Vindicante se de sacrilegio.

Acer etiam sui numinis vindex Apol-
lo, qui Carthagine à Romanis oppressa,
veste aurea nudatus, id egit, ut sacrile-
gæ manus inter fragmenta ejus abscissæ
invenirentur. Brennus Gallorum dux
Delpnis Apollinis templum ingressus,
Dei voluntate in se manus vertit.

DE TURULIO.

Nec minus efficax ultor contemptæ
religionis filius quoque ejus Æsculapius:
qui consecratum templo suo lucum à
Turulio præfecto Antonii, ad naves
ei faciendas magna ex parte succisum
dolens, inter ipsum nefarium ministe-
rium devictis partibus Antonii, imperio
Cæsaris morti destinatum Turullium,
manifestis numinis sui viribus in eum
locum, quem violaverat, traxit: effecit-
que, ut ibi potissimum à militibus Cæ-
sarianis occisus, eodem exitio, & ever-
sis jam arboribus pœnas lueret, & adhuc
superantibus, impunitatem consimilis
injurix pareret: suamque venerationem,
quam apud colentes maximam semper
habuerat, Deus multiplicavit.

DE

Quintus autem Fulvius Flaccus impunè non tulit, quòd in censura tegulas marmoreas ex Junonis Laciniae templo in ædem Fortunæ Equestris, quam Romæ faciebat, transtulit. Negatur enim post hoc factum mente constitisse: quin etiam per summam ægritudinem animi expiravit, cùm ex duobus filiis in Illyrico militantibus, alterum decessisse, alterum graviter audisset affectum: cujus casu motus Senatus, tegulas Locros reportandas curavit: decretique circumspectissima sanctitate impium opus Censoris retexuit.

DE PLEMINIO

Legato Scipionis.

Tam mehercule, quam Pleminii legati Scipionis in thesauro Proserpinæ spoliando sceleratam avaritiam justa animadversione vindicavit. Cùm enim eum vinctum Romam protrahi jussisset, ante causæ dictionem in carcere teterrimo genere morbi consumptus est: pecuniam Dea ejusdem Senatus imperio, & quidem summam duplicando recuperavit. Quod quidem ad Pleminii facinus pertinuit, bene à patribus C. vindicatum est. Quod ad violentas regis Pyrrhi

for.

fordeis attinuerat, seipsam potenter atque efficaciter Dea defendit: coactis enim Locrensibus ex thesauro ejus, magnam illi pecuniam dare: cum onustus nefaria præda navigaret, vi subitæ tempestatis tota cum classe, vicinis Dææ litoribus illusus est: in quibus pecunia incolumis reperta, sanctissimi thesauri custodia restituta est.

EXTERNA.

DE MASINISSA REGE.

At non similiter Masinissa Rex Numidarum: cujus cum præfectus classis Melitam appulisset, èque fano Junonis denteis eburneos eximiæ magnitudinis sublato, ad eum pro dono attulisset: ut comperit unde advecti essent, quinque remi reportandos Melitam, inque templo Junonis collocandos curavit, insculptos gentis suæ literis, significantibus Regem ignorantem eos accepisse libenter Dææ reddidisse. Factum Masinissæ animo, quàm Punico sanguini convenientius: quanquàm quid attinet mores natione pendit? in media barbarie ortus, sacrilegium rescidit alenum.

DE DIONYSIO STRACUSANO.

Syraculis genitus Dionysius, tot sacrilegia sua, quot jam recognoscimus, jocosis

colis dictis prosequi voluptatis loco duxit : fano enim Proserpinæ spoliato Locris, cùm per altum, secundo vento classe veheretur : ridens amicis , Videtisne, ait , quàm bona navigatio ab ipsis Diis immortalibus sacrilegis tribuatur ? De tracto etiam Jovi Olympio magni ponderis aureo amiculo , quo eum Tyrannus Hiero è manubiis Carthaginensium ornaverat: injectoque ei laneo pallio: dixit , Æstate gravem esse aureum amiculum, hyeme frigidum: laneum autem ad utrunque tempus anni aptius . Idem Epidauri Æsculapio barbam auream demi jussit: quod affirmaret, non convenire patrem Apollinem imberbem, ipse verò barbatus conspici . Idem mensas argenteas, atq; aureas è fanis sustulit. Quodq; in his more Græciæ scriptum erat, bonorum Deorum eas esse : Uti se bonitate eorum prædicavit . Idem victorias aureas, & pateras, & coronas, quæ simulacrorum porrectis manibus sustinebantur, tollebat : & eas se accipere, non auferre, dicebat: perquàm stultum esse argumentando, à quibus bona precamur, ab his porrigentibus nolle sumere . Qui tametsi debita supplicia non exolvit: dedecore tamen filii, mortuus pœnas re-
 pen-

pendit, quas vivus effugerat. Lento enim gradu ad vindictam sui divina procedit ira: tarditatemque supplicii, gravitate compensat.

DE THYMASITHEO

Principe Liparitanorum.

In quam ne incideret Thymasitheus Liparitanorum princeps, consilio sibi pariter, atque universæ patriæ, utili providit exemplo. Excepta nanque in freto à civibus suis piraticam exercentibus magni ponderis aurea cratera, incitatoque ad eam partiendam populo: ut comperit à Romanis Pythio Apollini decimarum nomine dicatam, eam Delphos perferendam curavit.

DE VINDICTA CERERIS

In Alexandri milites exercita.

Mylesia Ceres, Mileto ab Alexandro raptam, milites, qui templum spoliaturi irruerant, flamma objecta privavit oculis.

DE DIOMEDONTE.

Diomedon unum ex decem Ducibus, qui eadem pugna Atheniensibus victoriam, sibi verò damnationem pepererunt: cum jam ad meritum supplicium duce-retur: nihil aliud locutus est, quàm ut vota pro incolumitate exercitus ab ipso nuncupata solverentur.

DE

NUma Pompilius, ut populum Romanum sacris obligaret: volebat videri sibi cum Dea Ægeria congressus esse nocturnos: ejusque monitu, se, quæ accepta Diis immortalibus sacra forent, instituere.

DE SCIPIONE AFRICANO.

Scipio Africanus non ante ad negotia publica, vel privata ibat, quàm in cella Jovis Capitolini moratus fuisset: & ideo Joye genitus credebatur.

DE L. SYLLA.

L. Sylla quoties prælium committere destinabat, parvum Apollinis signum Delphis sublatum, in conspectu militum complexus, orabat uti promissa maturaret.

DE Q. SERTORIO.

Q. Sertorius per asperos Lusitaniæ colles Cervam albam trahebat: ab ea se, quæ nam aut agenda, aut vitanda essent, prædicans admoneri.

E X T E R N A.

*DE MINOE, CRETÆ INSULÆ
Rege.*

Minos Cretensium Rex nono quoque anno quoddam præaltum, & vetusta
re-

religione consecratum specus secedere solebat: & in eo moratus, tanquam à Jove, quo se ortum ferebat, traditas sibi leges prærogabat.

DE PISISTRATO.

Atheniensium tyranno.

Pisistratus in recuperandâ tyrannidem, quam amiserat, simulatione reducentis se in arcem Minervæ est usus: cùm per ostentationem ignotæ mulieris, quæ Phya vocabatur formatæ ad habitum Deæ; Athenienses deciperet.

DE LYCURGO.

Lacedæmoniorum legislatore.

Lycurgus consilio Apollinis gravissimè Lacedæmoniorum civitati leges compositas ferre se persuasit.

DE SELEUCHO.

Seleuchus sub nomine Minervæ apud Locrenses prudentissimus habitus est. Bacchanalium sacrorum mos novus institutus, cùm ad perniciosam vesaniam iretur, sublatus est.

DE AUSPICIIS

C A P. IV.

DE LUCTATIO.

Luctatius, qui primum Punicum bellum confecit, à senatu prohibitus

B

est

est sortes Fortunæ Prænestinæ audire. Auspiciis enim patriis, non alienigenis Remp. administrare oportere judicabant.

DE C. CORNELIO HISPALO.

Cajus Cornelius Hispalus prætor peregrinus M. Pompilio Lenate, L. Calpurn. Coss. edicto Chaldæos intra decimum diem abire ex urbe, atq; Italia jussit: levibus, & ineptis ingeniis, fallaci syderum interpretatione quæstuosam mendaciis suis caliginem iniicientes.

Idem qui Sabazii Jovis cultu, sublato mores Romanos inficere conati sunt, domos suas repetere coëgit.

DE L. ÆMILIO PAULO.

Lucius Æmilius Paulus consul, cùm Senatus Isis & Serapis phana diruenda censuisset, eaque nemo opificum attingere auderet, posita prætexta securim arripuit, templiq; ejus foribus inflixit.

DE L. TARQUINIO.

Lucius Tarquinius Rex centuriis equitum, quas Romulus auspiciatò conscripserat, alias adiicere cupiens: cùm ab Decio Accio Navio augure prohiberetur: offensus interrogavit, Possset ne fieri, quod ipse mente conceperat? posse fieri dicente: jussit novacula cotem discindi: qua Decius allata, administrato incredibili

bili factò, effectum suæ professionis oculis regis subiecit .

DE TIBERIO GRACCHO.

Tiberius Gracchus, cùm ad res novas pararetur, auspicia domi prima luce petiit : quæ illi perquàm tristia responderunt : & janua egressus ita pedem offendit, ut digitus ei decuteretur: tres deinde corvi in eum adversum occinentes, partem tegulæ decussam ante ipsum protulerunt : quibus omnibus contemptis, à Scipione Nasica Pontifice Maximo decussus Capitolio, fragmento subsellii iectus procubuit .

DE PUBLIO CLAUDIO.

Publius Claudius bello Punico primo, cùm prælium navale committere vellet, auspiciaq; more majorum petiisset, & pullarius non exire pullos cauea nuntiasset, abiici eos in mare iussit : dicens, Quia esse nolunt, bibant .

DE L. JUNIO.

Lucius Junius P. Cl. collega neglectis auspiciis, classem tempestate amisit : damnationisq; ignominiam voluntaria morte prævenit .

DE METELLO.

Cùm Metellus Pontifex Maximus, Tusculanum petens iret : corvi duo in

os ejus adversum veluti iter impediens
advolaverunt: vixq; excuderunt, ut do-
mum rediret: insequente noctu ædes Ve-
stæ arsit: quo incendio, Metellus inter
iplos ignes raptum Palladium incolume
servavit.

DE M. TULLIO CICERONE.

Marco Ciceroni mors imminens au-
spicio prædicta est: cum enim in villa
Cajetana esset, corvus in conspectu ejus
horologii ferrum loco motum excussit, &
protinus ad ipsum tetendit, ac laciniam
togæ eò usq; morsu tenuit, donec servus
ad occidendum eum milites venisse nun-
tiaret.

DE M. BRUTO.

Marcus Brutus cum reliquias exerci-
tus sui adversus Cæsarem, & Antonium
eduxisset, duæ Aquilæ ex diversis castris
advolaverunt, & edita inter se pugna, ea
quæ ex parte Bruti fuerat, male mulctata,
fugit.

E T E R N A.

DE REGE ALEXANDRO.

Cum Rex Alexander urbem in Ægy-
pto construere vellet: architectus Demo-
crates cum cretam non haberet, polen-
taq; futuræ urbis lineamenta deduxisset:
ingens avium multitudo proxime lacu
emer-

emerſa, polentam depaſta eſt: quod Sacerdotes Ægyptiorum interpretati ſunt advenarum frequentiæ alimentis ſuffecturam urbem.

DE DEIOTARO REGE.

Deiotaro verò Regi omnia ferè auſpicatò gerenti ſalutaris aquilæ conſpectus fuit: qua viſa, abſtinuit ſe ab ejus teſti uſu: quod nocte inſequenti, ruina ſolo equatum eſt.

DE OMNIBUS

CAPUT V.

OMinum etiam obſervatio aliquo contactu religionis innexa eſt: quoniam non fortuito motu, ſed divina providentia conſtare creditur: quæ effecit, ut Urbe à Gallis deleta, deliberantibus P. C. utrum Veios migrarent, an ſua mœnia reſtituerent: fortè eo tempore è præſidio cohortibus redeuntibus, centurio in Comitio exclamaret: Signifer, ſtæ tue ſignum: hic optimè manebimus: ea enim voce audita, Senatus accipere omen ſe reſpondit: eveſtigioq; Veios tranſeundi conſilium omiſit. Quàm paucis verbis de domicilio futuri ſummi imperii confirmata eſt conditio. Credo indignum Diis exiſtimantibus, proſperis auſpiciis

Romanum nomen ortum, Vejentanæ urbis appellatione mutari: inclytæq; victoriæ decus modo abiectæ urbis ruinis infundi. Hujus tam præclari operis autor Camillus, cum esset precatus, ut si cui Deorum nimia felicitas Populi Rom. videretur, ejus invidia, suo aliquo incommodo satiaretur: subito lapsus decidit, quod omen ad damnationem, qua postea oppressus est, pertinuisse visum est: merito autem de laude inter se, victoria, & pia precatio amplissimi viri certaverunt: æquè enim virtutis est & bona patriæ auxisse, & mala in se transferre voluisse.

DE L. PAULO, ET FILIA.

Quid illud, quod L. Paulo consuli evenit, quam memorabile? cum ei forte evenisset, ut bellum cum rege Persa gereret, & domum è curia regressus, filiulam suam nomine Tertiam, quæ tum erat admodum parvula, osculatus: tristem animadverteret: interrogavit, quid ita eo vultu esset. Quæ respondit, Persam periisse. decesserat autem catellus: quem puella in delitiis habuerat nomine Persa. arripuit igitur omen Paulus, èq; fortuito dicto, quasi certam spem clarissimi triumphii animo præsumpsit.

DE

LIBER I. 31
DE CÆCILIA METELLI.

At Cæcilia Metelli dum sororis filiæ adultæ ætatis virginis, more prisco, nocte concubia nuptialia petit, omen ipsa fecit: nam cum in sacello quodam ejus rei gratia aliquândiu perfedisset, nec aliqua vox proposito cõgruens esset audita: fessa longa standi mora puella, rogavit materteram, ut sibi paulisper locum residenti accommodaret: cui illa: Ego verò, inquit, libenter tibi mea sede cedo. Quod dictum ab indulgentia profectum, ad certi ominis processit eventum: quoniam Metellus non multò post, mortua Cæcilia, virginem de qua loquor, in matrimonium duxit.

DE CAIO MARIO, ET

Ominis observatione.

Cajo autem Mario observatio ominis proculdubio saluti fuit, quo tempore hostis à Senatu judicatus, in domum Fannix Minturnis custodiæ causa deductus est: animadvertit enim a sellum, cum ei pabulum obiiceretur, neglecto eo, ad aquam procurrentem: quo spectaculo, Deorum providentia quo sequeretur, oblatum ratus: alioqui etiam interpretandarum religionum peritissimus: à multitudine, quæ ad opem illi ferendam conflu-

B 4 xerat:

xerat, impetravit, ut ad mare perduceretur: ac protinus naviculam conscendit: eaq; in Africam proventus, arma Syllæ victricia effugit.

DE POMPEIO MAGNO.

Pompeius verò Magnus in acie Pharfalica victus à Cæsare: fuga quærens salutem, cursu in insulam Cyprum. (ut aliquid in ea virium contraheret) classem direxit: appellensq; ad oppidum Paphum, conspexit in littore speciosum ædificium: gubernatoremq; interrogavit, quod ei nomen esset: qui respondit, *κακοβασίλεια* vocari: quæ vox spem ejus, quantulacunq; restabat, comminuit. Neq; id dissimulanter tulit: avertit enim oculos ab illis tectis, ac dolorem, quem ex diro omine conceperat, gemitu patefecit.

DE M. BRUTO.

Marci etiam Bruti dignus, admissio participio, eventus est omine designatus: si quidem post illud nefarium opus, natalem suum celebrans, cum Græcum versum exprimere vellet, ad illud potissimum Homericum referendum animo tendit.

αἰπὰ με μοῖρ ὅλη καὶ λητοῦς ἐκτανευ υἱός.
 qui Deus Philippenfi acie, à Cæsare & Antonio signo datus, in eum tela con-
 fertit.

DE

Consentaneo vocis jactu C. Cassii aurem fortuna pervellit : quæ orantibus Rhodiis, ne ab eo cunctis Deorum simulacris spoliarentur, Solem à se relinquere respondere voluit: ut rapacissimi victoris insolentiam, dicti tumore protraheret: abiectumq; Mecedonica pugna, non effigiem Solis, quam tantummodo supplicibus cesserat: sed ipsum Solem re vera relinquere coegit.

DE PETILIO.

Annotatu dignum iilud quoq; omen, sub quo Petilius consul in Liguria bellum gerens occiderit. Nam cum montem, cui Letum cognomen erat, oppugnaret: interq; adhortationem militum dixisset: hodie ego Letum utiq; capiam: inconsideratius præliando, fortuitum jactum vocis leto suo confirmavit.

DE EXTERNIS OMINIBUS:

Adiici nostris duo ejusdem generis alienigena exempla non absurdè possunt. Samii Priensibus auxilium adversus Carras implorantibus, arrogantia instincti, pro classe, & exercitu, Sibyllam eis de ritus gratia miserunt, quam illi velut divinitus datum præsidium interpretati, libenter receptam vera fatorum prædi-

Etionc, Victoriæ ducem habuerunt.

DE APOLLONIATARUM
OMINE.

Ne Apolloniatae quidem poenitentiam egerunt, qui cum bello Illyrico pressi, Epidamnios, ut sibi opem ferrent, orassent: atque illi flumen vicinum mœnibus suis nomine Aeantem in adiutorium se mittere dixissent: Accipimus, quod datur, responderunt: eique primum in aciem locū, perinde ac duci assignaverunt: ex insperato enim superatis hostibus, successum suum omni acceptum referentes, & tunc Aeanti ut Deo immolaverunt, & deinceps omnibus præliis duce uti instituerunt.

DE PRODIGIIS

C A P. VI.

DE SERVIO TULLIO.

Prodigiorum quoque, quæ aut adversa, aut secunda acciderunt, debita proposito nostro relatio est. Servio Tullio etiam tum puerulo dormienti, circa caput flammam emicuisse domestici oculi annotaverunt. Quod prodigium Prisci Tarquini Regis uxor Tanaquil admirata, Servium serva natum, in modum filii educavit, & ad regium fastigium evexit.

DE

Æquè felicis eventus illa flamma, quæ ex L. Martii ducis duorum exercituum, quos interitus Publii, & Cnei Scipionum in Hispania debilitaverat, capite concionantis eluxit. Nanq; ejus aspectu pavidæ adhuc milites, pristinam recuperare fortitudinem admoniti: octo & triginta hostium millibus cæsis, magnoq; numero in potestatem redactis, bina castra, Punicis opibus referta, ceperunt.

DE LACU ALBANO.

Item cùm bello acri, & diutino Veientes à Romanis intra mœnia compulsæ, capi non possent, eaq; mora non minus obsidentibus, quàm obsessis intolerabilis videretur, exoptatæ victoriæ iter miro prodigio Dii immortales patefecerunt. Subitò enim Albanus lacus, neq; cœlestibus auctus imbribus, neque inundatione ullius amnis adiutus, solitum stagni modum excessit: cujus rei explorandæ gratia, legati ad Delphicum oraculum missi retulerunt præcipi fortibus, ut aquam ejus lacus emissam, per agros diffunderent: sic enim Veios in potestatem Populi Romani venturos. Quod prius quàm legati renunciarent, Aruspex Veientium à milite nostro (quia do-

mestici interpretes deerant) raptus, & in castra perlatus futurum dixerat. Ergo senatus duplici prædictione monitus, eodem penè tempore, & religioni paruit, & hostium urbe potitus est. Nec parum prosperi successus est, quod sequitur.

DE L. SYLLA CONSULE.

Lucius Sylla Consul Sociali bello cum in agro Nolano ante prætorium immolaret, subito ab una parte aræ prolapsam anguem prospexit : qua visa, Posthumi aruspiciis hortatu continuo exercitum in expeditionem eduxit, ac fortissima Samnitum castra cepit: quæ victoria futuræ ejus amplissimæ potentiae gradus, & fundamentum extitit.

DE C. VOLUMNIO,

& Servio Sulpitio.

Præcipuæ admirationis etiam illa prodigia, quæ C. Volumnio, & Ser. Sulpitio CONSS. in urbe nostra inter initia, motusq; bellorum acciderunt. Bos namque, mugitu suo in sermonem humanum converso, novitate monstri, audientium animos exterruit. Carnis quoq; in modum nimbi dissipatæ partes ceciderunt: quarum majorem numerum præpetes diripere aves, reliquum humi per aliquot dies, neque odore tetro, neque de-

for:

formi aspectu mutatum jacuit . Eiusdem generis monstra alio tumultu credita sunt, puerum infantem semestrem in foro Boario triumphum proclamasse . Alium cum elephantino capite natum . In Piceno lapides pluiffe . In Gallia lupum vigili è vagina gladium abstulisse . In Sicilia scuta duo sanguinem sudasse . Etiam metentibus cruentas spicas in corbem decidisse . Cerites aquas sanguine mistas fluxisse . Bello etiam Punico secundo constitit Cn. Domitio bovem dixisse : Cave tibi, Roma .

DE CAJO FLAMINIO .

Cajus autem Flaminius inauspicatò Consul creatus , cùm apud lacum Trasimenum, cum Annibale conflicturus convelli signa jussisset, lapso equo , super caput ejus humi prostratus est : nihilq; eo prodigio inhibitus, signiferis signa moveri sua sede posse negantibus , malum, ni continuò ea effodissent, minatus est . Verùm hujus temeritatis utinam sua tantùm, non etiam populi Romani maxima clade pœnas pependisset : in ea nanque acie xv. millia Romanorum cæsa, vi. millia capta, xx. millia fugata sunt. Consul obtruncati corpus ad funerandum ab Annibale quæsitum est : qui quantum in ipso

ipſo fuerat , Romanum ſepelierat imperium .

DE C. HOSTILIO .

Flamini autem præcipitem audaciam C. Hostilius Mancinus veſana perfeverantia ſubſequitur : cui Conſuli in Hiſpaniam ituro hæc prodigia acciderunt: cùm Lanuvii ſacrificium facere vellet , pulli cavea emiſſi in proximam ſylvam fugerunt, ſummaq; diligentia quæſiti reperiri nequiverunt : cumq; ab Herculis portu , quò pedibus pervenerat, navem conſcenderet: talis vox ſine ullo auctore ad aures ejus pervenit : Mancine , mane : qua territus , cùm itinere converſo Genuam petiſſet, & ibi ſcapham eſſet ingreſſus: anguis eximiæ magnitudinis viſus è conſpectu abiit : ergo numerum prodigiorum numero calamitatum æquavit, infelici pugna , turpi fœdere , deditione fu-neſta .

ALIUD DE TITO GRACCHO .

Minus miram in homine parum conſiderato temeritatem Titi Gracchi gravifſimi civis exitus triftis , & prodigio denuntiatus , nec evitatus conſilio , facit . Conſul enim cùm in Lucanis ſacrificafſet , angues duo ex occulto prolapſi repente hoſtiæ , quam immolaverat , adſe jeci-

jecinore, in easdem latebras se retulerūt : ob id deinde factum, in saurato sacrificio idem prodigii evenit. Tertia quoque cæsa victima, diligentiusq; asservatis extis, neque allapsus serpentum arcerī, neque fuga impediri potuit : quod quamvis Aruspices ad salutem Imperatoris pertinere dixissent : Gracchus tamen non cavuit, ne perfidi hospitis sui Flavii insidiis, in eum locum deductus, in quo Pœnorum Dux Mago cum armata manu delituerat, inermis occideretur.

DE MARCELLO.

Et Consulatus collegium, & erroris societas, & per genus mortis à Tito Graccho, ad Marcelli memoriam me trahit. Is enim captarum Syracusarum, & Annibalis ante Nolana mœnia à se primum fugere coacti, gloria inflammatus, cum summo studio niteretur, ut Pœnorum exercitum, aut in Italia prosterneret, aut Italia pelleret, solennique sacrificio voluntates Deorum exploraret: quæ prima hostia ante foculum decidit, eius jecur sine capite inventum est : proxima jecinoris duplex caput habuit. quibus inspectis Aruspex tristi vultu, non placere sibi exta, quia prima trunca, secunda nimis læta apparuissent, respondit. Ita
mo-

monitus M. Marcellus ne quid temere conaretur : insequenti nocte speculandi gratia cum paucis egredi ausus, à multitudine hostium in Brutiis circumventus, æquè magnum dolorem, ac detrimentum patriæ, interitu suo attulit.

DE OCTAVIO CONSULE.

Jam Octavius Consul dirum omen quemadmodum timuit, ita vitare non potuit : è simulacro enim Apollinis per se abrupto capite, & ita infixio humi, ut avelli nequiret, armis à Collega suo Cinna dissidens, præsumpsit animo ea re significari exitium suum : in quod metus augurii, tristi fine vitæ incidit : ac tum demum immobile Dei caput terra refigi potuit,

DE M. CRASSO.

Non finit nos M. Crassus inter gravissimas Romani imperii jacturas numerandus, hoc loco de se silentium agere : plurimis & evidentissimis, ante tantam ruinam monstrorum pulsatus ictibus (ducturus enim erat à Carris adversus Parthos exercitum) pullum ei traditum est paludamentum, cum in prælium exantibus album, aut purpureum dari solet : mœsti, & taciti milites ad principia convenerunt, qui vetere instituto cum

cla:

clamore alacri accurrere debebant : aquilæ
 larum altera vix convelli à primipilo potuit : altera ægerrimè extracta in contrariam, ac ferebatur, partem, seipsam convertit. Magna hæc prodigia : sed & illæ clades aliquantò majores, tot pulcherrimarum legionum interitus, tam multa signa hostilibus intercepta manibus, tantum Romanæ militiæ decus Barbarorum obtritum equitatu, optimæ indolis filii cruore paterni resperfi oculi, corpus Imperatoris inter promiscuas cadaverum strues, avium, ferarumq; laniatibus obiectum : vellem quidem placidius, sed relatu verum est. Sic Deorum sprete præmonitus excandescunt. Sic humana consilia castigantur, ubi se cœlestibus præferunt.

DE CN. POMPEIO.

Cneium etiam Pompeium Jupiter omnipotens abunde monuerat, ne cum C. Cæsare ultimam belli fortunam experiri contenderet. Egresso à Dyrrhachio adversa agmini ejus fulmina jaciens, examinibus apum signa obscurando, subitæ tristitia implicatis militum animis, nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipsis altaribus hostiarum fuga : sed invictæ leges necessitudinis, pectus alioqui
 pro-

procul ab amentia remotum, prodigia
 ista iusta æstimatione perpendere passæ
 non sunt. Itaq; dum ille elevat auctori-
 tem amplissimam, & opes privato fastigio
 excelliores, omnia ornamenta, quæ ab
 ineunte adolescentia ad invidiam usq;
 contraxerat, spatio unius diei confregit.
 Quo constat in delubris Deum, sua spõ-
 te signa conversa: militarem clamorem,
 strepitumq; armorum, ad eò magnum An-
 tiochiæ, & Ptolemaide auditum, ut in
 muros concurreretur: sonum tympano-
 rum Pergami abditis delubris editum:
 palmam viridem Trallibus in æde Vi-
 ctoriæ, sub Cæsaris statua inter coag-
 menta lapidum justæ magnitudinis ena-
 tam: quibus appareret cœlestium nu-
 men, & Cæsaris gloriæ favisse, & Pom-
 peii errorem inhibere voluisse. Tuas aras,
 tuaq; sanctissima templa, Dive Juli vene-
 ratus oro, ut propitio, ac faventi numine
 tantorum castis virorum sub tui exem-
 pli præsidio, ac tutela delitescere patia-
 ris. Te enim accepimus, eo die, quo pur-
 purea veste velatus aurea in sella conse-
 disti, ne maximo studio Senatus exqui-
 situm, & delatum honorem se revide-
 dereris: prius quàm exoptato
 oculis conspectum tui off

religionis, in quam mox eras transiturus, vacasse: mactatoq; opimo bove cor in extis non reperisse: ac responsum tibi à Spuria Aruspice, pertinere id signum ad vitam, & consilium tuum, quòd utraq; hæc corde continerentur: erupit deinde eorum parricidium, qui dum te hominum numero subtrahere volunt, Deorum concilio adiecerunt: Claudatur hoc exemplo talium ostentorum domestica relatio, ne si ulterius Romana apprehendero, è cœlesti templo ad privatas domos, non consentaneos usus transtulisse videar. Attingam igitur externa: quæ Latinis inserta literis, ut auctoritatis minus habent, ita aliquid gratæ varietatis afferre possunt.

E X T E R N A .
DE EQUA PARIENTE
Leporem.

In exercitu Xerxis, quem adversus Provinciam Græciam contraxerat, equæ partu leporem editum constat: quo genera monstri tanti apparatus significatus est eventus. Nam qui mare classibus, terram pedestri operuit exercitû, ut fugax animal, pavido regressu regnum suum repetere est coactus. Eidem monstro non juxta Idam transgresso, prius quam

quàm Athenas deleret, Lacedæmonis invadendæ consilium agitati, admirabile inter cœnam prodigium incidit: infusum nanque pateræ ejus vinum, in sanguinem nec semel, sed iterum, & tertio conversum est. Quade re consulti magi monuerunt, ut se ab incepto proposito abstineret: & si quod vestigium in ventriculi pectore sensus fuisset, cavere potuisset: antè de Leonida, & Spartanis abunde monitus.

DE MIDÆ:

Midæ verò, cujus imperio Phrygiæ fuit subiecta, puero dormienti formicæ in os grana tritici congefferunt, Parentibus deinde ejus, quorsum prodigium tenderet explorantibus, Augures responderunt, omnium illum mortalium futurum ditissimum: nec vana prædictio extitit: Nam Midas cunctorum penè Regum opes, abundantia pecuniæ antecessit: infantiaq; incunabula utili Deorum munere donata, onustus auro, atq; argento gazis pensavit.

DE PLATONE ALIUD MIRUM.

Formicis Midæ, jure meritoq; apes Platonis prætulerim: illæ enim caducæ, ac fragiles: hæ solidæ, & æternæ felicitatis indices extiterunt, dormientis in cunis

par-

parvulis labellis mel inferendo. Quare audita, prodigiorum interpretes singularem eloquii suavitatem ore ejus emanaturam dixerunt. At mihi quidem illæ apes non montem Hymetum thymi flore redolentem, sed musarum Heliconios colles omni genere doctrinæ virentes, Dearum instinctu depastæ, maximo ingenio dulcissima alimenta summæ eloquentiæ instillasse videntur.

DE SOMNIIS:

CAPUT VII.

SED quoniam divitias Mideę, disertumque Platonis somnum attigi: referam, quàm certis imaginibus, multorum quies adumbrata sit: quem locum unde potius ordiar quàm à divi Augusti sacratissima memoria? Ejus medico Artorio somnum capienti nocte, quam dies insecutus est, quo in campis Philippicis Romani inter se exercitus concurrere, Minervæ species oborta præcepit, ut illum gravi morbo implicitum moneret, ne propter adversam valetudinem proximo prælio non interesset. Quod cum Cæsar audisset, lectica se deferri in aciem jussit: ubi dum supra vires corporis pro adipiscenda victoria excubat, castra ejus
à Bru-

à Bruto capta sunt. Quid ergo aliud putamus, quam divino munere effectum, ne destinatum jam immortalitati caput, indignam cœlesti spiritu Fortunæ violentiam sentiret ? Augustum verò præternaturalem animi in omnibus rebus subtiliter prospiciendis vigorem, etiam recens, & domesticum exemplum, ut Artorii somnio obtemperaret, admonuit. Audiverat enim Divi Julii patris sui uxorem Calphurniam nocte, quam is ultimam in terris egit, in quiete vidisse, multis eum confectum vulneribus in suo sinu jacentem, somniiq; atrocitate vehementer exterritam, rogare non destitisse, ut proxima die à curia se abstineret. At illum, ne muliebri somnio motus id fecisse existimaretur, Senatum in quo ei parricidarum manus allatæ sunt, adire contendisse. Non est inter patrem, & filium ullius rei comparationem fieri, præsertim divinitatis fastigio junctos: sed jam alter operibus suis aditum sibi ad cœlum instruxerat, alteri longus adhuc terrestrium virtutum orbis restabat. Quapropter ab hoc tantummodo pendentem mulationem status cognosci, ab illo etiã differri Dii immortales voluerunt, ut aliud cœlo decus daretur, aliud promitteretur.

DE

Manlio Torquato.

Illud etiam somnium magnæ admirationis, & clari exitus, quod eadem nocte duo COSS. P. Decius, & T. Manlius Torquatus, Latino bello, & gravi, & periculoso, non procul à Vesuvii Montis radicibus positis castris viderunt. Utrique enim quidam per quietis speciem prædixit, ex altera acie Imperatorem, ex altera exercitum, Diis Manibus, Matriq; Terræ deberi. Utrius autem dux copias hostium aggredere, superq; eas sese ipsum devovisset, victoriam habiturum: id luce proxima à COSS. sacrificio, vel expiaturis, si posset averti, vel si certum Deorum etiam monitu visum foret executuris: hostiarum exta somnio congruerunt. Convenitq; inter eos, cujus cornu prius laborare cœpisset, ut is capite suo fata patriæ lueret: quæ neutro formidante, Decium depoposcerunt.

Sequitur æquè ad publicam religionem pertinens somnium: Cùm plebeiis ludis quidam paterfamiliâs per circum Flaminium, prius quàm pompa induceretur, servum suum verberibus multatum, sub furca ad supplicium egisset, Latino homini ex plebe Jupiter in quiete præ-

præcepit, ut COSS. diceret, sibi præfultorem ludis Circensibus proximis non placuisse: quæ res, nisi attenda ludorum instauratione expiata esset, secururum non mediocre urbis periculum. Ille verius ne cum aliquo incommodo suo religione summum implicaret imperium, silentium egit. Evestigidque filius ejus subita vi morbi correptus, interiit. Ipse etiam per quietem ab eodem Deo interrogatus, an satis magnam pœnam neglecti imperii sui pependisset, in proposito perseverans debilitate corporis solutus est: ac tum demum ex consilio amicorum, læstica ad tribunal COSS. & inde ad Senatum perlatus ordine totius casus sui exposito, magna cum omnium admiratione, recuperata membrorum firmitate, pedibus domum rediit.

DE M. CICERONE.

Ac ne illud quidem involuendum silentio: Inimicorum conspiratione urbe pulsus M. Cicero, cum villa quidam campi Atinatis diversaretur, is animo in somnum profuso, per loca deserta, & in vias regiones vaganti sibi C. Marium consularis ornatum insignibus, putavit obvium factum, interrogantem eum, quid ita tam tristi vultu, incerto itinere ferretur:

retur: audito deinde casu, quo conflictabatur, comprehendisse dexteram suam, ac se proximo liçtori in monumentum ipsius deducendum tradidisse, quòd diceret ibi esse ei lætiores status spem repositam: nec aliter evenit. Nam in æde Jovis Mariana Senatusc. de reditu ejus est factum.

DE C. GRACCHO.

Cajo autem Graccho imminentis casus atrocitas palàm, atque apertè per quietem denuntiata est: somno enim pressus, Tiberii Gracchi fratris effigiem vidit, dicentis sibi, nulla ratione eum vitare posse, ut eo fato non periret, quo ipse occidisset. Id ex Graccho prius, quàm tribunatum, in quo fratrum exitum habuit, iniret, multi audiverunt. Coelius etiam certus Romanæ historiæ author, sermonem de ea re ad suas aures, illo adhuc vivo, pervenisse scribit.

DE CASSIO PARMENSI.

Vincit hujuscemodi somnii dirum aspectum, quod sequitur. Apud Aetium M. Antonii fractis opibus, Cassius Parmensis, qui partes ejus secutus fuerat, ob Athenas confugit: ubi concubia nocte, quid cum sollicitudinibus, & curis, mente sospita, in lectulo jaceret, extimavit ad se

venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, squalidum barba, & capillo demisso. Interrogatumque quisnam esset, respondisse *κακοδάμωνα* Perterritus deinde tam tetro viiu, & nomine horrendo, servos in clamavit. Sciscitatusque est si quem talis habitus, aut intrantem cubiculum, aut exeuntem vidissent: quibus affirmantibus neminem illuc accessisse, iterum quieti, & somno se dedit: atque eadem animo ejus observata est species. Itaque fugato somno, lumen introferri jussit, puerosque à se discedere vetuit. Inter hanc noctem, & supplicium capitis, quo eum Cæsar affecit, parvulum admodum tempus accessit.

DE ATTERIO RUFO.

Propioribus tamen (ut ita dicam) lineis Atterii Rufi equitis Romani somnium certo eventu admonitum est: qui, cum gladiatorum munus Syracusis ederetur, inter quietem Retiarii se manu confodi vidit, idque postero die in spectaculo confessoribus narravit. Incidit deinde, ut proximo ab equite loco, Retiarius cum Mirmillone introduceretur: cujus cum faciem vidisset, idem dixit ab illo se Retiario trucidari putasse, protinusque inde discedere voluit. Uli
ser-

sermone suo metu ejus discusso, causam exitii misero attulerunt. Retiarius enim in eum locum compulso Mirmillone, & abjecto, dum jacentem ferire conatur, transjectum gladio Atterium interemit.

E X T E R N A.

DE ANNIBALE.

Annibalis quoque ut detestandum Romano sanguini, ita certæ prædictionis somnium: cujus non vigiliæ tantum, sed etiam ipsa quies, hostilis imperio nostro fuit: hausit enim proposito, & votis suis convenientem imaginem, existimavitque missum sibi à Jove mortali specie excelliorem juvenem, invadendæ Italiæ ducem: cujus monitu primò, vestigia nullam in partem secutis oculis, moxque humani ingenii prona voluntate vetita scrutandi penè respiciens, animadvertit immensæ magnitudinis serpentem, concitato impetu, omne quicquid obvium fuerat, proterentem: postque eam magno cum cœli fragore erumpentes nimbos, lucemque caliginosis involutam tenebris. Attonitus deinde quidnam esset monstri, ecquid portenderet, interrogavit: hic Dux: Italiæ vides, inquit, vastitatem: proinde sile, & cætera tacitis permitte fati.

C 2

DE

Quàm bene Macedoniae Rex Alexander per quietem visa imagine præmonitus erat, ut vitæ suæ custos esset diligentior, si eum etiam cavendi periculi consilio. Fortuna instruere voluisset. Namque Cassandri pestiferam sibi dexteram somnio prius cognovit, quàm exitu sensit: existimavit enim se ab illo interfici, cùm eum nunquàm vidisset interposito deinde tempore, postquàm in conspectum venisset, nocturni metus patefacta imagine, ut Antipatri filium esse cognovit, adjecto versu Græco, qui fidem somniorum elevat, præparati jam adversus caput suum veneficii, quo occidisse Cassandri manu creditur, suspicionem animo retulit.

DE SIMONIDE POETA.

Longè indulgentius Dii in poëta Simonide, cujus salutarem inter quietem admonitionem consilii firmitate roboraverunt. Is enim, cùm ad littus navem appulisset, inhumatumque corpus jacens, sepulturæ mandasset, admonitus ab eo, ne proximo die navigaret, in terra remansit: qui inde solverant, fluctibus & procellis, in conspectu ejus obruti sunt. Ipse lætatus est, quòd vitam suam
som.

fomnio , quàm navi credere maluisset . Memor autem beneficii , elegantissimo eum carmine æternitati consecravit . Melius illi , & diuturnius , in animis hominum sepulcrum constituens , quàm in desertis , & ignotis arenis struxerat .

DE CROESO,

Efficax & illa quietis imago, quæ Croesi regis animum maximo prius metu, deinde etiam dolore confecit. Nam è duobus filiis, & ingenti agilitate, & corporis dotibus præstantiorem, imperiique successioni destinatum Atym, existimavit ferro sibi ereptum. Itaque quicquid ad evitandam denunciatae cladis acerbitatem pertinebat, nulla ex parte patria cura cessavit avertere. Solitus erat juvenis ad bella gerenda mitti: domi detentus est. Habebat armamentarium omnis generis telorum copia refertum: id quoque amoveri iussit. Gladio cinctis comitibus utebatur: vetiti sunt propius accedere: necessitas tamen aditum luctui dedit. Cum enim ingentis magnitudinis aper, Olympi montis culta, crebra cum agrestium strage vastaret, inusitatoque malo regium imploratum esset auxilium: filius à patre extorsit, ut ad eum opprimendum mitteretur: è quidem fa-

cilius, quod non dentis, sed ferri sæviti-
 in metu reponebatur. Verum dum ac-
 studio interficiendi suem omnes sum-
 intenti: pertinax casus imminentis vic-
 lentiæ, lanceam petendæ feræ grati-
 missam, in eum detorsit: & quidem ear-
 potissimum dexteram nefariæ cædis cr-
 mine voluit aspergi, cui tutela filii à pa-
 tre mandata erat: quamque Cæsus im-
 prudentis homicidii sanguine violatam
 hospitales veritus Deos, supplicem sa-
 crificio expiaverat.

DE CYRO.

Nec Cyrus quidem superior invicti-
 fatorum necessitatis parvulum argumen-
 tum est: cujus ortus ad imperium totius
 Asiæ spectantis, maternus avus Asty-
 ges, duos prænuncios somnii frustra
 scutere tentavit: Mandanen filiam sua-
 (quod in quiete viderat urina ejus om-
 nes Asiaticas gentes inundasse) non M-
 dorum excellentissimo, ne in ejus fam-
 liam regni decus transferretur: sed Pe-
 farum modicæ fortunæ viro collocan-
 do, natumque Cyrum exponi jubend-
 Quia similiter quietis temporibus ex-
 stimaverat genitalem parte Mandanes en-
 tam vitam eoque crevisse, donec cu-
 etas dominationis suæ partes inumbra-
 ret:

ciliis, quòd non dentis, sed ferri sævitia in metu reponebatur. Verùm dum acri studio interficiendi suem omnes sunt intenti: pertinax casus imminentis violentiæ, lanceam petendæ feræ gratiam missam, in eum detorsit: & quidem eam potissimum dexteram nefariæ cædis crimine voluit aspergi, cui tutela filii à patre mandata erat: quamque Cæcus imprudentis homicidii sanguine violatam, hospitaes veritus Deos, supplicem sacrificio expiaverat.

DE CTRO.

Nec Cyrus quidem superior invictæ factorum necessitatis parvulum argumentum est: cuius ortus ad imperium totius Asiæ spectantis, maternus avus Astyages, duos prænuncios somnii frustra discutere tentavit: Mandanen filiam suam (quòd in quiete viderat urina ejus omnes Asiaticas gentes inundasse) non Medorum excellentissimo, ne in ejus familiarum regni decus transferretur: sed Persarum modicæ fortunæ viro collocando, natumque Cyrum exponi jubendo. Quia similiter quietis temporibus existimaverat genitrali parte Mandanes enatam vitam eoque crevisse, donec cunctas dominationis suæ partes inumbraret:

ret: frustratus est enim se ipse, nepotis felicitatem, cœlestium judicio destinatam, humanis consiliis impedire conando.

DE DIONYSIO.

Intra privatum autem habitum Dionysio Syracusano adhuc se continente, Himera quædam, non obscuri generis fœmina, inter quietem opinionem suam cœlum conscendit, atque ibidem Deorum omnium lustratis sedibus, animadvertit prævalentem virum flavi coloris, lenticinosi oris, ferreis catenis vincitum, Jovis folio, pedibusque subjectum: interrogatoque juvene, quo gratia considerandi cœli duce fuerat usâ: quisnam esset: audivit illum Siciliæ, atque Italiæ dirum esse fatum, solutumque vinculis multis urbibus exitio futurum: quod somnium postero die sermone vulgavit. Postquam deinde Dionysium inimica Syracusarum libertati, capitibusque insontium infesta fortuna cœlesti custodia liberatum, velut fulmen aliquod otio, ac tranquillitati injecit. Himera eum mœnia inter effusam ad officium, & ad spectaculum ejus turbam intransentem ut aspexit, hunc esse, quem in quiete viderat, vociferata est. Id cognitum

tyranno, curam tollendæ mulieris dedit. Tutioris somnii mater ejusdē Dionysii: quæ cū eum conceptum utero haberet, parere visa est Satyriscum: consultoque prodigiorum interprete, clarissimum, ac potentissimum Graii sanguinis futurum, certo cum eventu cognovit.

DE AMILCARE.

At Carthaginensium dux Amilcar, cū obsideret Syracusas, inter somnium vocem exaudisse credidit nunciantem, futurum, ut proximo die in ea urbe cœnaret. Lætus igitur perinde, ac divinitus promissa victoria, exercitum pugnæ comparabat: in quo inter Siculos, & Pœnos, orta dissensione, castris ejus Syracusani subita irruptione oppressis, ipsum intra mœnia sua vincetum pertraxerunt. Itaque magis spe, quàm somnio deceptus, cœnavit Syraculis captivus: non ut animo præsumperat, victor.

DE ALCIBIADE.

Alcibiades quoque miserabilem exitum suum haud fallaci nocturna imagine specularus est: quo enim pallio amicæ suæ dormiens opertum se viderat, eo interfectus, & insepultus jacens, contectus est.

DE

Proximum somnium, eſi paulò eſt longius, propter nimiam tamen evidentiam ne omittatur, impetrat. Duo familiares Arcades iter unà facientes, Megaram venerunt: quorum alter ad hoſpitem ſe contulit, alter in tabernam meritoriam divertit. Is, qui in hoſpicio erat, vidit in ſomniis comitem ſuum orantem, ut ſibi Cauponis inſidiis circumvento ſubveniret: poſſe enim celeri ejus accuſſu ſe imminente periculo ſubtrahi: quo viſo excitatus, proſiluit, tabernamque, in qua is diverſabatur, petere conatus eſt. Peſtifero deinde fato ejus humaniſſimum propoſitum tanquam ſupervacuum damnavit, & lectum, ac ſomnum repetiit. Tunc idem ei ſaucius oblatns obſecravit, ut qui vitæ ſuæ auxilium ferre neglexiſſet, neci ſaltem ultionem non negaret. Corpus enim ſuum à caupone trucidatum, tum maximè plauſtro ferri ad portam ſtercore coopertum. Tam constantibus familiaris precibus compulſus protinus ad portam cucurrit, & plauſtrum, quod in quiete demonſtratum erat, comprehendit, cauponemque ad capitale ſupplicium perduxit.

Multa etiam interdium, & vigilantibus acciderunt, perinde ac tenebrarum, somniique nube involuta: quæ quia unde manaverint, aut qua ratione constiterint, dignoscere arduum est, merito miracula vocentur. Quorum è magno acervo in primis illud occurrit. Cùm apud lacum Regillum Aulus Posthumius dictator, & Tusculanorum dux Manilius Octavius magnis viribus inter se concurrerent, ac neutra acies aliquandiu pedem referret, Castor, ac Pollux Romanarum partium propugnatores visi, hostiles copias penitus fuderunt.

DE P. VATINIO.

ITEM bello Macedonico Publius Vatinus, Reatinæ præfecturæ vir, noctu urbem petens, existimavit duos juvenes excellentis formæ, albis equis residentes, obvias sibi factos nuntiare, die qui præterierat, Persen regem à Paulo captum. Quod cùm Senatui indicasset, tanquam majestatis ejus, & amplitudinis, vano sermone contemptor, in carcerem conjectus, postquam Pauli literis illo die Persen captum apparuit, & custodia liberatus, & insuper agro, ac vacatione donatus

natus

natus est. Castorem verò, & Pollucem, etiam illo tempore pro imperio pop. Rom. excubuisse cognitum est, quo apud lacum Juturnæ, suum equorumque sudorem abluisse visi sunt. Junctamque fonti ædes eorum, nullius hominum manu referata patuit.

DE PESTILENTIA.

Sed ut cæterorum quoque Deorum propensum huic urbi numen exequamur, triennio continuo vexata pestilentia civitas nostra, cum finem tanti, & tam diuturni mali, neque divina misericordia, neque humano auxilio, imponi videret: cura sacerdotum, inspectis Sibyllinis libris animadvertit, non aliter pristinam recuperari salubritatem posse, quam si ab Epidauro Æsculapius esset accersitus. Itaque eò legatis missis, unicam fatalis remedii opem auctoritate sua, quæ jam in terris erat amplissima, impetraturam se credidit: neque eam opinio decepit: pari nanque studio petatum ac promissum est præsidium: evestigioque Epidaurii, Rom. legatos in templum Æsculapii, quod ab eorum urbe quinq; millibus passuum distat, perductos: ut quicquid inde salubre patriæ laturos se existimassent, pro suo jure su-

merent, benignissimè invitaverunt: quorum tam promptam indulgentiam, numen ipsius Dei subsecutum, verba mortalium, cœlesti obsequio comprobavit. Siquidem is anguis, quem Epidaurii rarò sed nunquam sine magno ipsorum bono visum, in modum Æsculapii venerati fuerunt, per urbis celeberrimas partes, mitibus oculis, & lenti tractu labi cœpit, triduoque inter religiosam omnium admirationem conspectus, haud dubiam præ se appetitæ clarioris sedis alacritatem ferens, ad triremem Romanam perrexit: paventibusque inusitato spectaculo nautis, eò conscendit, ubi Quinti Ogulini legati tabernaculum erat inque multiplicem orbem, per summam quietem est convolutus. Tunc legati perinde atque exoptatæ relictis, expleta gratiarum actione, que anguis à peritis excussus, solverunt: ac prosperarum actionem, postquam Anguis, qui ubique fuerat prolapsus in myrto frequenter supereminens, circumstantibus sitis, quibus

gno metu legatorum, ne in triremem reverti nollet, Antienſis templi hoſpiti-
 uſus, urbi ſe noſtræ ad vehendum reſti-
 tuit, atque in ripam Tyberis egreſſis le-
 gacis in inſulam, ubi templum dicatum
 eſt, tranſnavit: adventuq; ſuo tempeſta-
 tem, cui remedio quæſitus erat, diſpuli-

DE FURIO CAMILLO.

Nec minus voluntarius in urbem no-
 ſtram Junonis tranſitus. Captis à Fu-
 rio Camillo Vejis, milites jufſu Impe-
 ratoris ſimulacrum Junonis Monetæ,
 quod ibi præcipua religione cultum erat,
 in urbem tralaturi, ſede ſua movere co-
 nabantur: quorum ab uno per jocum
 interrogata Dea, an Romam migrare
 vellet: velle ſe reſpondit. Hac voce au-
 dita, luſus in admirationem verſus eſt.
 Jamque non ſimulacrum, ſed ipſam cælo
 Junonem petitam, portare ſe credentes,
 læti in ea parte Aventini montis, in qua
 nunc templum ejus cernimus collocave-
 runt.

DE SIMULACRO FORTUNÆ.

Fortunæ muliebris ſimulacrum, quod
 eſt in Latina via ad quartum milliarium,
 eo tempore cum æde ſua conſecratum,
 quo Coriolanum ab excidio urbis ma-
 ternæ preces repulerunt, non ſemel, ſed
 bis

bis locutum constitit , prius his verbis :
 Ritè me matronæ vidistis , ritèque dedi-
 castis .

DE VALERIO PUBLICOLA.

Valerio autem Publicola Cos. qui post exactos reges bellum cum Vejentibus , & Hetruscis gessit : illis Tarquinio pristinum imperium restituere , Romanis nuper partam libertatem retinere cupientibus : Hetruscis , & Tarquinio in cornu dextro prælio superioribus tantus terror subito incessit , ut non solum victores ipsi profugerent , sed etiam pavoris sui consortes secum Vejentes traherent : cui rei pro argumento miraculum adjicitur ingens : repentè vox è proxima sylva Arisia , quæ ore Sylvani in hunc penè modum missa trahitur : Uno plus Hetrusci cadent : Romanus exercitus victor abibit . Miram dicti fidem digesta numero cadavera exhibuere .

DE C. FABRICIO.

Quid ? Martis auxilium , quo victoriam Romanorum adjuvit : nonnè memoria celebrandum est ? cum Brutii , atque Lucanii odio incitatissimo , maximisque viribus Turinæ urbis peterent exitium , ac præcipuo studio ejus incolumitatem C. Fabricius Lucinus Cos. pro-

protegeret, resque ancipiti eventur, col-
 latis unum in locum utriusque partis
 copiis, gereretur: non audentibus Ro-
 manis prælium ingredi, eximia magni-
 tudinis juvenis, primùm eos hortari ad
 capeffendam fortitudinem cœpit: dein-
 de, ubi tardiores animadvertit, arreptis
 scalis per mediam hostium aciem ad con-
 traria castra evasit: & admotis, vallum
 conscendit. Inde voce ingenti clami-
 tans, factum victoriæ gradum, & nostros
 ad aliena castra capienda, & Lucanos,
 Brutiosque ad sua defendenda, illuc tra-
 xit, ubi conferti dubio certamine tene-
 bantur. Sed idem impulsu armorum
 suorum prostratos hostes jugulandos,
 capiendosque Romanis tradidit. xx. enim
 millia cæsa, quinque millia cum Statio
 Statilio duce utriusque gentis, & tribus
 atque xx. militaribus signis capta sunt.
 Postero die cum Cos. inter honorandos,
 quorum strenua opera fuerat usus, val-
 larem coronam ei se servare dixisset, à
 quo castra erant oppressa, nec invenire-
 tur qui id præmium peteret, cognitum
 pariter, atque creditum est, Martem pa-
 trem tunc populo suo affuisse. Inter cæ-
 tera hujusce rei manifesta indicia, galea
 quoque duabus distincta pinnis, qua cæ-
 leste

leste caput tectum fuerat , argumentum præbuit . Itaque Fabricii edicto , supplicatio Marti est habita : & à laureatis militibus , magna cum animorum lætitia oblatis auxilii testimonium ei est redditum .

DE DIIS TROJANIS MIRUM.

Referam nunc quod suo seculo cognitum manavit ad posteros , Penates Deos Æneam Troja advectos Lavinii collocasse . Inde ab Ascanio filio ejus Albam , quam ipse condiderat , translatis , pristinum sacrarium repetisse : & quia id humana manu factum existimari poterat , relatis Albam ; voluntatem suam altero transitu significasse . Nec me præterit de motu , & voce Deorum immortalium humanis oculis , auribusque percepto , quàm ancipiti opinione æstimatio versetur . Sed quia non nova dicuntur , sed tradita repetuntur , fidem auctores vendicent : & nostrum sit inclytis literarum monumentis consecrata , perinde ac vana non refugisse .

DE DIVO JULIO.

Facta mentione urbis , è qua primordia civitas nostra traxit , Divus Julius fausta proles ejus , se nobis offert : quem C. Cassius (nunquam sine præfatione publi-

publici parricidii nominandus) cum acie Philippensi ardentissimo animo perstaret, vidit humano habitu augustiorem, purpureo paludamento amictum, minaci vultu, & concitato equo, in se impetum facientem: quo aspectu perterritus, tergum hosti dedit, voce illa prius emissa: Quid enim amplius agas, si occidisse parum est? Non occideras tu quidem Cassi Cæsarem. Neque enim extinguere ulla divinitas potest: sed mortali adhuc corpore utentem violando, meruisti ut tam infestum haberes Deum.

DE L. LENTULO.

Jam quidem L. Lentulus littus prænavigans, in quo Cnei Pompei Magni, perfidia Ptolomæi regis interempti, corpus conscissæ scaphæ lignis comburebatur: ignarus casus ejus, cum ipsi Fortunæ erubescendum rogam vidisset, commilitonibus dixit: Quid scimus an in hac flamma Cneus Pompejus cremetur? divinitus missæ vocis miraculum est. Atque hoc quidem hominis. Illud tamen ore ipsius Apollinis editum, quo Appii interitum veridica Pythicæ vaticinationis fides præcurrit. Is bello Civili, quo se Cneus Pompejus à Cæsaris concordia pestifero sibi, nec Reipub. utili

li consilio abruperat, eventum gravissimi motus explorare cupiens (viribus nanque imperii Achajæ præerat) Antistitem Delphicæ Cortinæ, in intimam sacri specus partem coëgit descendere: unde ut certæ consulentibus sortes petuntur, ita nimius divini spiritus haustus reddentibus pestifer existit. Igitur impulsu capti numinis instincta virgo horrendo sono vocis, Appio inter obscuras verborum ambages fata cecinit. Nihil enim inquit, ad te hoc Romane, bellum: Eubœæ cellam obtinebis. At is ratus consiliis se Apollinis moneri, ne illi discrimini interesset: in eam regionem secessit, quæ inter Rhamnunta nobilem Attici soli partem, Caristumque Chalcidico freto vicinam interjacens, cellæ Eubœæ nomen obtinet, ubi ante Pharsalicum certamen morbo consumptus, prædictum à Deo locum pro sepultura possedit. Possunt & illis miraculorum loco referri, quòd deusto sacratio Saliorum, nihil in eo, præter lituum Romuli integrum repertum est. Quòd Servii Tyllii statua, cum ædes Fortunæ conflagrasset, inviolata permansit. Quòd Qu. Claudii statua in vestibulo templi Matris Deum posita, bis ea æde incendio

diō consumpta , prius P. Nafica Scipione, & L. Bestia : item M. Servilio, & L. Lamia Coss. in fua bafis flamma intacta ftetit .

DE ATTILIO.

Aliquid admirationis civitati noſtræ Attilii etiam Aviolæ roguſ attulit , qui & à medicis , & à domeſticis mortuus creditus, cùm aliquandiu humi jacuiſſet: elatus, poſtquam corpus ejus ignis corripuit, vivere ſe proclamavit, auxiliūque pædagogi ſui (nam iſ ſolus ibi remanſerat) invocavit . Sed jam flammis circumdatus fato ſubtrahi non potuit . Lucio quoque Lamie prætorio viro æquè vocem fuiſſe ſuper roguſ conſtitit .

EXTERNÆ.

Quæ minus admirabilia Eri Pamphiliū caſus facit: quem Plato ſcribit inter eos, qui in acie ceciderant , decem diebus jacuiſſe, biduoque poſtquam inde ſublatus eſſet, impoſitum rogo revixiſſe, ac miraq̄dam tempore mortis viſa narraſſe . Et quoniam ad externa tranſgreſſi ſumus, quidam Athenis vir eruditiffimus; cùm iſtū lapidis capite excepiffet, cætera omnia tenaciſſima memoria retinens literarum tantummodo , quibus præ-

præcipuè inservierat, oblitus est. Dirum, malignumque vulnus in animo percussi, quasi de industria scrutatis sensibus, in eum potissimum locum, quò maximè lætabatur, acerbitate nocendi erupit, singularem doctrinam hominis pleno invidiæ funere efferendo, cui si talibus studiis perfrui fas non erat, utilius aliquanto fuit ad illa aditum non impetrasse, quàm jam percepta eorum dulcedine caruisse.

DE NAUSIMENIS UXORE.

Mirabilior tamen sequentis casus narratio. Nausimenis enim Atheniensis uxor, cum filii, ac filix suæ stupro intervenisset, inopinati monstri percussa conspectu, & in præsens tempus ad indignandum, & in posterum ad loquendum obmutuit. Illi nefarium concubitus voluntaria morte pensarunt. Hoc modo fortuna sæviens, huic vocem, iis vitam ademitt; illi propitia donat.

DE ÆGLE SAMIO.

Ægle Samius athleta mutus, cum ei victoriæ, quam adeptus erat, titulus & præmium eriperetur, indignatione accensus, vocalis evasit.

DE GORGIA EPIROTA.

Gorgiæ quoque Epirotæ fortis, & clari

ri viri origo , qui in funere matris suæ utero elapsus , inopinato vagitu suo lectum ferentes consistere coëgit, novumque spectaculum patriæ præbuit : non tantum ex ipso genitricis rogo lucem , sed etiam cunas affecutus : eodem enim momento temporis, altera jam fato functa parit , alter antè elatus , quàm natus est .

DE QUODAM JASONE

Divinæ fortunæ vulnus Pheræo Jasoni quidam exitii ejus cupidus intulit . Nam cum inter insidias gladio eum percussisset, vomicam , quæ à nullo medicorum sanari potuerat , ita rupit , ut hominem pestifero malo liberaret.

DE SIMONIDE.

Æquè Diis immortalibus acceptus Simonides, cujus salus ab imminente exitio defensa, ruinæ quoque subtracta est . Cœnanti enim apud Scopam in Cranone (quod est in Thessalia oppidum) nuntiatum est duos juvenes ad januam venisse , magnopere rogantes , ut ad eos continuò prodiret: ad quos egressus, neminem reperit ibi . Cæterum eo momento temporis triclinium, in quo Scopas epulabatur, collapsum, & ipsum, & omnes convivas oppressit : Quid hac
teli-

felicitate locupletius, quam nec mare,
nec terra sæviens extinguere valuit.

DE DAPHIDA.

Non invitus huic subnecto Daphidam, ne quis ignoret quantum interfuerit cecinisse Deorum laudes, & numen obtrectasse. Hic cum ejus studii esset, cujus professores Sophistæ vocantur: ineptæ, & mordacis opinionationis Apollinem Delphis irridendi causa consuluit. An equum invenire posset, cum omnino nullum habuisset. Cujus ex oraculo reddita vox est, inventurum equum, sed ut eo perturbatus, periret. Inde cum jocabundus, quasi delusa sacrarum sortium fide, reverteretur, incidit in regem Attalum, sæpè numero à se contumeliosius dictis absentem laceffitum, ejusque jussu, saxo cui nomen erat Equi, præcipitatus, ad Deos usque cavillandos, demeritis animi justa supplicia pependit.

DE REGE PHILIPPO.

Eodem oraculo Macedonum rex Philippus admonitus, ut à quadrigæ violentia salutem suam custodiret, toto regno disjungi currus jussit, eumque locum, qui in Bœotia Quadriga vocatur, semper vitavit: nec tamen denuntiatum periculi genus effugit: nam Pausanias in

ca-

capulo gladii, quo eum occidit, quadrigam habuit cælatam.

DE CALANO.

Quæ tam pertinax necessitas in patre, & filio Alexandro consimilis apparuit. Siquidem Calanus Indus sua sponte se ardentissimo rogo superjacturus, interpellatus ab eo, ecquid aut mandaret, aut dicere vellet: Brevis, inquit, te videbo. Nec id sine causa, quia voluntarium ejus è vita excessum, rapida mors Alexandri subsequuta est.

DE QUODAM REMIGE.

Regios interitui magnitudine miraculi Remigis casus equat: quem in litto-
re Tyrriorum sentinam haurientem, cum è navi fluctus abjecisset, altero latere re-
percussum, contrarius fluctus in na-
vem retulit. Itaque miseri simul, ac fe-
licis, complorationi permixta fuit gratu-
latio.

DE PRUSIA,

Filio Regis Bithyniæ.

Quid illa? nonne ludibria Naturæ in corporibus humanis fuisse credenda sunt? tolerabilia quidem, quia sævitia caruerunt: cæterum & ipsa miraculis an-
numeranda. Nam & Prusiæ regis filius eodem nomine quo pater, pro superiori

or-

ordine dentium unum os æqualiter extentum habuit, nec ad speciem deformæ, nec ad usum ulla ex parte incommodum.

DE FILIA MITHRIDATIS

Regis.

Mithridatis verò regis filia Dripetine Laodice regina nata, duplici ordine dentium deformi admodum, comes fugæ patris, à Pompejo devicti, fuit.

DE LTNCEO.

Nec illius quidem parvæ admirationis oculi, quem constat tam certâ acie luminum usum esse: ut à Lilybæo portu Carthaginensium egredientes classes intueretur. Oculis ejus admirabilius Aristomenis Messenii cor: quod Athenienses ob eximiam calliditatem exectum, pilis refertum invenerunt: cum eum aliquoties captum, & astutia elapsum, cepissent.

DE ANTIPATRO POETA.

At poëta Antipater Sidonius, omnibus annis, uno tantummodo die, quo genitus erat, feбри implicabatur. Cumque ad ultimam ætatem pervenisset: natali suo certo illo circuitu morbi consumptus est.

DE

LIBER I. 73
DE POLISTRATO,
Et Hippoclide.

Hoc loco aptè referantur Polistratus, & Hippoclidès philosophi eodem diè nati, ejusdem præceptoris Epicuri sectam secuti, patrimonii etiam possidendi, alendæque scholæ communione conjuncti, eodemque momento temporis ultima senectute extincti. Tam æqualem fortunæ pariter, atque amicitia societatem, quis non ipsius cœlestis Concordiæ sinu genitam, nutritam, & finitam putet? Quapropter hoc potissimum fuerit, aut in liberis potētissimi Regis, aut in Rege clarissimo, aut in vate ingenii florentis, aut in viris eruditissimis, aut in homine fortis ignotæ, ne ipsa quidem, omnis bonæ malæque materiæ secunda artifex Natura rationem rerum reddiderit. Non magis quàm qui sita sylvestres capreas, Cretæ genitas, tantopere dilexerit, quas sagittis confixas ad salutare auxilium herbæ Dictami, tantum non suis manibus deducit: efficitque ut concepta ea, continuò & tela, & vim veneni, vulneribus respuant. Aut in Cephalenia insula, cùm omnia ubique pecora haustu aquæ quotidie recreentur, in ea pecudes majore ex parte anni

D

ore

ore aperto ex alto ventos recipientes, sitim suam sedare instituerit. Aut quapropter Crotonæ in templo Junonis Laciniaæ aram ad omnes ventos immobili cinere donaverit potissimum. Vel quare alteram in Macedonia, alteram in Caleno agro aquam proprietatem vini, qua homines inebrientur, possidere voluerit. Non admiratione ista, sed memoria prosequi debemus: cum sciamus rectè ab ea plurimum licentiæ vendicari, penes quam infinitus cuncta gignendi labor consistit.

DE MIRABILI MAGNITUDINE,

Et longitudine serpentis.

Quæ quia supra usitatam rationem excedentia attigimus, serpentis quoque à Tito Livio curiosè pariter, ac facundè relatæ fiat mentio. Is enim ait in Africa apud Bagradam flumen tantæ magnitudinis anguem fuisse, ut Attilii Reguli exercitum usu annis prohiberet: multisq; militibus ingenti ore correptis, compluribus voluminibus caudæ elisis, cum telorum jactu perforari nequiret, ad ultimum ballistarum tormentis undique petitam, silicum crebris, & ponderosis verberibus procubuisse, omnibusq; cohortibus, & legionibus ipsa Carthagine

visam terribiliorem; atq; etiam cruore suo gurgitibus imbutis, corporeisq; jacentis pestifero afflatu vicina regione polluta. Romana inde summovisse castra, dicit belluæ corium cxx. pedum longum, in urbem missum.

VALERII MAXIMI

LIBER SECUNDUS.

DE INSTITUTIS ANTIQVIS.

C A P. I.

DIVES & præpotens Naturæ regnum scrutatus, iniciam stylium tam nostræ urbis, quam cæterarum gentium præscis, ac memorabilibus institutis. Opus est enim cognosci hujusce vitæ, quam sub optimo principe felicem agimus, quænam fuerint elementa, ut eorum quoq; respectus aliquid præsentibus moribus proficit.

DE NUPTIIS.

Apud antiquos non solum publicè,

sed etiam privatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto: quo ex more nuptiis etiamnum Auspices interponuntur: qui quamvis auspicia petere desierint, ipso tamen nomine veteris consuetudinis vestigia usurpantur. Fœnina cum viris cubantibus sedentes cœuitabant: quæ consuetudo ex hominum convictu ad divina penetravit: nam Jovis epulo ipse in lectulum, Juno & Minerva in sellas ad cœnam invitabantur. Quod genus severitatis ætas nostra diligentius in Capitolio, quam in suis domibus servat: videlicet quia magis ad rem pertinet Deorum, quam mulierum disciplina contineri. Quæ uno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitie honorabantur. Existimabant enim eum præcipuè matronæ sincera fide incorruptum esse animum, qui post depositæ virginitatis cubile, in publicum egredi nesciret: multorum matrimoniorum experientiam, quasi legitimæ cujusdam intemperantiæ signum esse credentes.

DE PRIMO REPUDIO.

Repudium inter uxorem & virum, à condita Urbe usque ad vigesimum & quingentesimum annum nullum intercessit. Primus autem Spurius Carbilus uxorem

rem sterilitatis causa dimisit. Qui quamquam tolerabili ratione motus videbatur, reprehensione tamen non caruit: quia nec cupiditatem quidem liberorum conjugali fidei proponi debuisse arbitrabantur. Sed quò matronale decus verecundiæ munimento tutius esset, in jus vocandi matronam corpus ejus attingere non permiserunt, ut inviolata manus alienæ tactu stolæ relinqueretur.

DE U S U VINI

malicribus interdicto.

Vini usus olim Romanis sceminis ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Vencrem esse consuevit. Cæterùm ut non tristis earum & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset, indulgentibus maritis, & auro abundantanti, & multa purpura usæ sunt: & quò formam suam concinniorefficerent, summa cum diligentia capillos cinere rutilarunt. Nulli enim tunc subseffores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur: sed pariter & videre sanctè, & aspici, mutuo pudore custodiebantur.

DE SACELLO DEÆ VIRIPLACÆ.

Quoties verò inter virum & uxorem aliquid jurgii intercesserat, in sacellum Deæ Viriplacæ, quod est in palatio, veniebant: & ibi invicem locuti, quæ voluerant, contentione animorum deposita, concordēs revertebantur. Dea nomen hoc à placandis viris affecta fertur: veneranda quidem, & nescio an præcipuis, & exquisitis sacrificiis colenda: ut pote quotidianæ, ac domesticæ pacis custos, in pari jugo charitatis ipsa sui appellatione virorum majestati debitum ac fœminis reddens honorem. Hujusmodi inter conjuges verecundia, quid? inter cæteras necessitudines, nonnè apparet consentanea? Nam ut minimo indicio maximam vim ejus significem, aliquandiu nec pater cum filio pubere, nec focer cum genero lavabatur. Manifestum igitur est tantum religionis sanguini & affinitati, quantum ipsis Diis immortalibus tributum: quia inter ista tam sancta vincula, non magis, quàm in aliquo sacrato loco nudare se nefas esse credebatur. Convivium etiam solenne majores instituerunt, idq; Charistia appellaverunt, cui præter cognatos, & affines nemo interponebatur: ut si qua inter necessarias per-

10-

sonas querela esset orta, apud sacra mensa, & inter hilaritatem animorum, fautoribus Concordiæ adhibitis, tolleretur.

DE HONORE IMPENSO

senibus à juvenibus.

Senectuti juvenus ita cumulatum, & circumspectum honorem reddebat, tanquam majores natu adolescentium communes patres essent. Quocirca juvenes, Senatus die, utique aliquem ex patribus conscriptis, aut propinquum, aut paternum amicum ad curiam deducebant, affixiq; valvis expectabant, donec reducendi officio etiam fungerentur: quæ quidem voluntaria statione, & corpora, & animos, ad publica officia sustinenda impigrè roborabant, breviq; processu morarum, claram in lucem virtutum suarum verecunda laboris meditatione, ipsi Doctores erant. Invitati ad cœnam diligenter quærebant, quinam ei convivio essent interfuturi: ne senioris adventum discubitu præcurrerent: sublataq; mensa priores consurgere, & abire patiebantur: è quibus apparet cœnæ quoq; tempore quàm parco, & quàm modesto sermone his præsentibus soliti sint uti.

80 VALER. MAX.
DE MAJORIBUS DANŒIBUS
exemplum virtutis juvenibus.

Majores natu in conviviis ad tibiæ egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda juventutem alacriorem redderent. *Quid hoc splendidius, quid etiam utilius certamine? pubertas canis suum honorem reddebat: defuncta virium cursu ætas, ingredientes actuosam vitam favoris nutrimentis prosequabatur. Quas Athenas? quam scholam? quæ alienigena studia huic domesticæ disciplinæ præterierim? Inde oriebantur Camilli, Scipiones, Fabricii, Marcelli, Fabii, ac ne singula imperii nostri lumina simul percurrendo sim longior, inde inquam cœli clarissima pars divi fulserunt Cæsares. Aded autem magna charitate patriæ tenebantur, ut arcana consilia patrum C. multis seculis nemo Senator enuntiaverit. Quintus Fabius Maximus tantummodo & is ipse per imprudentiam de tertio Punico bello indicendo, quod secretò in curia erat actum, Publio Crasso, rus petens, domum revertenti in itinere narravit, memor eum triennio antè Quæstorem factum, ignarusq; nondum à Censoribus in ordinem Senatorum electum: quo*

quo uno modo etiam iis, qui jam honores gesserant, aditus in curiam dabatur. Sed quamvis honestus error Fabii esset, vehementer tamen à Coss. objurgatus est. Nunquam enim taciturnitatem, optimum ac tutissimum administrandarum rerum vinculum labefactari volebant.

DE EUMENE REGE ASIÆ.

¶ Ergo cum Asiæ Rex Eumenes, antantissimus nostræ urbis, bellum à Perse adversus P.R. comparari Senatui nuntiasset, non antè sciri potuit, quid aut ille locutus esset, aut patres respondissent, quàm captum Persem cognitum est. Fidum erat, & altum Reipu. pectus cura, silentiiq; salubritate munitum, & vallatum undiq;: cujus limen intrantes abiecta privata charitate publicam induebant. Itaq; non dicam unum, sed neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat commissum. Magistratus verò prisca quantopere suam, populiq; Romani majestatem retinentes se gesserint, hinc cognosci potest, quòd inter cætera obtinendæ gravitatis indicia, illud quoq; magna cum perseverantia custodiebant, ne Græcis usquam, nisi Latinè responsa darent: quin etiam ipsa lin-

guæ volubilitate, qua plurimum valent, excussa, per interpretem loqui cogebant, non in urbe tantum vestra, sed etiam in Græcia, & Asia : quo scilicet Latinæ vocis honos, per omnes gentes venerabilior diffunderetur : nec illis deerant studia doctrinæ, sed nulla non in re pallium togæ subiici debere arbitrabantur : indignum esse existimantes illecebris, & suavitati litetarum imperii pondus & auctoritatem donari.

DE C. MARIO.

Qua propter non es damnandus rigoris rustici crimine C. Mari, quia gemina lauro coronatam senectutem tuam Numidicis, & Germanicis illustrem trophæis, victor devictæ gentis facundia politiolem fieri noluisti : credo ne alienigena ingenii exercitatione, patrii ritus fervens transfuga existeres. Quis ergo huic consuetudini, qua nunc Græcis actionibus aures curiæ exurdantur, januam patefecit? ut opinor, Molo Rhetor, qui studia M. Ciceronis acuit, cum nanq; ante omnes exterarum gentium in senatu sine interprete auditum constat, quem honorem non immeritò cepit, quoniam summam vim Romanæ eloquentiæ adjuverat. Conspiciæ felicitatis Arpinas,

udi-

unicum sive literarum gloriosissimum contemptorem, sive abundantissimum fontem intueri velis.

DE MORE, QUOMODO MAJORES observabant in urbe.

Maxima autem diligentia majores hunc morem retinuerunt, ne quis se inter Cos. & proximum lictorem, quamvis officii causa unâ progredieretur, interponeret: filio duntaxat, & ei puero ante patrem Cos. ambulandi jus erat. Qui mos adeo pertinaciter retentus est ut Q. Fabius Maximus quinquies Cos., vir etiam pridem summæ auctoritatis, & tunc ultimæ senectutis à filio Cos. invitatus, ut inter se, & lictorem procederet, ne hostium Samnitum turba (ad quorum colloquium descendebant) elideretur, id facere noluerit. Idem à Senatu legatus missus ad filium Cos. Suesam, postquam animadvertit eum ad officium suum extra mœnia oppidi processisse, indignatus quoque quod ex lictoribus nemo se equo descendere jussisset, plenus iræ sedere perseveravit: quod cum filius sensisset, proximo lictori, ut sibi apparet, imperavit: cuius vocis Fabius continuo obsecutus, Non ego, inquit, fili summum imperium tuum contempsi, sed

experiri volui, an felres Cos. ageret: nec ignoro quid patriæ venerationi debeatur: verùm publica instituta privata pietate potiora iudico.

DE MIRA COSTANTIA

Legatorum Rom.

Relatis Q. Fabii laudibus, offerunt se mirificæ constantiæ viri: qui legati à senatu Tarentum ad res petendas missi, cum gravissimas ibi injurias accepissent, unus etiam urina respersus esset, in theatrum (ut est consuetudo Græciæ) introducti, legationem quibus acceperant verbis, peregerunt: de his, quæ passi erant, questi non sunt: ne quid ultrà ac mandatum esset, loquerentur: intimisq; pectoribus eorum antiqui moris respectus, dolore qui ex contumelia gravissimus sentitur, conveli non potuit. Finem profectò fruendarum opum, quibus ad invidiam diu abundaveras Tarentina Civitas, quæfisti: Nam dum horridæ virtutis in seipsum connexum stabilimentum, nitore Fortunæ præsentis inflata, fastidiosè æstimas, in prævalidum imperii nostri micronem cæca & amens irruisti. Sed ut à luxu perditis moribus, ad severissima majorum instituta transgrediar, antea senatus assiduam stationem eo loci perage-

gebat, qui hodie quoque Senaculum appellatur : nec expectabat , ut edicto contraheretur , sed inde citatus protinus in curiam veniebat : ambiguae laudis civem existimans, qui debitis R. P. officiis non sua sponte, sed jussus fungeretur : quia quicquid imperio cogitur , exigenti magis, quam praestanti acceptum refertur .

ALIUD INSTITUTUM

contra Tribb. ple.

Illud quoque memoria repetendum est, quod Tribb. ple. intrare Curiam non licebat: ante valvas autem positae subsellis , decreta patrum attentissima cura examinabant : ut si qua ex eis improbasent, rata esse non sinerent . Itaque veteribus Senatusconsultis T. litera subscribi solebat : eaq; non significabatur , illa Tribb. quoque censuisse : qui quamvis pro commodis plebis excubabant, inq; imperiis compescendis occupati erant, instrui tamen ea argenteis vasis, & anulis aureis publicè praebitis, patiebantur, quod talium rerum usu auctoritas magistratuū esset ornatior . Quorum quemadmodum majestas amplificabatur, in abstinentia arctissimè constringebatur . Immolatum enim ab his hostiarum exta, ad Quætores ætarii delata veniebant . Sacri-

ciisq;

ciisq; pop. Rom. tum Deorum immortalium cultus, tum etiam hominum continentia inerat. Imperatoribus nostris quæ sacras manus habere deberent, apud ista altaria discentibus: continentisq; tantum tribuebatur, ut multorum æs alienum, quia provincias syncerè administraverant, à senatu per solutum sit. Nam quorum opera, publicam auctoritatem, splendorem suum procul obtinuisse viderunt: eorum dignitatem domi collabi indignū, sibiq; deforme esse arbitrabantur.

DE ORDINE EQUESTRI.

Equestris verò ordinis iuventus omnibus annis bis urbem spectaculo sui, sub magnis auctoribus celebrabat, die Lupercalium, & equitum probatione. Lupercalium enim mos à Romulo, & Remo inchoatus est, tunc cum lætitia exultantes, quòd his avus Numitor, rex Albanorum, eo loco, ubi educati erant, urbem condere permiserat sub monte Palatino (hortatu Faustuli educatoris sui) quem Evander Argivus consecraverat: factò sacrificio, cælisq; capris, epularum hilaritate, ac vino largiore proVecti, divisa pastoralis turba, cincti omnes pellibus immolatarum hostiarum, jocantes, obvios petiverunt: cujus hilaritatis memoria

annuo circuitu feriarum repetitur. Tra-
 beatos verò equites Idibus Julii Q. Fa-
 bius transvehi instituit. Idem censor
 cum P. Decio seditionis finiendæ gratia,
 quia Comitia in humillimi cujusque po-
 testatem redacta accesserant, omnem fo-
 rensem turbam, in quatuor tantummodo
 Tribus descripsit, easq; urbanas appella-
 vit: quo tã salubri R. P. factò, vir aliqui
 bellici operibus excellens, Maximus co-
 gnominatus est.

DE C. MARIO .

Laudanda etiam populi verecundia
 est, qui impigrè se laboribus & periculis
 militiæ offerendo, dabat operam ne Im-
 peratoribus, Capitecenos sacramento
 rogare esset necesse: quorum nimia ino-
 pia suspecta erat, ideoq; his publica arma
 non committebantur. Sed hanc diutina
 usurpatione firmatam consuetudinem C.
 Marius Capitecesum legendo militem,
 abruptit. Civis aliqui magnificus, sed no-
 vitatis suæ conscientia, vetustati non sa-
 nè propitius, memorq; si militaris igna-
 via humilitatem spernere perseveraret,
 se à maligno virtutum interprete velut
 Capitecesum Imperatorem compellari
 posse. Itaq; fastidiosum delectus genus
 in exercitibus Romanis obliterandum
 duxit,

duxit, ne talis notæ contagio ad ipsius quoq; gloriæ suggillationem penetraret.

*DE P. RUTILIO,
& C. Mallio Consulibus.*

Armorum tractandorum meditatio à P. Rutilio Cos. C. Mallii collega militibus est tradita. Is enim nullius ante se Imperatoris exemplum secutus, ex ludo C. Aurelii Scauri doctoribus gladiatorum accersitis, vitandi atq; inferendi ictus subtiliorem rationem legibus ingenervavit: virtutemq; arti, & artem rursus virtuti miscuit, ut illa impetu hujus fortior, hæc illius scientia cautior fieret.

*DE USU VELITUM
primò reperto.*

Velitum usus eo bello primùm repertus est, quo Capuam Fulvius Flaccus Imperator obsedit. Nam cum equitatu Campanorum crebris excursionibus equites nostri, quia numero pauciores erant, resistere non possent, Q. Nævius Centurio è peditibus lectos expediti corporis, brevibus, & incurvis septenis armatos, hastis, parvo tegmine munitos, veloci saltu jungere se equitantibus, & rursus celeri motu dilabi instituit: quò facilius equestri prælio sub-

subjecti pedites, viros pariter atq; equos hostium telis incesserent. Eaque novitas pugnae unicum Campanae perfidiae debilitavit auxilium. Ideoque authori ejus Nævio adhuc honos est habitus. Proximus militaribus institutis ad urbana castra, id est, theatra gradus faciendus est: quoniam hæc quoque sæpenu-mero animos acies instruxerunt: Excogitata nanque cultus Deorum, & hominum delectationis causa, non sine aliquo pacis rubore voluptatem & religionem civili sanguine, scenicorum portentorum gratia, macularunt: quæ inchoata quidem sunt à Messala, & Cassio Cen. Cæterum auctore P. Scipione Nævica omnem apparatus operis eorum subjectum hastæ vœnire placuit. Atque etiam S. C. cautum est, ne quis in urbe propriusve passus mille subsellia posuisse, sedensve ludos spectare vellet, ut scilicet remissioni animorum injuncta standi virilitas, propria Romanæ gentis nota esset.

MOS LUDORUM.

Per quingentos autem & quinquaginta octo annos Senatus populo mistus spectaculo ludorum interfuit. Sed hanc morem Attilius Serenus, & L. Scribonius

nus ædiles ludos Matri Deum facientes, superioris Africani sententiam secuti, discretis Senatus & populi locis, solverunt : eaque res avertit vulgi animum, & favorem Scipionis magnopere quassavit . Nunc causam instituendorum ludorum ab origine sua repetam . C. Sulpitio Bætico. C. Licinio Stolone Coss. intoleranda vis ortæ pestilentiæ, civitatem nostram à bellicosis operibus revocatam domestici atque intestini mali cura afflixerat: jamque plus in exquisito & novo cultu religionis, quàm in ullo humano consilio positum opis videbatur . Itaque placandi cœlestis numinis gratia compositis carminibus vacuas aures præbuit, ad id tempus Circensi Spectaculo contenta, quòd primus Romulus, raptis virginibus Sabinis, Consualium nomine celebravit. Verùm ut est mos hominum, parvula initia pertinaci studio prosequendi, venerabilius erga Deos obsequii juventus, rudi atque incomposito motu corporum jocabunda, gestus dedit : eaque res Ludium ex Hetruria accersendi causam præbuit: cuius decora pernitas vetusto ex more Curetum, Lydorumque (à quibus Hetrusci originem traxerunt) novitate
grata

nus adiles ludos Matri Deum facientes, superioris Africani sententiam secuti, discretis Senatus & populi locis, solverunt: eaque res avertit vulgi animum, & favorem Scipionis magnopere quassavit. Nunc causam instituendorum ludorum ab origine sua repetam. C. Sulpitio Bætico. C. Licinio Stolone Coss. intoleranda vis ortæ pestilentiæ, civitatem nostram à bellicosis operibus revocatam domesticæ atque intestini mali cura afflixerat: jamque plus in exquisito & novo cultu religionis, quam in ullo humano consilio positum opis videbatur. Itaque placandi cœlestis numinis gratia compositis carminibus vacuas aures præbuit, ad id tempus Circensi spectaculo contenta, quod primus Romulus, raptis virginibus Sabinis, Consualium nomine celebravit. Verum ut est mos hominum, parvula initia pertinaci studio prosequendi, venerabilis erga Deos obsequii juvenus, rudi atque incomposito motu corporum jocabunda, gellus dedit: eaque res Ludium ex Hetruria accersendi causam præbuit: cuius decora pernicitas vetusto ex more Curetum, Lydorumque (à quibus Hetrusci originem traxerunt) novitate grata

grata Romanorum oculos permulsi. Et quia Ludius apud eos Histrion appellabatur, scenico nomen histrionis inditum est. Paulatim deinde ludicra ars ad Satyrarum modos perrexit: à quibus primus omnium poëta Livius, ad fabularum argumenta spectantium oculos & animos transtulit. Ilque sui operis actor, cum sapius à populo revocatus, vocem obtudisset, adhibito pueris & tibicinis concentu, gesticulationem tacitus peregit. Attellani autem ab Qscis acciti sunt: quod genus delectationis latice severitate temperatum, ideoque vacuum nota est: nam neque tribu moveatur, neque à militaribus stipendiis repellitur. Et quia cæteri ludi ipsis appellationibus unde trahantur, apparet, non absurdum videtur Secularibus initium situm, cujus generis minus trita notitia est, reddere.

DE QUODAM VALESIO.

Cum ingenti pestilentia urbs antiqua, agrique vastarentur: Valesius viri-locuples, rusticæ vitæ, duobus filiis & filia ad desperationem usque medicorum laborantibus, aquam calidam his à foco petens, genibus innixus, Lares familiares, ut puerorum periculum in ipsum

ipſius caput transferrent , oravit : orta
 deinde vox eſt , habiturum eos ſalvos ſi
 continuo flumine Tyberis devectos Ta-
 rentum portaffet , ibique ex Ditis pa-
 tris , & Proſerpinae ara petita aqua cali-
 da, quam illi deſiderarent, recreaſſet . Eo
 prædicto magnopere confuſus , quòd &
 longa & periculofa navigatio imperaba-
 tur : ſpe tamen dubia præſentem metum
 vincente, pueros ad ripam Tyberis pro-
 tinus detulit: habitabat enim in villa ſua
 propè vicum Sabinæ regionis Heretum :
 ac lintre Hoſtiam petens , nocte concu-
 bia ad Martium campum appulit, ſitien-
 tibusque ægris ſuccurrere cupiens , igne
 in navigio non ſuppetente , ex guber-
 natore cognoscit , haud procul apparere
 fumum: & ab eo juſſus egredi Tarentum
 (id nomen ei loco eſt) cupidè arrepto
 calice aquam flumine hauſtam , eò unde
 fumus erat obortus , jam lætior pertu-
 lit , divinitus dati remedii quaſi veſtigia
 quædam in propinquo ſe exiſtimans na-
 ctum : inque ſolo magis fumante, quàm
 ullas ignis habente reliquias , dum tena-
 cius omen apprehendit , contractis levi-
 bus , & quæ ſors obtulerat nutrimentis,
 pertinaci ſpiritu, flammam evomuit, ca-
 lefactamque aquam pueris bibendam de-
 dit:

dit: qua potata, salutari quiete sopiti diu-
tina vi morbi repente sunt liberati, pa-
trique indicaverunt vidisse se in somniis
nescio à quo Deorum, spongia corpora
sua pertergi, & præcipi, ut ad Ditis pa-
tris, & Proserpinæ aram, à qua potio
ipsis fuerat allata, furvæ hostiæ immola-
rentur, Lectisterniaque, & ludi noctur-
ni fierent. Is qui eo loci nullam aram vi-
derat, desiderari credens, ut à se construe-
retur, aram empturus in urbem perrexit,
relictis qui fundamentorum constituen-
dorum gratia terram ad solidum fode-
rent: ii domini imperium exequentes,
cùm ad xx. pedum altitudinem, humo
egesta pervenissent, animadverterunt
aram Diti patri, Proserpinæque inscri-
ptam. Hoc postquàm Valesius nunciau-
te servo accepit, omisso emendæ propo-
sito, hostias nigras, quæ antiquitus fur-
væ dicebantur, Tarenti immolavit, lu-
dosque & Lectisternia, continuis tribus
noctibus, quia totidem filii periculo li-
berati erant, fecit.

DE P. VALERIO PUBLICOLA.

Cujus exemplum Valerius Publico-
la, qui primus Cos. fuit, studio succurren-
di civibus, secutus, apud eandem aram
publicè nuncupatis votis, cæsisque atris
ho-

bobus, Diti maribus, fœminis Proserpi-
næ, Lectisternioque, ac ludis trinoctio
factis, aram terra, ut antè fuisset, obruit.

DE Q. CATULO.

Religionem Ludorum crescentibus
opibus secuta lætitia est. Ejus instinctu
Qu. Catulus Campanam imitatus luxu-
riam, primus spectantium confessum ve-
lorum umbraculis texit.

DE CN. POMPEJO.

Cneus Pompejus ante omnes, aquæ
per semitas decursu, æstivum minuit fer-
vorem.

DE CLAUDIO FULCHRO.

Claudius pulcher scenam varietate co-
lorum adumbravit, vacuis antè pictura
tabulis extētam, quam totam argento
C. Antonius, auro Petrejus, ebore Qu.
Catulus prætexuit. Versatilem fecerunt
Lucius, & Cinna locum: quem argenta-
tis chorægiis P. Lentulus Spinter ador-
navit. Translatum antea Phœnicæis in-
dutum tunicis M. Scaurus exquisito ge-
nere vestis cultum induxit. Nam gladi-
atorum munus primum Romæ datum
est in foro Boario, Appio Claudio, Qu.
Fulvio Coss. dederunt M. & Decius fi-
lii Bruti funebri memoria, patris cineres
honorando.

DE

bobus, Diti maribus, foeminis Proserpinae, Lectisternioque, ac ludis trinoctio factis, aram terra, ut antè fuerat, obruit.

DE Q. CATULO.

Religionem Ludorum crescentibus opibus secuta læticia est. Ejus instans Qu. Catulus Campanam imitatus luxuriam, primus spectantium confessum velorum umbraculis texit.

DE CN. POMPEJO.

Cneus Pompejus ante omnes, aquæ per semitas decursu, æstivum minuit fervorem.

DE CLAUDIO FULCHRO.

Claudius pulcher scenam varietate colorum adumbravit, vacuis antè pictura tabulis extantam, quam totam argento C. Antonius, auro Petrejus, ebore Qu. Catulus prætexuit. Versatiles fecerunt Lucius, & Cinna locum: quem argentatis choragiis P. Lentulus Spinter adornavit. Translatum antea Phœnicæis induratum tunicis M. Scavrus exquisito genere vestis cultum induxit. Nam gladiatorum munus primum Romæ datum est in foro Boario, Appio Claudio, Qu. Fulvio Coss. dederunt M. & Decius filii Bruti funebri memoria, patris cineres honorando.

DE

Athletarum certamen à M. Scavri tractum est munificentia.

DE PRIMA STATUA.

aurata in Italia.

Statuam auratam nec in urbe, nec in ulla parte Italiæ quisquam prius aspexit, quam à M. Attilio Glabrione equestris, patri poneretur in æde Pietatis: eam autem ædem P. Cornelio Lentulo, & M. Bëbio Pamphilo Coss. ipse dedicaverat, compos voti factus, rege Antiocho apud Thermopylas superato.

DE CN. FLAVIO

vulgante Jus civile.

Jus civile per multa secula inter sacre ceremoniæque Deorum immortalium abdicum, solisque Pontificibus notum Cn. Flavius libertino patre genitus, & scriba, cum ingenti nobilitatis indignatione factus Ædilis Curulis, vulgavit, ac fastos penè toto foro exposuit: qui cum ad visendum egrum collegam num veniret, neque à nobilibus, quorum frequentia cubiculum erat completum, sedendi loco recipèretur: sellam curulem afferri jussit, & in ea honoris pariter, atque contemptus sui vindex, confedit.

DE

DE VENEFICIIS IN URBE.

Veneficii quæstio & morbus, & legibus Romanis ignota, complurium Matronarum patefacto scelere orta est: quæ cum viros suos clandestinis insidiis veneno perimerent, unius ancillæ indicio protractæ, pars capitali iudicio damnatæ, centum septuaginta numerum compleverunt.

DE TIBICINUM COLLEGIO.

Tibicinum quoque Collegio solet in foro vulgi oculos in se convertere, cum inter publicas, privatasque ferias, actiones personis tecto capite, variaque veste velatis concentus edit. Inde tracta licentia quondam vetiti in æde Jovis, quod prisco more fecerant, vesci: Tibur irati se contulerunt, quorum ministerio Senatus deserta sacra non æquo animo ferens, per legatos à Tiburtibus petiit, ut eos gratia sua Romanis templis restituerent: quos illi in proposito perseverantes, interposita festæ epulationis simulatione, mero, somnoque sortitos, plaustris in urbem devehendos curaverunt: quibus & honos pristinus restitutus, & hujusce lusus jus est datum. Personarum usus pudorem circumventæ temulentiaë causam habet.

DE

Antiquorum.

Fuit etiam illa simplicitas antiquorum in cibo capiendo, humanitatis simul, & continentiae certissima index. Nam maximis viris prandere & cenare in propatulo, verecundiae non erat: nec sanè ullas epulas habebant, quas populi oculis subicere erubescerent: erant autem adèò continentiae attenti, ut frequentior apud eos pultis usus, quàm panis esset. Ideoque in sacrificiis mola, quæ vocabatur, ex farre & sale constat: exta farre sparguntur: & pullis, quibus auspicia petuntur, puls obicitur: primitus enim ex libamentis victus sui Deos eò efficacius, quò simplicius placabant. Et cæteros quidem ad benefaciendum venerabantur. Febrem autem ad minus nocendum templis colebant quorum adhuc unum in Palatio, alterum in area Marianorum monumentorum, tertium in summa parte Vicilongi extat. In eaque remedia, quæ corporibus ægrorum adnexa fuerant, deferebantur. Hæc ad humanæ mentis æstus leniendos cum aliqua usus ratione excogitata, cæterum salubritatem suam industriæ certissimo ac fidelissimo monumento tue-

E ban-

bantur : bonæque valetudinis eorum quasi quædam mater erat frugalitas, inimica luxuriosis epulis, & aliena nimix vini abundantix, & ab omni immoderato veneris usu averfa.

E X T E R N A.

DE CIVITATE SPARTANA.

Idem sensit proxima majorum nostrorum gravitate Spartana civitas : quæ feveriffimis Lycurgi legibus obtemperans, aliquandiu civium fuorum oculos à contemplanda Asia retraxit, ne illecebrisejus capti, ad delicatius vitæ genus prolaberentur. Audierant enim lautitiam inde, & immodicos sumptus, & omnia non necessaria voluptatis genera fluxiffe: primosque Jonas unguenti, coronarumque in convivio dandarum, & secundæ mensæ ponendæ consuetudinem, haud parva luxuriæ irritamenta reperiffe : ac minimè mirum est, quòd homines labore ac patientia gaudentes, tenaciffimos patriæ nervos, externarum deliciarum contagione solvi, & hebetari nolverunt : cùm aliquanto faciliorem virtutis ad luxuriam, quàm luxuriæ ad virtutem transitum viderent.

DE PAUSANIA.

Quod eos non frustra timuisse dux
ip-

ipforum Pausanias patefecit: Qui maximis operibus editis, ut primùm se Asiæ moribus permisit, fortitudinem suam, effœminato ejus cultu, mollire non erubuit.

DE CIVITATE IPSA.

Ejusdem civitatis exercitus non antè ad dimicandum descendere solebant, quàm tibix concentu, & anapæsti pedis modulo cohortationis calorem animo traxissent, vegeto, & crebro ictus sono strenuè hostem invadere admoniti. Idem ad dissimulandum, & occultandum vulnerum suorum cruorem, Punicis tunicis in prælio utebantur, non ut ipsis aspectus earum terrorem, sed ne hostibus fiduciæ aliquid afferret.

DE ATHENIENSIBUS.

Egregios virtutis bellicæ spiritus Lacedæmoniorum, prudentissimi pacis moribus Athenienses subsequuntur: apud quos inertia è latebris suis, languore marcens, in forum perinde ac delictum aliquod protrahitur, fitque ut facinorosa, ita erubescendæ rea culpæ.

DE AREOPAGO.

Ejusdem urbis & sanctissimum consilium Areopagus, quid quisq; Atheniensium ageret, aut quo nam quæstu su-

stentaretur diligentissimè inquirere solebat, ut homines honestatem, vitæ rationem memores reddendam esse, sequerentur.

DE EADEM URBE.

Eadem bonos cives corona decorandi primò consuetudinem introduxit, duobus oleæ connexis ramulis clarum Periclis cingendo caput. Probabile institutum, sive rem, sive personam intueri velis. Nam & virtutis uberrimum alimentum est honos, & Pericles dignus à quo talis muneris dandi posteritas potissimum initium caperet.

Age quid illud institutum Athenarum, quàm memorabile? quòd convictus à patrono libertus ingratus, jure libertatis exuitur. Superfedeo te., inquit, habere civem tanti muneris impium æstimatorem. Nec adduci possum, ut credam urbi utilem, quem domi sceleratum cerno: abi igitur & esto servus, quoniam liber esse nescisti.

DE MASSILIENSIBUS.

Inde Massilienses quoque ad hoc tempus usurpant disciplinæ gravitatem, prisq; moris observantia, charitate Pop. Rom. præcipuè conspicui, qui tres in eodem manumissiones rescindi permittunt,

tunt, si ter ab eodem deceptum dominum cognoverint: quarto errori subveniendum non putant: quia sua jam culpa injuriam accepit, qui ei se toties objecit. Eadem civitas severitatis custos acerrima est. Nullum aditum in scenam mimis dando, quorum argumenta majore ex parte stuprorum continent actus, ne talia spectandi consuetudo, etiam imitandi licentiam sumat. Omnibus autem, qui per aliquam religionis simulationem alimenta inertiae quaerunt, clausas portas habet, & mendacem, & fucosam superstitionem submovendam esse existimans. Caeterum à condita urbe gladius est ibi, quo noxii jugulantur: rubigine quidem exesus, & vix sufficiens ministerio, sed index in minimis quoque rebus omnia antiquae consuetudinis momenta servanda.

DE DVABUS ARCIS.

Duae etiam ante portas eorum arcæ jacent: altera, qua liberorum, altera qua servorum corpora ad sepulturae locum plastro devehuntur sine lamentatione, sine planctu, sine luctu: funeris dies, domestico sacrificio, adjectoque necessariorum convivio, finitur. Etenim quid attinet humano dolori in-

stentaretur diligentissimè inquirere solebat, ut homines honestatem, vitæ rationem memores reddendam esse, sequerentur.

DE EADEM URBE.

Eadem bonos cives corona decorandi primò consuetudinem introduxit, duobus oleæ connexis ramulis clarum Periclis cingendo caput. Probabile institutum, sive rem, sive personam intueri velis. Nam & virtutis uberrimum alimentum est honos, & Pericles dignus à quo talis muneris dandi posteritas potissimum initium caperet.

Age quid illud institutum Athenarum, quàm memorabile? quòd convictus à patrono libertus ingratus libertatis. Super sedecim inquit, habet in tanti muneris premium æst. Necdudum ut credam, quædam lecturam, quædam igitur & esto quædam de nefasti.

uè ce
amission.

dulgere? aut divino numini invidiam fieri, quòd immortalitatem suam nobiscum partiri noluerit?

Venenum cicuta temperatum, in ea civitate publicè custoditur, quod datur ei, qui causas sexcentis (id enim Senatus ejus nomen est) exhibuit, propter quas mors sit illi expetenda, cognitione virili, benevolentia temperata: quæ neque egredi vita temere patitur, & sapienter excedere capienti celerem fati viam præbet, ut vel adversa, vel prospera nimis usi Fortuna (utraque enim finiendi spiritus, illa ne perseveret, hæc ne destituat, rationem præbuerit) comprobato exitu terminetur. Quam consuetudinem Massiliensium non in Gallia ortam, sed è Græcia tralatam inde existimo, quod illam etiam in insula Cæa servari animadverti, quo tempore Asiam cum Sex. Pomp. petens, Julide oppidum intravi. Fortè enim tunc evenit, ut summæ dignitatis ibi fœmina, sed ultimæ jam senectutis, reddita ratione civibus, cur excedere vita deberet, veneno consumere se destinarit, mortemque suam Pomp. præsentia clariorem fieri magni æstimavit. Nec preces ejus vir ille, ut omnibus virtutibus, ita humanitatis quo-

quoque laudibus instructissimus, aspernari sustinuit. Venit itaque ad eam, facundissimoque sermone, quæ ejus quasi è beato quodam eloquentiæ fonte manabat, ab incepto consilio diu nequicquam revocare conatus, ad ultimum propositum exequi passus est: quæ nonagesimum annum transgressa cum summa & animi & corporis sincérité, lectulo, quantum dignoscere erat quotidiana consuetudine cultius structo recubans, & innixa cubito, Tibi, inquit, **Sex. Pomp. Dii magis**, quos relinquo, quàm quos peto gratias referant: quia ne hortator vitæ meæ, nec mortis spectator esse fastidisti. Cæterùm ipsa hilarem Fortunæ vultum semper experta, ne aviditate lucis tristem intueri cogar, reliquias spiritus mei prospero fine, duas filias, & unum nepotum gregem relictura superstitem, permitto. Cohortata deinde ad concordiam suos, distributo eis patrimonio, & cultu suo sacrisque domesticis majori filiæ traditis, poculum in quo venenum temperatum erat, constanti dextra arripuit. Tunc defussis Mercurio delibamentis, & invocato numine ejus, ut se placido itinere in meliorem sedis infernæ deduceret partem,

cupido haustu mortiferam traxit potio-
nem, ac sermone significans quasnam
subiit partes corporis sui rigor occu-
paret, cum jam visceribus eum, & cor-
di imminere esset locuta, filiarum ma-
nus ad supremum opprimendorum ocu-
lorum officium advocavit: nostros au-
tem, tametsi novo spectaculo obstupe-
facti erant, suffusos tamen lacrymis di-
misit.

DE RITU MASSILIENSIVM.

Sed ut ad Massiliensium civitatem,
unde in hoc diverticulum excessi, rever-
tar: intrare oppidum eorum nulli cum
telo licet, præstoque est, qui id custodiæ
gratia acceptum, exituro reddat, ut
hospitia sua, quemadmodum advenien-
tibus humana sunt, ita ipsis quoque tu-
ta sint.

DE MORE

Quem observabant Galli.

Horum mœnia egresso vetus ille mos
Gallorum occurrit, quos memoria pro-
ditum est, pecunias mutuas, quæ his
apud inferos redderentur, dare, quia per-
suasum habuerint, animas hominum im-
mortales esse, dicerem stultos, nisi idem
Bracchati sensissent, quod palliatus Py-
thagoras credidit.

DE

Avara, & fœneratoria Gallorum philosophia. Alacris & fortis Cimbrorum, & Celtiberorum, qui in acie gaudio exultabant, tanquam gloriôsè, & feliciter vita excessuri: lamentabantur in morbo quasi turpiter, & miserabiliter perituri.

DE CELTIBERIS.

Celtiberi etiam nefas esse ducebant prælio superesse: cùm is occidisset, pro cuius salute spiritum devoverant. Laudanda utrorumque populorum animi præstantia, quòd & patriæ incolumitatem fortiter tueri, & fidem amicitiae constanter præstandam arbitrabantur.

DE THRACIA.

Thraciæ verò illa natio meritò sibi sapientiæ laudem vendicaverit: quæ natales hominum flebiliter, exequias cum hilaritate celebrat, sine ullis doctorum præceptis: verùm conditionis nostræ habitum prævidit. Removeatur itaque naturalis omnium animalium dulcedo vitæ, quæ multa & facere, & pati turpiter cogit, si ea mortua, aliquantejus felicior, ac beatior reperietur finis.

106 VALER. MAX.
DE MORIBUS, ET RITU
Lyciorum.

Quocirca rectè Lycii, cùm iis luctus incidit, muliebre[m] vestem induunt: ut deformitate cultus commoniti, maturius stultum projicere mœrorem velint.

DE FOEMINIS INDICIS.

Verum quid ego fortissimos in hoc genere prudentiæ viros laudem? Respiciantur Indorum fœminæ, quæ cùm more patrio complures eidem nuptæ esse soleant, mortuo marito, in certamen, iudiciumque veniunt, quam ex iis maxime dilexerit: victrix gaudio exultans, deductaque à necessariis lætum præferens vultum, conjugis se flammis superjacet, & cum eo tanquam felicissima crematur: superatæ cum tristitia, & mœrore in vita remanent. Protrahe in medium Cimbriam audaciam. Adjice Celtiberiam fidem. Junge animosam Thraciæ sapientiam. Annecte Lyciorum in luctibus abjiciendis callidè quæsitam rationem. Indico tamen rogo nihil eorum præferes, quem uxoris pietas in modum genialis tori propinquæ mortis secunda conscendit.

DE

LIBER II. 107
DE PUNICIS FOEMINIS,
Et fano Veneris.

Cui gloriæ, Punicarum fœminarum, ut ex comparatione turpius appareat dedecus, subnectam. Siæ enim fanum Veneris est: in quod se matronæ conferebant, atque inde procedentes, quæstum dotis, corporis injuria contrahebant, honesta nimirum tam inhonesto vinculo conjugia juncturæ.

DE INSTITUTO PROBABILI
Perfarum.

Nam Perfarum admodum probabile institutum fuit, quod liberos suos non prius aspiciebant, quam septimum implerent annum, quod parvulorum amissionem æquiore animo sustinerent.

DE NUMIDIS.

Ne Numidæ quidem reges vituperandi, qui more gentis suæ nulli mortalium osculum ferebant. Quicquid enim in excelso fastigio positum est, humili, & trita consuetudine, quod sit venerabilius, vacuum esse convénit.

DE DISCIPLINA MILITARI.

C A P. II.

Venio nunc ad præcipuum decus, & ad stabilimentum Romani Imperii.

rii, salutari perseverantia ad hoc tempus
 syncerum & incolume servatum, mili-
 taris disciplinæ tenacissimum vinculum,
 in cuius sinu, ac tutela, serenus, tran-
 quillusque beatæ pacis status acquiescit.

DE SCIPIONE.

Publius Cor. Scipio, cui deleta Car-
 thago avitum cognomen dedit, Cos. in
 Hispaniam missus: ut insolentissimos
 Numantiæ urbis spiritus, superiorum
 ducum culpa nutritos, contunderet, eo-
 dem temporis momento, quo castra in-
 travit, edixit, ut omnia ex iis, quæ vo-
 luptatis causa comparata erant, aufer-
 rentur, ac summoventur. Nam constat
 tum maximum inde institorum, & lixa-
 rum numerum, cum duobus millibus
 scortorum abiisse. Hac turpi, atque
 erubescenda sentina vacuefactus exer-
 citus noster, qui paulò antè, metu mor-
 tis, deformi se fœderis ictu maculaverat,
 erecta virtute, recreataque, acrem illam,
 & animosam Numantiam incēdiis exu-
 stam, ruinisque prostratam, solo æqua-
 vit. Itaque neglectæ disciplinæ milita-
 ris indicium, Mancini miserabilis dedi-
 tio, servatæ merces, speciosissimus Sci-
 pionis triumphus extitit.

DE

Ejus sectam Metellus secutus, cum exercitum in Africa, Jugurthino bellonimia Spu. Albini indulgentia corruptum Cos. accepisset: omnibus imperii nervis ad revocandam pristinae disciplinam militiae connixus est: nec singulas partes apprehendit, sed totam continuò in statum suum redegit. Protinus namque Lixas è castris summovit, cibumque coctum venalem proponi vetuit: in agmine neminem militum ministerio servorum, jumentorumque, ut arma sua, & alimenta ipsi ferrent, uti passus est. Castrorum subinde locum mutavit: eadem tanquam Jugurtha semper adesset, vallo, fossaque aptissimè cinxit. Quid ergo restituta continentia? quid repetita industria profecit? Crebras scilicet victorias, & multa trophæa peperit ex eo hoste, cujus tergum, sub ambitioso Imperatore, Rom. militi videre non contingerat. Benè etiam illi disciplinae militari affuerunt, qui necessitudinum præruptis vinculis, ultionem, vindictamque læse cum ignominia domum suarum exigere non dubitaverunt. Nam P. Rutilus Cos. eo bello, quod in Sicilia, cum fugitivis gessit, Qu. Fabium generum suum,

suum, quia negligentia Taurominitanam arcem amiserat, provinciam iussit decedere.

DE COTTA.

Nam C. Cotta P. Aurelium Pecuniolam, sanguine sibi junctum, quem obsidioni Liparitanæ ad auspicia repetenda Messanam transiturus præfecerat, virgis cæsum, militiæ munere inter pedites fungi coëgit, quod ejus culpa ager incensus, & penè castra erant capta.

DE QUINTO FULVIO.

Quintus etiam Fulvius Flaccus Censor, Fulvium fratrem cohortem legionis, in qua Trib. militum erat, injussu Consulis domum dimittere ausum, Senatu amovit. Tam digna exempla, tam breviter, nisi majoribus urgerer, non referrentur. Quid enim tam difficile factu, quàm copulatæ societati generis, & imaginum, deformem in patriam reditum indicere? aut communioni nominis, ac familiæ veteris propinquitatis serie cohærenti, virgarum contumeliosa verbera adhibere? aut Censorium supercilium adversus fraternam charitatem distringere? Dentur hæc singula quamvis claris civitatibus, abunde tamen

men gloria disciplinæ militaris instruatæ videbuntur.

DE POSTHUMIO TIBURTO,
& Manlio Torquato.

At nostra urbs, quæ omni genere mirificorum exemplorum totum orbem terrarum replevit: Imperatorum proprio sanguine manantes secures, ne turbato militiæ ordine vindicta deesset, è castris publicè speciosas, privatim lugubres duplici vultu recepit: incerta gratulandi prius, an lugendi officio fungeretur. Igitur ego quoque hæsitante animo vos bellicarum rerum severissimi custodes, Posthumi Tiburte, & Manli Torquate memoria ac relatione complector: quia animadverto fore, ut pondere laudis, quam meruistis, obrutus, magis imbecillitatis ingenii mei detegam, quàm vestram virtutem, sicut par est, representem. Tu nanque Posthumi Dictator, Aulum Posthumium, quem ad generis, penetraliumque sacrorum successionem propagandam genueras, cujus infantia blandimenta sinu atque osculis foveras, quem puerum literis, quem juvenem armis instruxeras, sanctum, fortem, amantem tui pariter ac patriæ, quia non tuo jussu, sed sua sponte præsidio pro-

progressus hostes fuderat, victorē securi feriri iussisti, & ad hoc imperium peragendum, paternæ vocis ministerio sufficere valuisti: nam oculos tuos, certum scio, clarissima in luce tenebris offusos, ingens opus animi intueri nequivisse. Tu item Manli Torquate Latino bello Cos. filium, quod provocatus à Geminio Metio duce Tusculanorum ad dimicandum te ignaro descenderat, gloriosam victoriam, & speciosa spolia referentem, abripi à lictore, & in modum hostiæ mactari iussisti: satius esse iudicans, patrem forti filio, quàm patriam militari disciplina carere.

*DE LUCIO QUINTIO
Cincinnato.*

Age quanto spiritu putamus usum L. Quintium Cincinnatum Dictatorem eo tempore, quo devictis Equiculis, & sub jugum missis L. Minutium Consulatum deponere coëgit, quod castra ejus hostes iidem obsederant? Indignum enim maximo imperio credidit, quem non sua virtus, sed fossa, vallumque tutum præstiterat: cuique verecundiæ non fuerat, arma Romana metu trepida, clavis portis contineri. Ergo imperiosissimi XII. fasces, penes quos Senatus, & Eque-

progressus hostes fuderat, victorē securi feriri iussisti, & ad hoc imperium peragendum, paternæ vocis ministerio sufficere valuisti: nam oculos tuos, certum scio, clarissima in luce tenebris offusos, ingens opus animi intueri nequivisse. Tu item Manli Torquate Latino bello Cos. filium, quod provocatus à Gemino Metio duce Tusculanorum ad dimicandum te ignaro descenderat, gloriosam victoriam, & speciosa spolia referentem, abripi à licitore, & in modum hostiæ mactari iussisti: satis esse iudicans, patrem forti filio, quàm patriam militari disciplina carere.

DE LUCIO QUINTIO

Cincinnato.

Age quanto spiritu putamus usum L. Quintium Cincinnatum Dictatorem eo tempore, quo devictis Equiculis, & sub jugum missis L. Minutium Consulatum deponere coegit, quod castra ejus hostes idem obsederant? Indignum enim maximo imperio credidit, quem non sua virtus, sed fossa, vallumque tutum præstiterat: cuique verecundiæ non fuerat, arma Romana metu trepida, clausis portis contineri. Ergo imperiosissimi XI I. fasces, pene quos Senatus, & Eque-

Equestris ordinis, & universæ plebis summum decus erat, quorumque nutu Latium, ac totius Italiæ vires regebantur, contusi atque fracti Dictatoriæ se animadversioni substraverunt. Ac ne inulta foret gloria militaris, Cos. delicti omnis vindex punitus est. His (ut ita dicā) piaculis, mars imperii nostri pater, ubi aliqua ex parte à tuis auspiciis degeneratum erat, numen tuum propitiabatur nota affinium, & cognatorum; fratrem, filiorumque strage, ignominiosa Consulum ejuratione.

DE PAPIRIO.

Ejusdem ordinis quod sequitur. Papius Dictator, cum adversus imperium ejus Quintus Fabius Rutilianus magister equitum exercitum in aciem eduxisset, quanquam fuis Samnitibus in castra redierat, tamen neque virtute ejus, neque successu, neque nobilitate motus virgas expediri, eumque nudari iussit. O spectaculum admirabile! & Rutilianus, & magister equitum, & victor, scissa veste, spoliatoque corpore; licitorum se verberibus lacerandum præbuit, ut in acie exceptorum vulnerum nodosis ictibus cruore renovato: victoriarum, quas modò speciosissimas adeptus erat,

erat, titulos respergeret : precibus *deinde* sui exercitus, occasionem Fabio *confugiendi* in urbem dedit, ubi frustra *Senatus* auxilium imploravit . Nihilominus enim *Papirius* in exigenda *pœna* perseveravit: itaque coactus est pater ejus, post *Dictaturam*, tertiumque *Consulatum*, rem ad populum devocare, auxiliumque, *Trib. pleb.* supplex pro filio petere : neque hac re severitate *Papirii* refrænari potuit . Cæterùm, cùm ab *universis civibus*, & *Trib. plebis* rogeretur, testatus est, non *pœnam illam se* Fabio, sed *populo Romano & Trib.* concedere potestati.

DE L. CALPHURNIO.

Lucius quoque *Calphurnius Piso* Consul, cùm in *Sicilia* bellum adversus *fugitivos* gereret, & *Titius* equitum præfectus, *fugitivorum* multitudine hostium circumventus arma his tradidisset, his præfectum *ignominia* generibus affici jussit, eum *toga laciniis* abscissis amictum, *discinctaque tunica* indutum, *nudis pedibus* à mane noctem usque, ad principia per omne tempus *militia* adesse . Interdixit etiam ei *convictum* hominum, usumque *balnearum*: turmasque equitum, quibus præfuerat, *ademptis*

ptis equis infunditorum alas transcripsit. Magnum profectò dedecus patriæ magno Pisonis decore vindicatum, est: quoniam quidem id egit Piso, ut qui cupiditate vitæ adducti, cruce dignissimis fugitivis trophæa de se statuere concesserant, libertatiq; suæ servili manu flagitiosum imponi jugum non erubuerant, amarum lucis usum experirentur, mortemq; quam effœminatè timuerant, viriliter optarent.

DE Q. METELLO.

Nec minus Pisonæ acriter Q. Metellus: qui, cùm apud Trebiam res gereretur, collocatas à se in quadam statione quinque cohortes, atq; ex ea viribus hostium depulsas, repetere eandem stationem evestigio iussit: non quòd speraret, ab iis amissum locum recuperari posse, sed ut præteritæ culpam pugnæ, insequentis certaminis manifesto periculo puniret. Edixit etiam, ut si quis ex his fugiens castra petiisset, pro hoste interficeretur: qua severitate compressi milites, corporibus fatigatis, & animis desperatione vitæ implicatis, loci tamen iniquitatem, multitudinemq; hostium superarunt. Humanæ igitur imbecillitatis efficacissimum duramentum est necessitas.

DE

In eadem provincia Q. Fabius Maximus ferocissimæ gentis animos contundere, & debilitare cupiens, mansuetissimum ingenium suum, ad tempus deposita clementia, sæviore uti severitate coëgit: omnium enim, qui ex præsidiis Romanorum ad hostes transfugerant, captiq; erant, manus abscidit: ut trunca præ se brachia gestantes, metum defectionis reliquis iniicerent: rebelles itaq; manus à corporibus suis distractæ, inq; cruentato solo sparsæ, cæteris, ne idem committere auderent, documento fuerunt.

DE AFRICANO SUPERIORE.

Nihil mitius superiore Africano: is tamen ad firmandam disciplinam militarem, aliquid ab alienissima crudelitate sibi amaritudinis mutuandum existimavit: siquidem devicta Carthagine, cum omnes, qui ex nostris exercitibus ad Pœnos rranfierant, in suam potestatem redegisset, gravius in Romanos, quàm in Latinos transfugas animadvertit. Hos enim tanquam patriæ fugitivos crucibus affixit, illos autem tanquam perfidos locios securi percussit. Non prosequar hoc factum ulterius, & quia Scipionis est, & quia Romano sanguini, .quam-

quamvis meritò perpeſſo, fervile ſuppli-
cium inſultare non attinet : cùm præ-
fertim tranſire ad ea liceat, quæ ſine do-
meſtico vulnere geſta narrari poſſunt.

DE AFRICANO POSTERIORE.

Nam poſterior Africanus, everſo Pu-
nico imperio, exterarum gentium tranſ-
fugas, in edendis populo ſpectaculis, fe-
ris beſtiis objecit. Et L. Paulus Perſa
Rege ſuperato, ejuſdem generis & cul-
pæ homines, elephantis proterendos ſub-
ſtravit: utiliſſimo quidem exemplo, ſi ta-
men acta excellentiſſimorum virorum
humiliter æſtimare ſine inſolentiæ re-
prehentione permittitur. Aſpero enim
& abſciſſo caſtigationis genere militaris
diſciplina indiget: quia vires armis con-
ſtant: quæ ubi à recto itinere deſcive-
runt, oppreſſura ſunt niſi opprimantur.

DE L. MARTIO

Tribuno militum.

Sed tempus eſt eorum quoque men-
tionem fieri, quæ jam non à ſingulis, ve-
rùm ab univerſo Senatu pro militari
more obtinendo, defendendoq; admini-
ſtrata ſunt. L. Martius Trib. militum,
cùm reliquias duorum exercituum Pu-
blij & Cnei Scipionum, quos arma Pu-
nica in Hiſpania abſumpſerant, diſperſas

mira

mira virtute collegisset , fearumq; suffra-
 giis dux esset creatus , Senatui de rebus
 æctis à se scribens , in hunc modum or-
 sus est : L. M. Proprætore: cujus hono-
 ris usurpatione uti cum Patribus C. nō
 placuit, quia duces à populo, non à mi-
 litibus solerent creari : quo tempore
 tam angusto, tamq; gravi, propter imma-
 ne Reipub. damnum, etiam Tribunus
 militum adulandus erat, quoniam qui-
 dem ad statum totius civitatis corrigen-
 dū unus suffecerat : sed nulla clades,
 nullum meritum valentius militari di-
 sciplina fuit . Succurrebat enim illis
 quàm animosa severitate Tarentino bel-
 lo majores eorum usi fuissent . In quo
 quassatis & attritis Reipub. viribus,
 cū magnum captivorum civium suo-
 rum numerum à Pyrrho rege ultrò mis-
 sum recepissent, decreverunt, ut ex iis,
 qui equo meruerant, peditum numero
 militarent : qui pedites fuerant, in fun-
 ditorum auxilia transcriberentur: nè ve-
 quis eorum intra castra tenderet, nè ve-
 locum extra assignatum, vallo aut fossa
 cingeret, nè ve tentorium ex pellibus
 haberet: recursum autem iis ad pristi-
 num militiæ ordinem proposuerunt, si-
 quis bina spolia ex hostibus tulisset: qui-
 bus

bus suppliciiis compressi ex deformibus Pyrrhi munusculis, acerrimi hostes extiterunt. Parem iram adversus illos Senatus distrinxit, qui apud Cannas Rempub. deseruerunt. Nam cum eos gravitate decreti, ultra mortalium conditionem relegasset, acceptis à M. Marcello literis, ut eorum sibi opera ad expugnationem Syracusanorum uti liceret: rescriptit indignos esse, qui in castra reciperentur. Cæterum se ei permittere, ut faceret quod expedire Reipub. judicasset, dum ne quis ex eis munere vacaret, aut dono militiæ donaretur, aut in Italiam, donec hostes in ea essent, accederet. Sic enerves animos odisse virtus solet.

Agè, quàm graviter Senatus tulit, quòd Quintum Petilium Cos. fortissimè adversus Ligures pugnantem occidere milites passi essent? Legioni neque stipendium anni procedere, neque æra dari voluit, quia pro salute Imperatoris, hostium telis se non obtulerant. Idq; decretum amplissimi ordinis, speciosum, & æternum Petilii monumentum extitit, sub quo in acie, morte, in Curia ultione clari cineres ejus acquiescunt. Consimili animo, cum ei Annibal sex millium Ro-

manorum, quæ capta in castris habebat, redimendorum potestatem fecisset, conditionem spreuit; memor tantam multitudinem armatorum juvenum, si honestè mori voluissent, turpiter capi non potuisse. Quorum nescio, utrum majus dedecus fuerit, quòd patria spei, an quòd hostis metus nihil in his reposuerit: hæc pro se, ille ne adversus se dimicarent, parvi ducendo.

Sed cùm aliquoties Senatus pro militari disciplina severè excubuerit, nescio an tunc præcipuè, cùm milites, qui Rhegyum iniusto bello occupaverant, mortuoq; duce Bubelio, M. Cæsum scribam ejus sua sponte Imperatorem delegerant, carcere inclusit, ac M. Furio Flacco Trib. plebis denuntiante, ne in cives Romanos adversus morem majorum animadverteret, nihilominus propositum executus est. Cæterùm minore cum invidia, ut id perageretur, quinquagenos per singulos dies virgis cæsos, securi percussit, eorumq; nullum sepulturæ mandari, mortemq; lugeri vetuit.

EXTERNÆ EXEMPLA.

De Carthaginiensium Senatu.

Leniter hoc Patres C. si Carthaginiensium Senatus in militiæ negotiis pro-

procurandis violentiam intueri velimus, à quo duces bella pravo consilio gerentes, etiam si prospera fortuna subsequuta esset, cruci tamen affigebantur: quod bene gesserant, Deorum immortalium adiutorio, quod malè commiserant, ipsorum culpæ imputantes.

DE CLEARCHO.

Clearchus verò Lacedæmoniorum Dux egregio dicto disciplinam militiæ continebat, identidem exercitus sui auribus inculcando, A' militibus Imperatorem potius, quàm hostem metui debere. Quo apertè denuntiabat futurum ut spiritum pœnæ impenderent, quem pugnæ acceptum ferre dubitassent. Idque à duce præcipi non mirabantur, maternas blanditiarum memores: quæ exituros eos ad præliandum monebant, ut aut vivi cum armis in conspectum earum venirent, aut mortui in armis referrentur. Hoc intra domesticos parietes accepto signo, Spartanæ acies dimicabant. Sed aliena prospexisse tantummodo satis est, cum propriis, multoq; uberioribus, & felicioribus exemplis gloriari liceat. Disciplina militaris acriter re-tenta, principatum Italiæ Romano Imperio peperit: & multarum urbium,

F

ma.

magnorum Regum, validissimarum gentium regimen largita est: fauces Pontici sinus patefecit: Alpium, Tauriq; montis convulsa claustra tradidit: ortumq; è parvula Romuli casa, totius terrarum orbis fecit columen. Ex cujus sinu quoniam omnes triumphi manarunt, sequitur, ut de jure triumphandi dicere incipiam.

DE JURE TRIUMPHANDI:

C A P. III.

Oblevia prælia quidam Imperatores triumphos sibi decerni desiderabant: quibus ut occurreretur, lege cautum est, ne quis triumpharet, nisi quinque millia hostium una acie cecidisset. Non enim numero, sed gloria triumphorum excelsius urbis nostræ futurum decus majores existimabant. Cæterùm ne tam præclara lex cupiditate laureæ oblitteraretur, legis alterius adiutorio fulta est, quam L. Marius, & M. Cato Tribb. Pl. tulerunt. Pœnam enim Imperatoribus minatur, qui aut hostium occisorum in prælio, aut amissorum civium falsum numerum, literis Senatui ausi essent referre. Jubetq; eos, cum primum urbem intrassent, apud Quæstores

ur-

urbanos jurare de utroq; numero verè ab his Senatui esse scriptum. Post has leges judicij illius tempeſtiva mentio introducetur, in quo de jure triumphandi inter clariffimas personas & actum, & excuſſum eſt. Lucretius Cos. & Qu. Valerius Pr. circa Siciliam inſignem Pœnorum claſſem deleverant, quo nomine Lucretio Cos. triumphum Senatus decrevit. Cùm autem Valerius ſibi eum quoque decerni deſideraret, negavit id fieri oportere Lucretius, ne in honore triumphi minor poteſtas majori æquaretur: pertinaciuſq; progreſſa contentione, Valerius ſponſione Lucretium provocavit, non ſe petiturum triumphum, niſi ſuo ductu Punica claſſis eſſet oppreſſa: nec dubitavit reſtipulari Lucretius. Itaque judex inter eos convenit Attilius Calatinus, apud quem Valerius in hunc modum egit: Conſulem ea pugna in lectica claudum jacuiſſe, ſe autem omnibus imperatoriis partibus functum. Tunc Calatinus prius, quàm Lucretius cauſam ſuam ordiretur. Quæro, inquit, Valeri à te, ſi dimicandum nec ne eſſet, contrariis inter vos ſententiis diſſidiſſetis, utrum quod Cos. an quod Pr. imperaſſet, majus habiturum

fuerit momentum? Respondit Valerius non facere se controversiam, quin priores partes Cos. essent futuræ. Age deinde, inquit Calatinus, Si diversa auspicia accepissetis, cuius magis auspicio staretur? Idem respondit Valerius, Cos. Jam mehercule, inquit, cum de imperio, & auspicio inter vos disceptationem susceperim, & tu utroque adversarium tuum superiorem fuisse fatearis, nihil est, quod ulterius dubitem. Itaque Luctaci, quamvis adhuc tacueris, secundum te litem do. Mirifice iudex, quod in manifesto negotio tempus teri passus non est. Probabilius Luctatius, quod jus amplissimi honoris constanter defendit. Sed nec Valerius quidem improbe, quia fortis & prosperæ pugnae ut non legitimum, ita se dignum præmium petiit.

DE CN. FULVIO FLACCO.

Quid facias Cn. Fluvio Flacco, qui tam expetendum aliis honorem triumphi, decretum sibi à senatu ob res bene gestas sprevit, ac repudiavit? Nimirum non plura percipens, quam acciderunt. Nam ut urbem intravit, continuo quaestione publica afflictus, exilio mulctatus est: ut si quid religionis insolentia commisisset, poena expiaretur.

DE

Sapientiores igitur Qu. Fulvius, qui Capua capta, & L. Opimius, qui Fregellanis ad deditionem compulsis triumphandi potestatem à senatù petierunt: Uterq; editis operibus magnificus, sed neuter petitiæ rei compos. Non quidem invidia Patrum C. cui nunquam aditum in curia esse voluerunt: sed summa diligentia observandi juris, quo cautum erat, ut pro aucto imperio, non pro recuperatis, quæ Pop. Rom. fuissent, triumphus decerneretur. Tantum enim interest adiicias aliquid, an detractum restituas, quantum distat beneficii initium ab iniuriæ fine.

DE PUB. SCIPIONE,

☉ Marco Marcello,

Quinetiam jus de quo loquor, sic custoditum est, ut P. Scipioni ob recuperatas Hispanias, M. Marcello ob captas Syracusas triumphus non decerneretur, quod ad eas res gerendas sine ullo missi erant magistratu. Probentur nunc cuiuslibet gloriæ cupidi, qui ex desertis montibus Myroparonumq; piraticis rostris, laudis inopes, laureæ ramulos festinabunda manu decerpserunt. Carthaginiis imperio rupta Hispania, & Siciliæ

transgrediar. Nam ut opes Pop. Rom. in tantum amplitudinis Imperatorum virtutibus excefferunt, ita probitas, & continentia censorio supercilio examinata est. Opus effectu par bellicis laudibus. Quid enim prodest foris esse strenuum, si domi malè vivitur? Expugnentur licet urbes, corripiantur gentes, regnis manus iniiciantur, nisi foro & curiæ officium, ac verecundia sua constiterit, partarum rerum cœlo cumulus æquatus, sedem stabilem non habebit. Ad rem igitur pertinet nosse, atq; ad eò recordari acta censoriæ potestatis.

DE CAMILLO, ET POSTHUMIO.

Camillus, & Posthumius censores, æra pœnæ nomine eos qui ad senectutem cœlibes pervenerant, in ærarium deferre iusserunt: iterum puniri dignos, si quo modo de tam justa constitutione queri sunt ausi. Cùm in hunc modum increparentur: Natura vobis quemadmodum pascendi, ita gignendi legem scribit, parentesq; vos alendo nepotum nutriendorum debito (si quis est pudor) alligaverunt. Accedit etiam iis, quòd in Fortuna longam præstandi huiusce muneris vacationem estis assecuti, cùm terim consumpti sunt anni vestri

riti, & patris nomine vacui. Ite igitur,
& nodosam exolvite stipem, utilem po-
steritati numerosæ.

DE M. VALERIO MAX.

& *C. Junio.*

Horum severitatem M. Valerius Max.
& C. Junius Brutus Bubulcus censores
in consimili genere animadversionis
imitati, L. Antonium senatu moverunt:
quod quam virginem in matrimonium
duxerat, repudiasset, nullo amicorum in
consilium adhibito. At hoc crimen ne-
scio an superiore majus: illo nanq; con-
jugalia sacra spreta tantum, hoc etiam
injuriose tractata sunt. Optimo ergo ju-
dicio censores indignum eum aditu eu-
riæ existimaverunt.

DE PORCIO CATONE.

Sicut Porcius Cato L. Flaminium;
quem è numero Senatorum sustulit,
quia in provincia quendam damnatum
securi percusserat: tempore supplicii ad
arbitrium, & spectaculum mulierculæ,
cujus amore tenebatur, electo. Et pote-
rat inhiberi respectu cōsulatus, quem is
gesserat, atq; auctoritate fratris ejus Ti-
ti Flaminii. Sed & Censor, & Cato du-
plex severitatis exemplum, eo magis il-
lum notandum statuit, quod amplissimi

transgrediar. Nam ut opes Pop. Rom. in tantum amplitudinis Imperatorum virtutibus excefferunt, ita probitas, & continentia censorio supercilio examinata est. Opus effectu par bellicis laudibus. Quid enim prodest foris esse strenuum, si domi malè vivitur? Expugnentur licet urbes, corripiantur gentes, regnis manus iniiciantur, nisi foro & curiæ officium, ac verecundia sua constiterit, partarum rerum cœlo cumulus æquatus, sedem stabilem non habebit. Ad rem igitur pertinet nosse, atq; adeò recordari acta censoriæ potestatis.

DE CAMILLO, ET POSTHUMIO.

Camillus, & Posthumius censes, æra pœnæ nomine eos qui ad senectutem cœlibes pervenerant, in ærarium deferre jusserunt: iterum puniri dignos, si quo modo de tam justa constitutione queri sunt ausi. Cùm in hunc modum increparentur: Natura vobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legem scribit, parentesq; vos alendo nepotum nutriendorum debito (si quis est pudor) alligaverunt. Accedit etiam iis, quòd in Fortuna longam præstandi hujusce muneris vacationem estis affecuti, cùm interim consumpti sunt anni vestri, & mariti,

in urbem revertitur. C. etiam Antonius Catilinæ victor, absterfos gladios in castra retulit.

DE CINNA.

L. Cinna, & C. Marius hauserant quidem avidi civilem sanguinem: sed non protinus ad templa Deorum, & aras tenderunt. Jam L. Sylla, qui plurima bella civilia confecit, cujus crudelissimi, & insolentissimi successus fuerunt, cum consummata, ac constructa potentia sua triumphum duceret, ut Græciæ, & Asiæ multas urbes, ita civium Rom. nullum oppidum vexit. Piget, tædetq; per vulnera Reipub. ulterius procedere: lauream nec Senatus cuiquam dedit, nec quisquam sibi dari desideravit, civitatis parte lacrymante. Cæterum ad quercum pronæ manus porriguntur, ubi ob cives servatos corona danda est, qua postes Augustæ domus sempiterna gloria triumphant.

DE CENSORIA NOTA.

CAPUT IV.

CAstrensis disciplinæ tenacissimum vinculum, & militaris rationis diligens observatio, admonet me, ut ad Censuram pacis magistram, custodemq;

F 4 trans-

honoris majestatem, tam tetro facinore inquinaverat: nec indignum pensi duxerat: iisdem imaginibus adscribi, meretricis oculos humano sanguine delectatos, & Regis Philippi supplices manus.

DE FABRICIO LUCINO.

Quid de Fabricii Lucini censura loquar? narravit enim omnis ætas, & deinceps narrabit, ab eo Cor. Rufinum duobus consulatibus, & dictatura speciosissimè functum, quòd decem pondo vasa argentea comparasset, perinde ac malo exemplo luxuriosum, in ordine senatoriò retentum non esse. Ipse medius fidius mihi literæ seculi nostri obstupescere videntur, cùm ad tantam severitatem referendam ministerium accommodare coguntur, ac vereri, ne non nostræ urbis acta commemorare existimentur. Vix enim credibile est intra idem pomerium decem pondo argenti, & invidiosum fuisse censum, & inopiam haberi contemptissimam.

DE M. ANTONIO, ET L. FLACCO.

Marcus autem Antonius, & L. Flaccus censores Duronium Senatu moverunt, quòd legem de coërcendis convivorum sumptibus latam Tribunus Pleb. abrogaverat, mirifica notæ causa.

Quàm

Quàm enim impudenter Duronius Rostra conscendit, illa dicturus: Freni sunt injecti nobis Quirites nullo modo perpetiendi: allegati, & constricti estis amaro vinculo servitutis: lex enim lata est, quæ nos esse frugi jubet: abrogemus igitur istud horridæ vetustatis rubigine oblitum imperium. Etenim quid opus est libertate, si volentibus luxu perire, non licet?

DE CL. NERONE, L.

Salinatore.

Age par proferamus æquali jugo virtutis, honorumq; societate junctum, instinctu autem æmulationis animo dissidens. Cl. Nero, Liviusq; Salinator secundi Punici belli temporibus firmissima Reip. latera, quàm districtam simul egerunt censuram? Nam cum equitum centurias recognoscerent, & ipsi propter robur ætatis etiamnum eorum è numero essent, ut est ad Poliam ventum tribum, præco lecto nomine Salinatoris, citandum nec ne sibi esset, hæsitavit: quod ut intellexit Nero, & citari collegam, & arma, & equum vendere jussit, quia populi judicio damnatus esset. Salinator quoque eadem animadversione Neronem persecutus est, adjecta causa,

quòd non sincera fide secum in gratiam rediisset. Quibus viris si quis cœlestium significasset futurum, ut eorum sanguis illustrium imaginum serie deductus, in ortum salutis principis nostri conflueret, depositis inimiciis, arctissimo se amicitiae fœdere junxissent, servatam ab ipsis patriam communi stirpe servandam relicturi. Salinator verò quatuor, atque triginta tribus inter ærarios referre non dubitavit. quòd cum se damnassent postea Cos. & censorem fecissent: prætexuitq; causam, quia necesse esset eas alterutro facto, crimine temeritatis, vel perjurii teneri. Unam tantummodo tribum Metiam vacuam nota reliquit, quæ eum suffragiis suis, ut non damnatione, ita nec honore quidem dignam judicaverat. Quàm putemus constantis, & prævalidi illum ingenii fuisse, qui neq; tristi iudiciorum exitu compelli, neque honorum magnitudine adduci potuit, quo se blandiorem in administratione Reipub. gereret?

DE M. VAL. ET L.

Sempronio.

Equestris quoque ordinis bona, magnaue pars quadringenti juvenes censoriam notam patiente animo sustinuerunt,

runt, quos M. Val. & L. Semp. quia in Sicilia ad munitionum opus explicandum ire iussi, facere id neglexerant, equis publicis spoliatos, in numerum ærariorum retulerunt.

DE M. ATTILIO REGULO,
& L. Furio.

Turpis etiam metus penam Censores summa cum severitate exegerunt, M. enim Attilius Regulus, & L. Furius Philippus M. Metellum Quæstorem, compluresque equites Romanos, qui post infeliciter commissam Cannensem pugnam cum eo abituros se Italia iuraverant, direptis equis publicis, inter ærarios referendos curaverunt, eosque gravi nota affecerunt: qui cum in potestatem Annibalis venissent, legati ab eo missi ad senatum de permutandis captivis, neque impetrassent, quod petebant, in urbe manserunt: quia & Romano sanguini fidem præstare conveniens erat, & M. Attilius Regulus censor perfidiam notabat, cujus pater per summos cavciatus expirare, quam fallere Carthaginienses satius esse duxerat. Jam hæc censura ex foro in castra transcendit, quæ neque timeri, neque decipi voluit hostem.

Se-

Sequuntur duo ejusdem generis exempla, eaque adjecisse satis erit. Geta, cum à Lucio Metello, & Cn. Domitio Censoribus senatu motus esset, postea censor factus est.

DE M. VALERIO.

Item M. Valerius Messala censoria nota perstrictus, censoria postmodum potestate imperavit: quorum ignominia virtutem acuit: rubore enim ejus excitati, omnibus viribus incubuerunt, ut digni civibus viderentur, quibus dari potius, quàm abjici censura deberet.

DE MAJESTATE.

C A P. V.

DE Q. METELLO.

Est & illa quasi privata censura majestas clarorum virorum sine tribunalium fastigio, sine apparitorum ministerio, potens in amplitudine sua obtinenda. Grato enim, & jucundo introitu animis hominum illabitur admirationis prætexta velata: quam rectè quis dixerit longum & beatum honorè. Nam quid plus honoris tribui potuit Cos. quàm est datum reo Metello? qui cum causam repetundarum diceret, tabulæque ejus ab accusatore expositulæ, & ad nomen inspiciendum circa judi-

dicium ferrentur, totum consilium ab earum contemplatione oculos avertit: ne de aliqua re, quæ in his relata erat, videretur dubitasse. Non in tabulis, sed in vita Q. Metelli argumenta sincere administratæ provinciæ legenda sibi iudices crediderunt: indignum rati integritatem tanti viri, exigua cera, & paucis literis perpendi.

DE REGE ANTIOCHO,

& superiore Africano.

Sed quid mirum, si debitus honos à civibus Metello tributus est, quem superiori Africano etiam hostis præstare non dubitavit? Siquidem Rex Antiochus bello, quod cum Romanis gerebat, filium ejus à militibus suis interceptum, honoratissimè excepit, regiisque muneribus donatum, ultro, & celeriter patri remisit: quanquam ab eo tum maximè finibus imperii pellebatur. Sed & Rex laceffitus majestatem excellentissimi viri venerari, quàm dolorem suum ulcisci maluit.

DE AFRICANO SEIPIONE.

Ad Africanum eundem, in Linternia villa se continentem, complures prædonum duces videndum eodem tempore fortè confluxerant: quos cum ad
vjm

vim faciendam venire existimasset, præsidium domesticorum in tecto collocavit, eratque in his repellendis & animo & apparatu occupatus. Quod ut prædones animadverterunt, dimissis militibus, abjectisque armis januæ appropinquant, & clara voce nuntiant Scipioni, Non vitæ ejus hostes, sed virtutis admiratores venisse: conspectum, & congressum tanti viri, quasi cœleste aliquod beneficium expetentes: proinde securū se vobis præstandum præbere ne gravetur. Hæc postquam domestici Scipioni retulerunt: fores referari, eosque intromitti jussit: qui postes januę tanquam aliquam religiosissimā aram, sanctamq; templum venerati, cupidè Scipionis dexteram apprehenderunt, ac diu osculati, positis ante vestibulum donis, quæ deorum immortalium numini consecrari solent, læti, quia Scipionem vidisse contigisset, ad lares proprios reverterunt. Quid hoc fructu majestatis excelsius? Quid etiam jucundius? Hostis iram admiratione sui placavit: spectaculo præsentis facie latronum gestientes oculos obstupescit. Delapsa cœlo sydera hominibus si se offerant, venerationis amplius non recipient.

DE

Hoc quidem vivo Scipioni: illud autem Æmilio Paulo exanimi contigit. Nam cum exequiæ ejus celebrarentur, ac fortè tunc princeps Macedonia, legationis nomine Romæ morarentur, funebri lecto sponte sua sese subjecerunt. Quod aliquantò majus videbitur, si quis cognoscat lecti illius frontem Macedonicis triumphis, fuisse adornatam. Quantum enim Paulo tribuerunt, propter quem gentis suæ cladium indicia, per ora vulgi ferre non exhorruerunt? quod spectaculum, funeri speciem alterius triumphi adjecit. Bis enim te Paulè Macedonia urbi nostræ illustrem ostendit: incolumem, spoliis suis: fato functum, humeris.

DE ÆMILIANO SCIPIONE.

Nec filii quidem tui Scipionis Æmilianus, quem in adoptionem dando, duarum familiarum ornamentum esse vultisti, majestati parum honoris tributum est: cum eum adolescentem admodum à Lucullo Coss. petendi auxilii gratia ex Hispania in Africam missum, Chartaginienses, & Masinissa Rex de pace disceptatorem, velut Coss. & Imperatorem habuerunt. Ignara quidem
fa-

fatorum suorum Carthago . Orientis enim illud juventæ decus Deorum, atq; hominum indulgentia , ad excidium ejus alebatur : ut superius cognomen Africanum capta, postorius eversa Cornelie genti daret.

DE P. RUTILIO.

Quid damnatione , quid exilio miserius ? Atqui P. Rutilio conspiratione publica norū perculso, auctoritatem adimere non voluerunt. Cui Asiam petenti omnes provinciæ illius civitates legatos ejus secessum opperientes obviam miserunt . Exulare aliquis hoc loco, an triumphare justius dixerit ?

DE MARIO.

Cajus etiam Marius in profundum ultimarum miseriarum abjectus, ex ipso vitæ discrimine , beneficio majestatis emerfit : missus enim ad eum occidendum in privata domo Minturnis clausum servus publicus , natione Cimber, & senem , & inermem , & squalore obfitum , strictum gladium tenens , aggredi non sustinuit : sed claritate viri occæcatus, abjecto ferro attonitus inde, ac tremens fugit . Cimbrica nimirum calamitas oculos hominis perstrinxit , devictæque suæ gentis interitus , animum

mum comminuit : etiam Diis immortalibus indignum ratis , ab uno nationis ejus interfici Marium , quam totam deleverat . Minturnenses autem majestate illius capti , compressum jam , & constrictum dira fati necessitate , incolumem præstiterunt : nec fuit eis timori asperrima Syllæ victoria , cùm præsertim ipse Marius eos , à conservando Mario abstergere possit.

DE MAR. PORCIO CATONE

Marcum quoque Porcium Catonem admiratio fortis , ac sinceræ vitæ , ad eum admirabilem Senatui fecit , ut cùm invito C. Cæsare Cos. adversus publicanos dicendo in curia diem extraheret , & ob id ejus jussu à lictore in carcerem duceretur , universus Senatus illum sequi non dubitaret : quæ res divini animi perseverantiam flexit.

DE EODEM.

Eodem ludos Florales , quos Messius ædilis faciebat , spectante , populus , ut mimæ nudarentur , postulare erubuit : quod cùm ex Favonio amicissimo sibi una sedente cognovisset , discessit è teatro , ne præsentia sua spectaculi consuetudinem impediret : quem abeuntem ingenii plausu populus prosecutus ,
pri-

priscum morem jocorum in scenam revocavit, confessus se plus majestatis illi uni tribuere, quàm universo sibi vindicare. Quibus opibus, quibus imperiis, quibus triumphis hoc datum est? exiguum viri patrimonium, astricti continentia mores, modicæ clientelæ, domus ambitioni clausa, paterni generis una imago, minimè blanda frons, sed omnibus numeris perfecta virtus, quæ quidem effecit, ut si quis sanctum, & egregium civem significare velit, sub nomine Catonis definiat.

E X T E R N A.

DE HARMODIO,

& Aristogitone.

Dandum est aliquid loci etiam alienigenis exemplis: ut domesticis aspersa, varietate ipsa delectent. Harmodii, & Aristogitonis, qui Athenas tyrannide liberare conati sunt, effigies æneas Xerxes Rex ea urbe devicta in regnum suum transtulit: longo deinde interjecto tempore, Seleucus in pristinam sedem reportandas curavit. Rhodii quoque eas urbi suæ appulas, cum in hospitium publicè invitassent, sacris etiam pulveribus collocaverunt; Nihil hac memoria felicius, quæ tantum veneratio-

nis,

nis, in tam parvulo ære possedit.

DE XENOCRATE.

Quantùm porrò honoris Athenis Xenocrati, sapientia pariter, ac sanctitate cæro, tributum est? cùm testimonium dicere coactus ad aram accessisset, ut more ejus civitatis juraret, omnia se verè retulisse: universi judices confurrexerunt, proclamaveruntque ne jusjurandum diceret: quodque sibimetipsis postmodum dicendæ sententiæ loco remissuri non erant, synceritati ejus concedendum existimarunt.

VALERII MAXIMI

LIBER TERTIUS.

DE INDOLE.

C A P. I.

ATINGAM nunc quasi cunabula quædam, & elementa virtutis: animique procedente tempore ad summum gloriæ cumulum perventuri, certo cum indolis

dolis experimento, datos gestus referam.

DE ÆMILIO LEPIDO.

Æmilius Lepidus puer etiam tum progressus in aciem, hostem interemit, civem servavit: cujus tam memorabilis operis index est in Capitolio statua bullata, & incincta prætexta Sen. consulto posita. Iniquum enim putavit eum honori nondum tempestivum videri, qui jam virtuti maturus fuisset. Præcurrit igitur Lepidus ætatis stabilimentum fortiter faciendi celeritate: duplicemque laudem è prælio retulit, cujus eum vix spectatorem anni esse patiebantur. Arma enim infesta, & districti gladii, & discursus telorum, & adventantis equitatus fragor, & concurrētium exercituum impetus, juvenibus quoque aliquantum terroris incutit. Inter quæ Æmiliæ gentis pueritia, coronam mereri, spolia rapere valuit.

DE M. CATONE.

Hic spiritus ne Marci quidem Catonis pueritiæ defuit. Nam cum in domo M. Drusi avunculi sui educaretur, & ad eum Tribunum tunc Pleb. Latini de civitate impetranda convenissent, à Qui. Popedio Latinorum principe Drusi autem hospite rogatus, ut socios apud

Avun-

dolis experimento, datos gestus referam.
 DE ÆMILIO LEPIDO.

Æmilius Lepidus puer etiam tum progressus in aciem, hostem interemit, civem servavit: cujus tam memorabilis operis index est in Capitolio statua bullata, & incincta prætexta Sen. consulto posita. Iniquum enim putavit eum honori nondum tempestivum videri, qui jam virtuti maturus fuisset. Præcurrit igitur Lepidus ætatis stabilimentum fortiter faciendo celeritate: duplicemque laudem è prælio retulit, cujus eum vix spectatorem anni esse patiebantur. Arma enim infesta, & districti gladii, & discursus telorum, & adventantis equitatus fragor, & concurrētium exercituum impetus, juvenibus quoque aliquantum terroris incutit. Inter quæ Æmilie gentis pueritia, coronam meriti, spolia rapere valuit.

DE M. CATONE.

Hic spiritus ne Marci quidem Catonis pueritiæ desuit. Nam cum in domo M. Drusi avunculi sui educaretur, & ad eum Tribunum tunc Pleb. Latini de civitate impetranda convenissent, à Qui. Popedio Latinorum principe Drusi autem hospite rogatus, ut socios apud

Avun-

Avunculum adjuvaret, constanti vultu non facturum se respondit. Iterum deinde, ac sæpius interpellatus, in proposito perstitit. Tunc Popedius in excelsum ædium partem elevatum, abjecturum se eum inde, nisi precibus obtemperaret, minatus est: nec hac re ab incerto moveri potuit. Expressa est itaque illa vox hominum; Gratulemur nobis Latini, & focii, hunc esse tam parvum quo Senatore ne sperare quidem nobis civitatem licuisset. Tenero ergo animo Cato totius curiæ gravitatem percepit, perseverantiaque sua Latinos jura nostræ civitatis apprehendere cupientes, repulit.

DE EODEM CATONE.

Idem cum salutandi gratia prætextatus ad Syllam venisset, & capita scriptorum in atrium allata vidisset; atrocitate rei commotus, pædagogum suum Sarpedonem nomine interrogavit, quapropter nemo inveniretur, qui tam crudelem tyranium occideret: cumque is, non voluntatem hominibus, sed facultatem deesse, quod salus ejus magno militum præsidio custodiretur, respondisset: ut ferrum sibi daret, obsecravit, affirmando, et facile se eum inter-

terfecturum, quod in lecto illius confedere soleret. Pædagogus & animum Catonis agnovit, & exhorruit propositum, eumque postea ad Syllam excussum semper adduxit. Nihil hoc admirabilius. Puer in officina crudelitatis deprehensus, victorem non extimuit, tum maximè Coss. Municipia, Legiones, Equestris ordinis majorem partem trucidantem: ipsum Marium si quis eo loci statuisset, celerius aliquid de fuga sua, quàm de Syllæ nece cogitasset.

DE CAJO CASSIO.

Cajus filium Faustum C. Cassius condiscipulum suum in schola proscriptionem paternam laudantem, ipsumque, cum per ætatem potuisset, idem facturum minitantem colapho percussit. Dignam manum, quæ se publico parricidio non contaminaret.

EXTERNÆ.

DE ALCIBIADE.

Et ut à Græcis aliquid: Alcibiades ille, cujus nescio utrū bona, an vitia patriæ perniciosiora fuerint; illis enim cives suos decepit, his affixit: cum adhuc puer ad Periclem avunculum suum venisset, eumque secretò tristem sedentem vidisset, interrogavit, quid ita tantam in vultu
con-

confusionem gereret: at illo dicente, mandato se civitatis Propylæa Mineræ, quæ fuit januæ arcis, ædificasse, consumptaque in id opus ingenti pecunia, non invenire quo pacto ministerii rationem redderet, atque ideo consiliari. Ergo, inquit, quære potius quemadmodum rationem non reddas. Itaque vis amplissimus, & prudentissimus, suo consilio defectus, puerili usus est, atque id egit, ut Athenienses finitimo implicati bello rationibus exigendis non vacarent. Sed viderint Athenæ utrum Alcibiadem lamententur, an gloriantur: quoniam adhuc inter execrationem hominis, & admirationem, dubio mentis iudicio fluctuatur. Nos quia jam initia, procurusque virtutis patefecimus, actum ipsum prosequimur, *cujus ponderosissima vis, & efficacissimi lacerti, in fortitudine consistunt.*

DE FORTITUDINE.

CAP. II.

DE HORATIO COCLITE.

NEc præterit me, conditor urbis nostræ Romule principatum tibi hoc in genere laudis assignari oportere. Sed patere obsecro uno te præcipue

G ex.

exemplo, cui & ipse aliquantum hono-
 ris debes: quia beneficio illius effectum
 est, ne tam præclarum opus tuum Ro-
 ma dilaberetur. Hetruscis in Urbem,
 ponte sublicio irrupentibus, Horatius
 Cocles extremam ejus partem occupa-
 vit: totumque hostium agmen, donec
 post tergum suum pons abrumperetur,
 infatigabili pugna sustinuit: atque ut
 patriam periculo imminenti liberatam
 vidit, armatus se in Tyberim misit: cu-
 jus fortitudinem Dii immortales admi-
 rati, incolumitatem synceram ei præsti-
 terunt. Nam neque altitudine dejectus,
 quassatusve, neque pondere armorum
 pressus, nec ullo vorticis circuitu actus,
 nec telis quidem, quæ undique conge-
 rebantur, læsus, tutum natandi even-
 tum habuit. Unus itaque tot civium,
 tot hostium in se oculos convertit, stu-
 pentes illos admiratione, hoc inter læ-
 titiam, metumque hæsitantes: unusque
 duos acerrima pugna confertos exerci-
 tus, alterum repellendo, alterum pro-
 pugnando, distraxit. Denique unus
 urbi nostræ tantum scuto suo, quan-
 tum Tyberis alveo, munimenti attu-
 lit: quapropter discedentes Hetrusci
 dicere potuerunt: Romanos vicimus,
 ab

ab Horatio victi sumus.

DE CHLOELIA VIRGINE.

Immemorem me propositi mei Chloelia penè facit: eadem enim tempestate, certè adversus eundem hostè, & in eodè Tyberi inclytum ausa facinus. Inter ceteras enim virgines obses Porsenæ data hosti, nocturno tempore custodiam egressa, equum conscendit, celerique trajectu fluminis, non solum obsidione, sed etiam metu patriam solvit. Viris puella lumine virtutis præferenda.

DE ROMULO.

Redeo nunc ad Romulum, qui ab Acrone Ceninensium Rege ad dimicandum provocatus, quanquam & numero, & fortitudine militum, superiorem se crederet, tutiusque erat toto cum exercitu, quàm solum in aciem descendere, sua potissimum dextra omen victoriæ rapuit: nec incepto ejus fortuna defuit. Occiso enim Acrone, fuisque hostibus, opima de eo spolia Jovi Feretrio retulit. Haftenus istud: quia publica religione consecrata virtus, nulla privata laudatione indiget.

DE CORNELIO COSSO.

A Romulo proximus Cornelius Cossus, eidem Deo spolia consecravit, cum

Magister equitum ducem Fidenatium in aciem congressus interemisset. Magnus initio hujusce generis inchoatæ gloriæ Romulus: Cossio quoque multum acquisitum est, qui imitari Romulum vauit.

DE M. MARCELLO.

Nec Marci quidem Marcelli memoriam ab his exemplis separare debemus, in quo tantus animi vigor fuit, ut apud Padum Gallorum Regem, ingenti exercitu stipatum, cum paucis equitibus invaderet: quem protinus obtruncatum armis exuit, eaque Jovi Feretrio dicavit.

DE T. MANLIO TORQUATO,

& Scipione Æmiliano.

Eodem & virtutis, & pugnae genere usi sunt T. Manlius Torquatus, & Valerius Corvinus, & Æmilianus Scipio. Hi etiam ultro provocatos hostium duces interemerunt: sed quia sub alienis auspiciis rem gesserant, spolia Jovi Feretrio non posuerunt consecranda. Item Scipio Æmilianus, cum in Hispania sub Lucullo duce militaret, atque Interacia prævalidum oppidum circumfederetur, primus mœnia ejus conscendit: neque erat in eo exercitu quisquam aut nobilitate, aut animi indole, aut futuris actis,

actis, cujus magis saluti consuli, & parci deberet: sed tunc clarissimus quisque juvenum, pro amplificanda, & tuenda patria, plurimum laboris, ac periculi sustinebat, deforme sibi existimans, quos dignitate præstaret, ab iis virtute superari. Ideoque Æmilianus hanc militiam aliis propter difficultatem vitantibus, sibi depoposcit.

DE C. ATTILIO.

Magnum inter hæc fortitudinis exemplum antiquitas offert. Romani Gallorum exercitum pulsæ, cum se in Capitolium, & in arcem conferrent, inque his collibus morari omnes non possent, necessarium consilium in plana parte urbis relinquendorum seniorum ceperunt, quo facilius juvenus reliquias imperii tueretur. Cæterum ne illo quidem tam misero, tamque luctuoso tempore, civitas nostra virtutis suæ oblita est: defuncti enim honoribus, apertis januis, in curulibus fells, cum insignibus magistratum, quos gesserant, sacerdotiorumque quæ erant adepti, confederunt: ut & ipsi in occasu suo, splendorem, & ornamenta vitæ præteritæ retinerent, & plebem ad fortis sustinendos casus suos provocarent. Venerabili

lis eorum aspectus primo hostibus fuit, & novitate rei, & magnificentia cultus, & ipso audaciæ genere commotis. Sed quis dubitaret, quin & Galli, & victores, illam admirationem mox in risum, & in omne contumeliæ genus conversuri essent? Non expectavit igitur hanc injuriæ maturitatem C. Attilius, verum barbam suam permulcenti Gallo scipionem vehementi ictu capiti infixit, eique propter dolorem ad se occidendum ruenti corpus cupidius obtulit. Capi ergo virtus nescit, patientia dedecus ignorat. Fortunæ succumbere, tristius, omni fato ducit, nova & speciosa genera interitus excogitat, si quisquam interit, qui sic extinguitur.

DE C. SEMPRONIO.

Reddendus est nunc Romanæ juventuti debitus gloriæ titulus. Q. Cato Sempronio Atracinio Cos. cum Volscis apud Veruginem parum prosperè dimicante, ne acies nostra jam inclinata propelleretur, equis delapsa, scipsam centuriavit, atque hostium exercitum irrupit: quo dimoto, proximum tumulum occupavit, effecitque ut omnis Volscorum in se conversus impetus,

tus, legionibus nostris ad confirmandos animos salutare laxamentum daret. Itaque cum jam de trophæis statuendis cogitarent, prælium nocte dirimente victores ne, an victi discederent, incerti abierunt.

DE FABIO MAXIMO.

Strenuus ille quoq; flos ordinis equestris, cujus mira virtute Fabius Max. Rutilianus magister equitum bello, quod adversus Samnites gerebatur, malè commissi prælii crimine levatus est. Namq; Papyrio Curse propter auspicia repetenda in urbem proficiscente, castris præpositus, ac vetitus in aciem exercitum ducere, nihilominus cum hoste, sed non tam feliciter, quàm temerè confervit: procul enim dubio superabatur. Cæterum optimæ indolis juvenus, detractis equorum frænis, vehementer eos calcaribus stimulos, in adversos Samnites egit: obstinataque animi præstantia extortam manibus hostium victoriam, & cum ea spem maximi civis Rutiliani patriæ restituit. Qualis deinde roboris illi milites? qui vehementi ictu remorum concitatam fugæ Punicam classem, nantes lubrici pelagi quasi camporum firmitate pedites in littus retra-

xerunt? Eiusdem temporis, & notæ
 miles, qui Cannensi prælio quo Anni-
 bal magis vires Romanorum contudit,
 quàm animos fregit, cùm ad retinenda
 arma inutiles vulneribus manus habe-
 ret, spoliare se conantis Numidæ cervi-
 cem complexus, os, naribus, & auribus
 corrosit, deforme reddidit: inque plenæ
 ultionis moribus expiravit. Sepone
 iniquum pugnæ eventum, quantum
 interfectore fortior interfectus? Pœnus
 enim in victoria obnoxius, morienti so-
 latio fuit: Romanus in ipso fine vitæ
 vindex sui extitit.

DE P. CRASSO.

Militis hujus in adverso casu tam
 egregius, tamque virilis animus, quàm
 relaturus sum imperatoris. P. enim
 Crassus cum Aristonico bellum in Asia
 gerens, à Thracibus, quorum is ma-
 gnum numerum in præsidio habebat,
 inter Eleam, & Smyrnam exceptus:
 ne in ditionem ejus perveniret, dede-
 cus, accersita ratione mortis, effugit.
 Virgam enim, qua ad regendum equum
 usus fuerat, in unius barbari oculum
 direxit, qui vidoloris accensus, latus
 Crassi sica confodit: dumque se ulcisci-
 tur, Romanum Imperatorem majesta-
 tis

tis amissæ turpitudine liberavit. Ostendit Fortunæ Crassus, quàm indignum virum tam gravi contumelia afficere voluisset, quoniam quidem injectos ab ea libertati suæ miserabiles laqueos, prudenter pariter, ac fortiter rupit, donatumque jam se Aristonico, dignitati suæ reddidit.

DE SCIPIONE.

Eodem mentis proposito usus est Scipio. Nanque infeliciter Cn. Pompeii generis sui defensis in Africa partibus, classe Hispaniam petens, cum animadvertisset navem, qua vehebatur, ab hostibus captam, gladio præcordia sua transverberavit: ac deinde prostratus, in puppi, quærentibus Cæsarianis militibus, ubinam esset Imperator: Respondit, Imperator bene se habet: tantumque eloqui valuit, quantum ad testandam animi magnitudinem, æternæ laudi fatis erat.

DE CATONE.

Tui quoque clarissimi excessus Cato Utica monumentum est, in qua ex fortissimis vulneribus tuis, plus gloriæ quàm sanguinis manavit. Siquidem constantissimè in gladium incubendo, magnum hominibus documentum de-

G S dist.

disti, quantò potior esse debeat probis dignitas sine vita, quàm vita sine dignitate.

*DE PORCIA CATONIS FILIA,
& Bruti uxore.*

Cujus filia minimè muliebris animi: quæ cum Bruti viri sui consilium, quod de interficiendo Cæsare cæperat, ea nocte, quam dies teterrimi facti secutus est, cognovisset, egresso cubiculum Bruto, cultellum tonsorium, quasi unguium refecandorum causa poposcit, eoque velut fortè elapso, se vulneravit: clamore deinde ancillarum in cubiculum revocatus Brutus, objurgare eam cœpit, quòd tonsoris præripuisset officium. Cui secretò Porcia, Non est hoc, inquit, temerarium factum meum, sed in tali statu nostro, amoris mei erga te certissimum indicium. Experiri enim volui, si tibi propositum ex sententia parum cessisset, quàm æquo animo me ferro essem interemptura.

DE CATONE.

Felicior progenie sua superior Cato, à quo Porciæ familiæ principia manarunt, qui cum ab hoste in acie vehementi periculo peteretur, vagina gladius ejus elapsus decidit: quem subjectum præ-

præliantium globo , atque undique hostilibus pedibus circumdatum, postquam abesse sibi animadvertit , ad eò constanti animo in suam potestatem redegit , ut illum non periculo oppressus rapere , sed metu vacuus sumere videretur: quo spectaculo attoniti hostes , postero die ad eum supplices pacem petentes venerunt .

DE P. SCIPIONE NASICA.

Togæ quoque fortitudo , militaribus operibus inferenda est , quia eandem laudem foro , atque castris edita meretur . Cùm Tib. Gracchus in tribunatu profusis largitionibus favore populi occupato Remp. oppressam teneret , palamque dictitaret , interempto senatu , omnia per plebem agi debere , in ædem Fidei publicæ convocati Patres C, à Cos. Mutio Scævola, quidnam in tali tempestate faciendum esset , deliberabant ; cunctisque consentibus , ut Cos. armis Rempub. tueretur , Scævola negavit se quidquam vi esse acturum. Tunc Scipio Nasica , Quoniam inquit, Cos. dum juris ordinem sequitur , id agit , ut cum omnibus legibus Romanum Imperium corruat , egomet privatus , voluntati vestræ me offero ducem : ac deinde le-

vam manum apertè togæ circundedit ;
 sublataque dextera proclamavit : Qui
 Kemp. salvam esse volunt , me sequan-
 tur : eaque voce, cunctatione bonorum
 civium discussa , Gracchum cum scele-
 rata factione , quas merebatur , pœnas
 persolvere coëgit .

DE C. MARIO SENE.

Item cum Trib. pleb. Saturninus, &
 Prætor Glaucia , & Equitius designa-
 tus Trib. pleb. maximos in civitate no-
 stra seditionum motus excitassent , nec
 quisquam se populo concitato oppo-
 neret : primum M. Æmilius Scaurus ,
 C. Marium consulatum sextum geren-
 tem hortatus est, ut libertatem, legesque
 manu defenderet : protinusque arma si-
 bi afferri iussit , quibus allatis , ultima
 senectute confectum , & penè dilapsum
 corpus induit, spiculoque innixus ante
 fores curiæ constitit , ac parvulis extre-
 mi spiritus reliquiis ne Respub. expira-
 ret , effecit : præstantia enim animi sui ,
 senatum , & equestrem ordinem ad vin-
 dictam exigendam impulit .

DE DIVO JULIO.

Sed ut armorum , & togæ superius,
 ita nunc etiam syderum clarum decus
 Divum Julium, certissimam veræ virtu-
 tis

tis effigiem repræsentemus. Cùm innum-
merabili multitudine, & feroci impetu
Nerviõrum, inclinari aciem suam vide-
ret, timidius pugnantì militi scutum de-
traxit, eoq; tectus, acerrimè præliari cœ-
pit: quo factò fortitudinem per totum
exercitum diffudit, labentemq; belli for-
tunam divino animi ardore restituit.

Idem alio prælio legionis Martiæ
aquiliferum ineundæ fugæ gratia jam
conversum, faucibus comprehensum, in
contrariam partem detraxit, dexteramq;
ad hostem tendens, Quorsum tu, inquit,
abis? illic sunt, cum quibus dimicamus:
& manibus quidem unum militem, ad-
hortatione verò tam acri omnium le-
gionum trepidationem correxit, vinciq;
paratas, vincere docuit.

*DE VIBIO, ET VAL. FLACCO,
& Pedanio Centurione.*

Cæterùm ut humanæ virtutis actum
exæquamur: cùm Annibal Capuam, in
qua Romanus exercitus erat, obsideret:
Vibius Aceus Pelignæ cohortis præfe-
ctus, vexillum trans Punicum vallum
projecit: seipsum, suosq; commilitones,
si eo hostes potiti essent, execratis: & ad
id petendum subsequente cohorte pri-
mus impetum fecit: quod ut Valerius
Flac-

Flaccus tribunus tertix legionis aspe-
xit, conversus ad suos, Spectatores, in-
quit, ut video alienx virtutis huc veni-
mus: sed absit istud dedecus à sanguine
nostro, ut Romani gloria cedere Lati-
nis velint. Ego certè aut speciosam
optavi mortem, aut felicem audaciè exi-
tum, vel solus præcurrere paratus sum.
His auditis, Pedanius Centurio convul-
sum signum dextra retinens: Jam hoc,
inquit, intra hostile vallum mecum erit,
proinde sequantur, qui id capi nolunt:
& cum eo in castra Pœnorum irrupit,
totamque secum traxit legionem. Ita
trium virorum fortis temeritas, Anni-
balem paulò antè spe sua Capuæ potito-
rem, ne castrorum quidem suorum po-
tientem esse passa est.

DE Q. COTIO.

Quorum virtuti nihil cedit Qu. Cos-
tius: qui propter fortitudinem Achilles
cognominatus est. Nam ut reliqua ejus
opera non exequar, abunde tamen duo-
bus factis, quæ relaturus sum, quantus
bellator fuerit cognoscetur. Qu. Metello
Cos. legatus in Hispaniam profectus,
Celtibericum sub eo bellum gerens,
postquam cognovit à quodam gentis
hujus juvene, se ad dimicandum provo-
cari:

cari : erat autem illi fortè prandendi gratia posita mensa: relicta ea , arma sua extra vallum deferri , equumque duci clam jussit, ne à Metello impediretur. Et illum Celtiberum insolentissimè ob- equitatem consecutus interemit, detra- ctasq; corpori ejus exuvias, ovens læti- tia in castra retulit . Idem Piresum no- bilitate , ac virtute omnes Celtiberos præstantem, cum ab eo in certamen pu- gnæ provocatus esset , succumbere sibi coëgit: nec erubuit flagrantissimi pecto- ris juvenis, gladium ei suum, & sagulum utroque exercitu spectante tradere. Ille verò etiam petiit, ut hospitii jure inter se juncti essent, quando inter Romanos, & Celtiberos pax foret restituta .

DE ATTILIO.

Nec Attilium quidem præterire pos- sumus : qui cum decimæ legionis miles pro C. Cæsaris partibus maritima pu- gna præliaretur : abscissa dextera, quam Massiliensium navi iniecerat, læva pup- pim apprehendit : nec antè dimicare de- stitit, quam captam profundo merge- ret : quod factum parum juxta notitia patet .

DE CYNEGIRO :

At Cynegisum Atheniensem simili
per-

pertinacia in confectandis hostibus
 ufum verbosa cantu laudum fuarum
 Græcia, omnium feculorum memoriæ
 literarum præconio inculcat.

DE M. SCAEVA, ET SCAEVOLA.

Clafficam Attilii gloriam, terreftri
 laude M. Scæva ejuſdem Imperatoris
 Centurio ſubſecutus eſt: cùm enim pro
 caſtello, cui præpoſitus erat, dimicaret,
 Cneique Pompei præfectus, juſſu eius,
 ſummo ſtudio, & magno militum nu-
 mero ad id capiendum mitteretur, om-
 nes, qui propius acceſſerant, interemit:
 ac ſine ullo regreſſu pedes pugnans, ſu-
 per ingentem ſtragem, quam ipſe fece-
 rat, corruit: cujus corpus capite, hume-
 ro, femore ſaucio, oculo eruto, ſcutum
 centum & viginti ictibus perfoſſum
 apparuit. Tales in caſtris divi Julii di-
 ſciplina milites aluit, quorum alter de-
 xtera, alter oculo amiſſo hoſtibus inhæ-
 ſit: Ille poſt hanc jacturam victor: Hic
 nec hac quidem jactura victus.

Tuum verò Scævola inexuperabilem
 ſpiritum in utraq; parte rerum naturæ,
 qua admiratione proſequar, nescio: quo-
 niam excellenti virtute, dubium reliqui-
 ſti, inter vndas ne pugnam fortio-
 rem edideris, an in terra vocem emiſeris. Bel-

lo

Io nanque Gallico, quo C. Cæsar non
 contentus opera sua littoribus Oceani
 claudere, Britannicæ insulæ cœlestes
 iniecit manus, cum quatuor commilito-
 nibus rate transvectus, in scopulum vici-
 num insulæ, quam hostium ingentes co-
 piæ obtinebant, postquam æstus regres-
 su suo spatium, quo scopulus, & insula
 dividebantur, in vadum transitu facili
 redegit, ingenti multitudine Barbaro-
 rum affluente, cæteris rate ad littus re-
 gressis, solus immobilem stationis gra-
 dum retinens, undique ruentibus telis,
 & ab omni parte acri studio ad te inva-
 dendum nitentibus, quinque militum
 diurno prælio suffectura pila, una dextra,
 hostium corporibus adegisti: ad ultimum
 districto gladio, audacissimum quenque
 modò umbonis impulsur, modò mucro-
 nis ictu depellens, hinc Romanis, illinc
 Britannicis oculis incredibili, dum cer-
 nereris, spectaculo fuisti: postquam de-
 inde ira, æ pudor cuncta conari fessos
 cœgit, tragula femur trajectus, saxique
 pondere ora contusus, galea jam ictibus
 discussa, & scuto crebris foraminibus ab-
 sumpto, profundo te credidisti, ac dua-
 bus loricis onustus, inter undas, quas ho-
 stili cruore infecerat, enatasti: visoq; Im-
 pc-

peratore armis non amissis, sed bene impensis, cum laudem merereris, veniam petiisti. Magnus praelio, sed major disciplinae militaris memoria: itaque ab optimo virtutis aestimatore, tum facta, tum etiam verba tua, Centurionatus honore donata sunt.

DE L. SICINIO DENTATO.

Sed quod ad praeliatorum excellentem fortitudinem attinet, merito L. Sicinii Dentati commemoratio omnia Romana exempla finierit: cujus opera, honoresque operum, ultra fidem veri, excedere judicari possent, nisi ea certi auctores, inter quos Marcus Varro, monimentis suis testata esse voluissent: quem centies & vigesies in aciem descendisse tradunt, eo robore animi, atque corporis utentem, ut majorem semper victoriae partem traxisse videretur, sex & xxx. spolia ex hoste retulisse: quorum in numero octo fuisse cum quibus spectante utroque exercitu ex provocatione dimicasset, xiiii. cives ex media morte raptos servasse, quinq; & xv. vulnera in pectore excepisse, tergo cicatricibus vacuo, novem triumphales Imperatorum currus secutum, totius civitatis oculos in se numerosa donorum pompa convertentem.

tem. Præferabantur enim Aureæ coronæ octo : Civicæ XIII. Murales tres : Obsidionalis una, Torques CLXXXIII. Armille CLX. Hastæ XVIII. Phaleræ XXV. ornamenta etiam legioni , nedum militi satis multa .

DE T. JUBELIO CAMPANO .

Ille quoque ex pluribus corporibus in unum magna cum admiratione Calibus cruor confusus est : in quo oppido cum Fulvius Flaccus, propter Campanam perfidiam principes civitatis ante tribunal suum capitali supplicio afficiendos judicaret , literisque à Senatu acceptis , finem pœnæ eorum statuere cogeretur, ultrò se ei T. Jubelius Taurea Campanus obtulit: & quam potuit clara voce : Quoniam inquit , Fulvi cupiditate tanta hauriendi sanguinis nostri teneris , quid cessas in me cruentam securim distringere? ut gloriari possis aliquantò virum fortiolem , quam ipse es, tuo jussu esse interemptum. Eo deinde, libenter id se esse facturum, nisi Senatus voluntate impediretur , affirmante : At me, inquit, cui nihil Patres C. præceperunt, aspice: oculis tuis quidem gratum, animo verò tuo majus opus edentem , protinusque interfecta coniuge, ac liberis,

ris, gladio incubuit. Quem virum illum putemus fuisse, qui suorum, ac sua cæde testari voluit, se Fulvii crudelitatem sigillare, quàm Senatus misericordia uti maluisse.

E E F E R N A .

De Gobria .

Age Gobriæ quantus ardor animi: qui cùm sordida, & crudeli Magorum tyrannide Persas liberaret, unumq; ex iis obscuro loco abjectum corporis pondere urgeret, præclari operis socio plagam ei inferre dubitanti, ne dum Magum petit, ipsum vulneraret: Tu verò, inquit, nihil est, quod respectu mei timidius gladio utaris: vel per utrumque illum agas licet, dum hic quàm celerrimè pereat.

DE LEONIDA .

Hoc loci Leonidas Spartanus nobis occurrit: cujus, proposito opere, exitu nihil fortius. Nam cùm ccc. civibus apud Thermopylas toti Asiæ obiectus, gravem illum, & mari, & terræ Xerxem, nec hominibus tantum terribilem, sed Neptuno quoq; compedes, & cælo tenebras minitatem, pertinacia virtutis ad ultimam desperationem redegit. Cæterùm perfidia, & scelere incolarum ejus

re-

regionis, & loci opportunitate, qua plurimum adjuvabatur, spoliatus, occidere dimicans, quam assignatam sibi à patria stationem deserere maluit. Ideoque tam alacri animo suos ad id prælium, quo perituri erant, cohortatus est, ut diceret, Sic prandete commilitones mei tanquam apud inferos cœnaturi. Mors erat denuntiata: Lacedæmonii perinde, ac victoria esset promissa, ductori intrepide paruerunt.

DE OTHRYADE.

Othryade quoque pugna pariter, ac morte speciosa Thyæatium laude: quam spatio lætius solum cernitur: qui sanguine suo scriptis literis, direptam hostibus victoriam, tantum non post facta sua in sinum patriæ, cruento trophæi titulo retulit.

DE EPAMINUNDA.

Excellentissimos Spartanæ virtutis proventus, miserabilis lapsus sequitur. Epaminundas maxima Thebarum felicitas, idemque Lacedæmonis prima clades, cum vetustam ejus urbis gloriam, invictamque ad id tempus publicam virtutem apud Leuctram, & Mantineam, secundis præliis contudisset, trajectus hastâ, sanguine, & spiritu deficiens, re-
crea-

creare se conantes , primum an clypeus suus salvus esset , deinde an fusi hostes penitus forent, interrogavit : quæ postquam ex animi sententiâ comperit : Non finis , inquit , commilitones meæ vitæ, sed melius & altius initium advenit . Nunc enim vester Epaminundas nascitur, quia sic moritur . Thebas ductu , & auspiciis meis caput Græciæ factas video : & fortis , & animosa civitas Spartana jacet, armis nostris abjecta : & amara dominatione Græcia liberata est : orbus quoque , non tamen sine liberis morior , quoniam miseras filias Leuctram, & Mantineam relinquo . E' corpore deinde suo hastam educi jussit , eoque vulnere expiravit . Quod si eum Dii immortales victoriis suis perfrui passi essent , spes gloriosior patriæ mœnia non intrasset .

*DE THERAMENE,
& Theogene.*

Ac ne Theramenis quidem Atheniensis in publica custodia mori coacti, parva mentis constantia , in qua triginta tyrannorum jussu porrectam veneni potionem dubitanter hausit . Quodque ex ea superfuerat jocabundus illisum humo clarum edere sonum coëgit. Reddens,

densque servo publico , qui eam tradiderat, Critiæ, inquit, propino, vide igitur ut hoc poculum ad eum continuò peras : erat autem is ex xxx. tyrannis crudelissimus. Profectò est supplicio se liberare, tam facilè supplicium perpeti. Itaque Theramenes perinde ac indomestico lectulo moriens , vita excessit. Inimicorum æstimatione punitus , suo iudicio finitus . Sed Theramenes à literis, ad doctrinam virilitatem traxit, Numantio verò Theogeni ad consimilem virtutem capeffendam , quasi magistræ gentis suæ ferocitas extitit : perditis nanque , & afflictis rebus Numantino- rum , cùm omnes ejus cives nobilitate , pecunia , honoribusque præstaret : vicum suum, qui in ea urbe speciosissimus erat , contractis undique nutrimentis ignis, incendit : protinus strictum gladium in medio posuit , ac binos inter se dimicare jussit: ut victus , incisa cervice ardentibus tectis superjaceretur : qui cùm tam forti lege mortis omnes assumpsisset, ad ultimum seipsum flammis immisit .

DE UXORE ASDRUBALIS .

Verùm ut æquè pop. Rom. inimicæ urbis excidium referam : Carthage capta,

pta, uxor Asdrubalis exprobrata ei impietate, quòd à Scipione soli sibi impetrare vitam contentus fuisset, dextra, lævaque tres communes filios mortem non recusantes, trahens, incendio se flagrantis patriæ objecit.

DE DVABVS PVELLIS

Syracusanis.

Muliebris fortitudinis exemplo, æquè fortem duarum pueharum casum adjiciam. Cum pestifera seditione Syracusarum, tota Regis Gelonis stirps, evidentissimis exhausta cladibus ad unicam filiam Harmoniam virginem esset redacta, & in eam certatim ab inimicis impetus fieret: nutrix ejus, æqualem illi puellam, regio cultu ornatam, hostilibus gladiis objecit: quæ ne cùm ferro eadem trucidaretur, cujus esset conditionis, ederet: proclamavit admirata illius animum Harmonia, & tantæ fidei superesse non sustinuit: Revocatosque interfectores, professa quoniam esset, in cædem suam convertit. Ita alteri tectum mendacium, alteri veritas aperta, finis vita fuit.

DE

E Gregiis pariter virorum, ac foeminarum operibus fortitudo se oculis hominum subjecit. Patientiamque in medium procedere hortata est, non sanè infirmioribus radicibus stabilitam, aut minus generoso spiritu abundantem, sed ita similitudine junctam, ut cum ea, vel ex ea nata videri possit.

DE MUTIO SCÆVOLA.

Quid enim iis quæ supra retuli, facto Mutii convenientius? cum à Porsena Rege Hetruscorum urbem nostram gravi, ac diutino bello urgeri ægrè ferret, castra ejus clam ferro circumdatus intravit: immolantemque ante altaria, conatus est occidere. Cæterùm inter molitionem pii pariter ac fortis propositi oppressus, nec causam adventus texit: & tormenta quantopere contemneret, mira patientia ostendit. Pertæsus enim (credo) dexteram suam, quod ejus ministerio in cæde Regis uti nequisset, injectam foculo exuri passus est. Nul- lum profectò Dii immortales admotum aris cultum attentioribus oculis viderunt. Ipsum quoque Porsenam oblitum periculi sui, ultionem suam verte-

H

re

re in admirationem coëgit. Nam, Revertere, inquit, ad tuos Muti, & eis refer, te cum vitam meam petieris, à me vita donatum: cujus clementiam non adulatus Mutius, tristior Porſenæ ſalute, quàm ſua lætior, urbi ſe cum æternæ gloriæ cognomine, Scævola reddidit.

DE POMPEII PATIENTIA.

Pompeii etiam probabilis virtus: qui dum legationis officio fungeretur, à Genthio Rege interceptus, cum Senatus conſilia prodere juberetur, ardenti lucernæ admotum digitum cremandum præbuit: eaque patientia Regi ſimul, & desperationem tormentis quicquam ex ſe cognoscendi excuſſit, & expetendæ P. R. amiſſitiæ magnam cupiditatem ingeneravit. Ac ne plura hujusce generis exempla domi ſcrutando, ſæpius ad civilium bellorum deteſtandam memoriam progredi cogar, duobus Romanis exemplis contentus, quæ ut clariffimarum familiarum commendationem, ita nullum publicum mœrorem continent, externa ſubnectam.

EXTERNÆ.

Vetusto Macedoniæ more Regi Alexandro nobiliſſimi pueri præſtò erant
ſa.

sacrificanti. E' quibus unus turibulo accepto, ante ipsum astitit, in cujus brachio carbo ardens delapsus est: quo, etsi ita urebatur, ut adusti corporis ejus odor ad circumstantium nares perveniret, tamen & dolorem silentio pressit, & brachium immobile tenuit, ne sacrificium Alexandri, aut excusso turibulo impediret, aut edito gemitu aures Regias aspergeret. Rex quoque patientia pueri magis delectatus, hoc certius perseverantiæ experimentum sumere voluit: solito enim sacrificavit diutius, nec hac re eum à proposito repulit. Si huic miraculo Darius inseruisset oculos, scisset ejus stirpis milites vinci non posse, cujus infirmam ætatem tanto robore præditam animadvertisset. Est & illa vehemens, & constans animi militia, literis pollens venerabilium doctrinæ sacrorum Antistes Philosophia, quæ ubi pectore recepta est hominum, inhonesto, atque inutili affectu depulso, totum in solidæ virtutis munimento confirmat, potentiusque metu, ac dolore facit.

DE ZENONE ELEATE.

Incipiam autem à Zenone Eleate: qui cum esset in dispicienda rerum natura

maximæ prudentiæ, inque excitandis
 ad vigorem juvenum animis promptif-
 simus, præceptorum fidem exemplo vir-
 tutis suæ publicavit : patriam enim
 egressus, in qua frui secura libertate po-
 terat, Agrigentum miserabili servitute
 obrutum petiit, tanta fiducia ingenii, ac
 morum suorum fretus, ut speraverit &
 tyranno, & Phalaridi vesanæ mentis fe-
 ritatem à se diripi posse: postquam dein-
 de apud illum plus consuetudinem do-
 minationis, quàm consilii salubritatem
 valere animadvertit, nobilissimos eius
 civitatis adolescentes cupiditate libe-
 randæ patriæ inflammavit : cujus rei
 cùm indicium ad tyrannum manasset,
 convocato in forum populo, torquere
 eum vario cruciatus genere cœpit: sub-
 inde quærens quosnam consilii partici-
 pes haberet : at ille nec eorum quem-
 piam nominavit, & proximum quen-
 que, ac fidissimum tyranno suspectum
 reddidit : increpitansque Agrigentinis
 ignaviam, ac timiditatem, effecit, ut su-
 bito mentis impulsu concitati, Phala-
 rim lapidibus prosternerent. Senis er-
 go unius eculeo impositi, non supplex
 vox, nec miserabilis ejulatus, sed for-
 tis cohortatio totius urbis animum,

for-

fortunamque mutavit.

DE ALIO ZENONE.

Ejusdem nominis philosophus, cum à Nearcho tyranno, de cujus nece consilium inerat, torqueretur, supplicii pariter, atque indicandorum gratia consciorum, doloris victor, sed ultionis cupidus, esse dixit, quod secretò audire eum admodum expediret: laxatoque eculeo, postquam insidiis opportunum tempus animadvertit, aurem ejus morfu corripuit, nec antè dimisit, quàm & ipse vita, & ille corporis parte privaretur.

DE ANAXARCHO.

Paris patientiæ æmulus Anaxarchus, cum à tyranno Cypriorum Nicocreonte torqueretur, nec ulla vi inhiberi posset, quò minus amarissimorum eum maledictorum verberibus invicem ipse torqueret, ad ultimum amputationem linguæ minitanti, Non erit, inquit, effœminate adolescens, hæc quoque pars corporis mei tuæ ditionis, protinusque dentibus abscissam, & commanducatam linguam, in os ejus ira patens expuit. Multorum autem aures illa lingua, & in primis Alexandri Regis admiratione sui attonitas habuerat, dum terræ con-

ditionem, ambitum maris, siderum motus, totiusque denique mundi naturam prudentissimè, & facundissimè exprompsit, penè tamen occidit gloriosius, quàm vixit, quia tam forti sine illustrem professionis actum comprobavit, Anaxarchique non vitam modò deseruit, sed mortem reddidit clariorem.

DE THEODORO.

In Theodoro quoque viro gravissimo Hieronymus tyrannus tortorum manus frustra fatigavit. Rupit enim verbera, fidiculas laxavit, solvit eculeum, laminas extinxit prius, quàm efficeret, ut tyrannicidii conscios indicaret. Quin etiam satellitem, in quo totius dominationis summa quasi quodam cardine versabatur, falsa criminatione inquinando, fidum lateri ejus custodem eripuit, beneficioque patientiæ, non solùm, quæ occulta fuerunt, textit, sed etiam tormenta sua ultus est: quibus Hieronymus dum inimicum cupidè lacerat, amicum temerè perdidit. Apud Indos verò patientiæ meditatio tam obstinatè usurpari creditur, ut sint, qui omne vitæ tempus nudi exigant, modo Caucasii montis gelido rigore corpora sua durantes, modò flammis sine ullo gemitu

tu objicientes : atque haud parva his gloria contemptu doloris acquiritur, titulus nanque sapientiæ datur. Hec è pectoribus altis, & eruditis orta sunt.

DE QUODAM SERVO.

Illud tamen non minus admirabile, quod servilis animus cepit. Servus barbarus Asdrubalem, quod dominum suum occidisset: graviter ferens, subito aggressus interemit. Cumque comprehensus omnimodo cruciaretur, lætitiã tamen, quam ex vindicta ceperat, in ore constantissimè retinuit. Non ergo fastidioso aditu virtus excitata, ingenia vivida ad se penetrare patitur. Neque haustum sui cum aliquo personarum discrimine largum, malignumve præbet, sed omnibus æqualiter exposita, quid cupiditatis potius, quàm quid dignitatis attuleris, æstimat: inque captu bonorum suorum tibi ipsi pondus examinandum relinquit, ut quantum subire animo sustinueris, tantum tecum auferas. Quo evenit, ut & humili loco nati ad summam dignitatem consurgant, & generosissimarum imaginum fœtus, in aliquod revoluti dedecus acceptam à majoribus lucem, in tenebras conver-

tant : quæ quidem planiora suis exemplis redduntur : ac prius de iis ordiar , quorum in meliorem statum facta mutatio : splendidam relatu præbet materiam.

DE IIS , QUI HUMILI LOCO nati , clari evaserunt .

C A P . IV .

Incunabula Tullii Hostilii agreste tugurium cepit : Eiusdem adolescentia in pecore pascendo fuit occupata : Validior ætas Imperium Romanum rexit , & duplicavit : Senectus excellentissimis ornamentis decorata, in excellentissimo majestatis fastigio fulsit: verum Tullius etsi magni & admirabilis incrementi , domesticum tamen exemplum est.

DE TARQUINIO PRISCO .

Tarquinium autem Priscum ad Romanum Imperium occupandum fortuna in urbem nostram advexit: alienum, quod exactum: alieniorem, quod ortum Corintho : fastidiendum , quod mercatore genitum : erubescendum , quod etiam exule Demarato natum patre . Cæterum tam prosperum conditionis suæ eventum, industrium, pro invidioso:

fo: gloriosum, pro invito reddidit: dilatavit enim fines Rom. pop. Cultum Deorum novis sacerdotiis auxit: numerum Senatus amplificavit: equestrem ordinem uberiolem reliquit: quodque laudum ejus consummatio est, præclaris virtutibus effecit, ne hæc civitas pœnitentiam ageret, quòd regem de finitimis potius mutuata esset, quàm de suis ele- gisset.

DE TULLIO SERVIO REGE.

In Tullio verò Servio fortuna præcipuè vires suas ostendit: Vernam huic urbi natum, regem dando: cui quidem diutissimè imperium obtinere, quater Iustrum condere, ter triumphare contingit: ad summam autem unde processerit, aut quòd pervenerit, statuxæ ipsius titulus abundè testatur, servili cognomine, & regia appellatione perplexus.

DE VARRONE.

Miro quoque gradu Varro ad consula- tum ex macellaria patris taberna con- scendit: & quidem fortuna parum duxit sordidissimæ mercis capturis inquinari solito, x i i. fasces largiti, nisi etiam L. Æmilium Paulum dedisset collegam, at- que ita se in ejus sinum infudit, ut cum apud Cannas culpa sua vires pop. Rom.

exhausisset, Paulum quoque, qui prælium committere noluerat, occidere pateretur, illum in urbem incolumem reduceret. Quin etiam senatum gratias ei agentem, quod redire voluisset, ante portas eduxit, extuditque, ut gravissimæ cladis auctori Dictatura deferretur.

DE M. PERPENNA.

Non parvus consulatus rubor Marcus Perpenna, utpotè qui Coss. antè, quàm civis, sed in bello gerendo utilior aliquantò Reip. Varrone imperatore. Regem enim Aristonicum cepit: Crassianæque stragis punitor extitit. Cùm interim cujus vita triumphavit, mors Papia lege damnata est. Nanque patrem illius, nihil ad se pertinentia civis Romani jura complexum, Sabelli iudicio petatum, redire in pristinas sedes coegerunt. Ita Marci Perpennæ nomen adumbratum, falsus Consulatus, caliginis simile imperium, caducus triumphus, aliena in urbe improbè peregrinatus est.

DE M. PORCIO CATONE.

Marci verò Porcii Catonis incrementa publicis votis expetenda fuerunt: qui nomen suum Tusculi ignobile, Romæ nobilissimum reddidit. Ornata sunt enim

enim ab eo literarum Latinarum monumenta, adjuncta disciplina militaris, aucta majestas senatus, prorogata familia, in qua maximum decus posterior est ortus Cato.

EXTERNÆ.
DE SOCRATE.

Sed ut Romanis externa jungamus: Socrates non solum hominum consensu, verum etiam Apollinis oraculo sapientissimus judicatus. Phænarete matre obstetrice, & Sophronisco patre marmorario genitus, ad clarissimum lumen gloriæ excessit: neque immerito. Nam cum eruditissimorum virorum ingenia in disputatione cæca vagarentur, mensurasque Solis, & Lunæ, & cæterorum syderum loquacibus magis, quàm certis argumentis explicare conarentur, totius etiam mundi ambitum complecti audent, primus ab his indoctis erroribus adductum animum suum in intima conditionis humanæ, & in secessum pectoris repositos affectus scrutari coëgit: si virtus per seipsam æstimetur, vitæ magister optimus.

DE EURIPIDE,
& Demosthene.

Quam matrem Euripides, aut quem

patrem Demosthenes habuerit, ipsorum quoque seculo ignotum fuit: alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditasse omnium penè doctorum literæ loquuntur: sed quid aut illius tragica, aut hujus oratoria vi clarius?

DE IIS QUI A PARENTIBUS

Claris degeneraverunt.

C A P. V.

Sequitur duplicis promissi pars ad-
 pertis illustrium virorum imagini-
 bus reddenda: quoniam quidem sunt re-
 ferendi, qui ab eorum splendore de-
 generaverunt, teterrimis ignaviæ, ac
 nequitix sordibus, imbuta nobilia por-
 tenta.

DE SCIPIONE IGNOBILI

Fil. Afric.

Quid enim monstro similis, quàm
 superioris Africani filius Scipio? Qui
 in tanta domestica gloria ortus, à par-
 vulo admodum regis Antiochi præsidio
 capi sustinuit: cùm ei voluntaria mor-
 te absumi satius fuerit, quàm inter duo
 fulgentissima cognomina patris & pa-
 trui, altero oppressa Africa jam par-
 to, altero jam majore ex parte recupe-
 rata

rata Asia, surgere incipiente, manus
vinciendas hosti tradere, ejusque bene-
ficio precarium spiritum obtinere: de
quo mox L. Scipio speciosissimum Deco-
rum, hominumque oculis subjecturus
erat triumphum. Idem præturæ peti-
tor candidam togam aded turpitudinis
maculis obsolefactam in campum detu-
lit, ut nisi gratia Cicerei, qui patris
ejus scriba fuerat, adjutus esset, hono-
rem à Pop. impetraturus non videretur:
quanquam quid interfuit utrum
repulsam, an sic adeptam præturam do-
mum referret? quam cum propinqui ab
eo pollui animadverterent, id egerunt,
ne aut sellam ponere, aut jus dicere au-
deret. Insuperque è manu ejus anulum,
in quo caput Africani sculptum erat,
detraxerunt. Dii boni quas tenebras
è quo fulmine nasci passi estis?

DE FILIO Q. FABII

Degenerare.

Age Q. Fabii Max. Allobrogici & ci-
vis, & Imperatoris clarissimi filius Qu.
Fabius Max. quàm perditam luxuria vi-
tam egit? cujus ut cætera flagitia obli-
terentur, tamen aundè illo dedecore
mores nudari possent, quòd ei Qu. Pom-
pejus prætor urbanus, paternis bonis
inter.

interdixit : neque in tanta civitate, qui illud decretum reprehenderet, inventus est : dolenter enim homines ferebant pecuniam, quæ Fabiæ gentis splendori fervire debebat, flagitiis disjici. Ergo quem nimia patris indulgentia hæredem reliquerat, publica severitate exhæredavit.

DE FILIO CLODII PULCHRI.

Possedit favorem plebis Clodius Pulcher, adhærensque Fulviæ stolæ pugio, militare decus, muliebri imperio subjectum habuit : quorum filius Pulcher præterquam quod enervem, & frigidam juventam egit, perditò etiam amore vulgatissimæ meretricis infamis fuit, mortisq; erubescendo genere consumptus est : abdomine enim avidè devorato, fœdæ, ac sordidæ intemperantiæ spiritum reddidit.

DE HORTENSIO CORBIONE.

Jam Qu. quidem Hortensii, qui in maximo & ingenuorum civium, & amplissimorum proventu, summum auctoritatis, atque eloquentiæ gradum obtinuit : nepos Hortensius Corbio omnibus scortis abjectissimam, & obscœniorum vitam exegit : ad ultimumque lingua ejus tam libidini cunctorum inter

lu-

lupanaria prostitit, quàm avi pro salute civium in foro excubuerat. Animadverto in quàm periculosum iter processerim. Itaque meipsum revocabo, ne si reliqua ejusdem generis naufragia confectari perseveravero, aliqua inutili relatione implicer. Referam igitur pedem, deformesque umbras in imo gurgite turpitudinis suæ jacere patiar. Satius est enim narrare qui illustres viri in cultu, cæteroque vitæ ritu, aliqua ex parte novando, sibi indulserunt.

QUI EX ILLUSTRIBUS

in veste aut in cætero cultu licentius, quàm mos patrius permittebat, indulserunt.

C A P. VI.

DE P. SCIPIONE:

Publius Scipio, cùm in Sicilia augendo exercitum, trajiciendoque in Africam opportunum quærendo gradum, Carthaginis ruinam animo voveret, inter consilia, ac molitiones tantæ rei operam gymnasio dedit, pallioque, & crepidis usus est: nec hac re segniores Punicis exercitibus manus intulit: sed nescio an ideo alacriores, quia vegeta, & strenua ingenia, quæ

(plus

plus recessus sumunt, hoc vehementiores impetus edunt. Crediderim etiam favorem eum sociorum uberiores se adepturum existimasse, si victum eorum & solemnes exercitationes comprobasset: ad quas tum veniebat, cum multum, ac diu fatigasset humeros, & cætera membra militari agitatione firmitatem suam probare cõgisset: consistebatque in illis labor ejus, in iis remissio laboris.

DE L. SCIPIONE.

Lucii verò Scipionis statuam chlamydatam, & crepidatam in capitolio cernimus: quo habitu videlicet, quia aliquando usus erat, effigiem suam formatam poni voluit.

DE L. SYLLA.

Lucius quoque Sylla, cum imperator esset, chlamydato sibi, & crepidato Neapoli ambulare deforme non duxit.

DE CAJO DUELLIO.

Cajus autem Duellius, qui primus navalem triumphum ex Pœnis retulit, quotiescunque epulaturus erat, ad funalem cereum præeunte tibicine, & fidicine, à cœna domum reverti solitus est, insignem bellicæ rei successum, notatur.

Æterna celebratione testando .

DE PAPTRIO MASSONE :

Nam Papyrius quidem Masso , cùm bene gesta repub. triumphum à Senatu non impetrasset, in Albano monte triūphandi & ipse initium fecit , & cæteris postea exemplum præbuit , proque laurea corona cùm alicui spectaculo interesset, myrtea usus est.

DE C. MARIO.

Num C. Marii penè insolens factum? Nam post Jugurthinum , Cimbricumque, & Theutonicum triumphum, cantharo semper potavit: quòd Liber pater inclytum ex Asia ducens triumphum hoc usus poculi genere ferebatur, ut inter ipsum haustum vini , victoriæ ejus suas victorias compararet .

DE M. CATONE.

Marcus autem Cato Prætor M. Scauri, cæterorumque reorum judicia nulla indutus tunica , sed tantummodò amictus prætexta , egit : sed hæc , atque his similia , virtutis aliquid sibi in consuetudine novanda licentiæ fumentis indicia sunt .- Illis autem , quæ deinceps subnectam, quantam sui habere fiduciam soleat, cognoscetur.

DE

DE FIDUCIA SUI.

C A P. VII.

PUb. & Cn. Scipionibus in Hispania cum maiore parte exercitus acie Punica oppressis, omnibus quę provin-
cię ejus nationibus Carthaginensium
amicitiam secutis, nullo ducum nostro-
rum illuc ad corrigendam rem profici-
sci audente, P. Scipio quartum & vige-
simum annum agens iturum se pollici-
tus est. Quę quidem fiducia P. R. salu-
tis ac victorię spem dedit. Eademque in
ipsa Hispania usus est. Nam, cüm oppi-
dum Badiam circumfederet, tribunal
suum adeuntes, in ædem, quę intra mœ-
nia hostium erat, vadimonium in poste-
rum diem facere iussit. continuoque ur-
be positus, & tempore, & loco, quo præ-
dixerat, sella posita, jus eis dixit. Nihil
hac fiducia generosius, nihil prædictio-
ne verius, nihil celeritate efficacius, nihil
etiam dignitate dignius. Nec minus ani-
mosum, minus ne prosper illius in Afri-
cam transitus, in quam è Sicilia exerci-
tum Senatu vetante traduxit, quia nisi
plus in ea re suo, quàm PAT. CONSC.
consilio credidisset; secundi Punici bel-
li finis inventus non esset. Cui factò
par illa fiducia, quòd postquàm Africam
atti-

attigit, speculatores Annibalis in castris deprehensos, & ad se perductos, nec supplicio affecit, nec de consiliis, ac viribus Pœnorum percunctatus est. Sed circa omnes manipulos diligentissimè deducendos curavit. Interrogatosque an satis ea considerassent, quæ speculari iussi erant, prandio dato ipsis, jumentisque eorum, incolumes dimisit: quo tam pleno fiduciæ spiritu prius animos hostiū, quàm arma contudit. Verùm ut ad domesticam eximiæ ejus fiduciæ acta veniamus: cùm à L. Scipione ex Antiochensi pecunia H. S. quadragies ratio in curia reposceretur, prolato ab eo libro, quo acceptæ, expensæq; summæ continebantur, refellique inimicorum accusatio poterat, discerpfit: indignatus de ea re dubitari, quæ sub ipso legato administrata fuerat. Quinetiam in hunc modum egit: Non reddo P. C. ærario vestro H. S. quadragies rationem, alieni imperii minister, quòd meo ductu, meisque auspiciis bis millies H. S. uberius feci. Neque enim adhuc puto eò malignitatis ventum, ut de mea innocentia quærendum sit. Nam cùm Africam totam potestati vestræ subiecerim, nihil ex ea quod m. G. dicerem, præter cognomen, retuli. Non

igitur me Punicæ, non fratrem meum Asiaticæ gazæ avarum reddiderunt : sed uterque nostrum invidia magis, quàm pecunia locupletior est. Tam constantem defensionem Scipionis universus Senatus comprobavit. Sicut illud factum : quod cùm ad necessarium Reipub. usum pecuniam ex ærario promi opus esset, idque Quæstores, quia lex obstare videretur, aperire non auderèt, privatus claves poposcit, patefactoque ærario, legem utilitati cedere coëgit : quam quidem fiduciam conscientia illa dedit, quia meminerat omnes leges à se esse servatas. Non fatigabor ejusdem facta identidem referendo, quoniam nec ille quidem in consimili genere virtutis edendo fatigatus est. Dùm illi ad populum M. Nævius Trib. pleb. aut (ut quidam memorant) duo Petilii dixerant, qui ingenti frequentia in forum deductus, ostra concendit, capitique suo corona triumphali imposita. Hac ego, inquit, Quirites, die Carthaginem magna sperantem, leges nostras accipere jussi : proinde æquum est vos mecum ire in Capitolium supplicatum, speciosissimam deinde ejus vocem æquè clarus eventus secutus est : siquidem & Senatum totum,

&

& universum equestrem ordinem, & cunctam plebem Jovis Opt. Max. pulvinaria petens, comitem habuit. Restabat ut Trib. apud populum sine populo ageret, desertusque in foro cum magno calumniæ suæ ludibrio, solus moraretur: ejus devitandi ruboris causa, in Capitolium processit, deque accusatore, Scipionis venerator est factus.

DE SCIPIONE ÆMILIANO:

Aviti spiritus egregius successor Scipio Æmilianus, cum urbem prævalidam obsideret, suadentibus quibusdam ut circa mœnia ejus ferreus murices spargeret, omniaque vada tabulis plumbatis consterneret, habentibus clavorum cacumina, ne subita eruptione hostes in præsidia nostra impetum facere possent: respondit non esse ejusdem, & capere aliquos velle, & timere.

DE SCIPIO NASICA.

In quamcumque memorabilium partem exemplorum convertor, velim, nolimve, in cognomine Scipionum hæream necesse est: cui enim licet hoc loci Nasicam præterire fidentis animi, dictiq; clarissimum auctorem? Annonæ caritate increbrescente, C. Curiatius Trib. ple. productos in concionem Coss. compella-

labat, ut de frumento emendo, atque ad id negotium explicandum mittendis legatis in curiam referrent. Cujus instituti, minimè utilis, interpellandi gratia Nasica contrariam actionem ordiri cœpit: obstrepente deinde plebe, Tacete quæso Quirites, inquit: plus enim ego, quàm vos quid Reip. expediat, intelligo: qua voce audita, omnes pleno venerationis silentio, majorem auctoritatem ejus, quàm suorum alimentorum respectum egerunt.

DE LIVIO SALINATORE.

Livii quoque Salinatoris æternæ memoriæ auctoritate tradendus animus: qui cum Asdrubalem, exercitumq; Pœnorum in Umbria deleffet, & ei diceretur, Gallos, ac Ligures ex acie sine ducibus & signis sparsos, ac palantes parva manu opprimi posse: respondit, in hoc eis oportere parci, ne hostibus tantæ cladis domestici nuntii deessent.

DE P. FURIO PHILO:

Bellica hæc præstantia animi: togam illa, sed non minus laudabilis, quam Publius Furius Philus Cos. in senatu exhibuit. Qu. enim Metellum, Quintūq; Pœpeium consulares viros vehementer inimicos suos, cupitam sibi profectio-
in

in provinciam Hispaniam, quam fortis erat, identidem exprobrantes, legatos secum illuc ire coëgit: fiduciam non solum fortem, sed penè etiam temerariam exhibens: quæ duobus acerrimis odiis latera sua cingere ausa est, usumque ministerii vix tutum in amicis, è sinu inimicorum petere sustinuit.

DE L. CRASSO:

Cujus factum, si cui placet, necesse est L. etiam Crassi, qui apud majores eloquentia clarissimus fuit, propositum non displiccat: nam cum ex Consule provinciam Galliam obtineret, atque in eam Cn. Carbo, cujus patrem damnaverat, ad speculanda acta sua venisset, non solum eum inde non summovit, sed insuper locum ei in tribunali assignavit, nec ulla de re, nisi eo in consilium adhibito, cognovit. Itaque acer, & vehementis Carbo, nihil aliud Gallica peregrinatione consecutus est, quam ut animadverteret, fontem patrem suum ab integerrimo viro in exilium missum.

DE CATONE SUPERIORE.

Cato verò superior sæpenumero ab inimicis ad causæ dictionem vocatus, nec ullo unquam crimine convictus: ad ultimum tantum fiducia in sua innocen-

centia reposcit, ut ab his in quæstionē publicam deductus, T. Gracchum, à quo in administratione Reip. ad multum odium dissidebat, iudicem deposceret. Qua quidem animi præstantia, pertinaciam eorum insectandi se inhibuit.

DE M. SCAURO.

Eadem M. Scauri fortuna, æquè senectus longa ac robusta, idem animus: qui cùm pro Rostris accusaretur, quòd à Rege Mitridate ob Remp. prodendam pecuniam accepisset, causam suam ita egit: Est enim Quirites iniquum, cùm inter alios vixerim, apud alios me rationem vitæ reddere. Sed tamen audebo vos, quorum major pars honoribus, & actis meis interesse non potuit, interrogare. Varius Suaronensis M. Æmilium Scaurum regia mercede corruptum imperium pop. Rom. prodidisse ait: M. Æmilius Scaurus huic se affinem esse; culpæ negat. Utri creditis? Cujus dictæ admiratione populus commotus, Varium ab illa dementissima actione pertinaci clamore depulit.

DE M. ANTONIO.

Contrà M. Antonius ille disertus: Non enim respuendo, sed amplectendo causæ dictionem, quàm innocens effret, testa-

testatus est. Quæstor proficiscens in
 Asiam, Brundisium jam pervenerat: ubi
 literis certior factus, incesti se postula-
 tum apud L. Cassium Prætozem, cujus
 tribunal propter nimiam severitatem
 Scopulus reorum dicebatur: cum id vi-
 tare beneficio legis Memiæ liceret, quæ
 eorum, qui Reip. causa abessent, recipi
 nomina vetabat: in urbem tamen recur-
 rit, quo tam pleno fiduciæ bonæ consi-
 lio, tum absolutionem celerem, tum
 profectioem honestiorem consecutus
 est.

DE SENATU ROMANO.

Sunt & illa speciosæ fiduciæ publica
 exempla. Nam cum eo bello, quod ad-
 versus Pyrrhum gerebatur, Chartha-
 ginenses C. ac XXX. navium classem
 in præsidium Romanis Hostiam ultro
 misissent, Senatui placuit, legatos eo-
 rum ad ducem ire, qui dicerent, pop.
 Rom. bella suscipere solere, quæ suo mi-
 lite gerere posset: proinde classem Car-
 thaginem reducerent. Idem post ali-
 quot annos Cannensi clade exhaustis
 Romani imperii viribus, supplemen-
 tum exercitus in Hispaniam mittere
 ausus, fecit ne hostilium locus castro-
 rum, tum maximè Capenam portam ar-

mis Annibale pulsante, minoris veniret, quàm si illum Pœni non obtinerent. Ita se gerere in adversis rebus, quid aliud est, quàm sævientem fortunam, in adiutorium sui, pudore victam convertere.

DE ACCIO POËTA.

Magno spatio divisus est à Senatu ad Poëtam Accium transitus. Cæterùm ut ab eo decentius ad externa transeamus, producatur in medium. Is Julio Cæs. amplissimo, & florentissimo viro, in collegium poëtarum venienti nunquam affurrexit: non majestatis ejus immemor, sed quòd in comparatione communium studiorum, aliquanto superiorem se esse confideret: quapropter insolentiæ crimine caruit, quia ibi voluminum, non imaginum certamina exercebantur.

EXTERNA.

DE EURIPIDE TRAGICO.

Nec Euripides quidem Athenis arrogans visus est, cùm postulante populo, ut ex tragœdia quandam sententiam tolleretur, progressus in scenam, dixit, se ut eum doceret, non ut ab eo disceret, fabulas componere solere. Laudanda profectò fiducia est; quæ æstimationem sui certo pondere examinat, tantum sibi ar-

rogans, quantum à contemptu, & insolentia distare satis est. Itaque & quod Alcestidi tragico poëtæ respondit, probabile: apud quem cùm quereretur, quòd eo triduo non ultra tres versus maximo impenso labore deducere potuisset, atque is se centum perfacile scripsisse gloriaretur: Sed hoc, inquit, interest, quòd tui in triduum tantummodo, mei verò in omne tempus sufficient. Alterius enim fœcundi cursus scripta, intra primas memoriæ metas corruerunt, alterius cunctante stylo elucubratum opus, per omne ævi tempus plenis gloriæ velis feretur.

DE ANTIGENIDA.

Adjiciam scenæ ejusdem exemplum: Antigenidas tibicen discipulo suo magni profectus, sed parum feliciter populo se approbanti, cunctis audientibus, dixit: Mihi cane, & Musis, quia videlicet perfecta ars fortunæ lenocinio defecta, justa fiducia non exuitur: quamque scit se laudem meritam, eam etsi ab aliis impetrat, domestico tamen acceptam iudicio refert.

DE ZEUSI PICTORE.

Zeusis autem cùm Helenam pinxisset, quid de eo opere homines censuri

essent, expectandum non putavit: sed protinus hos versus Græcos adjecit,

Οὐ νέμεσις, τρώας τε ἢ Δικημίδας ἀχαιοὺς
 Τοιρὸδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλλω
 πᾶσχει

Διὸς ἀθανάτησι θεαῖς εἰς ὧπα ἔοικεν

Adeo dextræ suæ multum pictor arrogavit, ut ea tantum forma comprehensum crederet, quantum aut Leda cœlesti partu edere, aut Homerus divino ingenio exprimere potuit.

DE PHIDIA.

Phidias quoque Homeri versibus egregio dicto allusit. Simulacro enim Jovis Olympii perfecto, quo nullum præstantius, aut admirabilius humanæ fabricatæ sunt manus, interrogatus ab amico, quonam mentem suam dirigens, vultum Jovis propemodum ex ipso cœlo petitem, eboris lineamentis esset amplexus. illis se versibus quasi magistro usum respondit:

Ἡ καὶ κυανέσση ἐπ' ὄφρ' ὤσι νεῦσε Κρονίω.

Ἀμβρόσια δ' ἄρ' χαίτην ἐπερρώσαντο ἀνα-
 κτ@ (ὄλυμπον.

Κρατὸν ἀπ' ἀθανάτοιο μέγα, δ' ἐλέλιξεν

DE EPAMINONDA.

Non patiuntur me tenuioribus exemplis diutius insistere fortissimi duces: si
 qui-

quidem Epaminundas, cum ei cives irati, sternendarum in oppido viarum contumeliæ causa curam mādarent (erat enim illud ministerium apud eos sordidissimum) sine ulla cunctatione id recepit, daturumque se operam, ut brevi speciosissimum fieret, asseveravit: mirifica deinde procuratione, abjectissimum negotium, pro amplissimo ornamento expetendum Thebis reddidit.

DE ANNIBALE.

Annibal verò, cum apud Regem Prusiam exularet, auctorque ei committendi prælii esset, atque is non idem sibi extis portendi diceret: An tu, inquit, vitulinæ carunculæ, quàm imperatori veteri mavis credere? Si verba numeres, breviter, & abscessè: si sensum æstimes, copiosè, & valenter. Hispanias enim direptas Pop. Rom. & Galliarum, ac Liguriæ vires in suam redactas potestatem, & novo transitu Alpium iuga patefacta, & Thrasimenum lacum dira iniustum memoria, & Cannas Punicæ victoriæ clarissimum monimentum, & Capuam possessam, & Italiam laceratam, ante pedes hominis effudit, uniusque hostiæ jecinori, longo experimento testatam gloriam suam postpo-

ni æquo animo non tulit : & sanè quod ad exploranda bellica sacrificia, æstimandosque militares ductus attinebat, omnes foculos, omnes aras Bithinyæ, Marte ipso iudice, pectus Annibalis prægravasset .

DE COTTE.

Capax generosi spiritus illud quoque dictum Regis Cotys : ut enim ab Atheniensibus civitatem sibi datam cognovit, Et ego, inquit, illis meæ gentis jus dabo . Æquavit Athenis Thraciam, ne vicissitudine talis beneficii imparem se iudicando, humilius de origine sua sentire existimaretur.

DE UTROQUE SPARTANO.

Nobiliter etiam uterque Spartanus, & qui increpitus à quodam, quòd in aciem claudus descenderet : pugnare, non fugere propositum sibi esse respondit : & qui referente quodam, sagittis Persarum Solem obscurari solere : Bene narras, inquit, in umbra enim melius præliabimur . Vir ejusdem urbis, atque animi, hospiti suo patriæ muros excelsos, latosque ostendenti dixit: Si mulieribus istos comparastis, rectè : si viris, turpiter .

DE

LIBER III. 199
DE CONSTANTIA.

CAPUT VIII.

APtum, & animosum bonæ fiduciæ pectus emenso, quasi debitum opus superest, Constantiæ repræsentare naturam. Natura enim sic comparatum est, ut quisquis se aliquid ordine, ac recta mente complexum confidit, vel jam gestum, si obiretetur, acriter tueatur: vel nondum editum, si interpelletur, sine ulla cunctatione ad effectum perducatur.

DE FULVIO.

Sed dum exemplar propositæ rei prosequor, latius mihi circumspectanti, ante omnia se Fulvii Flacci constantia offert. Capuam fallacibus Annibalis promissis Italiæ Regnum nefaria defectione pacisci persuasam, armis occupaverat: tandem culpæ hostium tam justus æstimator, quàm speciosus victor, Capuanum Senatum impii decreti auctorem, funditus delere constituit. Itaque cætenis onustum in duas custodias, Theanam, Calenamque divisit: consilium executurus, cum ea peregisset, quorum administrandorum celerior esse necessitas videbatur. Rumore deinde de Senatus mitiore sententia orto, ne debi-

tam pœnam scelerati effugerent, nocte, admissō equo Theanam contendit, interfectisque qui ibi asservabantur, evestigio Calenam transgressus, perseverantiæ suæ opus executus est: & jam deligatis ad palum hostibus, literas à P. C. nequicquam Capuanis salutares accepit. In sinistra enim eas manu sicut erant traditæ, reposuit: ac jussu licitore lege agere, tunc demum aperuit, postquam illis obtemperari non poterat. Quæ constantiæ victoriæ quoque gloriam antecellit: quia si eum intra seipsum partita laude æstimes, majorem punita Capua, quàm capta reperies.

DE Q. FABIO MAXIMO.

Atque ista quidem severitatis, illa verò pietatis constantiæ admirabilis, quam Qu. Fabius Max. infatigabilem patriæ præstitit: pecuniam pro captivis Annibali numeravit, fraudatus ea publicè tacuit. Dictatori ei magistrum equitum Minutium jure imperii Senatus æquaverat, silentium egit: compluribus præterea injuriis laceffitus in eodem animi habitu permansit, nec unquam sibi Reip. permisit irasci, tam perseverans in amore civium fuit. Quid in bello gerendo: nonne par ejus constant-

stantia? Imperium Rom. Cannensi prælio pene destructum vix sufficere ad exercitus comparandos videbatur. Itaque frustrari, & eludere Pœnorum impetus, quàm manum cum iis tota acie conferere melius ratus: pluribus comminationibus Annibalis irritatus, sæpè etiam spe benè gerendæ rei oblata, nunquàm à consiliis salubritate, ne parvi quidem certaminis discrimine, recessit: quodque est difficillimum, ubique ira, ac spe superior apparuit. Ergo ut Scipio pugnando, ita hic non dimicando, maximè civitati nostræ succurrisse visus est: alter enim celeritate sua Carthaginem oppressit: alter cunctatione id egit, ne Roma opprimi posset.

DE C. PISONE,

& M. Palicano.

Cajum etiam Pisonem mirificè, & constanter turbulento Reip. statu egisse Cos. narratione insequenti patebit. M. Palicani seditiosissimi hominis pestiferis blanditiis præceptus populi favor, consularibus comitiis summum dedecus admittere conabatur, amplissimum ei deferre imperium cupiens, cujus terribis actis exquisitum potius supplicium, quàm ullus honos debebatur.

Nec deerat consternatæ multitudini furialis fax tribunitia, quæ temeritatem ejus & ruentem comitaretur, & languentem actionibus suis inflammaret. In hoc miserando pariter, atque erubescendo statu civitatis, tantummodo manibus Tribunorum pro rostris Piso collocatus est: cùm hinc, atque illinc eum ambissent, ac Palicanum suffragiis populi Cos. creatum, an renuntiaturus esset interrogaretur: primò respondit, non extimare se tantis tenebris offusam esse Remp. ut huc indignitatis veniretur. Deinde cùm perseveranter instarent, ac dicerent: Agè, si ventum fuerit: Non renuntiabo, inquit, quo quidem abscisso responso consulatum Palicano, prius quàm illum adipisceretur, eripuit. Multa & terribilia Piso contempsit, dum speciosum mentis suæ flecti non vult rigorem.

DE METELLO.

Metellus autem Numidicus, propter consimile perseverantiæ genus, excepit quoque indignam majestate, ac moribus suis procellam. Cùm enim animadverteret, quò tenderent Saturnini Trib. Pleb. funesti conatus: quantoque malo Reip. si non his occurreretur, erupturi

pturi essent: in exilium,quàm in legem
ejus ire maluit. Potest aliquis hoc viro
dici constantior? qui ne sententia sua
pelleretur, patria in qua summum di-
gnitatis gradum obtinebat, carere su-
stinuit.

DE Q. SCÆVOLA.

Cæterùm neminem ei prætulerim;
ita Qu. Scævola Augurem meritò
compararim. Depulsis prostratisque ini-
micorum partibus, Sylla occupata ur-
be, Senatum armatus coëgerat, ac sum-
ma cupiditate ferebatur, ut C. Marius,
quàm celerrimè hostis judicaretur: cu-
jus voluntati nullis obviam ire auden-
tibus, solus Scævola interrogatus de
hac re, sententiam dicere noluit: quin
etiam truculentius sibi minitanti Syllæ,
Licet, inquit, mihi agmina militum,
quibus curiam circumfediti, ostentes:
licet mortem identidem miniteris, nun-
quàm tamen efficies, ut propter exi-
guum, senilemque sanguinem meum,
Marium, à quo urbs, & Italia conserva-
ta est, hostem judicem.

DE SEMPRONIA.

Quid fœminæ cum concione? si pa-
trius mos servetur, nihil. Sed ubi do-
mestica quies seditionum agitata flucti-

bus est, priscae consuetudinis auctoritas convellitur: plusque valet quod violentia cogit, quam quod suadet, & praecipit verecundia. Itaque te Sempronia Tib. & C. Gracchorum soror, uxor Scipionis Aemiliani, non ut absurdè gravissimis virorum operibus inserens, maligna relatione comprehendam: sed quia à Trib. Pl. producta ad populum, in maxima confusione nihil à tuotum amplitudine degenerasti, honorata memoria prosequar. Coacta es eo loci consistere, ubi principum civitatis perturbari frons solebat: instabat enim tibi torvo vultu minas profundens amplissima potestas, cum clamor imperitae multitudinis obstreperet, totum forum acerrimo studio nitebatur, ut Equitio, cui Semproniae gentis falsum jus quaerebatur, tanquam filio Tiberii fratris tui osculum dares: tu tamen illum, nescio quibus tenebris protractum: ut portentum, execrabili audacia, ad usurpandam alienam propinquitatem tendentem, repulisti.

DE CENTURIONIBUS.

Non indignabuntur lumina nostrae urbis, si inter eorum eximium fulgorem Centurionum quoque virtus spectandam

dam se obtulerit. Nam ut humilitas amplitudinem venerari debet, ita nobilitate fovenda magis quam spernenda bonæ indolis novitas est. An abigi debet Pontius ad horum exemplorum contextu? qui pro Cæsaris partibus excubans, Scipionis præsidio interceptus, cum uno modo salus ei daretur, si se futurum Cn. Pompeii generi ipsius militem affirmasset, ita respondere non dubitavit: Tibi quidem Scipio gratias ago: sed mihi uti ista conditione vitæ non est opus. Sine ullis imaginibus nobilem animum, & idem constantiæ propositum secutus C. Mevius Centurio divi Augusti, cum Antoniano bello sæpenu-mero excellentes pugnas edidisset, improvise hostium insidiis circumventus, & ad Antonium Alexandriam perductus, interrogatusque, quidnam de eo statui deberet: Jugulari me, inquit, jube: quia non salutis beneficio, nec mortis supplicio adduci possum, ut aut Cæsaris miles desinam, aut tuus esse incipiam. Cæterum quod constantius vitam contempsit, eò facilius, impetravit. Antonius enim virtuti ejus incolumitatem tribuit.

Ex-

Complura hujusce notæ Romana exempla superant, sed satietas modo vitanda est. Itaque stylum meum ad externa jam delabi permittam, quorum principatum teneat Blasius, cujus constantia nihil pertinacius. Salapiam enim patriam suam præsidio Punico occupatam, Romanis cupiens restituere, Dasium acerrimo studio secum in administratione Reipublicæ dissidentem, & alioqui toto animo Annibalis amicitiaæ vacantem, sine quo propositum consilium peragi non poterat, ad idem aggrediendum opus majore cupiditate, quàm spe certiore, tentare ausus est: qui protinus sermonem ejus, adjectis quæ & ipsum commendatiorem, & inimicum invisiores factura videbantur, Annibali retulit: à quo adesse jussi sunt, ut alter crimen probaret, alter defenderet. Cæterùm cum res pro tribunali gereretur, & illi quæstioni omnium oculi essent intenti, dum aliud fortè certioris curæ negotium tractatur, Blasius vultu dissimulante, ac voce summissa, mone-re Dasium cœpit, ut Romanorum potius, quàm Carthaginiensium partes fo-

foveret. Enimvero tunc ille proclamat, se in conspectu ducis adversus eum sollicitari: quod quia incredibile existimabatur, & ad unius tantum aures penetraverat, & jactabatur ab inimico, veritas fide caruit: sed non ita post multo Blasii mira constantia, Dasium ad se traxit, Marcelloque & Salapiam, & quingentos Numidas, qui in ea custodia causa erant, tradidit.

DE PHOCIONE:

Phocion verò, cum Athenienses rem aliter, quam ipse suaserat, prosperè administrassent, adèd perseverans constantiæ suæ propugnator extitit, ut in concione lætari quidem se successu eorum, sed consilium tamen suum aliquantò melius fuisse diceret. Non enim damnavit, quòd rectè viderat: quia quod alius malè consuluerat, bene gesserant: felicius illud existimans, hoc sapientius. Plerunque enim temeritatem casus juvat, ubi privato consilio proprius aspirat: & quòd vehementius noceat, desperatius prodest. Placidi sanè & misericordes: & liberales, omnique suavitate temperati mores Phocionis, quos optimè profectò consensus omnium, bonitatis cognomine decorando censuit.

Ita-

Itaque constantia, quæ natura rigidior videtur, lenis è mansueto pectore fluxit.

DE SOCRATE.

Socratis autem virilitatis robore palliatus animus, aliquantò præstantius perseverantiæ exemplum edidit. Universa civitas Atheniensium iniquissimo, ac truculentissimo errore instructa, de capite decem Prætorum, qui apud Arginusas Lacedæmoniam classem deleverant, tristem sententiam tulerat: forte tunc ejus potestatis Socrates, cujus arbitrio plebiscita ordinarentur, indignum judicans, tot & tam bene meritos, ex indigna causa impetu invidiæ arripi, temeritati multitudinis constantiam suam objecit: maximoque concionis fragore, & incitatissimis minis compulsus non est, ut se publicæ dementiæ auctorem adscriberet: quæ oppositu ejus legitima grassari via prohibita, injusto Prætorum cruore manus suas contaminare perseveravit: nec timuit Socrates, ne consternatæ patriæ undecimus furor, mors ipsius existeret.

DE EPHILATE.

Proximum, etsi non ejusdem splendoris est, tamen certum constantiæ haberi

beripoteſt experimentum efficaciſ operæ forenſis, fidei non latentis. Athenis Ephilates accuſare publicè juſſus, & inter cæteros Demoſtrati nomen deferre coactus eſt, cujus filius erat Demochares, excellentiſ formæ puer, animo ejus flagrantiffimo inhærens amore. Itaque communis officii ſorte truculentus accuſator, privati affectus conditione miſerabilis reus, puerum ad ſe exorandum, quò parcius patris criminibus inſiſteret, venientem, neque repellere, neque ſupplicem genibus ſuis advolutum intueri ſuſtinuit. Sed operto capite flens, & gemens, preces expromere paſſus eſt. Nihilominus ſyncera fide accuſatum Demoſtratum damnavit: victoriam neſcio laude, an tormento majore partam: quoniam prius, quàm ſontem opprimeret, ſeipſum vicit Ephilates.

DE STRACUSANO DIONE,

Quem Siracuſanus Dion diverſitate exempli prægravat: qui quibuſdam momentibus, ut adverſus Heraclidem, & Calippum: quorum fidei plurimum credebat, tanquam inſidias ei neſtentes cautior eſſet: reſpondit, ſe vita malle excedere, quàm in metu violentæ mortis amicos, inimicoſque juxtà ponere.

Quod

Quod sequitur , & rei ipsius admiratione,
ne, & claritate auctoris illustre .

DE ALEXANDRO MAGNO.

Alexander Macedonum Rex, inclyta
jam pugna excellentissimis opibus Da-
rii contufis, æstu & itineris fervore in
Cilicia percalefactus, Cydno, qui aquæ
liquore conspicuus, Tarsum interfuit,
corpus suum immerfit: subitò deinde ex
nimio haustu, rigore obstupefactis ner-
vis, ac torpore hebetatis artubus, maxi-
ma cum exanimatione totius exercitus,
in oppidum castris propinquum defer-
tur: jacebat æger Tarsi, inque valetudi-
ne ejus adversa instantis victoriæ spes
fluctuabat. Itaque convocati medici, at-
tentissimo consilio salutis remedia cir-
cumspectabant: qui cùm ad unam potio-
nem sententiam direxissent, atque eam
Philippus medicus suis manibus tem-
peratam Alexandro (erat autem ipse
amicus, & comes) porrexisset, à Parme-
nionem missæ litere supervenerunt, ad-
monentes, ut Rex insidias Philippi pe-
rinde ac pecunia corrupti à Dario, ca-
veret: quas cùm legisset, sine ulla cun-
ctatione medicamentum hausit, ac tunc
legendas Philippo tradidit: pro quo tam
constanti erga amicum judicio, dignissi-
mam

mam à Diis immortalibus mercedem recepit : qui incolumitatis ejus præsidium falso interpellari indicio noluerunt .

VALERII MAXIMI

LIBER QUARTUS.

DE ANIMI MODERATIONE :

C A P U T I.

TRANSGREDIAR ad saluberrimam partem , animi moderationem , quæ mentes nostras impotentia , & temeritatis incurfu transversas ferri non patitur. quo evenit, ut reprehensionis morfu sit vacua , & laudis quæstu sit opulentissima : itaque effectus suos in claris viris recognoscat .

DE P. VALERIO PUBLICOLA.

Atque ut ab incunabulis summi honoris incipiam, P. Valerius , qui populi majestatem venerando , Publicolæ cognomen affecutus est , cùm exactis Regibus , imperii eorum vim universam,

om:

omniaque insignia sub titulo **Consulatus** in se tralata cerneret, invidiosum magistratus fastigium, moderatione sua ad tolerabilem habitum deduxit: fasces securibus vacuofaciendo, & in concione populo summittendo, numerum quoque eorum dimidia ex parte minuit, ultro **Spurio Lucretio Collega** assumptor: ad quem, quia major natu erat, priores fasces transferri iussit. legem etiam comitiis centuriatis tulit, ne quis magistratus civem Romanum adversus provocationem verberare, aut necare vellet. Ita quò civitatis conditio liberior esset, imperium suum paulatim destruxit. Quid quòd ædes suas diruit, quia excelsiore loco positæ, instar arcis habere videbantur? nonne quantum domo inferior, tantum gloria superiori evasit?

DE FURIO CAMILLO.

Vix juvat abire à **Publicola**, sed venire ad **Furium Camillum** libet, cujus tam moderatus ex magna ignominia ad summum imperium transitus fuit, ut cum præsidium ejus civis capta urbe à **Gallis Ardeæ** exulantis petiissent, non prius **Veios** ad accipiendum exercitum iret, quàm de **Dictatura** sua omnia solen-

lenni jure acta comperisset. Magnificus Camilli Vejentanus triumphus, egregia Gallica victoria, sed ista cunctatio longè admirabilior. Multò enim, multoq; seipsum quàm hostē superare operosius est: nec adversa prope festinatione fugientem, nec secunda effuso gaudio apprehendentem.

DE M. RUTILIO CENSORINO.

Par Furio moderatione M. Rutilius Censorinus. Iterum enim Censor creatus, ad concionem populum vocatum, quàm potuit gravissima oratione corripuit, quòd eam potestatem bis sibi detulisset, cujus majores, quia nimis magna videretur, tempus coarctandum judicassent. Uterque rectè, & Censorinus & populus: alter enim, ut moderatè honores crederent, præcepit: alter se moderato credidit.

DE L. QUINTIO.

Agè L. Quintius Cincinnatus qualem Cos. gessi, tunc cum honorem ejus P. C. continuare vellent, non solùm propter illius egregia opera, sed etiam quòd populus eisdem Tribb. in proximum annum creare conabatur, quorum neutrum jure fieri poterat: utrunque discussit, Senatus studium simul inhiben-

co,

do, & Tribunos verecundiæ suæ exemplum sequi cogendo: atque unus causa fuit, ut amplissimus ordo, populusque tutus esset ab iniusti facti reprehensione.

DE FABIO MAXIMO.

Fabius verò Maximus cum à se quinque, & à patre, avo, proavo, maioribusque suis sæpenumero Consulatum gestum animadverteret, in comitiis, quibus filius suus summo consensu Cos. creabatur, quàm potuit constanter cum populo egit, ut aliquando vacationem hujus honoris Fabiæ genti daret: non quòd virtutibus filii diffideret, erat enim illustris, sed ne maximum imperiũ in una familia continuaretur. Quid hac moderatione efficacius, aut valentius? quæ etiam patrios affectus, qui potentissimi habentur, superavit.

DE AFRICANO SUPERIORE.

Non defuit majoribus grata mens ad præmia superiori Africano exolvenda. Siquidem maxima ejus merita paribus ornamentis decorare conati sunt. Voluerunt illi statuas in comitio, in Rotris, in curia, in ipsa deniq; Jovis Optimi Maximi cella ponere: voluerunt imaginem ejus triumphali ornatu indu-

tam,

tam, capitolinis pulvinaribus applicare: voluerunt ei continuum per omnes vitæ annos Consulatum perpetuamque Dictaturam tribuere: quorum sibi nil, neque plebiscito dari, neque Senatus-consulto decerni patiendo, penè tantum in recusandis honoribus se gessit, quantum egerat in merendis.

DE EODEM AFRICANO.

Eodem robore mentis causam Annibalis in Senatu protexit, cùm eum cives sui missis legatis tanquam seditiones apud eos moventem accusarent: adiecit quoque non oportere P.C. se Reip. Carthaginensium interponere: altissimaq; moderatione alterius saluti consulvit, alterius dignitati, victoria tenus, utriusque hostem egisse contentus.

DE M. MARCELLO.

At M. Marcellus, qui primus & Annibalem vinci, & Syracusas capi posse docuit: cùm in Consulatum ejus Siculi de eo quæstum in urbem venissent, nec Senatum ulla de re habuit, quia collega Valerius Levinus fortè aberat, ne ob id Siculi in querendo timidiore essent: & ut is rediit, ultro de his admittendis retulit, querentesque de se patienter sustinuit: jussos etiam à Levino discede-

re,

re, remanere, ut suæ defensioni interessent, coegit: ac deinde utraque] parte perorata, etiam excedentes curia subsecutus est, quò liberius Senatus sententiam ferret: improbatis quoque eorum querelis, supplices, & orantes, ut ab eo in clientelam reciperentur, clementer excepit: super hæc Siciliam fortitus, eam provinciam collegæ cessit. Toties laudatio Marcelli variari potest, quoties novis ipse gradibus moderatione adversus socios usus est.

DE TIBER. GRACCHO

Tribuno Pleb.

Quàm etiam Tiberius Gracchus admirabilem se exhibuit? Tribunus enim plebis cum ex professo inimicitias cum Africano, & Asiatico Scipionibus gereret, & Asiaticus judicatæ pecuniæ satisficere non posset, atque ideo à Cos. in vincula publica duci iussus esset, appellassetque collegium Tribunorum, nullo volente intercedere, secessit à collegis, decretumque composuit: nec quisquam dubitavit, quin eo scribendo, irati hostis adversus Asiaticum verbis usus esset. At is juravit primùm, cum Scipionibus se in gratiam non rediisse: deinde tale decretum recitavit: Cùm L.
Cor-

Cornelius Scipio die triumphi sui antecurrum actos hostium duces in carcerem coniecerit : indignum, & alienum à majestate P. R. videri, eundem ipsum duci. Itaque id non passurum fieri. Libenter tunc opinionem suam P. R. à Graccho deceptam cognovit, moderationemque ejus debita laude profecutus est.

DE C. CLAUDIO NERONE.

Cajus quoque Claudius Nero inter cætera præcipuæ moderationis exempla numerandus est. Livii Salinatoris in Asdrubale opprimendo particeps gloriæ fuerat: & tamen cum triumphantem equo sequi, quàm triumpho, quem ei Senatus æquè decreverat, uti maluit, quia res in provincia Salinatoris gesta fuerat. Sine curru ergo triumphavit, eò quidem clarius, quòd illius victoria tantummodo laudabatur, hujus etiam moderatio.

DE AFRICANO POSTERIORE.

Nec Africanus quidem posterior nos de se patitur tacere: qui Censor, cum lustrum conderet, inque solito sacrificio scriba ex publicis tabulis solenni ejus precationis carmine præiret, quo Dii immortales ut populi Romani res me-

liores, amplioresque facerent, rogabantur: Satis, inquit, bonæ ac magnæ sunt. Itaque precor, ut eas perpetuò incolumes servent: ac protinus in publicis tabulis ad hunc modo carmen emendari iussit. Qua votorum verecundia deinceps Censores in condendis lustris usi sunt. Prudenter enim sensit tunc incrementum Romano Imperio petendum fuisse, cum intra septimum lapidem triumphum quærebantur: majorem autem totius terrarum orbis partem possidenti, ut avidum esset quicquam ultra appetere: ita abundè felix, si nihil ex eo, quod obtinebat, amitteret: Neque alia ejus in Censura moderatio pro tribunali apparuit: Centurias recognoscens equitum, postquam C. Licinium Sacerdotem citatum processisse animadvertit: dixit illum se scire verbis conceptis pejerasse. Proinde si quis eum accusare vellet, usurum testimonio suo: sed nullo ad id negotium accedente, Traduc equum, inquit, sacerdos, ac lucri fac censoriam notam: ne ego in tua persona, & accusatores, & testis, & Censoris, & judicis partes egisse videar.

DE Q. SCÆVOLA.

Quod animi temperamentum etiam
in

in Quinto Scævola excellentissimo viro adnotatum est: testis nanque in reum productus, cum id respondisset, quod salutem periclitantis magnopere læsurum videbatur, discedens adiecit, ita sibi credi oportere, si & alii idem asseverassent: quoniam unius testimonio aliquē credere pessimi esset exempli: & religioni igitur suæ debitam fidem, & communi utilitati salubre consilium reddidit.

DE METELLO MACEDONICO:

Sentio quos cives, quæve facta eorum ac dicta quàm angusto ambitu orationis amplectar: sed cum magna mihi, & multa breviter dicenda sint, claritate excellentibus infinitis personis, rebusque circumfusis, utrunq; præstare non possum. Itaque propositi quoque nostri ratio non laudanda sibi omnia, sed recordanda sumpsit. Quapropter bona cum venia duo Metelli Macedonicus, & Numidicus, maxima patriæ ornamenta, strictim se narrari patientur. Acerrimè cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat, eorumque ab æmulatione virtutis profecta contentio, ad graves testatasque inimicitias progressa fuerat. Sed tamen cum interemptum

Scipionem conclamari audisset, in publicum se proripuit, mœstoque vultu, & voce confusa: Concurrite, concurrite, inquit, cives, mœnia nostræ urbis eversa sunt. Scipioni enim Africano intra suos penates quiescenti, nefaria vis allata est. O Rempub. pariter Africani morte miseram, & Macedonici tam humana, tamque civili lamentatione felicem. Eodem enim tempore, & quantum amisisset principem, & qualem haberet, recognovit. Idem filios suos monuit, ut funebri ejus lecto humeros subiicerent, atq; huic exequiarum, illum honorem vocis adiecit: Non fore, ut postea id officium, ab illis majori viro præstari posset. Ubi illa tot in curia jurgia? Ubi tam multæ pro Rostris altercationes? Ubi maximorum civium & ducum tantorum togata prælia? omnia nimirum ista præcipua veneratione prosequenda delevit moderatio.

DE METELLO NUMIDICO.

Numidicus autem Metellus, populari factione patria pulsus, in Asiam secessit: in qua, cùm ei fortè ludos Tralibus spectanti literæ redditæ essent, quibus scriptum erat, maximo Senatus, & populi consensu, reditum illi in urbem da-

datum: non è teatro prius abiit, quàm spectaculum ederetur: non lætitiã suã proximè sedentibus ulla ex parte patefecit, sed summum gaudium intra se continuit. Eundem constat pari vultu, & exulem fuisse, & restitutum: adeo moderationis beneficio, medius semper inter secundas, & adversas res animi firmitate versatus est.

DE CATONE POSTERIORE:

Tot familiis in uno genere laudis enumeratis, Porcium nomen velut expers hujuscæ gloriæ silentio prætereundum se negat. Posterior Cato non parvo summæ moderationis fisis indicio Cypriacam pecuniam maxima cum diligentia, & sanctitate in urbem deportaverat: cujus ministeriî gratia Senatus relationem interponi jubebat, ut Prætoris comitiis extra ordinem ratio ejus haberetur: sed ipse id fieri passus non est, iniquum esse affirmans, quod nulli alii tribueretur, sibi decerni: ac nequid in persona sua novaretur, campestrem experiri temeritatem, quam curiæ beneficio uti, satius esse duxit,

DE M. BIBULO.

Ad externa jam mihi exempla transire cenanti M. Bibulus vir amplissimæ

LIBER IV. 223
DE PLATONE PHILOSOPHO.

Nimis liberalis Archytæ moderatio, temperatior Platonis: nam cum adversus delictum servi vehementius exarsisset, veritus ne ipse modum vindictæ dispicere non posset, Speusippo amico castigationis arbitrium mandavit: deforme sibi futurum existimans, si commisisset, ut parem reprehensionem culpa servi, & animadversio Platonis metretur.

DE EODEM.

Quo minus miror, quod in Xenocrate discipulo suo tam constanter moderatus fuit: audierat enim eum multa de se impiè locutum: sine ulla cunctatione criminationem respuit: instabat certe vultu index, quærens causam cur sibi fides non haberetur: adjecit, non esse credibile, ut quem tantopere amaret, ab eo invicem non diligeretur. Postremo cum ad jusjurandum inimici asserentis malignitas confugisset, ne de perjurio ejus disputaretur, affirmavit nunquam Xenocratem illa dicturum fuisse, nisi ea dici sibi expedire judicasset. Non in corpore mortali, sed in arce cælesti equidem armatum animum ejus vitæ stationem putes peregisse, humanorum vi-

tiorum incurfus à se invictâ pugna repellentem, cunctosque virtutis numeros, altitudinis suæ sinu clausos custodientem.

DE STRACUSANO DIONE.

Nequaquam Platoni literarum commendatione par Syracusanus Dion: sed quod ad præstandam moderationem attinget, vehementioris experimenti. Patria pulsus è Dionysio tyranno, Megaram petierat: ubi cum Theodorum principem ejus urbis domi convenire vellet, neque admitteretur, multum, diuque ante fores retentus, comiti suo, Patienter hoc ferendum est, ait: forsitan enim & nos cum in gradu dignitatis nostræ effemus, aliquid tale fecimus: qua tranquillitate consilii, ipse sibi conditionem exilii placidiorem reddidit.

DE TRASTBULO.

Thrasylbulus etiam hoc loci apprehendendus est: qui populum Atheniensem xxx. tyrannorum sævitia sedes suas relinquere coactum, dispersamque, & vagam vitam miserabiliter exigentem, animis pariter, atque armis confirmatum, in patriam reduxit. Insignem deinde restitutione libertatis victoriam clariorem aliquantò moderationis laude fecit

fecit. Plebis enim scitum interposuit, nequa præteritarum rerum mentio fieret: hæc oblivio, quam Athenienses ἀμνησίαν vocant, cōcussum, & labentem civitatis statum, in pristinum habitum revocavit.

DE STASIPPO TEGEATE.

Non minoris admirationis illud: Stasippus Tegeates, hortantibus amicis, ut gravem in administratione reipublicæ æmulum: sed alioqui probum, & ornatum virum qualibet ratione vel tolleret, vel summovèret: negavit se facturum, ne quem in tutelam patriæ bonus civis locum obtineret, malus & improbus occuparet: seque potius vehementer adversario urgeri, quàm patriam egregio advocatione carere, præoptavit.

DE PITTACO.

Pittaci quoque moderatione pectus instructum, qui Alcæum poëtam, & amaritudine odii, & viribus ingenii adversus se pertinacissimè usum, tyrannidem à civibus Mitylenæ delatam adeptus, tantummodo quid in opprimendo posset, admonuit.

DE SEPTEM SAPIENTIBUS.

Hujus viri mentio subjicit, ut de septem Sapientum moderatione referam.

A piscatoribus in Milesia regione ver-
riculum trahentibus, quidam jactum
emerat: extracta deinde magni ponderis
aurea Delphica mensa, orta controver-
sia est: illis piscium se capturam vendi-
disse affirmantibus, hoc fortunæ ductus
emisse dicente: qua contentione prop-
ter novitatem rei, & magnitudinem pe-
cuniæ, ad universum ejus civitatis po-
pulum delata, placuit Apollinem Del-
phicum consuli, cuinam adjudicari
mensa deberet. Deus respondit, illi es-
se dandam, qui sapientia cæteros præ-
staret: his verbis Græcis.

Ἐχθρονε μιλίτη τείποδο πίει φοίβου
ἰρωτᾶς.

Θε σφίη πάντων πρώτο, τούτω τ εί-
ποδι ἂν δῶ.

Tunc illi consensu Thaleti mensam
dederunt: ille cessit eam Bianti: Blas
Pittaco: is protinus alii: deincepsque
per omnium septem Sapientum orbem,
ad ultimum, ad Solonem pervenit: qui
& titulum amplissimæ prudentiæ, &
præmium ad ipsum Apollinem trans-
tulit.

DE THEOPOMPO.

Atque ut Theopompo quoque Spar-
tanorum Regi moderationis testimo-
nium

nium reddamus : cùm primus instituis-
 set, ut Ephori Lacedæmone crearentur,
 ita futuri Regiæ potestati oppositi,
 quemadmodum Romæ consulari impe-
 rio Tribb. pl. sunt objecti : atque illi
 uxor dixisset, id egisse illum, ut filiis
 minorem potestatem relinqueret : Re-
 linquã, inquit, sed diuturniorem. Opti-
 me quidem : ea enim demum tuta po-
 tentia, quæ viribus suis modum impo-
 nit. Igitur Theopompus legitimis re-
 gnum vinculis constringendo, quò lon-
 gius à licentia retraxit, hòc ad benevo-
 lentiam civium propius admovit.

DE ANTIOCHO.

Antiochus autem à L. Scipione ultra
 Taurum montem imperii finibus sum-
 motus, cùm Asiam provinciam, vicinas-
 que ei gentes amisisset : gratias agere
 pop. Rom. non dissimulanter tulit,
 quòd nimis magna procuratione libe-
 ratus, modicis regni terminis uteretur.
 Et sanè nihil est tam præclarum, aut tam
 magnificum, quod non moderatione
 temperari desideret.

DE IIS , QUI EX INIMICIS
juncti sunt amicitia , &
necessitudine.

CAPUT II.

QUæ , quoniam multis & claris au-
ctoribus illustrata est, transgredia-
mur ad egregium humani animi affe-
ctum, quem ab odio ad gratiam defle-
xum , & quidem eam læto stylo prose-
quamur : nam sicut placidum mare ex
aspero , cœlumque ex nubilo serenum
hilari aspectu sentitur : sic bellum pace
mutatum, plurimum gaudii affert : of-
fensarum etiam acerbitas deposita, can-
dida relatione celebranda est.

DE M. ÆMILIO LEPIDO:

Marcus Æmilius Lepidus bis Coss.
& Pont. Max. splendorique honorum
par vitæ gravitate , diutinas , ac vehe-
mentes inimicitias cum Fulvio Flacco
eiusdem amplitudinis viro gessit : quas,
ut simul Censores renunciati sunt , in
campo deposuit : existimans non oportere eos privatis odiis dissidere, qui pu-
blicè summa juncti essent potestate : id
judiciū animi ejus, & præsens ætas com-
probavit , & nobis veteres Annalium
scriptores laudandum tradiderunt.

DE

DE SEX. LIVIO SENATORE.

Sicuti Livii quoque Salinatoris finiendarum simultatum illustre consiliū ignotum posteritati esse noluerunt. Is nanque, etsi Neronis odio ardens in exilium profectus fuerat, testimonio ejus præcipuè afflictus, tamen postquam eum inde revocatum cives collegam illi in consulatum dederunt, & ingenii sui, quod erat acerrimum, & injuriæ, quam gravissimam acceperat, oblivisci sibi impetravit: ne si dissidente animo confectum imperii usurpare voluisset, pertinacem exhibendo inimicum, malum Coss. ageret: quæ quidem mentis ad tranquilliores habitum inclinatio, in aspero ac difficili temporum articulo plurimum salutis urbi nostræ, atque Italiæ attulit, quia pari virtutis impetu connixi, terribiles Punicas vires contuderunt.

DE AFRICANO, ET TIBERIO.

Clarum etiam in Africano superiore, ac Tib. Graccho depositarum inimicitiarum exemplum: siquidem ad cujus mensæ sacra odio dissidentes venerant, ab ea, & amicitia, & affinitate juncti discesserunt: non contentus enim Scipio auctore senatus, in Capitolio, Jovis spe-

lo cum Graccho concordiam commu-
nicasse, filiam quoque ei Corneliam pro-
tinus ibidem despondit.

DE CICERONE.

Sed hujusce generis humanitas etiam
in M. Cicerone præcipua apparuit: A-
nanq; Gabinium repetundarum reum
summo studio defendit, qui eum in
consulatu suo urbe expulerat. Idemque
P. Vatinius dignitati suæ semper infe-
stum, duobus publicis judiciis tutatus
est, ut sine ullo crimine levitatis, ita
cum aliqua laude. Quia speciosius ali-
quantò injuriæ beneficiis vincuntur,
quàm mutui odii pertinacia pensantur.

DE P. PULCHRO.

Ciceronis autem factum aded visum
est probabile, ut imitari id ne inimicif-
simus quidem illi P. Cl. Pulcher dubita-
verit: qui incesti crimine à tribus Len-
tulis accusatus, unum ex his ambitus
reum patrocínio suo protèxit, atque in
animam induxit, & judicem, & Præto-
rem, & testem. Vestæ ædem intuens,
amicum Lentulo agere. Intra quàm il-
le salutem ejus fœdo crimine obruere
cupiens hostili voce peroraverat.

DE CANINIO GALLO.

Caninius autem Gallus reum pari-
ter

ter , atque accusatorem admirabilem egit, & C. Antonii, quem damnaverat, filiam in matrimonium ducendo, & M. Colonium, à quo damnatus fuerat , rerum suarum procuratorem habendo.

DE CÆLIO RUFO.

Cæli verò Rufi ut vita inquinata, ita misericordia , quam Qu. Pompejo præstitit , probanda : cui à se publica quæstione prostrato , cùm mater Cornelïa fidei commissa prædia non redderet, atque iste auxilium suum literis implorasset , pertinacissimè absenti affuit. Recitavit & ejus epistolam in judicio ultimæ necessitatis indicem , qua impiam Cornelïæ avaritiam subvertit : factum propter nimiam, & eximiam humanitatem, ne sub Cælio quidem auctore repudiandum .

DE ABSTINENTIA;

Et Continentia .

C A P. III.

Magna cura , præcipuoque studio referendum est , quantopere libidinis, & avaritiæ furori similes impetus, ab illustrium virorum pectoribus, consilio ac ratione summoti sunt : quia iidem penates : ea civitas , id regnum æter-

æterno in gradu facilè steterit , ubi minimum virium Veneris , pecuniæque cupido sibi vendicaverit. Nam quò istæ generis humani certissimæ pestes penetraverint , injuria dominatur , infamia flagrat : igitur contrarios his tam diris vitiis mores commemoremus .

DE SCIPIONE .

Quartum & vicesimum annum agens Scipio , cùm in Hispania Carthagine oppressa , majoris Carthaginis capiendæ sumpsisset auspicia , multosque obsides , quos in ea urbe Peni clausos habuerant , in suam potestatem redegisset , eximia inter eos formæ virginem , ætatis adultæ , & juvenis , & cœlebs , & victor , postquàm comperit illustri loco inter Celtiberos natam , nobilissimoque gentis ejus Indibili desponsatam , accersitis parentibus , & sponso inviolatam tradidit , aurum quoque quod pro redemptione puellæ allatum erat , summæ dotis adjecit . Qua continentia , ac munificentia , Indibilis obligatus , Celtiberorum animos Romanis applicando , meritis ejus gratiam debitam retulit .

DE M. CATONE .

Verùm ut hujus viri abstinentiæ testis Hispania , ita M. Catonis Epiros , Aca-

Achaïa, Cyclades insulæ, maritima pars Asiæ, provincia Cypros. Unde cum pecuniæ deportandæ ministerium sustineret, tam aversum animum ab omni Venere, quàm à lucro habuit, in maxima utriusque intemperantiæ versatus materia: nam & regiæ divitiæ potestate ipsius continebantur, & fertilissimæ deliciarum totius Græciæ urbes, necessaria totius navigationis diverticula erant: atque id Munatius Rufus, Cypriacæ expeditionis fidus comes, scriptis suis significat: cujus testimonium non amplector: proprio enim argumento laus ista nititur, quoniam ex eodem naturæ utero & continentia nata est, & Cato.

DE DRUSO GERMANICO.

Drusum etiam Germanicum eximiam Claudiæ familiæ gloriam, fratrem Tiberii, patriæque rarum ornamentum, & quod super omnia est, operum suorum pro habitu ætatis magnitudine, vitrico pariter, ac fratri Augusto duobus Reip. divinis oculis, mirificè respondentem, constitit, usum Veneris intra conjugis charitatem clausum tenuisse.

DE

Antonia quoque sc̄emina laudibus virilem familiæ suæ claritatem supergressa, amorem mariti sui egregia fide pensavit: quæ post ejus excessum, forma & ætate florens cubiculum socrus pro conjugio habuit: in eodemque toro alterius adolescentiæ vigor extinctus est, alterius viduitatis experientia confenuit. Hoc cubiculum talibus experimentis summam imponat.

DE CN. MARTIO.

Deinceps his vacemus, quorum animus aliquo in momento ponendi pecuniam nunquam vacavit. Cn. Martius patritiæ gentis adolescens, Anci regis clara progenies, cui Corioli Volscorum oppidum captum cognomen adjecit, cum editis conspicuæ fortitudinis operibus à Posthumio Comminio Cos. accurata oratione apud milites laudatus, omnibus donis militaribus, & agri C. jugeribus, & decem captivorum electione, & totidem ornatis equis, centenario bouum grege, argentoque, quantum sustinere valuisset, donaretur: nihil ex his, præter unius captivi salutem hospitis, equumque, quo in acie uteretur, accipere voluit. Quæ tam circumspecta
ani-

animi moderatione, nescias utrum majore cum laude præmia meruerit, an rejecerit.

DE M. CURIO.

Marcus autem Curius exactissima norma Romanæ frugalitatis, idemque fortitudinis perspectissimum specimen, Samnitum legatis agresti se in scamno assidentem foco, ac ligneo catino cœnantem (quales epulas, apparatus indicio est) spectandum præbuit. Ille enim Samnitum divitias contempsit. Samnites ejus paupertatem mirati sunt: nam cum ad eum magnum auri pondus publicè missum attulissent, benignis verbis invitatus, ut eo uti vellet, vultum risu solvit: protinusque, Supervacua, inquit, ne dicam ineptæ legationis ministri, narrate Samnitibus, M. Curium male locupletibus imperare, quam ipsum fieri locupletem: atque istud ut pretiosum, ita malo hominum excogitatum, munus refertote, & mementote me nec acie vinci, nec pecunia corrumpi posse. Idem cum Italia Pyrrhum regem exegisset, nihil omnino ex præda regia, qua exercitum, urbemque ditaverat, attigit: decretis etiam à Senatu septenis jugeribus agri populo, sibi autem quin-

qua-

quaginta, popularis, assignationis modum non excessit: parum idoneum Reip. civem existimans, qui eo quod reliquis tribueretur contentus non esset.

DE FABRICIO LUCINO.

Idem sensit Fabricius Lucinus honoribus, & auctoritate omni civitate temporibus suis major, censu par unicuique pauperrimo, qui à Samnitibus, quos universos in clientelam habebat, decem ceris, & quinque pondo argenti, totidemque servos sibi missos, in Samnium remisit, continentiae suae beneficio sine pecunia praedives, sine usu familiae abunde comitatus, quia locupletem illum faciebat, non multa possidere, sed modica desiderare: ergo domus ejus, quemadmodum aere, & argento, & mancipiis Samnitum vacua, ita gloria, ex his contemptis parta, referta fuit.

DE EODEM FABRICIO.

Consentanea repudiatis donis Fabricii vota extiterunt: legatus enim ad Pyrrhum profectus, cum apud eum Cyneam Thessalum narrantem audisset, quendam Atheniensem clarum sapientia, suadentem ne quid aliud homines, quam voluptatis causa, facere vellent: pro

pro monstro eam vocem accepit, continuoque Pyrho, & Samnitibus istam sapientiam deprecatus est. Licet Athenę doctrina sua gloriętur vir tamen prudens, Fabricii detestationem, quàm Epicuri maluit præcepta: quod eventus quoque indicavit. Nam quæ urbs voluptati plurimum tribuit, Imperium maximum amisit: quæ labore delectata est, occupavit: & illa libertatem tueri non valuit, hæc etiam donare potuit.

DE Q. TUBERONE CATELIO.

Curii, & Fabricii Qu. Tuberonem, cognomine Catelium, discipulum fuisse meritò quis existimaverit: cui consulatum gerenti, cùm Ætolorum gens omnis usus vasa argentea, magno pondere, exquisita arte fabricata, per legatos misisset: qui superiori tempore gratulandi causa ad eum profecti retulerant, fictilia se in ejus mensa vasa vidisse, monitos ne continentię, quasi paupertati succurrendum putarent, cum suis sarcinis abire iussit. Quàm bene Ætolicis domestica prætulerat, si frugalitatis ejus exemplum posterior ætas sequi voluisset? Nunc quò ventum est? à servis vix impetrari potest, ne eam suppel-

pellecibilem fastidiant, qua uti Cos. non erubuit.

DE PAULO ÆMILIO.

At Perse Rege devicto, Paulus cum Macedonicis opibus veterem, atque hæreditariam urbis nostræ paupertatem eò usque satiasset, ut illo tempore primum pop. Rom. tributi præstandi onere se liberaret, penates suos nulla ex parte locupletiores fecit: præclare secum actum existimans, quod ex illa victoria alii pecuniam, ipse gloriam occupasset.

DE Q. FABIO GURGITE,

C. Numerio Fabio Pictore,

& Q. Ugolino.

Atque huic animi ejus judicio Q. Fabius Gurges, C. Numerius, Fabius Pictor, Q. Ugolinus se subscripserunt: qui legati ad Ptolomæum Regem missi, munera, quæ ab eo privatim acceperant, in ærarium quidem prius, quàm ad Senatuum legationem referrent, detulerunt: scilicet de publico ministerio nihil cuiquam, præter laudem bene administrati officii accedere debere judicantes. Jam illud humanitatis Senatus, & attentæ majorum disciplinæ indicium est: data enim sunt legatis, quæ in ærarium reposituerant, non solum Patrum

C. de-

C. decreto, sed etiam populi permisso, eaque legatis Quæstores promptè unicuique distribuerunt. Ita in iisdem, Ptolomæi liberalitas, legatorum abstinentia, Senatus ac populi æquitas debitam probabilis facti portionem obtinuit.

DE CALPURNIO PISONE.

Fabiorum & Ugolini continentie Calpurnium Pisonem in consimili genere laudis æmulum fuisse res ipsa documento est. Cos. gravi fugitivorum bello à se liberata Sicilia, eos, quorum præcipua opera usus fuerat, imperatorio more donis prosequabatur: inter quos filium suum aliquot locis præliatum fortissimè, titulo trium librarum aureæ coronæ decoravit, præfatus non oportere à magistratu è publica pecunia erogari, quod in ipsius domum redituum esset: tantumque ponderis se testamento adolescenti legaturum promittit: ut honorem publicè à duce, pretium privatum à patre reciperet.

DE CATONE SUPERIORE.

Age si quis hoc seculo vir illustris pellibus hædinis pro stragulis utatur, tribusque servis comitatus Hispaniam regat, & quingentorum assium sumptu
trans-

transmarinam provinciam petat, eodem cibo eodemque vino, quo nautæ, uti contentus sit, nonne mirabilis existimetur? Atqui ista patientissimè superior Cato toleravit, quia illum grata frugalitatis consuetudo, in hoc genere vitæ, cùm summa dulcedine continebat.

DE CATONE POSTERIORE.

Multùm à prisca continentia spatio annorum posterior Cato discedit, utpotè in civitate jam divite & lauticia gaudente natus; is tamen cùm bellis civilibus interesset, filium secum trahens, duodecim servos habuit, numero plures, quàm superior; temporum diversis moribus, pauciores. Exultat animus maximorum virorum memoriam percurrentis.

DE SCIPIONE ÆMILIANO.

Scipio Æmilianus post duos inclytos consulatus, totidemque suæ præcipuæ gloriæ triumphos, septem servis sequentibus officio legationis functus est: & puto Carthaginis, ac Numantiæ spoliis comparare plures potuerat, nisi operum suorum ad se laudem, manubias ad patriam redundare maluisset. Itaque cùm per socios, & exteras gentes iter faceret, non mancipia ejus, sed victoriæ nume-

rabantur : nec quantum auri, & argenti, sed quantum amplitudinis pondus secum ferret, æstimabatur. Continentia verò etiam universis plebis animis sæpenumero cognita est : sed abunde erit ex his duo exempla, longè inter se distantium seculorum, retulisse.

DE PYRRHO.

Pyrrhus impetus sui terrore soluto, ac jam Epiroticis armis languentibus, benevolentiam pop. Rom. mercari, quia virtutem debilitare nequiverat, cupiens: penè totum regiarum opum apparatus in urbem nostram transtulit. Cæterùm cum & magni pretii, & varii generis à legatis ejus, tam virorum, quàm fœminarum apta usui munera circa domos ferrentur, nulla cuiquam dono janua patuit. Tarentinæque petulantice animosus magis, quàm efficax defensor, haud scio majore cum gloria hujus urbis armis, quàm moribus repulsus sit.

DE C. MARIO, ET L. CINNA.

In illa quoque procella, quam C. Marius, & L. Cinna Reip. inflixerant, abstinentia pop. Rom. mirifica conspecta est. Nam cum à se proscriptorum penates, vulgi manibus diripiendos abjecissent, inveniri potuit nemo, qui ci-

L

vili

vili luctu prædam peteret. Unns enim quisque se ab his perinde ac sacris ædibus abstinuit. Quæ quidem tam misericors continentia plebis, tacitum crudelium victorum convitium fuit.

E X T E R N A .

DE PERICLE.

Ac ne ejusdem laudis commemorationem externis invidiamus: Pericles Atheniensium princeps, cum tragœdiarum scriptorem Sophoclem in Prætura collegam haberet, ac is publico officio unâ districtus, pueri ingenui prætereuntis formam impensioribus verbis laudasset: intemperantiam ejus increpitans, dixit: Prætoris non solum manus à pecuniæ lucro, sed etiam oculos à libidinoso aspectu continentes esse debere.

DE SOPHOCLE.

Sophocles autem ætate jam senior: cum ab eo quidam quæreret, an etiamnum rebus venereis uteretur: Dii meliora, inquit. Libenter enim istinc tanquam ex aliqua furiosa profugi dominatione.

DE XENOCRATE.

Æquè abstinentis senectæ Xenocratem fuisse accepimus, cujus opinionis non parva fides erit narratio, quæ sequitur.

tur. In Pervigilio Phryne nobile Athenarum scortum, juxta eum vino gravem accubuit, pignore cum quibusdam juvenibus posito, an temperantiam ejus corrumpere posset: quam nec tactu, nec sermone aspernatus, quo ad volucrat in sinu suo moratam, propositi irritam dimisit: factum sapientia imbuti animi abstinens. Sed meretriculæ quoque dictum perquam facetum: deridentibus enim se adolescentibus, quia tam formosa, tamque elegans, poti senis animum illecebris pellicere non potuisset, patetumque victoriæ pretium flagitantibus: De homine se cum iis, non de statua pignus posuisse respondit. Potestne Xenocratis continentia à quoquam magis verè magisq; propriè demonstrari, quàm ab ipsa meretricula expressa est? Phryne pulchritudine sua nulla ex parte constantissimam ejus continentiam labefecit. Quid Rex Alexander? divitiis eum quaterere potuit? ab illo quoque statuam equidem æquè frustra tentatam putes; legatos ad eum cum aliquot talentis miserat, quos in Academiam perductos, solito sibi, id est, modico apparatu, & admodum parvulis copiis excepit: postero die interrogantibus: cui-

nam adnumerari pecuniam vellet: Quid vos? (inquit) hesternæ cœna non intellexistis, ea me non indigere? Ita Rex Philosophi amicitiam emere voluit: Philosophus Regi suam vendere noluit.

DE DIOGENE.

Alexander verò cognomen invicti affectus, continentiam Diogenis Cynici vincere non potuit: ad quem, cùm in Sole sedentem accessisset, hortareturque ut si qua sibi præstari vellet, indicaret: quemadmodum erat in crepidine collocatus, fordidæ appellationis, sed robustæ vir præstantiæ: Mox, inquit de cæteris: interim velim à Sole mihi non obstes. Quibus verbis illa nimirum inhæsit sententia, Alexander Diogenem gradu suo divitiis pèllere tentat, celerius Darium armis. Idem Syracusis, cùm mœlora ei lavanti Aristippus dixisset, si Dionysio adulari velles, ista non esses. Imò inquit, si tu ista esse velles, Dionysio non adulareris.

DE PAUPER TATE.

C A P. IV.

DE CORNELIA.

Maxima ornamenta esse matronis liberos, apud Pomponium Rufum

sum Collectorum libro sic invenimus: Cornelia Gracchorum mater, cum Campana matrona apud illam hospita, ornamenta sua pulcherrima seculi illius ei ostenderet: traxit eam sermone, quo usque è schola redirent liberi: & hæc, inquit, ornamenta mea sunt. Omnia nimirum habet, qui nihil concupiscit: eò quidem certius, quàm qui cuncta possidet: quia dominium rerum collabi solet, bonæ mentis usurpatione nullum tristioris Fortunæ recipit incursum. Itaque quorsum attinet, aut divitias in prima felicitatis parte, aut paupertatem in ultimo miseriarum statu ponere? cum & illarum frons hilari, multis intus amaritudinibus sit referta: & hujus horridior aspectus, solidis, & certis bonis abundet: quod melius personis, quàm verbis repræsentabitur.

DE VALERIO PUBLICOLA:

Regio Imperio propter nimiam Tarquinii superbiam finito, consulatus initium Valerius Publicola cum Junio Bruto auspiciatus est. Idemque postea tres consulatus acceptissimos pop. Rom. gessit: & plurimorum, ac maximorum operum prætextu, titulum imaginum suarum amplificavit, cum interim factorum

illud columnen , patrimonio ne ad exequiarum quidem impensam sufficiente decessit: ideoque publica pecunia ductæ sunt : non attinet ulteriore disputatione tanti viri paupertatē scrutari. Abundè enim patet , quid vivus possederit , cui mortuo lectus funebris , & rogas defuit .

DE MENENIO AGRIPPA.

Quantæ amplitudinis M. Menenium Agrippam fuisse arbitremur , quem Senatus , & Plebs pacis inter se faciendæ auctorem elegit? quantæ scilicet esse debuit arbiter publicæ salutis . Hic nisi à populo collatis in capita sextantibus funeratus esset , ita pecuniæ inops decessit, ut sepulturæ honore caruisset: verum idcirco perniciose seditione dividua civitas, manibus Agrippæ in unum contrahi voluit: quia eas pauperes quidem , sed sanctas animadverterat: cujus ut superstitis nullum fuit , quod incensum deferretur , ita extincti , hodie quod amplissimum est , patrimonium , Romana concordia .

DE CAJO FABRICIO,

& Q. Æmilio.

In C. verò Fabricii , & Qu. Æmilii Pappi principium seculi sui domibus ,

argen-

argentum fuisse confitear, oportet: uterque enim patellam Deorum, & salinam habuit. Sed eo lautius Fabricius, quod patellam suam corneo pediculo sustineri voluit. Pappus quoque satis animosè, qui cū hæreditatis nomine ea accepisset, religionis causa abalienanda nō putavit. Illi etiam prædivites, qui ab aratro accersebantur, ut Coss. fierent, voluptatis causa sterile, atque æstuosissimum Pupinix solum versabant: deliciarumque ignari, vastissimas glebas plurimo cum sudore dissipabant: imò verò quos pericula Reip. Imperatores accersebant, angustix rei familiaris (quid cesso proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebant.

DE ATTILIO CALATINO:

Attilium autem, qui ad eum accersendum à Senatu missi erant ad imperiū Pop. Rom. suscipiendum, semen aspergentem viderunt: sed illæ rustico opere attritæ manus, salutem publicam stabilierunt: ingentes hostium copias perfunderunt: quæque modo arantium boum jugum rexerant, triumphalis cursus habenas retinuerunt: nec fuit iis rubor, eburneo scipione deposito, agrestem stivam aratri repetere. Potest pauperes

consolari Attilius, sed multò magis docere locupletes, quàm non sit necessaria solidæ laudis cupidini, anxia divitiarum comparatio.

DE ATTILIO REGULO.

Ejusdem nominis & sanguinis Attilius Regulus, primi Punici belli gloria, cladesque maxima: cùm in Africa insolentissimæ Carthaginis opes, crebris victoriis contunderet, ac prorogatum sibi ob bene gestas res in proximum annum imperium cognovisset, Consulibus scripsit: villicum in agello, quem septem jugerum in Pupinia habebat, mortuum esse, occasionemque nactum mercenarium amoto inde rustico instrumento discessisse: ideoque petere, ut sibi successor mitteretur, ne deserto agro, non esset unde uxor, ac liberi sui alerentur. Quæ postquàm Senatus à Coss. accepit, & agrum alii villico colendum locari, & alimenta conjugi ejus, ac liberis præberi: resque, quas amiserat, redimi publicè jussit. Tanti ærario nostro virtutis Attilianæ exemplum, quo omnis ætas Romana gloriabitur, stetit.

DE QUINTIO CINCINNATO.

Æquè magna latifundia L. Quintii Cincinnati fuerunt: septem enim jüge-

ra

ra agri possedit: ex his tria, quæ pro amico ad ærarium obsignaverat, multæ nomine amisit; pœnam quoque pro filio Cæsone, quod ad causam dicendam non occurrisset, hujus agelli reditus solvit: & tamen ei quatuor jugera aranti, non solum dignitas patris familiæ constitit, sed etiam dictatura delata est. Angustè se habitare nunc putat, cujus domus tantum patet, quantum Cincinnati rura patuerunt.

DE ÆLIA FAMILIA.

Quid Ælia familia, quàm locuples? sexdecim eodem tempore Ælii fuerunt, quibus una domuncula fuerat eodem loci, quo nunc sunt Mariana monimenta: & unus in agro Vejente fundus. minus multò cultores desiderans, quàm dominos habebat. Inque maximo circo Flaminio spectaculi locus: quæ quidem loca ob virtutem publicè donata possidebant. Eadem gens nullum antè scrupulum argenti habuit, quàm Paulus Perse Rege devicto, Qu. Ælio Tuberoni genero suo quinque pondo argenti ex præda donaret. Taceo enim, quod princeps civitatis filiam ei nuptui dedit, cujus pecunia tam jejunos penates videbat: quin ipse quoque adeo inops

decessit, ut nisi fundus, quem unum reliquerat, venisset, uxor ejus dotem unde reciperet, non extitisset. Animi virorum, & foeminarum vigeant in civitate: eorumque bonis, dignitatis æstimationo cunctis in rebus ponderabatur: hæc imperia conciliabant, hæc jungebant affinitates: hæc in foro, hæc in curia, hæc intra privatos parietes plurimum poterant: patriæ enim rem unusquisque, non suam augere properabat: pauperq; in divite, quam dives in patere imperio versari malebat: atq; huic tam præclaro proposito illa merces reddebatur, quod nihil eorum, quæ virtuti debentur, emere pecunia licebat, inopiæque illustrium virorum, publicè succurrebatur.

DE CN. SCIPIONE .

Itaque cum secundo Punico bello Cn. Scipio ex Hispania Senatui scripsisset, petens ut sibi successor mitteretur, quia filiam virginem adultæ jam ætatis haberet, neque ei sine se dos expediri posset: Senatus ne Respublica bono duce careret, patris sibi partes desumpsit: consilioque uxoris, ac propinquorum Scipionis constituta dote summam ejus ex arario erogavit, ac puellam nupti dedit,

dit, dotis modus XL. milia æris fuit: qua non solum humanitas Patrum C. sed etiam habitus veterum patrimoniorum cognosci potest: nanque aded fuerunt arcta, ut Tatia Cæsonis filia maximam dotem ad virum X. millia æris attulisse visa sit: & Megulia, quia cum quingentis millibus æris mariti domum intravit, Dotatæ cognomen invenerit. Idem Senatus Fabricii Lucini, Scipionisque filias ab indotatis nuptiis liberalitate sua vindicavit: quoniam paternæ hæreditati præter opimam gloriam, nihil erat quod acceptum referret.

DE M. SCAURO.

Marcus autem Scaurus, quantulam à patre hæreditatem accepit, in primo libro eorum, quos de vita sua scripsit, refert: ait enim sibi decem sola mancipia, totumque censum quinque atque triginta millium nummum relictum: in hac enim ille pecunia futurus Senatus princeps nutritus est spiritus. Hæc igitur exempla respicere, his acquiescere solatiis debemus, qui parvulos census nostros nunquam querelis vacuos esse finimus. Nullum autem vel admodum parvi ponderis argentum, paucos servos, septem jugera aridæ terræ, indigen-

tia domestica , impensa funera , inopes dotum filias, sed egregios Consulatus , mirificas Dictaturas , innumerabiles triumphos cernimus . Quid ergo mendicam Fortunam' quasi præcipuum generis humani malum, diuturnis convitiis laceramus? quæ ut non abundantibus, ita fidis uberibus Publicolas, Æmilios, Fabricios, Curios, Scipiones, Scauros, hisque paria robora virtutis aluit . Exurgamus potius animis, pecuniæque aspectu debilitatos spiritus , pristini temporis memoria recreemus : nanque per Romuli casam , perque veteris Capitolii humilia tecta , & æternos Vestæ focos , fictilibus etiamnum vasis contentos, juro, nullas divitias, paupertati talium virorum posse præferri.

DE VERECUNDIA.

C A P. V.

E' Qua tempestivus ad Verecundiam transitus videtur . Hæc enim iustissimis viris præcepit , ut privatas facultates negligerent , publicas quàm amplissimas esse cuperent , digna cui perinde ac cœlesti numini templa exstruantur , aræque consecrentur : quia parens est omnis honesti consilii, tutela
solen-

solennium officiorum, magistra innocentiae, chara proximis, accepta alienis, omni tempore favorabilem praese ferens vultum.

DE POPULI VERECUNDIA.

Sed ut à laudibus ejus ad facta veniamus, è condita urbe usque ad Africanum, & Tiberium Longum Coss. promiscuus Senatui & populo spectandorum ludorum locus erat: nunquam tamen quisquam ex plebe in theatro ante P. C. spectare sustinuit. Aded circumspecta nostrae civitatis verecundia fuit. Quae quidem certissimum sui documentum etiam illo die exhibuit, quo L. Flaminus extrema in parte theatri constitit, qui à M. Catone, & L. Flacco censoribus Senatu motus fuerat consulatus jam honore defunctus: frater etiam T. Flaminii, Macedoniae, Philippique victoris: omnes enim eum transire in locum dignitati suae debitum coegerunt.

DE TER. VARRONE.

Confregit Rempublicam Terentius Varro Cannensis pugnae temerario ingressu: idem delatam sibi ab universo Senatu, & populo dictaturam recipere non sustinendo, pudore culpam maximae

mæ cladis redemit : efficitque , ut acres Deorum iræ modestia ipsius moribus imputarentur . Itaque titulo imagini s ejus speciosius non recepta Dictatura , quàm aliorum gesta adscribi potest.

*DE CN. SCIPIONE ,
& Scriba Cicerejo .*

Nos autem ad præclarum verecundiæ opus transgrediamur . Magna cum invidia fortuna Prætoriiis comitiis Africani superioris filium Cn. Scipionem , & Scribam Cicerejum in campum deduxerat , utque nimis impotens sermone vulgi carpebatur , quòd tanti viri sanguinem clientelamque comitiali certamine confuderat . Cæterùm crimen ejus in suam laudem Cicerejus convertit . Nam ut vidit omnibus se centuriis Scipionis anteferri , templo descendit , abjectaque candida toga competitoris sui suffragatorem agere cœpit , ut scilicet Præturam melius Africani memoriæ concederet , quàm sibi vendicaret : necnon , etsi maximo verecundiæ pretio , Scipio tunc honorem adeptus est : Cicerejo tamen magis gratulati sunt.

DE L. CRASSO .

Ac ne protinus comitiis abeamus , consulum petens L. Crassus , cum om-
nium

nium candidatorum more, circum forū supplex populo ire cogeretur, nunquam adduci potuit, ut id præsentē Qu. Scævola gravissimo, & sapientissimo viro scerō suo faceret. Itaq; rogabat eum, ut à se dum ineptæ rei inserviret, discederet: majorem verecundiam dignitatis ejus, quàm candidæ togæ suæ respectū agens.

DE POMPEIO MAGNO.

Pompejus autem Magnus, Pharsalica acie victus à Cæsare, cū postero die Larissam intraret, oppidique illius universus populus obviam ei processisset: Ite, inquit, & istud officium præstate victori. Dicerem, non dignus qui vinceretur, nisi à Cæsare esset superatus: certè modestus in calamitate. Nam quia dignitate sua uti jam non poterat, usus est verecundia.

DE C. JUL. CÆSARE.

Quam præcipuam in Cajo quoque Cæsare fuisse sæpenumero apparuit, & ultimus ejus significavit dies: compluribus enim parricidarum violatus mucronibus, inter ipsum illud tempus, quo divinus spiritus mortali secernebatur à corpore, ne tribus quidem & viginti vulneribus, quin verecundiæ obsequeretur, absterreri potuit: siquidem utraque

que togam manu demisit, ut inferior pars corporis tecta collaberetur. In hunc modum non homines expirant, sed Dii immortales sedes suas repetunt.

E X T E R N A .

DE SPURINA.

Quod sequitur externis adnectam, quia ante gestum est, quàm Hetruriæ civitas daretur. Excellentis in ea regione pulchritudinis adolescens nomine Spurina, cum mira specie comphurium sceminarum illustrium sollicitaret oculos, ideoque viris, ac parentibus earum se suspectum esse sentiret, oris decorem vulneribus confudit, deformitatemque sanctitatis suæ fidem, quàm formam irritamentum alienæ libidinis esse maluit.

DE QUODAM SENE

Atheniensi.

Athenis quidam ultimæ senectutis, cum spectatum ludos in theatrum venisset, eumque nemo è civibus sessum reciperet ad Lacedæmoniornm legatos fortè pervenit: qui hominis ætate moti, canos ejus, & annos assurgendi officio venerati sunt, sedemque ei inter ipsos honoratissimo loco dederunt: quod ubi fieri populus aspexit, maximo plausu

fu alienæ urbis verecundiam comprobavit . Ferunt tunc unum è Lacedæmoniis dixisse , Ergo Athenienses quid rectum sit , sciunt , sed id facere negligunt .

DE AMORE CONIUGALI .

CAPUT VI.

A Placido , & leni affectu , ad æquè honestum , verum aliquanto ardentiorē , & concitatorē pergam , legitimique amoris , quasi quasdam imagines , non sine maxima veneratione contemplandas lectoris oculis subiiciam , valenter inter coniuges stabilita fidei opera percurrens : ardua imitatu , cæterum cognosci utilia . Quia excellentissima animadvertenti , ne mediocria quidem præstare rubori oportet esse .

DE TIBER. GRACCHO ;

& *Cornelia eius uxore .*

Tiberius Gracchus anguibus domi suæ , mare , ac fœmina apprehensis , certior factus ab Aruspice , mare dimisso , uxori ejus , fœmina , ipsi celerem obitum instare : salutarem coniugi potius , quàm sibi partem secutus augurii , mare necari , fœminam dimitti iussit : sustinuitque in conspectu suo seipsum in interitu serpen-

pentis occidi. Itaque Corneliam nescio utrum feliciorē dixerim, quòd talem virum habuerit, an miseriorē, quòd amiserit.

DE ADMETO REGE

Theſſaliæ.

O te Theſſaliæ Rex Admete crudelis, & diri fati crimine ſub magno iudice damnatum: qui conjugis tuæ fata pro tuis permutari paſſus es, eaque ne tu extinguereris, voluntario obitu conſumpta, lucem intueri potuiſti: & certè prius parentum indulgentiam tentaveras, ſœmineo animo impar inventus.

DE C. PLAUTIO.

Vilior Graccho iniquæ fortunæ viſtima, quamvis ſenatorii vir ordinis C. Plautius Numida, ſed in conſimili amore, par exemplum: morte enim uxoris audita, doloris impotens, pectus ſuum gladio percuffit. Interventu deinde domeſticorum incæptum exequi prohibitus, colligatusque ut primum eſt occaſio data, ſciſſis faſciis, ac vulnere divulſo, conſtanti dextera, ſpiritum luctus acerbitate permiſtum, ex ipsis præcordiis, & viſceribus hauſit: tam violenta morte reſtatus, quantum maritalis flammæ illo pectore clauſum habuiſſet.

TE

Ejusdem ut nominis, ita amoris quoque M. Plautius : nam cum imperio Senatu classem sociorum sexaginta navium in Asiam reduceret, Tarentumque appulisset, atque ibi uxor ejus Horestilla, quæ illuc eum profecta fuerat, morbo pressa decessisset : funerata ea, & in rogam imposita, inter officium ungen- di, & osculandi, stricto ferro incubuit : quem amici sicut erat togatum, & cal- ceatum, corpori conjugis junxerunt, ac deinde subjectis facibus, utrumque unum cremaverunt : quorum ibi factum sepul- crum Tarenti etiamnum conspicitur, quod vocatur τῶν φιλότων. Nec dubito quin, si quis modò extinctis sensus inest, Plautius, & Horestilla fati consortione, gestienses vultus tenebris intulerint : se- neque ubi idem & maximus, & honestis- simus amor est, aliquantò præstat morte jungi, quàm vita distrahi.

DE JULIA, CAIL

Cæsaris filia.

Consimilis affectus Juliæ C. Cæsaris filiæ annotatus est : quæ cum ædilitiis comitiis Pompeii Magni conjugis sui vestè, cruore respersam, è campo domum relatum vidisset : territa metu, ne qua vis
ci

ei esset allata, exanimis concidit, partū-
que, quem utero conceptum habebat,
subita animi consternatione, & gravi
dolore corporis eiicere coacta est, atque
ita expiravit, magno quidem cum totius
terrarum orbis detrimento: cuius tran-
quillitas tot civilium bellorum trucu-
lentissimo furore perturbata non esset,
si Cæsaris, & Pompeii concordia com-
munis sanguinis vinculo constricta
mansisset.

*DE PORCIA, CATONIS
filia, uxore Bruti.*

Tuos quoque castissimos ignes Por-
cia, M. Catonis filia, cuncta secula debita
admiratione prosequuntur: quæ cum
apud Philippos victum, & interemptum
virum tuum Brutum cognosceres, quia
ferrum non dabatur, ardentibus ore carbo-
nes haurire non dubitasti, muliebri spi-
ritu virilem patris exitum imitata. Sed
nescio an hoc fortius, quod ille usitato,
tu novo genere mortis absumpta es.

E X T E R N A .

Sunt & alienigeni amores iusti, ob-
scuritate ignorantiae non obruti, ex
quibus paucos attigisse satis erit. Gen-
tis Cariae Regina Arthemisia virum
suum Mausolum fato absumptum, quā-
to;

topere desiderarit, leve est, postconquistorum omnis generis honorum, monumentique, usque ad septem miracula proVecti magnificentiam, argumentari. Quid enim aut eos colligas; aut de illo inclyto tumulto loquare, cum ipsa Mausoli vivum, ac spirans sepulchrum fieri concupierit, eorum testimonio, qui illam extincti ossa potioni aspersa, bibisse tradunt?

DE HIPSICRATEA UXORE

Mitridatis.

Hipsicratea quoque Regina, Mithridatem conjugem suum effusis charitatis habenis amavit: propter quem præcipuum formæ suæ decorem in habitum virilem convertere voluptatis loco habuit: tonsis enim capillis equo se, & armis assuefecit, quò facilius laboribus, & periculis ejus interesset: quinetiam victum à Cn. Pompeio per efferatas gentes fugientem, animo pariter & corpore infatigabili secuta est: cujus tanta fides asperarum atque difficilium rerum Mithridati maximum solatium, & jucundissimum lenimentum fuit: cum domo enim, & penatibus vagari se credidit, uxore simul exylante,

DE

Verùm quid Asiam, quid Barbariæ immensas solitudines, quid latebras Põtici sinus scrutor? Cùm splēdidissimum totius Græciæ decus Lacedæmon, præcipuum uxoriæ fidei specimen tantum non nostris ostendet oculis, plurimis & maximis patriæ suæ laudibus admiratione facti comparandum.

DE MINTIS!

Minyæ, quorum origo ex inclyto sociorum Jasonis numero Lemniorum in insula concepta, per aliquot seculorum vices stabili in sede manserat, à Pelasgicis expulsi armis, alienæ opis indigentes, excelsa Taygetorum montium juga supplices occuparunt: quos Spartana Civitas respecto Tyndaridarum (nanq; in illo nobilis famæ navigio destinatum syderibus per fratrum fulserat) deductos inde, legibus, commodisque suis immiscuit. Sed hoc tantum beneficium in injuriam benemeritæ urbis, regnum affectantes, verterunt. Igitur publicæ custodiæ inclusi, capitali servabantur supplicio: quod cùm vetere instituto Lacedæmoniorum, nocturno tempore passuri essent, coniuges eorum illustris sanguinis, ibi velut allocuturæ perituros

viros, impetrato à custodibus aditu, carcerem intrarunt, commutataque veste per simulationem doloris, velatis capitibus eos abire passæ sunt. Hoc loco quid aliud adiecerim, quàm dignas fuisse, quibus Minyæ nuberent?

DE AMICITIA.

CAP. VII.

Contemplemur nunc amicitiae vinculum, potens, & prævalidum, neque ulla ex parte sanguinis viribus inferius: hoc etiam certius, & exploratius, quia illud nascendi fors fortuitum opus, hoc uniuscujusque solido iudicio incoacta voluntas contrahit. Itaque celerius sine reprehensione propinquum avertere, quàm amicum: quia altera diremptioni utique iniquitatis, altera levitatis crimini subjecta est. Cùm enim deserta sit futura vita hominis, nullius amicitiae cincta præsidio, tam necessarium subsidium temere assumi non debet: semel autem apprehensum rectè sperni non convenit. Sinceræ verò fidei amici præcipuè in adversis rebus cognoscuntur: in quibus quicquid præstatur, totum à constanti benevolentia proficiscitur. Felicitatis cultus, majore ex parte adu-

la-

lationi, quàm charitati erogatus, certè suspectus est: perinde ac plus semper petat, quàm impendat. Accedit huc, quòd infractæ fortunæ homines, magis amicorum studia desiderant, vel præsidii, vel solatii gratia. Nam læta quidem, & prospera negotia, utpote cum divina suffragatione foveantur, humana minus indigent. Tenacius igitur eorum nomina posteritatis memoria apprehendit, qui adversos amicorum casus non deseruerunt, quàm qui prosperum vitæ cursum comitati sunt. Nemo de Sardapali familiaribus loquitur. Orestes Tyladæ penè amico, quàm Agamemnone patre notior est. Siquidem illorum amicitia in consortione deliciarum, & luxuriæ contabuit: horum, duræ, atque asperæ conditionis solatium, ipsarum miseriarum experimento enituit. Sed quid externa attingo, cùm domesticis prius liceat uti?

DE TIB. GRACCHO,

& C. Blossio.

Inimicus patriæ fuisse Gracchus existimatus est: nec immeritò, quia potentiam suam, salutem ejus prætulera: quàm constantis tamen fidei amicum etiam in hac tam pravo proposito C. Blossium

Cuma-

Cumanum habuerit, operæpretium est cognoscere. Hostis judicatus, ultimo supplicio affectus, sepulture honore spoliatus, benevolentia tamen ejus non caruit. Nam cum Senatus Rutilio, & Lœnati Coss. mandasset, ut in eos, qui cum Graccho consenserant, more majorum animadverterent, & ad Lælium, cujus consilio præcipuè Coss. utebantur, pro se Blossius deprecatum venisset, familiaritatisque excusatione uteretur, atque is dixisset, Quid si te Gracchus templo Jovis Optimi Maximi faces subdere jussisset, obsecuturus ne voluntati ipsius, propter istam quam jactas familiaritatem, fuisses? Nunquam istud, inquit, Gracchus imperasset. Satis, imò etiam nimium: totius nanque Senatus consensu damnatos mores defendere ausus est. Verùm quod sequitur, multò audacius, multòque periculosius. Compresus enim perseveranti interrogatione Lælii, in eodem constantiæ gradu stetit: sè que etiam hoc, si modò Gracchus annuisset, facturum respondit. Quis illū sceleratum putasset fuisse, si tacuisset? Quis etiam non sapientem, si pro necessitate temporis locutus esset? At Blossius nec silentio honesto, nec prudenti

M

les.

sermone salutem suam, nequa ex parte infelicis amicitiae memoriam desereret, tueri voluit.

*DE C. GRACCHO, ET
Pomponio, & Lectorio.*

In eadem domo æquè robusta constantis amicitiae exempla oboriuntur: prostratis enim jam & perditis C. Gracchi consiliis, rebusque, cum tota ejus conspiratio latè quæreretur, desertum omni auxilio, duo tantum amici, Pomponius, & Lectorius ab infestis, & undique ruentibus telis, oppositu corporum suorum texerunt: quorum Pomponius, quò is facilius evaderet, concitatum sequentium agmen in porta Trigemina aliquandiu acerrima pugna inhibuit, nec vivus pelli potuit: sed multis confectus vulneribus, transitum super cadaver suum eis (credo etiam post fata invitus) dedit. Lectorius autem in ponte sublicio constitit, & eum, donec Gracchus transfiret, ardore spiritus sui sepsit: ac vi jam multitudinis obrutus, converso in se gladio, celeri saltu profundam Tyberis petiit: quamque in eo ponte charitatem toti patriæ Horatius Cocles exhibuerat, unius amicitiae adiecta voluntaria morte, præstitit. Quam
bo-

bonos Gracchi, si aut patris, aut materni avi sectam vitæ ingredi voluissent, habere milites potuerant? Quo enim impetu, qua perseverantia animi Blossius, & Pomponius & Lectorius trophæa, ac triumphos eorum adiuvisent, furiosi conatus tam strenui comites? sinistris quidem auspiciis amicitiae conditionem secuti: sed quò miseriora, hoc certiora fideliter cultæ nobilitatis exempla.

DE LUCIO RHEGYNO,
& G. Voluratio.

Lucius autem Rhegynus, si ad debitam publico ministerio sinceritatem exigatur, posteritatis convitio lacerandus: si amicitiae fido pignore æstimetur, in optimo laudabilis conscientiae portu relinquendus est. Trib. enim plebis Cæpionem in carcerem conjectum, quòd illius culpa exercitus noster à Cimbris, & Theutonibus videbatur deletus, veteris arctæque amicitiae memor, publica custodia liberavit: nec eatenus amicum egisse contentus, etiam fugæ ejus comes accessit. Prò magnum, & inexuperabile tuum numen Amicitia: cum ex altera parte Respublica manum iniiceret, ex altera tua illum dextera trahe- ret, & illa ut sacrosæctus esse vellet, exi-

geret, tu exilium indiceres: ad eò blando
uteris imperio, quòd is supplicium ho-
nori prætulit. Admirabile est opus
tuum: sed quòd sequitur aliquantò lau-
dabilius. Recognosce enim quousque
Volumnii constantem erga amicum
suum charitatem sine ulla Reipublicæ
iniuria evexeris, qui ortus equestri loco,
cùm Marcum Lucillum familiariter
coluisset, eum, que Marcus Antonius,
quòd Bruti, & Cassii partes secutus fue-
rat, interemisset, in magna fugiendi li-
centia, ex animi amico adhæsit: hucusq;
in lachrymas, & gemitus profusus, ut ni-
mia pietate causam sibi mortis accerse-
ret. Nam propter præcipuam, & perse-
verantem lamentationem ad Antoniũ
pertractus est: cujus postquam in con-
spectu stetit, Jube me, inquit, Imperator
protinus ad Luculli corpus perductum
ocidi. Neque enim absumpto illo su-
peresse debeo, cùm ei infelicis militiæ
autor extiterim. Quid hac fidelius be-
nevolentia? mortem amici hostis odio
levavit, vitam suam consilii crimine
astrinxit: quoque illum mirabiliorem
redderet, se fecit invisiolem: nec diffi-
ciles Antonii aures habuit, ductusque
quò voluerat, Luculli dexteram a vidè
oscu.

osculatus, caput, quod abscissum jacebat, sublatum pectori suo applicavit, ac deinde demissam cervicem victoris gladio præbuit.

**DE THESEO, ET
Pirithoo.**

Loquatur nunc Græcia nefandis Thesea Pirithoi amoribus subscribentem, Ditis se patris regnis commisisse: vani est illud narrare, stulti credere. Mistum cruorem amicorum, & vulneribus innexa vulnera, mortem que morti inhærentem videre, hæc vera Romanæ amicitiae indicia. Illa gentis ad fingendum parata, monstro similia mendacia.

DE LUCIO PETRONIO.

Lucius quoque Petronius hujusce laudis consortionem merito vindicat: pari enim inclytæ amicitiae ausui, par gloriæ portio asserenda est, admodum humili loco natus ad equestrem ordinem, & splendidæ militiæ stipendia Publii Cælii beneficio pervenerat, cui gratum animum, quia in materia læta exhibere non contigerat, in ea, quam iniquam fortuna esse voluit, cum multa fide præstitit: erat ab Octavio Cos. Placentinæ præpositus Cælius: qua à Cinnano exercitu capta, & senior jam, &

M 3 gra-

gravi valetudine affectus, ne in potestatem hostium veniret, ad auxiliū dextræ Petronii confugit : quem is ab incepto consilio frustra conatus abstrahere, in iisdem perseverantem precibus interemit, cædique ejus suam junxit : ne eo jacente, per quem omnia dignitatis incrementa assecutus fuerat, superesset. Ita alterius fato vercundia, alterius pietas causam præbuit.

DE SERVIO TERENCE.

Jugendus est Petronio Servius Terentius, !quanquam ei, sicut cupierat, pro amico suo perire non contigit. Incepto nanque egregio, non irrito eventu æstimari debet, quia quantum in illo fuit, & ipse extinctus est, & D. Brutus periculum evasit mortis : qui fugiens à Mutina, ut ad se interficiendum ab Antonio missos equites advenisse cognovit: quodam in loco justæ pœnæ debitum spiritum tenebris furari conabatur: eoque jam facta irruptione, Terentius fidei mendacio obscuritate ipsa suffragante, Brutum se esse simulavit, & corpus suum trucidandum equitibus objecit. Verùm cognitus à Furio, cui Brutianæ ultionis officium mandatum fuerat: nece sua amici supplicium dis-

cu-

entere non potuit : sic invitus fortuna cogente, vixit .

DE DECIMO LAELIO ,

& M. Agrippa .

Ab hoc horrido , & tristi pertinacis amicitiae , ad lætum & serenum vultum transeamus , atque inde eam evocatam , ubi omnia lacrymis , gemitu , cædibus fuerant referta , in eo , quo dignior est , felicitatis domicilio collocemus , gratia , honore , abundantissimisque opibus fulgente . Orire igitur ab illa , quæ sanctorum umbris dicata esse creditur , sede , hinc Decime Læli , illinc M. Agrippa , alterum virorum , alterum deorum maximum amicum , & certa mente , & secundis omnibus fortiti : totumque beatæ turbæ gregem , qui vestro ductu veneranda synceræ fidei stipendia , laudibus , & præmiis onustus , peregit , in lucem vobiscum protrahite : vestros enim constantes animos ; vestra strenua ministeria , vestram inexpugnabilem taciturnitatem , proque dignitate , & salute amicorum perpetuam excubationem , testatorem benevolentiam , & rursus harum rerum uberrimos fructus posterior intuens ætas , in excolendo jure amicitiae , quàm libentius , tam etiam religiosius

M 4 erit

erit operata. Hæret animus in domesticis: sed aliena quoque benefacta referre Romanæ urbis candor hortatur.

E X T E R N A .

DE DAMONE, ET PTHIA.

Damon & Pythias, Pythagoricæ prudentiæ sacris initiati, tam fidelem inter se amicitiam junxerunt, ut cum alterum ex his Dionysius Syracusanus interficere vellet, atque is tempus ab eo, quo prius, quam periret, domum profectus res suas ordinaret, impetravisset: alter vadem se pro reditu ejus tyranno dare non dubitavit: solutus erat periculo mortis, qui modo gladio cervices subjectas habuerat, idemq; caput suum subjecerat, cui securo vivere licebat. Igitur omnes, & in primis Dionysius, novæ, atque ancipitis rei exitum speculabantur: appropinquante deinde finita die, nec illo redeunte, unusquisq; stultitiæ tam temerarium sponsores damnabat: at is nihil se de amici constantia metuere prædicabat: eodem autem momento, & hora à Dionysio constituta, qui eam acceperat, supervenit: admiratus amborum animum tyrannus, supplicium fidei remisit. Insuperque eos rogavit, ut se in societatem amicitiae,

ter-

tertium fœdalitii gradum ultima cultu-
rum benevolentia reciperent . Hæ sanè
vires amicitie , mortis contemptum in-
generare , vitæ dulcedinem extinguere ,
crudelitatem manufacere , odium in
amorem convertere , pœnam beneficio
pensare potuerunt : quibus penè tan-
tum venerationis , quantum Deorum
immortalium cæremoniis debetur . Illis
enim publica salus , iis privata contine-
tur : atque ut illarum ædes sacra domi-
cilia , horum fida hominum pectora ,
quasi quodam sancto spiritu referta tem-
pla sunt .

DE ALEXANDRO.

Quod ita esse Rex Alexander sensit .
Darii castris , in quibus omnes necessarii
ejus erant , potitus : Ephestione gratif-
simo sibi latus suum tegente , ad eos al-
loquendos venit , cujus adventu mater
Darii recreata , humi prostratum caput
erexit , Ephestionemque quia ei & statu-
ra , & forma præstabat , more Persarum
adulata , tanquam Alexandrum saluta-
vit . Admonita deinde erroris , per sum-
mam trepidationem excusationis verba
quærebat . Cui Alexander : Nihil est ,
inquit , quod hoc nomine confundaris .
Nam & hic Alexander est : Utri prius

M S

gra-

gratulemur : qui hoc dicere voluit, an cui-audire contingit? Maximi enim animi-Rex, etiam totum terrarum orbem aut victoriis, aut spe complexus, tam paucis verbis se cum comite suo partitus est. O' donum inclytæ vocis danti pariter, atque accipienti speciosum.

DE POMPEJO.

Quod privatim quoque meritò veneror, clarissimi, ac disertissimi viri promptissimam erga me benevolentiam expertus: nec metuo ne parum conveniat mihi Pompejum meum instar esse Alexandri: cùm illi Ephestio suus, alter fuerit Alexander. Ego verò gravissimo crimini sim obnoxius, constantis, & benignæ amicitiae exempla sine ulla ejus mentione transgressus: cujus in animo velut in parentum amantissimorum pectore, lætior vitæ meæ status viguit, tristior acquievit: à quo omnium incrementa commodorum ultro oblata cepi: per quem tutior adversus casus steti: qui studia mea ductu, & auspiciis suis lucidiora, & alacriora reddidit. Itaque pavi invidiam quorundam optimi amici jactura, videlicet quia fructu torseram: non quidem meo merito: gratiam

tiam meam, quantacunque cum is fuit, qui ea uti voluerant, partitus. Verùm nulla tam modesta felicitas est, quæ malignitatis dentes vitare possit, & quo secessu quosdam fugeris, aut quibus infusis misericordiæ permulseris, non cohibebis ne ut alienis malis perinde, ac bonis suis lætentur, ac gestiant: divites sunt aliorum jacturis, locupletes calamitatibus, immortales funeribus: sed illi quatenus alienis incommodis suorum adhuc expertes insultent, optima vindex insolentiæ: varietas humanæ conditionis viderit.

DE LIBERALITATE.

CAP. VIII.

NOstrum opus pio egressu ad propriam rem proVectum in suum ordinem revocetur, liberalitatisque commemorationi vacemus. Cujus duo sunt maximè probabiles fontes, verum judicium, & honesta benevolentia: nam cum ab his oritur, tunc demum ejus ratio constat: dono autem ipsi gratiam & magnitudo quidem sua, sed efficacior rem aliquantò opportunitas conciliat.

DE FABIO MAXIMO.

Accedit enim pretio rei, inæstimabile

momentum occasionis, quæ Fabiūm Maximum tot ante secula ob parvam pecuniæ summam erogatæ, ad hoc usq; tempus laudabilem fecit. Captivos enim ab Annibale interposita pactione nummorum receperat: qui cum à Senatu non præstarentur, misso in urbem filio, fundum, quem unicum possidebat, vendidit: ejusque pretium Annibali protinus numeravit. Si ad calculos revocetur, parvum, utpotè septem jugeribus, & hoc in Pupinia addictis redactum: si animo prærogantis, omni pecunia majus: se enim patrimonii, quàm patriam fidei inopem esse maluit: eo quidem majore cum commendatione, quòd prouidi studii certius indicium est supra vires miti, quàm viribus ex facili uti: alter enim quod potest, præstat: alter etiam plus, quàm potest.

DE B U S A.

Itaque ejusdem temporis fœmina *Bu-*sa nomine, regionis autem Apuliæ ditissima, merito quidem liberalitatis testimonium recepit, sed excellentes opes suas Fabianis rei familiaris angustiis non comparaverit. Nam etsi circa decem milia civium nostrorum, Cannensis prælii reliquias, benignissimè inter

Can-

Cannusina moenia alimentis sustentavit, salvo tamen statu fortunarum suarum, munificam se P. R. præstitit : **Fabius** in honorem patriæ, paupertatem inopia mutavit.

DE QUINTO CONFIDIO.

In Quinto quoque Confidio saluberriimi exempli nec sine parvo ipsius fructu, liberalitas amotata est : qui **Catili-næ** furore ita consternata Rep. ut ne à locupletibus quidem debitæ pecuniæ, propter tumultum, pretiis possessionum diminutis, solvi creditoribus possent : cum centies, atque quinquagies H. S. summam in scenore habere, neque de forte quenquam debitorum suorum, neque de usura appellari à suis passus est : quantumque in ipso fuit amaritudinem publicæ confusionis privata tranquillitate mitigavit : opportunè, mirificèque testatus, se nummorum suorum non civilis sanguinis esse fœneratorem. Nam qui nunc præcipuè negotiatione delectantur, cum pecuniam cruentam domum retulerint, quàm improbando gaudio exultent, recognoscent, si diligenter Sen. consultum, quo Confidio gratiæ actæ sunt, legere non fastidierint.

DE

DE POPULO ROMANO :

Queri jamdudum mecum pop. Rom. videtur, quòd cùm singulorum munificentiam confecer, de sua taceam : ad summam enim ejus laudem pertinet, quem animum regibus, & urbibus, & gentibus præstiterit, recognosci : quia omne præclari facti decus, crebra memoria in seipso revirescit. Asiam bello captam Attalo Regi muneris loco possidendam tribuit : ed excelsus, & speciosus urbi nostræ futurum imperium credens, si ditissimam, atque amœnissimam partem terrarum orbis, in beneficio, quàm in fructu suo reponere maluisset. Ipsa victoria donum feliciter : quia multum occupasse, habere invidiam potuit : tantum tribuisse, gloria carere non potuit.

DE T. QUINTIO FLAMINIO.

Illius verò Romanæ liberalitatis celestem spiritum, millæ literæ satit dignis laudibus prosequuntur. Philippo enim Macedoniæ Rege superato, cùm ad insigne spectaculum tota Græcia convenisset, Quintius Flaminius tubæ signo silentio factò, per præconem hæc verba recitari jussit : Senatus P. Q. R. & Quintius Flaminius Imperator, omnes Græcia

ciae urbes, quæ sub ditione Philippi Regis fuerunt, liberæ atque immunes esse jubet. Quibus auditis, maximo & inopinato gaudio homines perculsi, primò veluti non audisse se, quæ audierunt, credentes obticuerunt. Iterata deinde pronuntiatione præconis, tanta cœli clamoris alacritate compleverunt, ut certè constet, aves, quæ supervolabant, attonitas, paventesque decidisse. Magni animi fuisset à tot captivorum capitibus servitutem detraxisse, quot tunc nobilissimis, & opulentissimis urbibus P. R. libertatem largitus est: ad cuius majestatem pertinet, non solum, quod ipse benignè tribuit, sed etiam quod alio tribuente sensit: commemorari: ut enim illic commemoratæ, ita hinc redditæ laudis commendatio est.

E X T E R N A.

DE HIERONE SYRACUSANO.

Hiero Syracusanorum Rex, audita clade, qua Romani apud Thrasimenum lacum afflicti erant: trecenta millia modiorum tritici, ducenta hordei, aurique ducenta & XL. pondo urbi nostræ muneri misit: nec ignarus verecundiæ majorum nostrorum, ne nolent accipere, in habitum id Victoriæ formavit, ut

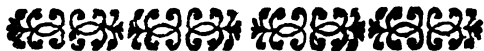
eos religione motos, munificentia sua uti cogeret: voluntate mittendi prius, iterum providentia cavendi ne remitteretur, liberalis.

DE AGRIGENTINO GILLIA.

Subnectam huic Agrigentinum Gilliam, quem propemodum ipsius liberalitatis præcordia constat habuisse: erat enim opibus excellens, sed multò etiam animo, quàm divitiis locupletior: semperque in eroganda potius, quàm in contrahenda pecunia occupatus: adeò ut domus ejus quasi quædam munificentia officina crederetur: illinc enim publicis usibus apta monimenta extruebantur, illinc grata populi oculis spectacula edebantur, illinc epularum magnificenti apparatus, libètiq; animo annonæ subsidia tribuebantur: & cùm hæc universis, privatim alimenta inopia laborantibus: donæ virginibus, paupertate pressis, subsidia, detrimentorū incursum quassatis, solatia erogabantur: hospites quoque urbem urbanis penatibus, tum etiam rusticis æctis, benignissimè excepti, variis muneribus ornati dimittebantur. Quodam verò tempore quingentos simul Gelensium equites vi tempestatum in possessiones suas compulso, aluit, ac

ve-

vestivit. Quid multa? non mortalem aliquem, sed propitiæ fortunæ benignum esse diceres sinum. Ergo quod Gillias possidebat, omnium quasi commune patrimonium erat: pro cuius salute, & incrementis, tum Agrigentina civitas, tum etiam vicinæ regiones votis excubabant. Colloca è contraria parte arcas inexorabilibus claustris obferatas, nonne præstantiorem aliquantò existimes illam impensam, quàm hanc custodiam?

VALERII MAXIMI

LIBER QUINTUS:

DE HUMANITATE:

CAPUT I.

Liberalitati, quas aptiores cõmittes, quàm humanitatem, & clementiam dederim? quoniam idem genus laudis expetunt: quarum prima inopia, proxima occupatione, tertiã ancipiti fortuna præstatitur,

tur: cumque nescias quam maximè probes, ejus tamen commendatio præcurrere videtur, cui nomen ex ipso numine quæsitum est. Ante omnia tamen humanissima, & clementissima senatus acta referam. Qui cùm Carthaginensium legati ad captivos redimendos in urbem venissent, protinus his nulla pecunia accepta, reddidit juvenes, numerum duùm millium & septingentorum quadragintatium explentes: tantum hostium exercitum dimissum, tantam pecuniam contemptam, tot Punicis injuriis veniam datam, ipsos legatos obstupuisse arbitror, ac secum dixisse: O' munificentiam gentis Romanæ, Deorum benignitati æquandam. O' etiam nostram legationem supra vota felicem: nam beneficium, quod nunquam dedissemus, accepimus.

DE SENATU ROMANO.

Illud quoque non parvum humanitatis Senatus indicium est. Siphacem enim quondam opulentissimum Numidiæ regem captivum, in custodia Tiburi mortuum, publico funere censuit efferendum, ut vitæ dono honorem sepulturæ adjiceret.

DE

LIBER V. 283
DE EJUSDEM SENATUS
clementia.

Consimiliq; clementia in Perse usus est: nam cum Albæ, in qua custodiæ causa legatus erat, decessisset, *Quæstorem* misit, qui cum publico funere efferret: ne reliquias regias jacere inhonoratas pateretur: hostibus hæc, & miseris, & fato functis officia regibus erogata: illa amicis, & felicibus, & vivis tributa sunt.

DE EODEM SENATU
in filium Masinissæ.

Confecto Macedonico bello, *Musicles* Masinissæ filius, cum equitibus, quos in præsidium Romanorum adduxerat, ab Imperatore Paulo ad patrem remissus, tempestate classe dispersa, Brundisium æger delatus est: quod ubi senatus agnovit, continuo illò *Quæstorem* ire jussit, cujus cura, & hospitium adolescenti expediretur, & omnia, quæ ad valetudinem opus essent, præberentur: impensæque liberaliter tum ipsi, tum toti comitatu præstarentur: naves etiam ut prospicerentur, quibus ipse bene, ac tuto cum suis in Africam trajiceretur: equitibus singulas libras argenti, & quingenos sestertios dari im-

pe.

peravit : quæ tam prompta , & tam exquisita Patrum C. humanitas efficere potuit, ut etiam si expirasset adolescens, æquiore animo desiderium ejus pater toleraret .

DE EODEM IN PRUSIAM.

Idem Senatus, cùm ad gratulandum sibi Prusiam Bithyniæ regem Perse devicto venire audisset, obviam illi P. Cornelium Scipionem Quæstorem Capuam misit, censuitque, ut ei domus Romæ quàm optima conductoreretur, & copiæ non solùm ipsi, sed etiam comitibus ejus publicè præberentur. In eoque excipiendo tota urbs unius humani amici vultum habuit. Ita qui amantissimus nostri venerat, duplicata erga nos benevolentia in regnum suum reversus est .

DE EODEM IN PTOLEMÆUM.

Nec Ægyptus quidem Romanæ humanitatis expers fuit : Rex enim Ptolemæus à minore fratre regno spoliatus, petendi auxilii gratia cum paucis admodum servis, squalore obsitus, Romam venerat, ac se in hospitium Alexandrini pictoris contulerat. Id postquam senatui relatum est, accersito juvene, quàm potuit accurata excusatione

ne

ne usus est, quòd nec Quæstorem illi morte majorum obviam misisset, nec publico hospitio eum excepisset: eaque non sua negligentia, sed ipsius subito, & clandestino adventu facta dixit: & illum è curia subito ad publicos penates deduxit, hortatusque est, ut depositis sordibus adeundi ipsius diem peteret: quinetiam curæ habuit, uti munera ei per Quæstorem quotidie darentur: his gradibus officiorum jacentem ad regium fastigium evexit: effecitque ut plus spei in auxilio Pop. Ro. quàm metus in sua fortuna reponeret.

DE L. CORNELIO.

Atque ut ab universis Patribus C. ad singulos veniam, L. Cornelius Cos. primo punico bello, cum Olbiam oppidum cepisset, pro quo fortissimè pugnans Hanno dux Carthaginiensium occiderat, corpus ejus è tabernaculo suo amplo funere extulit, nec dubitavit hostis exequias ipse celebrare: eam demum victoriam & apud Deos & apud homines minimum invidiæ habituram credens, quæ plurimum humanitatis habuisset.

DE QUINTIO CRISPINO.

Quid de Qu. Crispino loquar? cujus humanitatem potentissimi affectus, ira, atque

atque gloria quater non potuerunt. Badius Campanum, & hospitio benignissimè domi suæ exceperat, & adversa valetudine correptum attentissima cura recreaverat: à quo post illam nefariam Campanorum defectionem in acie ad pugnam provocatus, cum & viribus corporis, & animi virtutibus aliquanto esset superior, monere ingratum, quàm vincere maluit. Nam quid agis, inquit, demens? aut quo te prava cupiditas transversum rapit? parum habes publica impietate furere, nisi etiam privata lapsus fueris? unus tibi Romanorum videlicet Quintius placet, in quo scelestæ exerceas arma? cujus penatibus, & honoris vicissitudinem, & salutem tuam debes: at me fœdus amicitiae, Dique hospitales, sancta nostro sanguini, vestris pectoribus vilia pignora, hostili certamine congrredi tecum ventant: quinetiam si in concursu exercituum fortuitò umbonis mei impulsu prostratum agnovissem, applicatum jam cervicibus tuis mucronem revocassem: tum ergo crimen sit, hospitem occidere voluisse: meum, non eris hospes occisus: proinde aliam, qua occidas, dexteram quære, quoniam mea te servare di-

didicit. Dedit utrique cæleste numen debitum exitum: siquidem in eo prælio Badius obtruncatus est, Quintius insigni pugna clarus evasit.

DE M. MARCELLO.

Age Marci Marcelli clementia, quàm clarum, quamque memorabile exemplum haberi debet? qui captis à se Syracusis in arce earum constitit, ut urbis modo opulentissimæ, nunc afflictæ, fortunam ex alto cerneret. Cæterùm casum ejus lugubrem intuens, fletū cohibere non potuit, quem si quis ignarus vir aspexisset, alterius victoriam esse credidisset. Itaque Syracusana civitas maxima clade tua aliquid admistū gratulationis habuisti: quia si tibi incolumi stare fas non erat leviter sub tam mansueto victore cecidisti.

DE Q. METELLO.

Quintus verò Metellus Celtibericum in Hispania gerens bellum, cùm urbem Centobricam obsideret, & jam admota machina, partem muri, quæ sola convelli poterat, disjecturus videretur, humanitatem propinquæ victoriæ prætulit. Nam cùm Rethogenis filios, qui ad eum transferat, Centobricenses machinæ ictibus objecissent, ne pueri in conspe-

spectu patris crudelis genere mortis confumerentur, quanquam ipse Rheto- genes negabat esse impedimento, quo minus etiam per exitum sanguinis sui expugnationem perageret, ab obsidione discessit. Quo quidem tam clementi factō, etsi non unius civitatis mœnia, omnium tamen Celtiberarum urbium animos cepit: effecitque, ut ad redigendas eas in ditionem pop. Rom. non multis sibi obsidionibus ōpus esset.

DE AFRICANO

posteriore.

Africani quoque posterioris humanitas speciosè, lateque patuit. Expugnata enim Carthagine, circa Siciliæ civitates literas misit, ut ornamenta templorum suorum à Pœnis raptā, per legatos recuperarent, inque pristinis sedibus reponenda curarent. Beneficium Diis, atq; hominibus pariter acceptum. Huic factō par ejusdem viri humanitas. A Quæstore suo hastæ subjectos captivos vendente puer eximie formæ, & liberalis habitus missus est: de quo cum explorasset Numidam esse, orbem relictum à patre, educatum apud avunculum Masinissam, eo ignorante immaturam adversus, Romanos ingressum

mi-

militiam, & errori illius veniam dandā, & amicitiae regis fidissimi pop. Ro. debitam venerationem tribuendā existimavit. Itaque puerum anulo, fibulaque aurea, & tunica laticlavia, Hispanoque sagula, & ornato equo donatum, datis qui eum prosequerentur equitibus, ad Masinissam remisit; eos victoriae maximos fructus ratus, Diis templorum ornamenta Romanos, regibus sanguinem suum restituere.

DE L. PAULO.

Lucii etiam Pauli in tali genere laudis memoria apprehendenda est: qui cum Persem, parvi temporis momento captivum ex rege, ad se adduci audisset: occurrit ei Romani Imperii decoratus ornamentis: conatumque ad genua procumbere, dextra manu allevavit, sermo neque grato ad spem exhortatus est: introductum etiam in tabernaculum, lateri suo proximum in consilio sedere fecit: nec honore mensae indignum iudicavit. Proponatur in conspicuo acies, qua prostratus est Perseus, & harum rerum, quas retuli contextus, utro magis spectaculo delectentur, homines dubitabunt: nam si egregium est hostem abire,

N
cere,

cere, non minus tamen laudabile infelici scire misereri.

DE CN. POMPEIO.

Hæc L. Pauli humanitas admonet me, ne de Cn. Pompeii clementia taceam. Regem Armeniæ Tigranem, qui & per se magnâ cum P. R. bella gesserat, & infestissimum urbi nostræ Mithridatem Ponto pulsum, viribus suis protexerat, in conspectu suo diutius jacere supplicem passus non est: sed benignis verbis recreatum, diadema, quod abiecerat, capiti reponere jussit: certisque rebus imperatis, in pristinum fortunæ habitum restituit: æquè pulchrum esse judicans, & vincere reges, & facere. Quàm præclarum tributæ humanitatis specimen Cn. Pompejus, quàm miserabile desideratæ idem evasit exemplum? nam qui Tigranis tempora insigni regio texerat, ejus caput tribus coronis triumphalibus spoliatum, in summo terrarum orbe, nusquam sepulturæ locum habuit, sed abscissum à corpore, in ops rogi, nefarium Ægyptiæ perfidiæ portatum munus est, etiam ipsi victori miserabile, ut enim id Cæsar aspexit, oblitus hostis, foci vultum induit, ac Pompejo tum proprias, tum etiam filiæ suæ lacrymas

red-

reddidit. Caput etiam plurimis, & pretiosissimis odoribus cremandum curavit: quòd si non tam mansuetus animus divini Principis extitisset, paulò antè Romani Imperii columen habitum (sic mortalium negotia fortuna versat) inhumatum jacuisset.

DE CÆSARE.

Catonis quoque morte Cæsar audita, & se invidere illius gloriæ, & illum suæ invidisse dixit: patrimoniumque ejus liberis ipsius incolume servavit: & hercule divinorum Cæsaris operum nō parva pars Catonis salus fuisset.

DE M. ANTONIO,

& M. Bruto.

Marci autem Antonii animus talis humanitatis intellectu non caruit. M. enim Bruti corpus liberto suo sepeliendum tradidit: quoque honoratius cremaretur, iniici ei suum paludamentum iussit, jacentem non hostem, sed civem deposito existimans odio: cumque interceptum à liberto paludamentum comperisset, ira percitus, protinus in eum animadvertit, hac antè præfatione usus: Quid? tu ignorasti cujus tibi viri sepulturam commiserim? Fortem, piamque ejus victoriam Philippicam libenter Di-

viderunt: sed ne ista quidem generosissimæ indignationis verba inviti audierunt.

E X T E R N A.
DE ALEXANDRO.

Commemoratione Romani exempli in Macedoniam deductus, morum Alexandri præconium facere cogor: cujus ut infinitam gloriam bellica virtus, ita præcipuum amorem clementia meruit, Is, dum omnes gentes infatigabili cursu illustrat, quodam loco nivali tempestate oppressus, senio jam confectum militem Macedonem, nimio frigore obstupefactum, ipse sublimi, & propinqua igni sede sedens, animadvertit: factaque non fortunæ, sed ætatis utriusque æstimatione, descendit: & illis manibus, quibus opes Darii afflixerat, corpus frigore duplicatum in suam sedem imposuit: id ei salutare futurum ducens, quod apud Persas capitale extitisset, solum regnum occupasse. Quid ergo mirum est, si sub eo duce tot annis militare jucundum ducebant, cui gregarii militis incolumitas proprio fastigio charior erat?

Idem non hominum ulli, sed naturæ, Fortunæque cedens, quanquam violentia morbi dilabebatur, in cubitum tamen

men erectus dextram omnibus, qui eam contingere vellent, porrexit. Quis autem illam osculari non curaret, quæ jam fato oppressa, maximi exercitus complexui, humanitate, quàm spiritu vivi- diore suffecit?

DE PISISTRATO.

Non tam robusti generis humanitas, sed & ipsa tamen memoria prosequenda Pisistrati Atheniensium tyranni narra- bitur. Qui cum adolescens quidam amo- re filix ejus virginis accensus, in publico obviam sibi factam osculatus esset: hor- tante uxore, ut ab eo capitale suppli- cium sumeret, respondit: Si eos, qui nos amant, interficiemus, quid iis fa- ciemus, quibus odio sumus? Minimè digna vox, cui adjiciatur, eam ex ty- ranni ore de humanitate manasse: in hunc modum filix injuriam tulit, suam multo laudabilius.

DE EODEM.

A Thrasippo amico inter cœnam si- ne sine convitio laceratus, ita & ani- mum, & vocem ab ira cohibuit, ut pu- tares fatellitem à tyranno malè audire: abeuntem quoque veritus ne propter metum maturius se convivio subtrahe- ret, invitatione familiari cœpit retinere.

Thrasippus concitate temulentie impetu euectus, os, ejus sputo resperfit: nec tamen in vindictam sui valuit accendere. Ille verò etiam filios suos violatæ patris majestati subvenire cupientes, retraxit. Posterò quoque die Thrasippo supplicium à se voluntaria morte exigere volenti, venit ad eum: dataque fide in eodem gradu amicitie mansurum, ab incepto revocavit. Si nihil aliud dignum honore memoriæ gessisset, his tamen factis abundè se posteritati commendasset.

DE PYRRHO REGE.

Æquè mitis animus Pyrrhi Regis audierat apud quosdam in convivio Tarentinorum parum honoratum de se sermonem habitum: accersitos qui ei interfuerunt, percontabatur an ea, quæ ad aures ejus pervenerant, dixissent. Tum ex his unus, inquit. Nisi nobis vinum defecisset, ista, quæ tibi relata sunt, præ iis, quæ de te locuturi eramus, lusus, ac jocus fuissent. Tam urbana crapulæ excusatio, tamque simplex veritatis confessio, iram regis convertit in risum. Qua quidem clementia, & moderatione assecutus est, ut & sobrii sibi Tarentini gratias agerent, & ebrii bene
pre-

precarentur. Ab eadem altitudine humanitatis legatis Romanorum ad redimendos captivos castra sua petentibus, quò tutius venirent, Lyconem Molofsum obviam misit: quò honoratius exciperentur, ipse cum ornatu equitum extra portam occurrit: secundarum rerum proventu non adeò corruptus, ut officii prospectum in iis deponeret, qui tum maximè armis cum eo dissidebant.

DE ANTIGONO REGE.

Cujus tam mitis ingenii debitum frustum ultimo fati sui tempore recepit: nam cum diris auspiciis Agivorum invasisset urbem, abscissumque caput ejus Alcyoneus Antigoni regis filius ad patrem propugnatorem laborans, lætus velut aliquod felicissimum victorię opus attulisset: Antigonus correptò juvene, quòd tanti viri subitæ ruinæ, immemor humanorum casuum, effuso gaudio insultaret: humo caput sublatum, caudæ, qua velatum caput suum more Macedonum habebat, textit: corporique Pyrrhi redditum, honoratissimè cremandum curavit. Quinetiam filium ejus Helenum captivum ad se pertractum, & cultum, & animum gerere regium jussit: ossaque Pyrrhi ei aurea inclusa urna,

Epirum in patriam ad Alexandrum fratrem portanda dedit.

DE CAMPANIS.

Campani autem exercitum nostrum cum Coss. apud Caudinas furcas, sub jugum à Samnitibus missum, nec inermem tantum, sed etiam nudum urbem suam intrantem, perinde ac victorem, & spolia hostium præ se ferentem, venerabiliter exceperunt: protinusque consulibus insignia honoris, militibus vestem, arma, equos, commeatum benignissimè præstando, & inopiam, & deformitatem Romanæ cladis mutarunt: quo animo si pro Imperio nostro adversus Annibalem quoque usi fuissent, truculentis securibus materiam sæviendi non præbuisset.

DE ANNIBALE.

Facta mentione acerrimi hostis, mansuetudinis ejus operibus, quam Romano nomini præstitit, locum qui inter manus est, finiam. Annibal enim Æmiliï Pauli apud Cannas trucidati quæsitum corpus, quantum in ipso fuit, inhumatum jacere passus non est. Annibal Tyberium Gracchum Lucanorum circumventum infidiis, cum summo honore sepulturæ mandavit, & ossa ejus

in

in patriam pottanda militibus nostris tradidit. Annibal Marcum Marcellum in agro Brutio, dum conatus Pœnorum cupidius, quàm consideratius speculatur, interemptum, legitimo jure extulit, Punico quoque sagulo, & corona donatum laurea, rogo imposuit. Ergo humanitatis dulcedo etiam in effrata barbarorum ingenia penetrat, orbosque, & truces hostium mollit oculos, ac victoriæ insolentissimos spiritus flectit: nec illi arduum aut difficile est inter arma contraria, inter districtos cominus mucrones placidum iter reperire. Vincit iram, prosternit odium: hostilemque sanguinem hostilibus lacrymis permiscet: atque etiam admirabilem Annibalis vocem, pro funeribus Romanorum ducum arbitria statuentis expressit: quia aliquantò ei plus gloriæ Paulus, & Gracchus, & Marcellus sepulti, quàm oppressi attulerunt: siquidem illos Punico astu decepit, Romana mansuetudine honoravit. Vosque fortes, ac piæ umbræ, non penitendas sortiti estis exequias: nam ut optabilius in patria, ita speciosius pro patria collapsæ, supremi officii decus infelicitate amissum, virtute recuperastis.

D E G R A T I S.

C A P. II.

GRatas verò animi significationes, & ingrata facta libuit oculis sub-
jicere, ut vitio, ac virtuti justa merces
æstimationis ipsa comparatione accede-
ret. Sed quoniam contrario proposito
sefe distinxerunt, nostro quoque stylo
separentur, prioremq; locum obtineant,
qui laudem, quàm qui reprehensionem
merentur.

DE MARTIO CORIOLANO.

Atque ut à publicis actis ordiar, Mar-
tium patriam oppugnare conantem, ad-
motoque portis urbis ingenti Volscorum
exercitu, funus, ac tenebras Ro-
mano Imperio minitantem, Veturia
mater, ac Volumnia uxor, nefarium
opus exequi precibus suis passæ non
sunt: in quarum honorem Senatus ma-
trouarum ordinem benignissimis decre-
tis adornavit: sanxit nanque, ut fœ-
minis semita viri cederent, confessus
plus salutis Reipub. in stola, quàm in
armis fuisse: vetustisque aurium insi-
gnibus novum vitæ discrimen adjecit:
permisit quoque his purpurea veste, &
apreis uti segmentis: super hoc ædem
& *maximam*

& aram Fortunæ muliebri eo loco, quo Coriolanus exoratus fuerat, faciendam curavit, memorem beneficii animum suum exquisitæ religionis cultu testando. Quem secundi etiam belli Punici tempore exhibuit. Cum enim à Fulvio Capua obsideretur, ac duæ Campanæ mulieres benevolentiam erga Romanos dimittere ex animis nolissent, Vestia Opidia materfamiliâs, & Cluvia Facua meretrix, quarum altera quotidie pro salute nostri exercitus sacrificavit, altera captis militibus Romanorum alimenta subministrare non destitit, urbe illa oppressa, Senatus iis & libertatem, & bona restituit: & siquid amplius præmii petissent, libenter se daturum asseveravit. Vacasse in tanto gaudio P.C. duabus humilibus fœminis referre gratiam, nedum, præ se tulisse, mirandum.

DE QUINTIO, ET MINUTIO.

Quid illa quoque juventute Romana gratius? quæ Quintio & Minutio Consulibus nomina sua militari sacramento obtulit, ut Tusculanis, quorum fines Equiculi occupaverant, præsidium ferrent, quia paucis antè mensibus constantissimè & fortissimè Imperium Romani Populi defenderant. Ergo quod

auditu novum est, ne patriæ grata voluntas cessasse videretur, exercitus se ipse conscripsit.

DE FABIO MAXIMO.

Magnum grati Pop. Rom. specimen in quinto Fabio Maximo enituit: Nam cum quinque consulatibus salubriter Reipub. administratis decessisset, certatim æs contulit, quo major, ac speciosior ejus funeris pompa duceretur. Elevet aliquis præmia virtutis, cum animadvertat fortes viros felicius sepeliri quàm vivere ignavos.

DE MINUTIO MAGISTRO

Equitum.

Fabio autem etiam incolumi summa cum gloria gratia relata est: Dictatori enim Magister Equitum Minutius scito plebis, quod nunquam antea factum fuerat, æquatus, partito exercitu separatim in Samnio cum Annibale conflixerat: ubi temere inito certamine pestiferum habiturus exitum, subsidio Fabii conservatus, & ipse eum patrem appellavit, & à legionibus suis patronum salutari voluit, ac deposito æqualis imperii jugo, magisterium equitum, sicut par erat, Dictaturæ subjecit, imprudentisq; vulgi errorem gratæ mentis significatione correxit.

DE

DE TERENCE CULEONE.

Tam herclè probabiliter, quàm Quintus Terentius Culeo prætoris familiaris natus, & inter paucos Senatorii splendidus ordinis, optimo exemplo Africani superioris currum triumphantis, quia captus à Carthaginensibus, ab eo fuerat recuperatus, pileum capite gerens, secutus est: auctori enim libertatis suæ, tanquam patrono accepto beneficii confessionem, spectante Populo Romano merito reddidit.

DE PHILIPPO REGE;

de Flaminio.

At Flaminio de Philippo Rege triumphantis currum non unus, sed duo milia civium Romanorum pileata comitata sunt, quæ his Punicis bellis intercepta, & in Græcia servientia, cura sua collecta, in pristinum gradum restituerat: geminum ea re decus Imperatoris, à quo simul & devicti hostes, & conservati cives spectaculum patriæ præbuerunt. Illorum quoque salus dupliciter omnibus accepta fuit, & quia tam multi, & quia tam grati exoptatum libertatis statum recuperaverunt.

DE MÆTELLO.

Metellus verò prius pertinaci erga

pa-

patrem exulem amore, tam clarum lacrymis quàm aliis victoriis cognomen assecutus, non dubitavit Consul pro Quinto Callidio Prætoris candidato supplicare populo, quòd tribunus plebis legem, qua pater in civitatem restitueretur, tulerat: quinetiam patronum eum domus & familiæ suæ semper dictavit. Nec hac re de principatu, quem procul dubio obtinebat, quicquam decerpit: quia non humili, sed grato animo longè inferioris hominis maximo merito eximiam submittebat dignitatem.

DE MARIO.

Nam C. quidem Marii non solum præcipuus, sed etiam præpotens gratæ mentis fuit impetus: duas etiam Cæmertiû cohortes, mira virtute vim Cimbrorum sustinentes in ipsa acie, adversus conditionem fœderis civitate donavit: quod quidem factum & verè, & egregiè excusavit dicendo inter armorum strepitum, verba se juris civilis exaudire non potuisse. Et sanè id tempus tunc erat, quo magis defendere, quàm audire leges oportebat.

DE LUCIO SYLLA.

C. Marii vestigia ubique L. Sylla cetera.

tamine laudis subsequitur : Dictator
 enim privato Pompejo & caput adope-
 ruit, & sella assurrexit, & equo descen-
 dit : eaque se libenter facere in concio-
 ne prædicavit, memor ab eo duodevi-
 ginti. annis nato partes suas exercitu
 paterno adjutas. Multa insignia Pom-
 pejo, sed nescio an hoc quicquam admi-
 rabilius contingerit, quòd magnitudine
 beneficii, sui Syllam oblivisci cõegit.
 Sit aliquis in summo splendore etiam
 fordibus gratis locus. Marco Cornuto
 Prætoris funus Hirtii, & Pansæ jussu
 Senatus locante, qui tunc libitinam
 exercebant, tum rerum suarum usum,
 tum ministerium suum gratuito pollici-
 ti sunt, quia ij pro Republica dimican-
 tes occiderant : perseverantique postu-
 latione extuderunt, ut exequiarum ap-
 paratus festertio nummo ipsis præben-
 tibus addiceretur : quorum laudem ad-
 jecto lege conditio auget magis, quàm
 extenuat : quoniam quidem quæstum
 contempserunt, nulli alii rei, quàm quæ-
 stui viventes. Pace cinerum suorum
 reges gentium exterarum secundum
 hunc tam contemptum gregem referre
 se patientur, qui aut non attingendus,
 aut non nisi in ultima parte domestico-
 rum

rum exemplorum collocandus fuit. Sed dum honesti actus etiam ab infimis editi, memoria non intercidant, licet separatum locum obtineant, ut nec his adiecti, nec illis prælati videantur.

E X T E R N A.

D E D A R I O.

Darius privatæ adhuc fortunæ, amiculo Sifosontis Samii delectatus, curiosa contemplatione fecit, ut ultro sibi & quidem à cupido daretur. Cujus muneris, quàm grata æstimatio animo ejus esset allapsa, regno potitus ostendit: totam nânque urbem, & insulam Samiorum Sifosonti fruendam tradidit. Non enim pretium rei æstimatum, sed occasio liberalitatis est honorata, magisq; à quo donum proficisceretur quàm ad quem perveniret, provisum.

D E M I T H R I D A T E.

Mithridates quoque res magnificè gratus apparuit, quoniam pro Leonico acerrimo defensore salutis suæ, à Rhodiis navali pugna excepto, omnes hostium captivos permutavit: fatius esse existimans ab invisissimis circumveniri, quàm benemerito gratiam non referre.

D E A T T A L O R E G E.

Liberatis Populus Rom. magnitudine.

ne muneris, quòd Attalo Regi Asiam dedit dono: Sed Attalus etiam testamenti æquitate gratus, qui eandem Asiã populo Rom. legavit. Itaque nec hujus munificentia, nec illius tam memor beneficij animus tot verbis laudari potest, quot amplissimæ civitates vel amicè datæ, vel pie redditæ sunt.

DE MASINISSA REGE.

Cæterùm nescio an præcipuè Masinissæ regis pectus grati animi pignori-
bus fuerit refertum: beneficio enim Scipionis, & persuasu regni modo liberius auctus, memoriam inclyti muneris ad ultimum vitæ finem, longa etiam à Diis immortalibus senectute donatus, constantissima fide perduxit: aded, ut eñ non solum Africa, sed etiam cunctæ gentes scirent amiciorem Corneliæ familiæ, atque urbi Rom. quàm sibimet semper fuisse, Ilie, cùm gravi Carthaginiensium bello premeretur, ac vix tutelæ sui imperii sufficeret, tamen Scipioni Æmiliano, quia nepos Africani erat, bonam, magnamque partem Numidici exercitus, quam Lucullo Consuli, à quo ad auxilia petenda missus fuerat, in Hispaniam duceret, promptissima mente tradidit, præsentique periculo respectu pri-

pristini beneficii anteposuit. Ille, è ùra
 jam etate deficiente, magnas regni opes,
 quatuor & quinquaginta filiorum nu-
 mero relinquens in lectulo laboretur,
 Marcum Manilium, qui proconsul Afri-
 cam obtinebat, literis obsecravit, ut ad
 se Scipionem Æmilianum, sub eo tunc
 militantem mitteret: feliciorum mor-
 tem suam futuram ratus, si in complexu
 dextræ ejus supremum spiritum, ac mæ-
 data posuisset. Ille adventum Scipionis
 fatis suis præcurrentibus, hæc uxori, li-
 berisque præceperat: unum in terris
 Pop. Rom. & unam in Pom. Rom. Sci-
 pionis domum nosse: integrè omnia
 Æmiliano reservare: eum dividendi re-
 gni arbitrum haberent: quod is statuis-
 set, perinde ut testamento cautum im-
 mutabile ac sanctum obtinerent. Tot
 tamque variis rebus se Masinissa infa-
 tigabili pietatis serie ad centesimum
 extendit annum. His, & horum simili-
 bus exemplis, beneficentia generis hu-
 mani nutritur, atque augetur. Hæ sunt
 ejus faces, hi stimuli, propter quos juvã-
 di, & emerendi cupiditate flagrat. Et sa-
 nè amplissimæ, & speciosissimæ divitiæ
 sunt, feliciter erogatis beneficiis, latè
 posse censer: quorum quoniam religio-
 sum

sum cultum instituimus, nunc neglectum sugillandi gratia, quò sit gratior, referemus.

DE INGRATIS.

C A P. III.

DE SENATU ROM.

in Romulum.

URbis nostræ parentem Senatus in amplissimo dignitatis gradu ab eo collocatus in curia laceravit, nec duxit nefas ei vitam adimere, qui æternum Rom. Imperio spiritum ingeneraverat. Rude nimirum illud, & ferox seculum, quod conditoris sui cruore fœdè maculatum, ne summa quidem posteritatis dissimulare pietas potest.

DE PO. RO. IN CAMILLUM.

Hunc ingratum lapsæ mentis errorē consentanea nostræ Civitatis pœnitentia sequitur. Virium Romanarum & incrementum latissimum, & tutela certissima Furius Camillus, in urbe incolumitatem suam tueri non valuit, cujus ipse salutem stabilierat, felicitatem auxerat. A^o Lucio enim Apuleio Tr. Pl. tanquam peculator Vejentanæ prædæ reus factus, duris, atque (ut ita dicam) ferreis sententiis in exilium missus est. Et quidem eo tempore, quo optimo ju-

venc

vene filio spoliatus, solatiis magis alleviandus, quàm cladibus onerandus erat: sed immemor patria tanti viri maximorum meritorum, exequiis filii, damnationem patris junxit. At, inquit, ærario abesse Tri. Pl. querebatur quindecim millia æris (tanti nanque pœna finita est) indignam summam, propter quam Pop. Rom. tali principe careret.

IN SCIPIONEM MAJOREM.

Priore adhuc querela vibrante, alia deinceps exurgit. Africanus superior, non solum contusam, & contractam belli Punici armis Rempub. sed pene jam exanguem, atque morientem Carthagini dominam reddidit: cujus clarissima opera iniuriis pensando, Civitatis ignobilis eum, ac desertæ paludis accolam fecerunt: ejusque voluntarii exilii acerbiter non tacitus ad inferos tulit, sepulcro suo inscribi jubendo, Ingrata patria ne ossa quidem mea habes. Quid ista aut necessitate indignius, aut quærela justius, aut ultione moderatius? cineres ei suos negavit, quàm in cineres colubari non fuerat passus. Igitur hanc unã Scipionis vindictam ingrati animi urbs Rom. sensit: majorem mehercule Coriolani violentia. Ille enim metu patriam pul-

pulsavit, hic verecundia: de qua ne queri quidem (tanta veræ pietatis constantia) nisi post fata sustinuit.

IN SCIPIONEM ASIATICUM.

Talia passo (credo) quæ fratri ejus acciderunt, solatio esse potuerunt: cui Rex Antiochus devictus, & Asia imperio P.R. adiecta, speciosissimusque triumphus, ut peculatus reus fieret, & in carcerem duci juberetur, causam præbuit.

IN AFRICANUM.

Posteriorem.

Nihilo virtute minor posterior Africanus: sed ne exitu quidem felicior: duabus enim urbibus Numantia, atque Carthagine imperio Rom. imminenti- bus, ex rerum natura, depulsis, raptorem spiritus domi invenit, mortis punitorem in foro non reperit.

IN SCIPIONEM NASICAM.

Quis ignorat tantum laudis Scipionem Nasicam toga, quantum armis utrunque Africanum meruisse? Qui pestiferam Tiberii Gracchi manu faucibus oppressam Rempub. strangulari passus non est: sed is quoque propter iniquissimam virtutum suarum apud cives æstimationem, sub titulo legationis Pergamum secessit. Et quod vitæ superfuit, ibi

ibi sine ullo ingratae patriae desiderio peregit.

IN LENTULUM.

In eodem nomine versor, necdum Corneliae gentis querelas exhausti. Namque P. Lentulus clarissimus, & amantissimus Reipub. civis, cum in Aventino Caii Gracchi nefarios conatus, & aciem pia, ac forti pugna, magnis vulnecibus exceptis, fugasset, praelii illius, quo leges, pacem, libertatemque in suo statu retinuerat, hanc mercedem tulit, ne in nostra quidem urbe moreretur. Siquidem invidia, & obtreptione compulsus, legatione à Senatu libera impetrata, habitaque concione, qua à Diis immortalibus petiit, ne unquam ad ingratum populum reverteretur, in Siciliam profectus est, ibique perseveranter morando compotem se voti fecit, Quinque igitur deinde Cornelii, totidem sunt notissima ingratae patriae exempla, atque horum quidem secessus voluntarii.

IN ALAM SERVIL.

Hala verò, cum magistrum equitum Spurium Melium regnum affectantem occidisset, custoditae libertatis civium, exilio suo poenas pependit.

Ceterum ut Senatus populi que
mens

mens in modum subitæ tempestatis concitata, levi querela prosequenda est : ita singulorum ingrata facta liberiore indignatione proscindenda sunt : quia potentes consilii, cum utrunque ratione perpendere liceret, scelus pietati protulerunt.

DE P. SEXTILIO :

Quo enim nimbo, qua procella verborum, impium Sextilii caput obrueretur? Quod L. Cæsarem, à quo tum studiosè, tum etiam feliciter gravissimi criminis reus defensus fuerat. Cinnanæ proscriptiois tempore profugum, præsidium suum in fundo Tarquiniensi claudis conditione implorare, beneficii jura repetere coactum, à sacris perfidæ mensæ, & altaribus nefandorum penatum avulsam, truculento victori jugulandum tradere nō exhorruit. Finge accusatorem ejus fortuna publica in supplicis nomen conversum, tam luctuosam illam opem genibus annixum orasse, crudeliter tamen repulsus videretur : quinetiam quos iniuriæ invisos faciūt, gratiosos miseræ reddunt. Verùm Sextilius non accusatorem, sed patronum sævissimæ inimici violentiæ suis manibus objecit : si metu mortis, vita indi-

gnus:

gnus : si premii spe morte dignissimus.
DE CN. POPILIO LENATE.

Sed ut ad alium consentaneum huic ingrati animi actum transgrediar, M. Cicerone Cn. Popilium Lenatem, Picenæ regionis, rogatu Marci Celi, non minore cura, quàm eloquentiâ defendit: eumq; causa admodum dubia fluctuantem salvum ad penates suos remisit. hic Popilius postea nec re, nec verbo à Cicerone læsus, ultrò M. Antonium rogavit, ut ad illum proscriptum persequendum, & jugulandum mitteretur: impetratisq; detestabilis ministerii partibus, gaudio exultant, Cajetam cucurrit, & virum, emitto quòd amplissimæ dignitatis, certè salutis ejus autorem, studio præstantis officii privatim sibi venerandum, jugulum præbere jussit: ac protinus caput Romanæ eloquentiæ, & pacis clarissimâ dexteram, per summum, & securum otium amputavit: eaque sarcina, tanquã opimis spoliis alacer in urbem reversus est. Neque ei scelestum portanti onus succurrit, illud se caput ferre, quod pro capite ejus quondam peroraverat. Invidiæ ad hoc monstrum fugillandum literæ: quoniam qui talem Ciceronis casum satis digne deplorare possit, alius Cicero non extat.

DE

LIBER V. 313
DE POMPEJO MAGNO.

Quo te nunc modo Magne Pompeiū attingam, nescio. Nam & amplitudinem fortunæ tuæ, quæ, quondam omnes terras, & omnia maria fulgore suo occupaverat, intueor: & ruinam ejus majorem esse, quàm ut manu mea attentari debeat, memini. Sed tamen nobis quoque tacentibus Cn. Carbonis, à quo admodum adolescens de paternis bonis in foro dimicans protectus es, jussu tuo interempti mors animis hominum obversabitur, non sine aliqua reprehensione: quia ingrato factò, plus L. Syllæ viribus quàm propriæ indulxisti verecundiæ.

EXTERNÆ.
DE CARTHAGINIENSIBUS.

At ne nostra confessis alienigenæ urbes insultent: Carthaginenses Annibalem, qui pro illorum incolumitate, & victoria, tot Imperatores, totque exercitus nostros trucidaverat, quot gregarios milites hostium si occidisset, magnæ gloriæ foret, è conspectu suo submovere in animum induxerunt.

DE SPARTANIS.

Neminem Lycurgo aut majorem, aut utiliorem virum Lacedæmon genuit:

O

ut-

utpotè cui Apollo Pythius oraculum petenti respondisse fertur, nescire se utrum illum hominum, an Deorum numero aggregaret : huic tamen neque vitæ summa synceritas, neque constantissimus erga patriam amor, neque leges salubriter excogitatæ auxilio esse potuerunt, quò minus infestos cives experiretur: sæpè enim lapidibus petitus, aliquando ejectus publico furore, etiam privatus oculo : ad ultimum ipsa patria pulsus est. Quid aliæ facient urbes? ubi etiam illa, quæ constantiæ, & moderationis, & gravitatis sibi laudem eximiam vindicat, tam ingrata adversus tam benemeritum extitit?

DE ATHENIENSIBUS.

Detrahe Atheniensibus Thesea, nullæ, aut non tam claræ Athenæ erunt: siquidem ille vicatim dispersos cives suos, in unam urbem contraxit, separatimq; & agresti more viventi populo, amplissimæ civitatis formam, atque imaginem imposuit. Idem sæva potentissimi Regis Minois imperia vixdum ætate pubescente repulit. Idem effrænatam Thebarum insolentiam domuit. Idem opem liberis Herculis tulit, & quicquid ubique monstri, aut sceleris fuit, virtute ani-

animi, ac robore dextræ comminuit: hujus tamen summoti ab Atheniensibus, Scyros exule minor insula, ossa mortui cepit.

IN SOLONE M.

Jam Solon, qui tam præclaras, tamq; utiles Atheniensibus leges tulit, ut si perpetuè uti voluissent, sempiternum habituri fuerint imperiū: qui Salamina velut hostilem arcem ex propinquo saluti eorum imminentem recuperavit: qui Pisistrati tyrannidem primus vidit orientem, & solus armis opprimi debere, palàm dictitare ausus est: senectutem Cypri profugus exegit: neque ei in patria, de qua optimè meruerat, humari contigit.

IN MILTIADEM.

Bene egissent Athenienses cum Miltiade, si eum post trecenta millia Persarum Marathone devicta, in exilium protinus misissent, ac non in carcere, & vinculis mori coëgissent: ut puto, hætenus sævire adversus optimè meritum abundè duxerunt. Imò ne corpus quidem ejus, sic expirare coacti, sepulturæ epius mandari passi sunt, quàm filium ejus Cimon eisdem vinculis se constringendum traderet: hanc hæreditatis

paternam maximi ducis filius, & futurus ipse ætatis suæ dux maximus, solum se sortitum, catenas scilicet & carcerem gloriari potuit.

IN ARISTIDEM.

Aristides etiam, qua totius Græciæ justitia censetur, continentia quoque eximium specimen, patria jussus excedere est, Felices Athenas, quæ post illius exilium invenire aliquem, aut virum bonum, aut amantem sui civem potuerunt, cum quo tunc ipsa sanctitas migravit.

IN THEMISTOCLEM.

Themistocles eorum, qui ingrati patriam experti sunt celeberrimum exemplum, cum illam incolumem, claram, opulentam, principem Græciæ reddidisset, eousque sensit inimicam, ut ad Xerxis, quem paulò ante destruxerat, non debitam sibi misericordiam perfugere necesse haberet.

IN PHOCIONEM.

Phocion verò his dotibus, quæ ad pariendum honorem potentissimæ judicantur, clementia & liberalitate instructissimus, non tantum in eculeo ab Atheniensibus impositus est, sed certè post obitum, nullam Atticæ regionis, quæ ossibus

bus ejus injiceretur, glebulam invenit, jussus extra fines projici, intra quos optimus civis vixerat. Quid abest igitur quin publica dementia sit existimanda, summo consensu maximas virtutes, quasi gravissima delicta punire, beneficiaque injuriis rependere? quod cum ubique, tum præcipuè Athenis intolerabile videri debet: in qua urbe adversus ingratos actio constituta est: & rectè: quia dandi, & accipiendi beneficii commercium, sine quo vix vita hominum extat, perdit, & tollit, quisquis benemerito parem referre gratiam negligit. Quantam ergo reprehensionem merentur, qui cum æquissima jura, sed iniquissima haberent ingenia, moribus suis, quàm legibus uti maluerunt? Quòd si qua providentia Deorum effici posset, ut excellentissimi viri, quorum modò casus retuli, legem ingratorum vindicem retinentes, patriam suam in jus, ad aliam civitatem pertraherent, nonne ingeniosum, & garrulum populum, mutum, atque elinguem hac postulatione reddidissent? discordes foci tui, pacisque dividua tuguria Græciæ facta sunt columen. Lucet Marathon Perficis trophæis: Salamis, & Artemisium Xerxes

naufragia numerantur: prævalidis mani-
 bus exhausta mœnia, pulchrioribus ope-
 ribus confurgunt: harum rerum aucto-
 res ubi vixerunt? ubi jacent? responde:
 nempe Thesea parvulo in scopulo sepe-
 liri, & Miltiadem in carcere mori, & Ci-
 mona paternas induere catenas, & The-
 mistoclem victorem victi hostis genua
 complecti, Solonemque cum Aristide,
 & Phociones penates suos ingrata fuge-
 re coëgisti: cùm interim cineribus no-
 stris fœdè ac miserabiliter dispersis, Oe-
 dipodis ossa, cæde patris, nuptiis matris
 contaminata, inter ipsum Areopagum,
 divini atque humani certaminis vena-
 rabile domicilium, & excelsis præfidiis
 Minervæ arcē honore aræ decoratos, sa-
 crofarctiores colis: adè tibi aliena mala
 tuis bonis gratiora sunt. Lege itaq; legē,
 quæ te jurejurando obstrictam tenet: &
 quæ a benemeritis debita reddere præmia
 noluisti, læsis justa piacula exolve. Ta-
 cent mutæ umbræ fati necessitate con-
 strictæ. At in memores beneficiorum
 Athenæ reprehensione, lingua sermone
 licenti soluta, non vacent. Sed omit-
 tamus ingratos, & potius de piis loqua-
 mur. Aliquantò enim satius est favo-
 rabili, quàm invisæ rei vacare. Venite
 igi-

igitur in manus nostras prospera parentum vota, felicibus auspiciis propagatæ soboles, quæ efficitis, ut & genuisse juvet, & generare libeat.

DE PIETATE.

CAP. IV.

DE CORIOLANO.

Coriolanus maximi vir animi, & altissimi consilii, optimeque de *Repub.* meritis, iniquissimæ damnationis ruina prostratus, ad *Volscos* infestos tunc *Romanis* confugit. Magno ubique pretio virtus æstimatur. Itaque quò latebras quæsitum venerat, ibi brevissimè summum adeptus est Imperium. Evenitque, ut quem pro se salutarem Imperatorem cives habere noluerant, penè pestiferum adversus se ducem experirentur: frequenter enim suis exercitibus nostris, victoriarum suarum gradibus, aditum juxta mœnia urbis *Volscis* militi struxit. Quapropter fastidiosus ille in æstimandis bonis suis populus, qui reo non pepercerat, exuli coactus est supplicare: missi ad eum deprecandum legati, nihil profecerunt: missi deinde sacerdotes cum insulis, æquè sine effectu redierunt: stupēbat *Senatus*,

trepidabat populus, viri pariter, & mulieres exitium imminēs lamentabantur. Tunc Veturia Coriolani mater, Volumniam uxorem ejus, & liberos secum trahens, castra Volscorum petiit: quam ubi filius aspexit, properè ut amens matris complexum petiit. Illa ex precibus in iram versa ait. Sine ut prius, quàm complexum accipiam., sciam, an ad hostem, an ad filium venerim: captivane, an mater in castris tuis sim. In hoc me longa vita; & infelix senectū traxit, ut exulem, deinde te hostem viderem? potuisti populari hanc terram, quæ te genuit, atque aluit? nisi te peperissem, Roma non oppugnaretur: multaque insuper addidit complorando: quibus, & uxoris, ac parvulorum fletibus motus, matrem complexus, Expugnasti, inquit, & vicisti iram meam patriam. Precibus hujus admonitus, cujus utero conceptus sum, te, quamvis meritò mihi invisam, dono: continuoque agrum Romanum hostilibus armis liberavit. Ergo pectus acceptæ dolore injuriæ, spe potiundæ victoriæ, verecundia detractandi ministerii, metu mortis refertum, totum sibi pietas vacuefecit: uniusque parentis aspectus bellum

atrox

atrox salutari pace mutavit.

DE SUPERIORE AFRICANO.

Eadem pietas viribus suis inflammatum Africanum superiorem, vixdum annos pubertatis ingressum, ad opem patri in acie ferendam virili robore armavit. Consulem enim eum apud Ticinum fluvium adversis auspiciis cum Annibale pugnans faucium graviter, intercessu servavit suo: neque illum aut ætatis infirmitas, aut militiæ tyrocinium: aut infelicis prælii etiam veterano bellatori pertimescendum exitus, interpellare valuit: quo minus duplici gloria conspicuus, coronam, Imperatore simul & patre ex ipsa morte raptomereretur. Auribus ista tam præclara exempla Rom. Civitas accepit, illa vidit oculis.

DE L. MANLIO TORQUATO.

Lucio Manlio Torquato diem ad populum Pomponius Trib. Pleb. dixerat, quod occasione benefaciendi belli ductus, obtinendi legitimum Imperii tempus excessisset: quodque filium optimæ iudolis juvenem, rustico opere gravatum, publicis usibus subtraheret. Id postquam Manlius adolescens cognovit, protinus urbem petiit, & se in Pom-

ponii domum prima luce direxit : qui existimans in hoc eum venisse ut patris crimina , à quo plus justo asperè tractabatur , deferret : excedere omnes iussit cubiculo, quò licentius remotis arbitris iudicium perageret , nactus occasionem opportunam proposito suo juvenis, gladium , quem tectum attulerat , distrinxit:tribunumque minis,ac terrore compulsum jurare coëgit , à patris ejus accusatione recessurum : eoque effectum est,ne Torquatus causam diceret. Commendabilis est pietas , quæ manfuetis parentibus præstatur : sed Manlius quò horridiorem patrem habuit , hoc periculo ejus laudabilius subvenit : qui ad eum diligendum præter naturalem amorem , nullo indulgentiæ blandimento invitatus fuerat.

DE M. COTTA.

Hanc pietatem æmulatus Marcus Cotta, eo ipso die , quo togam sumpsit virilem,protinus ut è Capitolio descendit,C. Carbonem, à quo pater ejus damnatus fuerat,postulavit:protractumque reum iudicio afflixit , & ingenium , & adolescentiam præclaro opere auspica-
tus.

DE

Apud C. quoque Flaminium auctoritas patriæ æquè potens fuit. Nam cum Tr. pl. legem de Gallico agro viritim dividendo invito, & repugnante Senatu promulgasset, precibus minisque ejus acerrimè resistens, ac ne exercitu quidem adversus se conscripto, si in eadē sententia perseveraret, absterritus, postquam pro Rostris ei legem jam referenti pater manum injecit: privato fractus imperio, descendit è Rostris, ne minimo quidem murmure destitutæ concionis reprehensus.

DE CLAUDIA VIRGINE

Vestali.

Magna sunt hæc virilis pietatis opera, sed nescio an his omnibus valentius, & animosius Claudiæ Vestalis virginis factum: quæ cum patrem suum triumphantem, è curru violenta Trib. ple. manu detrahi animadvertisset, mira celeritate utrisque se imponendo, amplissimam potestatem inimicitiis accensam depulit. Igitur alterum triumphum pater in Capitolium, alterum filia in ædem Vestæ dixit: nec discerni potuit, utri plus laudis tribueretur: cui victoria, an cui pietas comes aderat. Ignoscite

vetustissimi foci, veniamque æterni date ignes, si à vestro sacratissimo templo ad necessarium, magisque speciosum urbis locum contextus operis nostri progressus fuerit. Nulla enim acerbitate fortunæ, nullis sordibus pretium charæ pietatis evilescit: quin etiam eò certius, quò miserius experimentum habet.

DE AMORE FILIÆ

erga matrem.

Sanguinis ingenui mulierem prætor apud tribunal suum capitali crimine damnatam, triumviro in carcere necandam tradidit: quam receptam, is, qui custodiæ præerat, misericordia motus, non protinus strangulavit: aditum quoque ad eam filiæ, sed diligenter excussæ, nequid cibi inferret, dedit: existimans futurum, ut inedia consumeretur. Cum autem jam dies plures intercederent, secum ipse quærens, quidnam esset, quòd tandià sustentaretur, curiosus observata filia, animadvertit illam exerto ubere famem matris lactis sui subsidio lenientem: quæ tam admirabilis spectaculi novitas ab ipso ad Triumvirum, a Triumviro ad prætorem, à prætore ad consulum iudicium perlata, remissionem pœnæ mulieri impetravit. Quò
non

non penetrat, aut quid non excogitat pietas? quæ in carcere servandæ genitricis novam rationem invenit. Quid enim tam inusitatum, quid tam inauditum, quàm matrem uberibus natae alitam esse? putaverit aliquis hoc contra rerum naturam factum, nisi diligere parentes prima naturæ lex esset.

DE FILIÆ PIETATE

in patrem.

Idem prædicatum de pietate ejus existimetur, quæ patrem suum Cimona consimili fortuna affectum, parique custodiæ traditum, jam ultimæ senectutis velut infantem, pectori suo admotum aluit. Hærent, ac stupent hominum oculi, cum cujus facti pictam imaginem vident, casusque antiqui conditionem, præsentis spectaculi admiratione renovant, in illis mutis membrorum lineamentis viva ac spirantia corpora intueri credentes: quod necesse est animo quoque evenire aliquantò efficaciore pictura literarum vetera pro recentibus admonito recordari.

DE CIMONIS PIETATE

erga patrem.

Ne te quidem Cimon silentio involvam, qui patri tuo sepulturam volun-

ta-

tariis vinculis emere non dubitasti :
 Nam etsi maximo tibi postea & civi,
 & duci evadere contigit, plus tamen
 aliquanto laudis in carcere, quàm in
 curia affecutus es : cæteræ enim virtu-
 tes admirationis tantummodo multum,
 pietas verò etiam amoris plurimum me-
 retur .

E X T E R N A .

DE DUOBUS FRATRIBUS .

Vos quoque fratres memoria comple-
 ctar, quorum animus origine fuit no-
 bilior . Siquidem admodum humiles in
 Hispania nati, pro parentum alimentis
 spiritum erogando, specioso exitu vi-
 tæ inclaruistis : duodecim enim millia
 nummum, quæ post mortem vestram
 his darentur, à filiis Patietis pacti estis,
 ut eorum patris interfectorem Epastum
 gentis suæ tyrannum occideretis : nec
 ausi solum insigne facinus estis, sed
 etiam strenuo, ac forti exitu claruistis .
 Eisdem enim manibus Patietis ultio-
 nem, Epasti pœnam, genitoribus nutri-
 menta, vobis gloriosa fata peperistis .
 Itaque tumulis etiam nunc vivitis, quia
 parentum senectutem tueri, quàm ve-
 stram expectare satius esse duxistis .

DE

LIBER V. 327
DE CLEOBE, ET BITONE
fratribus, & Amphinomo
& Anapo.

Notiora sunt fratrum paria, Cleobis,
& Biton, Amphinomus, & Anapus: il-
li, quòd ad sacra Junonis peragenda ma-
trem vexerunt: ij, quòd patrem & ma-
trem humeris per medios ignes Ætnæ
portarunt: sed neutris pro spiritu pa-
rentum expirare propositum fuit. Nec
ergo Argivam detrecto laudem, aut
Ætnei montis gloriam involuerim:
verùm obscuriori propter ignorantiam
pietati notitiæ lumen admoveo: sicut
Scythis libenter pietatis testimonium
reddo.

DE DARIO REGE.

Dario enim totis Regni sui viribus
in eorum regionibus subinde impetum
facienti, paulatim cedentes, ad ultimas
jam solitudines pervenerant. Interro-
gati deinde ab eo per legatos, quem fu-
giendi finem, aut quod initium pu-
gnandi facturi essent: responderunt, se
nec urbes ullas, nec agros cultos, pro
quibus dimicarent, habere: ceterum
eùm ad parentum suorum monumenta
venissent, sciturum, quemadmodum
Scythæ præliari solerent. Quo quidem

uno

uno tam pio dicto, immanis, & barbara gens ab omni se feritatis crimine redemit. Prima igitur & optima rerum natura pietatis est magistra, quæ nullo vocis ministerio, nullo usu literarum indigens, propriis, ac tacitis viribus, charitatem parentum liberorum pectoribus infundit. Quid ergo doctrina proficit? ut politiora, sed non ut meliora fiant ingenia: quoniam quidem solida virtus nascitur magis, quam fingitur.

DE FILIO CROESI.

Quis enim plaustris vagos, & sylvarum latebris corpora sua tegentes, in modumque ferarum laniatu pecudum viventes, sic Dario respondere docuit? Illa nimirum, quæ etiam Cræsi filium loquendi usu defectum, ad protegendam patris incolumitatem ministerio vocis instruxit. Captis enim à Cyro Sardibus, cum unus è numero Persarum, ignarus viri, in cædem ejus concitato impetu ferretur, velut oblitus quid sibi nascenti fortuna denegasset, ne Cræsum Regem occideret, proclamando, pene jam impressum mucronem jugulo revocavit. Ita, qui ad id tempus mutus sibi vixerat, salutis parentis vocalis factus est.

DE

DE QUODAM JUVENE,
dicto Platone.

¶ Eadem charitas Italico bello Pinensem juvenem, cui Plutoni erat cognomen tanto animi, corporisque robore armavit, ut cum obsessæ urbis suæ claustris præsideret, & Romanus Imperator patrem ejus captivum, in conspectu ipsius constitutum, districtis militum gladiis circumdedisset, occisurum se minitans, nisi irruptioni suæ iter præbuisset, solus è manibus eorum senem rapuerit, duplici pietate memorandus, quod & patris servator, nec patriæ fuit proditor.

DE PIETATE ERGA FRATRES.

C A P. V.

Hanc charitatem, proximus fraternæ benevolentia gradus excipit. Nam ut meritò primum amoris vinculum ducitur plurima, maxima beneficia accepisse: ita proximum judicari debet simul accepisse: quàm copiosæ enim suavitatis illa recordatio est! In eodem domicilio antè quam nascerer, habitavi: in iisdem incunabulis infantia tempora peregi: eosdem appellavi parentes: eadem pro me vota excubuerunt: parem
 ex

ex majorum imaginibus gloriam traxi,
Chara est uxor, dulces liberi, jucundi
amici, accepti affines: sed postea cog-
nitis nulla benevolentia accedere debet,
quæ priorem exhauriat.

DE SCIPIONE MAJORE.

Atque hæc teste Scipione Africano
loquor, qui tametsi arctissima familia-
ritate Lælio junctus erat, attamen Sena-
tum supplex oravit, ne provinciæ fors
fratri suo erepta, ad eum transferretur:
legatumque se L. Scipioni in Asiam itu-
rum promisit, & major natu, minori:
& fortissimus, & belli gloria excellens,
laudis inopi: & quod super omnia est,
nondum Asiatico, jam Africanus. Ita-
que clarissimorum cognominum alte-
rum sumpsit, alterum dedit: triumpho-
que prætextam hujus excepit, illius tra-
didit; ministerio aliquanto major, quàm
frater Imperio.

DE M. FABIO CONSULE.

Marcus verò Fabius consul inclyta
pugna Hetruscis, & Vejentibus supe-
ratis, delatum sibi summo Senatus, po-
puli que studio triumphum ducere non
sustinuit: quia eo prælio Qu. Fabius
frater ejus consularis fortissimè dimi-
cans occiderat. *Quantam in eo pecto-*

re

re pietatem fraternæ charitatis habitasse existimemus, propter quam tantus amplissimi honoris fulgor extingui potuit?

DE TIBERIO CÆSARE.

Hoc exemplo vetustas, illo seculum nostrum ornatum est: cui contigit fraternum jugum Claudie prius, nunc & Julie gentis intueri decus: tantum enim amorem Princeps, parensque noster in fitum animo fratris Drusi habuit, ut cum Ticini, quod victor hostium ad complectendos parentes venerat, gravi illum, & periculosa valetudine in Germania fluctuare cognovisset, protinus inde metu attonitus erumperet. Iter quoque quam rapidum, & præceps velut uno spiritu corripuerit, eo patet, quod Alpes, Rhenumque transgressus, die ac nocte, mutato subinde equo, ducentis millibus passuum, per modò devictam barbariam, Antabagio duce solo comite contentus, evasit: sed eum tunc maximo labore & periculo implicatum, mortaliumque frequentia defectum, sanctissimum pietatis numen, & Dii fautores eximiarum virtutum, & fidissimus Romani Imperii custos Jupiter comitatus est. Drusus quoque, quan-

quam

quam fato jam suo, quàm illius officio propior erat, vigore spiritus, & corporis viribus collapsus, eo ipso tamen, quo vita, & mors distinguitur, momento, legiones cum insignibus suis fratri obviam procedere iussit, & ut Imperator salutaretur, præcepit: & dextra in parte prætorium ei statui, & consulari, & Imperatorium nomen obtinere voluit: eodemque tempore, & fraternæ majestati cessit, & vita excessit.

DE QUODAM MILITE

Cn. Pompeii.

His scio equidem nullum aliud, quàm Castoris, & Pollucis specimen consanguineæ charitatis convenienter adici posse: sed omnis memoriæ clarissimis Imperatoribus profecto non erit ingrati, si militis summa erga fratrem suum pietas, huic voluminis parti adhæserit. Is nanque in castris Cn. Pompeii stipendia peragens, cum Sertorianum militem acrius sibi in aciem instantem cominus interemisset, jacentemque spoliaret, ut fratrem germanum esse cognovit, multum, ac diu convitio deos ob donum impiæ victoriæ insecutus, propè castra transtulit, & pretiosa veste opertum, rogo imposuit, ac deinde subjecta face,

proti-

protinus eodem gladio, quo illum interemerat, pectus suam transverberavit: seque super corpus fratris prostratum communibus flammis cremandum tradidit. Licebat ignorantiae beneficio innocenti vivere: sed ut sua potius pietate, quam aliena venia uteretur: comes fraternæ neci non defuit.

DE PIETATE ERGA PATRIAM.

C. A. P. VI.

ARETISSIMIS sanguinis vinculis pietas satisfecit: restat nunc ut patriæ exhibeatur: cujus majestati, etiam illa, quæ Deorum numinibus æquatur, auctoritas parentum, vires suas subjecit: fraterna quoque charitas æquo animo, ac libenter cedit, summa quidem cum ratione: quia eversa domo, interdum Reipub. status manere potest: urbis ruina penates omnes secum trahat, necesse est. Verùm quid attinet verbis ista complecti? quorum tanta vis est, ut aliqui salutis suæ impendio testati sint.

DE BRUTO PRIMO CONSULE.

Brutus consul primus cum Arunte Tarquinii Superbi filio regno expulsi in acie ita equo concurrat, ut pariter illatis

latis hastis, uterque mortifero vulnere ictus exanimis prosterneretur. Meritò objecerim populo Romano libertatem suam magno stetitisse.

DE CURTIO ROMANO.

Cùm autem in mediam partem fori, vasto ac repentino hiatu terra subsideret, responsumque esset, ea re illum tantummodo compleri posse, qua Pop. Rom. plurimum valeret, Curtius, & animi, & generis nobilissimus adolescens, interpretatus urbem nostram virtute, armisque præcipuè excellere, militibus insignibus ornatus, equum conscendit, eumque vehementer ad motus calcaribus præcipitem in illud profundum egit: super quem universi cives honoris gratia certatim fruges injecerunt, continuoque terra pristinum habitum recuperavit. Magna postea decora in foro Romano fulserunt: nullum tamen hodie pietate Curtii erga patriam clarius obversatur exemplum: cui principatum gloriæ obtinenti, consimile factum subnectam.

DE GENITIO CIPPO PRÆT.

Genitio Cippo Prætori paludato portam egredienti novi, & inauditi generis prodigium incidit. Nanque in capite ejus

ejus subitò veluti cornua emerferunt : responsumque est eum regem fore, si in urbem revertisset . Quòd ne accideret, voluntarium , ac perpetuum sibi in dicitur exilium . Dignam pietatem , quæ quod ad solidam gloriam attinet , septè regibus præferatur : cujus testandæ rei gratia capitis effigies æreæ potæ , qua excesserat, inclusa est : dictaque Raudusculana quòd olim rauda æra dicebatur.

DE ÆLIO PRÆTORE.

Genitius laudis hujus successionem Ælio Prætori tradidit , cui jus dicenti, cùm in capite picus consedisset , aruspexque affirmasset , conservato eo fore domus ipsius statum felicissimum, Reip. miserrimum: occiso in contrarium utrūque cessurum : e vestigio picum morsu suo in conspectu senatus necavit : decem & septem militum familiam, eximie fortitudinis viros Cannensi prælio amisit : Resp. procedente tempore ad summum imperii fastigium excessit. Hæc nimirum exempla, Sylla, & Marius, & Cinna tanquam stulta irriferunt .

DE P. DECIO .

Publius Decius , qui consulatum in familiam suam primus intulit, cùm Latino bello Romanam aciem inclinatam
pene

pene jam & prostratam videret , caput suum pro salute Reipublicæ devovit, ac protinus concitato equo, in medium hostium agmen , patriæ salutem , sibi mortem petens, irrupit: factaque ingenti strage , plurimis telis obrutus , super corruit: ex cujus vulneribus, & sanguine insperata victoria emerfit .

DE FILIO P. DECII .

Unicum talis Imperatoris specimen esset , nisi animo suo respondentem filium genuisset . Is nanque in quarto consulatu patris exemplum secutus, devotione simili, æquè strenua pugna, consentaneo exitu labantes, perditasque vires urbis nostræ correxit. Itaque dignosci arduum est, utrum Romana Civitas utilius habuerit Decios, an amiserit : quoniam vita eorum ne vinceretur, obstitit, mors fecit ut vinceret .

DE SCIPIONE AFR. SUPER.

Non est extinctus pro Repub. superior Scipio Africanus : sed admirabili virtute ne Resp. extingueretur , providit: siquidem cùm afflicta Cannensi clade urbs nostra , nihil aliud quàm præda victoris esse Annibalis videretur: idèque reliquæ prostrati exercitus, descendæ Italiæ ; auctore Quinto Metello,

con-

consilium agitent : tribunus militum admodum juvenis, stricto gladio mortē unicuique minitando, jurare omnes nunquam se relicturos patriam coëgit, pietatemque non solum ipse plenissimā exhibuit : sed etiam ex pectoribus aliorum abeuntem revocavit.

DE PUBLICANIS.

Age ut à singulis ad universos transgrediar, quanto, & quàm æquali amore patriæ tota Civitas flagravit? nam cum secundo Punico bello exhaustum ærarium, ne deorum quidem cultui sufficeret : publicani ultro aditos censores hortati sunt, ut omnia sic locarent, tanquam Respub. pecunia abundaret, seque præstituros cuncta, nec ullum assem, nisi bello confecto, petitorios polliciti sunt.

DE DOMINIS SERVORUM.

equitibus & centurionibus.

Domini quoque eorum servorum, quos Sempronius Gracchus ob insignē pugnam Beneventi manumiserat, pretia ab Imperatore exigere superfederunt. In castris, etiam non eques, non centurio stipendium sibi dari desideravit: viri, ac foeminae, quicquid auri, argente habuerunt : item pueri insignia ingenuitatis ad sustentandam temporis dif-

P

ficul-

ficulratem contulerunt: ac neque beneficio senatus, qui muneribus his functos, tributi onere liberaverat, quisquam uti voluit, sed insuper id omnes promptissimis animis præstiterunt. Nō ignorabant enim captis Veis, cum decimarum nomine, quas Camillus voverat, aurum Apollini Delphico mitti oporteret: neque emendi ejus facultas esset, matronas ornamenta sua in ærarium retulisse. Similiter que audierant, mille pondo auri, quæ Gallis pro obsidione Capitolii promissa debebantur, earum cultu expleta. Itaque & proprio ingenio, & exemplo vetustatis admoniti, nulla sibi in re cessandum existimaverunt.

E X T E R N A.

DE CODRO REGE ATHEN.

At externa ejusdem propositi exempla attingam, Rex Atheniensium Codrus, cum ingenti hostium exercitu Attica regio debilitata ferro, igni que vastaretur, diffidentia humani auxilii ad Apollinis Delphici oraculum confugit, perque legatos sciscitatus est, quonam modo illud tam gravè bellum discuti posset: respondit Deus, ita illi finem fore, si ipse hostili manu occidisset. Quod
qui:

quidem non solum totis Athenientium castris, sed etiam contrariis percrebuit. Edque factum est, ut ediceretur, nequis Codri corpus vulneraret. Id postquam cognovit, depositis insignibus imperii, familiarem cultum induit, ac pabulantium hostium globo sese obiecit; unumque ex his falce percussum, in caedem suam compulit; cujus interitu ne Athenæ occiderent, effectum est.

DE THRASYBULO.

Ab eodem fonte pietatis Thrasybuli quoque animus manavit; is, cum Atheniensium urbem triginta tyrannorum teterrima dominatione liberare cuperet, parva que manu maximæ rei molem aggrederetur, & quidam è conciliis dixisset; Quantas tandem tibi Athenæ, per te libertatem consecutæ, gratias debent? Respondit: Dii faciant, ut quantas ipse illis debeo, videar retulisse. Quæ affectum inclytum destructæ tyrannidis opus laude cumulavit.

DE THEMISTOCLE.

Themistocles autem, quem virtus sua victorē, iniuria patriæ Imperatorem Persarum fecerat, ut se ab ea oppugnanda abstineret, instituto sacrificio, exceptum patera tauri sanguinem hausit; &

ante ipsam aram, quasi quædam pietatis clara victima concidit: quo quidem tam memorabili eius excessu, ne Græciæ altero Themistocle opus esset, effectū est.

DE DUOBUS PHILENIS;

Fratribus Carthaginiensibus.

Sequitur ejusdem generis exemplū: Cū inter Carthaginem, & Cyrenas de margine agri pertinacissima contentio esset, ad ultimum placuit utrique eodē tempore juvenes mitti, & locum in quē ii convenissent, finem ambobus haberi populis: verū hoc pactum duo fratres Carthaginienses nomine Phileni, perfidia percurrere, citra constitutam horam maturato gressu in longius promotis terminis, quōd cū intellexissent Cyrenensium juvenes, diu de fallacia eorum questi, postremō acerbitate conditionis iniuriam discutere conati sunt. dixerunt nanque, sic eum finem ratum fore, si Phileni vivos se ibi obrui passi essent: sed consilio eventus non respondit: illi enim nulla interposita mora, corpora sua his terra operienda traderunt: qui quoniam patriæ, quàm vitæ suæ longiores terminos esse maluerunt, bene jacent, manibus, & ossibus suis Punico dilatato Imperio. Ubi sunt
su-

superbæ Carthaginis alta mœnia? ubi
 maritima gloria inclyti portus? ubi cun-
 ctis littoribus terribilis classis? ubi tot
 exercitus? ubi tantus equitatus? ubi
 immenso Africæ spatio non contenti
 spiritus? omnia ista duobus Scipioni-
 bus fortuna partita est. At Philenorum
 egregii facti memoriam ne patriæ qui-
 dem interitus extinxit: nihil est igitur
 excepta virtute, quod mortali animo, ac
 manu, immortale quæri possit.

DE ARISTOTELE.

Juvenili ardore plena hæc pietas. Ari-
 stoteles verò supremæ vitæ reliquias se-
 nilibus, ac rugosis membris in summo
 literarum otio vix custodiens, aded va-
 leenter pro salute patriæ incubuit, ut eâ
 ab hostibus armis solo æquatam, in le-
 ctulo Atheniensi jacens, & quidem Ma-
 cedonum manibus, quibus abiecta erat,
 eriperet. Ita urbs non tam strata, atque
 everfa Alexandri, quàm restituta Ari-
 stotelis notum est opus. Patet ergo quâ
 benignæ, quamque profusæ pietatis er-
 ga patriam omnium ordinum, omnis
 ætatis homines extiterint, sanctissimisq;
 naturæ legibus mirificorum etiam exē-
 plorum clara mundo subscriperit uber-
 tas.

342 VALER. MAX.
DE PARENTUM AMORE,
& indulgentia in liberos.

C. A. P. VII.

D Et nunc vela pii affectus, & placidi, parentum erga liberos indulgentia; salubrique aura provecta, gratam suavitatis secum dotem afferat. Fabius Rutilianus quinque consulatibus summa cum gloria peractis, omnibus que & virtutibus, & vitæ emeritis stipendiis, legatus irè Fabio Gurgiti filio ad bellū difficile, & periculosum conficiendum gravatus non est, penè ipso per se durat animo sine corpore militaturus: utpote propter ultimam senectutem lectuli otio, quàm labori præliorum habilior. Idem triumphantis currum, equo insidens, sequi, quem ipse parvulum triumphis suis gestaverat, in maxima voluptate posuit: nec accessor gloriosæ illius pompæ, sed antor spectatus est.

DE CESETO ROMANO.

Non tam Ceseti speciosa equitis Romani fors patria, sed par indulgentia: qui à Cæsare omnium jam externorum & domesticorum hostium victore, cum abdicare filium suum juberetur, quod is Trib. Pleb. cum Marullo collega, invidiam ei tanquam regnum affectanti fecerat:

cerat : in hunc modum respondere sustinuit : Celerjus tu mihi Cæsar omnes filios meos eripies,quàm ex his ego unū nota pellam mea . Habebat autem duos præterea optimæ indolis filios , quibus Cæsar se incrementa dignitatis benignè largiturum pollicebatur. Hunc patrem tametsi summa divini principis clementia tutum præstitit , quis tamen nõ humano ingenio majus ausum putet, quòd cui totus orbis terrarum succubuerat, non cessit ?

DE OCTAVIO BALBO.

Sed nescio an Octavius Balbus concitatoris, & ardentioris erga filium benevolentia fuerit. Proscriptus à triumviris , cùm domo , postico clam esset egressus , jamque fugæ expeditum initium haberet : postquam intus filium trucidari falso clamore viciniae accepit, ei se neci , quam evaserat, obtulit, occidendumque militibus tradidit . Pluris nimirum illud momentum,quo illi præter spem videre filium incolumem contigerat , quàm salutem suam aestimans . Miseros adolescentis oculos , quibus amantissimum sui patrem ipsius opera sic expirantem,intueri necesse fuit .

Cæterùm ut ad jucundiora cognitu veniamus, Seleuci Regis filius Antiochus novercæ Stratonices infando amore correptus, memor quàm improbis facibus arderet, impium pectoris vulnus pia dissimulatione contegebat. Itaque diversi iisdem visceribus affectus, ac medullis inclusi, summa cupiditas, & maxima verecundia, ad ultimam tabem corpus ejus redegerunt. Jacebat ipse Antiochus in lectulo, moribundo similis: lamentabantur necessarii: pater mœrore prostratus, de obitu unici filii, deque sua miserrima orbitate cogitabat: totius domus funebris magis, quàm regius erat vultus. Sed hanc tristitiæ nubem Lep-
tini mathematici, ve^l, ut quidam tradit, Erasistrati medici providentia discussit: juxta enim Antiochum sedens, ut eum ad introitum Stratonices rubore perfundi, & spiritu increbrescere, eaque egrediente pallere, & excitatiorem anhelitum subinde recuperare animadvertit, curiosiore observatione ad ipsam veritatem penetravit. Infrante enim Stratonice, & rursus abeunte, brachium adolescentis dissimulanter apprehendendo, modò vegetiore, modò languidiore pul-
su

su venarum comperit, cuius morbi æger esset. Protinusque id Seleuco exposuit. Qui charissimam sibi coniugem filio suo cedere non dubitavit, quòd in amorem incidisset, fortunæ acceptum referens: quòd dissimulare eum usque ad mortem paratus esset, ipsius pudori imputans. Subiiciatur animis senex, Rex, amans, jam patebit, quàm multa, quamque difficilia paterni affectus indulgentia superavit,

DE ARIOBARZANE
rege Cappadociæ.

At Seleucus quidem uxore, Ariobarzanes filio suo Cappadociæ regno cessit, in conspectu Cn. Pompeii: cuius cum ipse tribunal conscendisset, invitatusque ab eo in curuli sella sedisset, postquam filium in cornu scribæ humiliorem fortuna sua locum obtinentem conspexit, non sustinuit infra se colloca se collocatum intueri: sed protinus sella descendit, & diadema in caput ejus transtulit: hortarique cœpit, ut eò transiret, unde ipse surrexerat. Exciderunt lacrymæ juveni, cohorrui corpus, delapsum diadema est, nec quòd iussus erat, progredi potuit: quodque penè fidem veritatis excedit, lætus erat, qui regnum deponebat:

tristis, cui dabatur: nec ullum finem tam egregium certamen habuisset, nisi patrię voluntati auctoritas Pompeii affuisset. Filium enim & regem appellavit, & diadema sumere iussit, & in curuli sella cōfidere coëgit. Comicę lenitatis hi patres, tragicę asperitatis illi.

DE PARENTUM SEVERITATE

adversus liberos.

C A P U T VIII.

DE LUCIO BRUTO.

BRutus par gloria Romulo, quia ille urbem, hic libertatem Romanam condidit: filios suos, Tarquini dominationem à se expulsam reducentes, summum imperium obtinens, comprehensos, proque tribunali, virgis cęsos, & ad palum religatos securi percuti iussit. Exiit patrem, ut Consulem ageret: orbisque vivere, quàm publicę vindictę deesse maluit.

DE CASSIO.

Hujus æmulatus exemplum Cassius, filium, qui Trib. Pleb. Agrariam legem primus tulerat, multisque aliis rebus populariter animos hominum amore sui de vinc̄tos tenebat, postquàm illam potestatem deposuit, adhibito propinquo-

quorum, & amicorum consilio, affectati regni crimine domi damnavit: verberibusque affectum, necari jussit: ac peculium ejus Cereri consecravit.

DE MANLIO TORQUATO.

Titus autem Manlius Torquatus propter egregia multa raræ dignitatis, juris quoque civilis, & sacrorum pontificalium peritissimus, in consimili facto ne consilio quidem necessariorum indigere se credidit. Nam cum ad Senatum Macedonia de filio ejus Decio Syllano, qui eam provinciam obtinuerat, querelas per legatos detulisset, à P. C. petiit, nequid antè de eâ re statuerent, quàm ipse Macedonum, filiiq; sui causam inspexisset: summo deinde tum amplissimi ordinis, tum etiam eorum, qui questum venerant, consensu cognitione suscepta, domi consedit, solusq; utriq; parti totum biduum vacavit, ac tertio die plenissimè diligentissimeque auditis retribus, ita pronuntiavit: Cum Syllanum filium meum pecunias à sociis accepisse mihi probatum sit, & Repub. & domo meo indignum judico, protinusque è conspectu meo abire jubeo. Tam tristi patris sententia percussus Syllanus, lucem ulterius intueri non sulti-

nuit, suspendioque se proxima nocte consumpsit. Peregerat jam Torquatus severi, & religiosi iudicis partes, satisfactum erat Reip. habebat ultionem Macedonia, potuit tam verecundo obitu filii, patris inflecti rigor. At ille neque adolescentis exequiis interfuit: & cum maximè funus ejus duceretur, consulere se volentibus, vacuas aures accommodavit. Videbat enim se in eo atrio confedisse, in quo illius imperiosi Torquati severitate conspicua imago posita erat. Prudentissimoque viro succurrebat, effigies majorum suorum cum titulis suis, idcirco in prima ædium parte poni solere, ut eorum virtutes posterius non solum legerent, sed etiam imitarentur.

DE MARCO SCAURO.

Marcus verò Scaurus, lumen, ac decus patriæ, cum apud Athesim flumen impetu Cymbrorem Romani equites pulsi deserto consule Catulo, pavidi urbem repeterent, consternationis eorum participi filio suo misit, qui dicerent, se libentius in acie ejus interfecti ossibus occursurum, quàm ipsum tam deformis fugæ reum visurum. Itaque siquid modo reliquum in pectore verecundiæ su-

[pe-

pereffet , conspectum degenerati patris vitaturum: recordatione enim juventæ suæ qualis M. Scauro aut habendus, aut spernendus esset filius , admonebatur : quo nuntio accepto , juvenis coactus est fortius adversus semetipsum gladio uti, quàm adversus hostes usus fuerat.

DE AVLO FULVIO.

Nec minus animose Aulus Fulvius , vir Senatorii ordinis , euntem filium in aciem retraxit , quàm Scaurus è prælio fugientem increpuit. Nanque juvenem & ingenio , & literis , & forma inter æquales nitentem, pravo consilio amicitiam Catilinæ secutum , inque castra ejus temerario impetu ruentem, in medio itinere abstractum , supplicio mortis affecit : præfatus , non se Catilinæ illum adversus patriam , sed patriæ adversus Catilinam genuisse. Licuit , donec Civilis belli rabies præteriret , inclusum arcere : verum illud cauti patris narraretur opus , hoc severi refertur . Sed ut hanc incitatum & asperam severitatem mitiores relatu patrum mores clementiæ suæ mistura temperent , exactæ poenæ concessa venia jungatur.

DE

350 VALER. MAX.
DE PARENTUM
moderatione adversus susceptos
liberos.

C A P. IX.
DE LUCIO GELLIO.

Lucius Gellius, omnibus honoribus ad cenfuram usq; defunctus, cum crimina gravissima de filio in novercam commissum stuprum, & parricidium cogitatum, propemodum explorata haberet, non tamen ad vindictam procurrit continuo, sed penè universo Senatu adhibito in consilium, expositis suspicionibus, defendēdi se adolescenti potestatem fecit. Inspectaque diligentissimè causa, absolvit eum tum consilii, tum etiam sententia sua: quòd si impetu iræ abstractus sævire festinasset, admisisset magis scelus, quàm vindicasset.

DE LUCIO HORTENSIO.

Quinti autem Hortensii, qui suis temporibus ornamentū Romanæ eloquentiæ fuit, admirabilis in filio patientia extitit. Cum enim eousque impietatem ejus suspectam, & nequitiam invisam haberet, ut Messalam suæ sororis filium hæredem habiturus, ambitus reum defendens iudicibus diceret, si illum damnassent, nihil sibi præter osculum nepotum,

tum, in quibus acquiesceret, superfuturum: hac scilicet sententia, quam etiam editæ orationi inservit, filium potius in tormento animi, quam in voluptatibus reponens: tamen ne naturæ ordinem confunderet, non nepotes, sed filium hæredem reliquit, moderatè usus affectibus suis: quia & vivus moribus ejus verum testimonium, & mortuus sanguini honorem debitum reddidit.

DE FULVIO.

Idem fecit clari generis, magnæque dignitatis vir Fulvius, sed in filio aliquantum tetriore. Nam cùm auxilium Senatus implorasset, ut suspectus in parricidio, & ob id latens per triumvirum conquireretur, ac jussu patrum C. comprehensus esset, non solum eum non notavit, sed etiam decedens, dominum omnium esse voluit, quem genuerat hæredem instituens, non quem fuerat expertus.

DE QUODAM PATRE

ignoto.

Magnorum virorum clementibus actis ignoti patris novæ atque inusitatæ rationis consilium adjiciam: qui cùm à filio necti sibi insidias comperisset, nec inducere in animum posset, ut verum

fan-

sanguinem ad hoc sceleris progressum crederet, seductam uxorem suspicans, suppliciter rogavit, ne se ulterius celeret, sive illum adolescentem subiecisset, sive ex alio concepisset: asseveratione deinde ejus, & jurejurando se nil tale debere suspicari persuasus, in locum desertum filio perducto, gladium, quem secum occultum attulerat, tradidit, ac jugulum ferendum præbuit, nec veneno, nec latrone ei ad peragendum parricidium opus esse affirmans: quo facto non paulatim, sed magno impetu reserta cogitatio pectus juvenis occupavit. Continuoque abjecto gladio, Tu verò, inquit, pater vive: & si tam obsequens es, ut hoc precari filio permittas, me quoque exupera. Sed tantum quaeso, ne meus erga te amor eò sit vilior, quòd à poenitentia oritur. Solitudinem sanguine meliorem, pacatioresque penaeibus sylvas: & alimentis blandius ferum, ac mortis oblatæ, quàm datæ vitæ felicius beneficium. Commemoratis patribus, qui injurias filiorum patienter exceperunt, referamus eos, qui mortes æquo animo tolerarunt.

DE

DE PARENTIBUS,

qui obitum filiorum forti animo
tulerunt. C A P. X.

DE HORATIO PULVILLO.

HOratius Pulvillus, cum in Capito-
lio Jovi Opt. Max. ædem pontifex
dedicaret, interque nuncupationem so-
lennium verborum postem tenens, mor-
tuum esse filium suum audisset: neque
manum à poste removit, ne tanti tem-
pli dedicationem interrumperet, neque
vultum à publica religione ad priva-
tum dolorem reflexit, ne patris magis,
quàm pontificis partes egisse videretur.

DE ÆMILIO PAULO.

Clarum exemplum: nec minus tamen
illustre, quod sequitur. Æmilius Pau-
lus nunc felicissimi, nunc miserrimi
patris clarissima representatio, ex qua-
tuor filiis formæ insignis, egregiæ in-
dolis, duos jure adoptionis in Corne-
liam, Fabiamque gentem translatos, sibi
ipse denegavit: duos ei fortuna abstu-
lit. Quorum alter triumphum patris
funere suo quartum ante diem præcef-
sit: alter in triumphali curru conspe-
ctus, post diem tertium expiravit. Ita-
que qui ad donandos usq; liberos abun-
daverat, in orbitate subito destitutus
est:

est : quem casum quo robore animi sustinuerit, oratione, quam de rebus à se gestis apud populum habuit, hanc adji-
ciendo clausulam, nulli ambiguum reliquit. Cùm in maximo proventu felicitatis vestræ Quirites timerem, ne quid mali fortuna moliretur, Jovem Opt. Max. Junonemque Reginam, & Minervam precatus sum, ut si adversi quid populo Romano immineret, totum in meam domum converteretur. Quapropter bene habet se res, annuendo enim votis meis id egerunt, ut vos potius meum casum doleatis, quàm ego vestrum ingemiscerem. Uno etiam nunc domestico exemplo adjecto, in alienis luctibus orationi meæ vagari permittam.

DE QUINTO MARTIO REGE.

Quintus Martius Rex superioris Cætonis in consulatu collega, filium summæ pietatis, magnæ spei, & quæ non parva calamitatis accessio fuit, unicum amisit. Cumque se obitu ejus subrutum, & eversum videret, ita dolorem altitudine consilii coërcuit, ut à rogo juvenis protinus curiam peteret Senatūque quem eo die lege habere oportebat, evocaret : quòd nisi fortiter mœ-

rorem ferre scisset, unius diei lucem inter calamitosum patrem & strenuum consulem, neutra in parte cessante officio, partiri non potuisset.

EXTERNÆ.

DE PERICLE,

Principe Atheniensium.

Princeps Atheniensium Pericles intra quatrimum duobus mirificis adolescentibus filiis spoliatus, his ipsis diebus, & vultu pristinum habitum retinente, & oratione nulla ex parte infractiore concionatus est. Ille verò caput quoque solito more coronatum gerere sustinuit, ut nihil ex vetere ritu propter domesticum vulnus detraheret: non sine causa igitur tanti roboris animus ad Olympii Jovis cognomen ascendit.

DE XENOPHONTE.

Xenophon autem, quod ad Socraticam disciplinam attinet, proximus à Platone felicitatis, ac beatæ facundie gradus, cum solenne sacrificium perageret, è duobus filiis majorem natu nomine Gryllum, apud Mantineam in prælio cecidisse cognovit: nec ideo institutum Deorum cultum omittendum putavit, sed tantummodo coronam deponere contentus fuit; quam ipsam, percun-

Status quonam modo occidisset, ut audivit fortissimè pugnantem interiisse, capiti reposuit : numina quibus sacrificabat testatus majorem se ex virtute filii voluptatem, quàm ex morte amaritudinem sentire. Alius removisset hostiam, abjecisset altaria, lacrymis resperatura disjecisset. Xenophontis cor pia religione immobile stetit, & animus in consilio prudentiæ stabilis mansit : ac dolori succumbere, ipsa clade quæ nuntiata erat, tristius duxit.

DE ANAXAGORA.

Ne Anaxagoras quidem supprimendus est. Audita nanque morte filii, Nihil, inquit, mihi inexpectatum, aut novum nuntias : Ego enim illum ex menatum sciebam esse mortalem. Has voces utilissimis præceptis imbuta virtus mittit : quas si quis efficaciter auribus perceperit, non ignorabit, ita liberos procreandos, ut meminerit his à rerum natura, & accipiendi spiritus, & reddendi eodem momento temporis legem dei : atque ut mori neminem solere, qui non vixerit : ita nec vivere aliquem quidem posse, qui non sit moriturus.

VALERII MAXIMI

LIBER SEXTUS,

DE PUDICITIA.

CAP. I.

UNDE te virorum pariter, ac
feminarum præcipuum firma-
mentum Pudicitia invocem?
tu enim prisca religione con-
secratos focos Vestæ incolis. Tu Capi-
toline Junonis pulvinaribus incubas.
Tu palatii columen augustos penates,
sanctissimumq; Juliæ genialem thorum
assidua statione celebras, Tuo præsidio
puerilis ætatis insignia munita sunt.
Tui numinis respectu syncerus juven-
tæ flos permanet. Te custode matrona-
lis stola censetur. Ades igitur, & co-
gnosce, quæ fieri ipsa voluisti.

DE LUCRETIA.

Dux Romanæ pudicitie Lucretia;
cujus virilis animus, maligno errore for-
tunæ: muliebri corpus sortitus est: à
Sex. Tarquini Regis superbi filio per
vim stuprum pati coacta, cum gravissi-
mi

mis verbis injuriam suam in concilio
 necessariorum deplorasset, ferro se, quod
 veste tectum attulerat, interemit. Cau-
 samque tam animoso interitu imperium
 consulare pro regio permutandi pop.
 Rom. præbuit; atque hanc illatam inju-
 riam non tulit.

DE VIRGINIO

Viro plebejo.

Virginus Plebei generis, sed Patritii
 vir spiritus, ne probro contaminaretur
 domus sua, proprio sanguini non pe-
 percit. Nam cum Appius Claudius
 decemvir, filie ejus virginis stuprum,
 potestatis viribus fretus, pertinacius
 expeteret, deductam in forum puellam
 occidit, pudicæque interemptor, quam
 corruptæ pater esse maluit.

DE PONTIO AUFIDIANO.

Nec alio robore animi præditus fuit
 Pontius Aufidians, eques Rom. qui
 postquam comperit filie suæ virginita-
 tem à pædagogo proditam Faunio Sa-
 turnio, non contentus sceleratum ser-
 vum affecisse supplicio, etiam ipsam
 puellam necavit. Ita ne turpes ejus nu-
 ptias celebraret, acerbas exequias du-
 xit.

DE

Quid Publius Mevius, quàm severum pudicitiae custodem egit? In libertum nanque gratum admodum sibi animadvertit, quia eum nubilis jam ætatis filiae suae osculum dedisse cognoverat, præsertim cum non libidine, sed errore lapsus videri posset. Cæterum amaritudine pœnæ, teneris adhuc puellae sensibus, castitatis disciplinam generari magni æstimavit. Eique tam tristi exemplo præcepit: ut non solum virginitatem illibatam, sed etiam oscula ad virum sincera perferret.

DE QUINTO FABIO

Maximo Serviliano.

Quintus verò Fabius Maximus Servilianus honoribus quos splendidissime gesserat, censuræ gravitate consummatis, exegit pœnas à filio dubiæ castitatis, & punito pependit, voluntario secessu conspectum patriæ vitando.

DE P. ATTILIO PHILISCO.

Dicerem Censorium virum nimis acerbum extitisse, nisi Publium Attilium Philiscum in pueritia corpore quæstum à domino facere coactum, tam severum postea patrem cernerem. Filiam enim suam, eò quòd stupri se cri-

mi-

mine coinquinaverat, intercomit. Quam sanctam igitur in civitate nostra pudicitiam fuisse existimare debemus, in qua etiam institores libidinis, tam severos ejus judices evasisse animadvertimus? Sequitur excellentis nominis, ac memorabilis facti exemplum.

DE M. CLAUDIO MARCELLO

Ædilis, & filio suo.

Marcus Claudius Marcellus Ædilis Curulis G. Scantinio Capitolino Trib. pl. diem ad populum dixit, quod filium suum de stupro appellasset: eoque asseverante se cogi non posse, ut adesset, quia sacrosanctam potestatem haberet, & ob id tribunium auxilium implorante, totum collegium tribunorum negavit se intercedere, quod minus pudicitie quæstio perageretur. Citatus itaque Scantinius reus, uno teste qui tentatus erat, damnatus est. Constat juvenem productum in Rostra, defixo in terram vultu, perseveranter tacuisse, verecundoque silentio plurimum in ultionem suam valuisse.

DE METELLO CELERE.

Metellus quoque celer stuprosæ mentis acer punitor extitit Cn. Sergio Silo promissorum matrifamilie nummorum

gra-

gratia diem ad populum dicendo, cumque hoc uno crimine damnando: non enim factum tunc, sed animus in quaestione deductus est: plusque voluisse peccare nocuit, quam non peccasse profuit.

DE T. VETURIO

Filio Veturii.

Concionis hæc, illa curiæ gravitas. Titus Veturius filius ejus Veturii, qui in Consulatu suo Samnitibus, ob turpiter ictum fœdus, deditus fuerat: cum propter domesticam ruinam, & grave æs alienum Cælio Plotio nexum sedare adolescentulus admodum coactus esset, servilibus ab eo verberibus, quia stuprum pati noluerat, affectus, querelam ad Consules detulit: à quibus hac de re certior factus Senatus, Plotium in carcerem duci iussit: in qualicunque enim stata positam Romano sanguini pudicitiam tutam esse voluit. Et quid mirum, si hoc universi P.C. censuerunt?

DE C. FESCENINO

Triumviro.

Cajus Fesceninus Triumvir C. Cornelium fortissimè militiæ stipendia emeritum, virtutisque nomine quater honore primipili ab Imperatoribus dona-

Q tum.

tum, quòd cum ingenuo adolescentu-
lo stupri commercium habuisset, publi-
cis vinculis oneravit: à quo appellati
Tribuni, cùm de stupro nihil negaret,
sed sponzionem se facere paratum dice-
ret, quòd adolescens ille palam, atque
apertè corpore quæstum factitasset: in-
tercessionem suam interponere nolue-
runt. Itaque Cornelius in carcere mori
coactus est. Non putarunt Tribb. pl.
Remp. nostram cum fortibus viris paci-
fici oportere, ut externis periculis do-
mesticas delicias emerent.

DE TRIBUNO PLEBIS,

sive Populo Romano.

Libidinosi Centurionis supplicium,
Marci Lectorii Mergi Tribuni militaris,
æquè similis fœdus exitus sequitur: cui
Cominius Trib. pl. diem ad populum
dixit, quòd cornicularium suum stupri
causa appellasset. Nec sustinuit ejus
rei sententiam Lectorius, sed se ipse an-
te iudicii tempus fuga prius subtraxit;
deinde etiam morte se punivit. Natu-
ræ modum expleverat: fato tamen fun-
ctus, universæ plebis sententia crimine
impudiciæ damnatus est. Signa illum
militaria, sacratæ aquilæ, & certissima
Romani Imperii custos severa castrorũ
disci-

disciplina, usque ad inferos persecuta est. Quoniam cujus virtutis magister esse debuerat, sanctitatis corruptor tentabat existere.

DE CAJO MARIO.

Hoc monuit C. Marium Imperatorem, tum, cum Clustum sororis suæ filium Tribunum militum à Cælio Plotio manipulario milite jure cæsum pronuntiavit, quia eum de stupro compellere ausus fuerat. Sed ut eos quoque qui in vindicanda pudicitia dolore suo publica lege usi sunt, strictim percurram: Sempronius Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit: C. Menius L. Octavium similiter deprehensum nervis contudit: Carbo Actienus à Bibieno, item Pontius à P. Cernio deprehensi castrati sunt: Cn. etiam Furius Broccum, quem deprehenderat, familiæ stuprandum objecit: quibus iræ suæ indullisse, fraudi non fuit.

EXTERNÆ.

DE HIPPONE FOEMINA.

Atque ut domesticis externa subnestam, Græca foemina nomine Hippo, cum hostium classe esset excepta, in mare se, ut pudicitiam morte tueretur, abjecit: cujus corpus Erechtheo littori ap-

pulsum, proxima nudis humus sepul-
 turæ mandatum, ad hoc tempus tumu-
 lo contegit: sanctitatis verò gloriam
 æternæ traditam memoriæ Græcia lau-
 dibus suis celebrando, quotidie floren-
 tiorum effecit.

DE ORGIAGONTIS

Reguli uxore.

Vehementius hoc; illud considera-
 tius exemplum pudicitie. Exercitu &
 copiis Gallogræcorum à Cn. Manilio
 consule in Olympo monte ex parte de-
 letis, ex parte captis, Orgiagontis Re-
 guli uxor miræ pulchitudinis à Centu-
 rione, cui custodienda tradita erat, stu-
 prum pati coacta: postquam ventum
 est in eum locum, in quem Consulis
 iussu Centurio, missio nuntio, necessa-
 rios mulieris pretium, quo eam redi-
 merent, afferre iusserat: aurum expen-
 dente Centurione, & in ejus pondus
 animo, oculisque intento, Gallogræcis
 lingua gentis suæ imperavit, ut eum
 occiderent: interfecti deinde caput ab-
 scissum manibus retinens ad conjugem
 venit, abjectoque ante pedes ejus, &
 injuriæ, & ultionis suæ ordinem ex-
 posuit. Hujus fœminæ quid aliud quis-
 quam, quàm corpus in potestatem ho-
 stium

stium venisse dicat? Namque animus neque vinci, nec pudicitia capi potuit.

DE UXORIBUS

Theutonicorum.

Theutonicorum verò conjuges Matium victorem orarunt, ut ab eo virginibus Vestalibus dono mitterentur, affirmantes æquè se, atque illas virilis concubitus expertes futuras: eaque re non impetrata, laqueis sibi nocte proxima spiritum eripuerunt. Dii melius, quòd hunc animum viris earum in acie non dederunt. Nam si mulierum suarum virtutem imitari voluissent, incerta Theutonicæ victoriæ trophæa reddissent.

QUÆ LIBERE' DICTA;

aut facta sunt.

C A P. II.

Libertatem autem vehementis spiritus dictis pariter, & factis testatam, ut non invitaverim, ita ultrò venientem non excluderim, quæ inter virtutem, vitiumque posita, si salubri modo se temperaverit, laudem: si quo non debuit, profuderit, reprehensionem meretur: ac vulgi sic auribus gratior, quàm

sapientissimi cujusque animo probabilior est, utpotè frequentius aliena venia, quàm sua providentia tuta. Sed quia humanæ vitæ partes prosequi propositum est, nostra fide, æstimatione propria referatur.

DE QUODAM PRINCIPE

Privernatum.

Priverno capto, interfectisque, qui id oppidum ad rebellandum incitaverant, Senatus indignatione accensus consilium agitabat, quidnam sibi de reliquis quoque Privernatibus faciendum esset. Ancipiti igitur casu eorum salus fluctuabat, eodem tempore, & victoribus, & iratis subjecta. Cæterùm cum auxilium unicum in precibus restare animadverterent, ingenûi & Italici sanguinis oblivisci non potuerunt. Princeps enim eorum in curia interrogatus quam pœnam mereretur: Respondit, quam merentur, qui cum se dignos libertate judicarent, arma sumplerant. Exasperatos P. conscriptorum animos, verbis inflammaverat. Sed Plautius consul favens Privernatum causæ, regressum animoso ejus dicto obtulit, quæsitque, qualem cum eis pacem habituri Romani essent impunitate donata: at is

con-

constantissimo vultu: Si bonam dederitis, inquit, perpetuam: si malam, non diuturnam: qua voce perfectum est, ut victis non solum venia, sed etiam jus, & beneficium nostræ civitatis daretur. Sic in Senatu Privernâs loqui ausus est.

DE L. CRASSO.

Lucius verò Philippus Consul adversus eandem ordinem libertatem exercere non dubitavit: nam segnitiam pro Rostris exprobrâs, alio sibi Senatu opus esse dixit; tantumque à pœnitentia dicti abfuit, ut etiam L. Crasso summæ dignitatis, & eloquentiæ viro, id in curia graviter ferenti manum injici juberet. Ille rejecto lictore: Non es, inquit, mihi Philippe Consul, quia nec ego tibi Senator sum.

DE P. SCIPIONE AFRIC.

Quid? Philippum ab incurso suo tutam libertas reliquit? imo & similiter aggressa, & æquè experta patientia est. Cn. Carbo Trib. pleb. nuper sepultæ Gracchanæ seditionis turbulentissimus vindex, idemq; orientium civilium malorum fax ardentissima, Publicam Africanum à Numantiæ ruinis summo cum gloriæ fulgore venientem, ab ipsa penè

porta in Rostra productum, quid de Tiberii Gracchi morte, cujus sororem in matrimonio habebat, sentiret, interrogavit: ut auctoritate clarissimi viri, inchoato jam incendio multum incrementi adjiceret: quia non dubitabat, quin propter tam arctam affinitatem aliquid pro interfecti necessarii memoria miserabiliter esset locuturus. At is jure eum cæsum videri respondit: cujus dicto cum concio tribunitio furore instincta violenter succlamasset: Taceant, inquit, quibus Italia noverca est: orto deinde murmure: Non efficietis, ait, ut solutos verear, quos alligatos adduxi. Univerſus populus iterum ab uno contumeliosè correptus erat. Quantus est honos virtutis? tacuit actutum: recens victoria ipsius Numantina, & patris Macedonica, devictæque Carthaginis spolia habita, ac duorum Regum Siphacis & Persæ ante triumphales currus catenatæ cervices, tunc totius fori prementes ora clauserunt: nec timori datū est silentium, sed quia beneficio Æmiliæ & Corneliæ gentis; multi metus urbis, atque Italiæ finiti erant, plebs Romana libertatis Scipionis libera non fuit. Quapropter minus mirari debemus,

mus, quod amplissima Cn. Pompeii auctoritas toties cum libertate luctata est: nec sine magna laude, quoniam omnis generis hominum licentiæ ludibrio se esse quietam tulit:

DE CN. PISONE.

Cn. Piso, cum Manilium Crispum reum ageret, eumque evidenter nocentem gratia Pompeii videret eripi, juvenili impetu, ac studio ad accusationem proventus, multa & gravia crimina prepotenti defensori objecit: interrogatus deinde ab eo, cur se quoque non accusaret: Da, inquit, vades Reip. te, si postulatus fuerit, civile bellum non excitaturum, jam de tuo prius, quam de Manilii capite in consilium iudices mittam: ita eodem iudicio duos sustinuit reos: accusatione Manilium, libertate Pompejum: & eorum alterum lege peregit, alterum professione, qua soltum poterat.

DE CATONE.

Quid ergo libertas sine Catone? nec magis, quam Cato sine libertate. Nam cum in Senatorem nocentem, & infamem reum iudex sedisset, tabellæque Cn. Pompei, laudationem ejus continentes, prolatæ essent, proculdubio efficaces

futurae pro noxio, submovit eas è quaestione, legem recitando, qua cautum erat, ne Senatoribus tali auxilio uti liceret. Huic facto persona admirationem ademit. Nam quae in alio audacia videretur, in Catone fiducia cognoscitur.

DE CN. LENTULO

Marcellino Consule.

Cn. enim Lentulus Marcellinus Consul, cum in concione de Magni Pompeii nimia potentia quereretur, assensusque illi clara voce universus populus esset: Acclamate, inquit, acclamate Quirites, dum licet: jam enim vobis impunè facere non licebit. Pulsata est tunc eximii civis potentia, hinc invidiosa querela, hinc lamentatione miserabili.

Cui candida fascia cruris alligatum habenti, Favonius, Non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema: exigui panni cavillatione regias ejus vires exprobrans. At is neutra in parte mutato vultu, utrunque cavit, ne aut hilari fronte libenter agnoscere potentiam, aut tristi iram profiteri videretur: eaque patientia inferioris etiam generis, & fortunae hominibus aditum adversus se dedit, è quorum turba duos retulisse abundè erit.

DE

DE ÆL. MANTIA FORMIANO.

Ælius Mantia Formianus, Libertini filius, ultimæ senectutis L. Libonem apud censores accusabat: in quo certamine cùm Pompejus magnus humilitatem ei, ætatemque exprobrans, ab inferis illum ad accusandum remissum dixisset: Non mentiris, inquit, Pompei. venio enim ab inferis L. Libonem accusaturus: sed dum illic moror, vidi cruentum Cn. Domitium Ænobarbum deflentem, quòd summo genere natus, integerrimæ vitæ amantissimus patriæ, in ipso juventutis flore, tuo jussu esset occisus. Vidi pari claritate conspicuum Brutum ferro laceratum, querentem, id sibi prius perfidia, deinde etiam crudelitate tua accidisse. Vidi Cn. Carbonem acerrimum pueritiæ tuæ, bonorumque patris tui defensorem, in tertio consulatu catenis, quas tu ei iniici jufferas, vinctum, obtestantem te, adversus omne fas & nefas, cùm in summo esset imperio, à te equite Romano trucidatum. Vidi eodem habitu, & quiritatu tuo prætorium virum Perpennam sævitiam tuam execrantem, omnesque eos una voce indignantes, quòd indemnati sub te adolescentulo carnifice occidissent. Obducta

jam vetustis cicatricibus bellorum civilium vastissima vulnera, municipali homini, servitutem paternam redolenti, effrenatæ temeritatis, intolerabilis spiritus, impune revocare licuit. Itaque eo tempore & fortissimum erat Cn. Pompejo maledicere, & tutissimum: sed non patitur nos hoc longiore querela prosequi personæ insequentis aliquantò fors humilior,

DE DIPHILLO TRAGOEDO.

Diphilus Tragedus, cum Apollinariis ludis inter actum ad eum versum venisset, in quo hæc sententia continetur, Misera nostra Magnus est: directis in Pompejum Magnum manibus, pronuntiavit, revocatusque aliquoties à populo sine ulla cunctatione nimiam illum, & intolerabilis potentiam reum gestu perseveranter egit. Eadem petulantia usus est in ea quoque parte, Virtutem istam veniet tempus cum graviter gemas.

DE M. CASTRITIO.

Marci etiam Castritii libertate inflammatus animus, qui dum Placentiæ magistratum gereret, Cn. Carbone consule jubente decretum fieri, quo sibi obsidies à Placentiis darentur, nec summo ejus

imperio obtemperavit, nec maximis viribus cessit: atque etiam dicenti multos se gladios habere, respondit, Et ego annos. Obstupuerunt tot legiones tam robustas senectutis reliquias intuentes. Carbonis quoque ira, quia materiam faciendi perquam exiguam habebat, parvulum vitæ tempus ablatura in se ipsa collapsa est.

DE SERVIO GALBA.

Jam Servii Galbæ temeritatis plena postulatio, quòd divum Julium consummatis victoriis, in foro jus dicentem, in hunc modum interpellare sustinuit: C. Juli Cæsar pro Cn. Pompeio magno quondam genero tuo in tertio ejus cōsulatu pecuniam sponendi, quo nomine nunc appellor: Quid agam? dependam? palàm atque apertè ei bonorum Pompeii venditionem exprobrando. Ut à tribunali summo veretur, meruerat: sed ipsa illud mansuetudine mitius pectus, æs alienum Pompeii ex suo fisco solvi jussit.

DE CESELIO VIRO SAPIENTE.

Age Cæselius vir juris civilis scientia clarus, quàm periculose contumax? nullius enim aut gratia, aut auctoritate compelli potuit, ut de aliqua earum re-

rum,

rum, quas triumviri dederant, formulã componeret. Hoc animi iudicio victoriæ eorum beneficia extra omnem ordinem legum ponens. Idem, cum multa de temporibus Cæsaris liberius loqueretur, amicique ne id faceret, monerent duas res, quæ hominibus amarissimæ videntur, magnam sibi licentiam præbere respondit, senectutem, & orbitatem.

E X T E R N A.

DE QUADAM MULIERE.

Inferit se tantis viris mulier alienigeni sanguinis, quæ à Philippo rege temulento immerenter damnata, Provocarem ad Philippum, inquit, sed sobrius. Excussit crapulam oscitanti, ac præsentia animi ebrium resipiscere, causaque diligentius inspecta justiore sententiam ferre coëgit. Igitur æquitatem, quem impetrare non potuerat, extorsit: ac potius præsidium à libertate, quàm ab innocentia mutuavit.

DE QUADAM FOEMINA.

Syracusana.

Jam illa non solum fortis, sed etiam urbana libertas. Senectutis ultimæ quedam, Syracusis omnibus Dionysii tyranni exitium, propter vimiam morum

acer-

acerbitatem, & intolerabilia onera votis expetentibus, sola quotidie matutino tempore deos, ut incolumis, ac sibi superstes esset, orabat. Quod ubi is cognovit, non debitam sibi admiratus, benevolentiam, accersit eam, & quid ita hoc, aut quo suo merito faceret, interrogavit. Tum illa, Certa est, inquit, ratio propositi mei: puella enim, cum gravem tyrannum haberemus, carere eo cupiebam: quo interfecto aliquantò tetrior vitam occupavit: ejus quoque finiri dominationem magni æstimabam: tertium te superioribus importuniorum habere copimus rectorem. Itaque timens, ne si tu fueris absumptus, deterior in locum tuum succedat, caput meum pro tua salute devoveo. Tam facetam audaciam Dionysius punire erubuit.

DE THEODORO CYRENÆO.

Inter has, & Theodorum Cyrenæum quasi animosi spiritus conjugium esse potuit, virtute par, felicitate dissimile. Is enim Lyfimacho regi mortem sibi minitanti, Enimvero, inquit, magna res tibi contigit, quia cantharidis vim affectus es. Cumque hoc dicto accensus cruci eum adfigi jussisset, Terribilis hæc ait) sit purpuratis tuis: mea quidem nihil.

DE SEVERITATE.

C A P. III.

ARmet se duritia pectus necesse est, dum horridæ, ac tristis severitatis acta narrantur, ut omni mitiori cogitatione seposita, rebus auditu asperis vacet: Ita enim districtæ, & inexorabiles vindictæ, & varia pœnarum genera in medium procurrent, utilia quidem legum munimenta, sed minimè in placido, & quieto paginarum numero-reponenda. Marcus Manlius, unde Gallos depulerat, inde ipse præcipitatus est: quia fortiter defensam libertatem, nefariò opprimere conatus fuerat: cuius justæ ultionis nimirum hæc præfatio fuit: Manlius eras mihi, cum præcipientes agebas Senones: postquam imitari cœpisti, unus factus es ex Senonibus. Huius supplicio æternæ memoriæ nota inserta est: propter illum enim lege sanciri placuit, Nequis patritius in arce, aut in Capitolio habitaret, qui domum eò loci habuerat, ubi nunc ædem Monetæ videmus.

IN SPURIUM CASSIUM.

Par indignatio adversus Spuriu
Cas

Cassium erupit : cui plus suspicio concupitæ dominationis nocuit, quàm tres magnifici consulatus, ac duo speciosissimi triumphus profuerunt. Senatus enim, Populusque Rom. non contentus capitali eum supplicio afficere, interempto domum superjecit, ut penatium quoque strage puniretur : in solo autem sedem Telluris fecit. Itaque quod prius domesticum potentissimi viri fuerat, nunc religiosæ severitas monumentum est.

IN SPURIUM MELIUM.

Eadem aulam Spurium Melium consimili exitu patria multavit : area verò domus ejus, quò justitia supplicii notior ad posteros perveniret, *Æquimelii* appellationem traxit. Quantum ergo odii adversus hostes libertatis insitum animis antiqui haberent, parietum ac tetætorum, in quibus versati fuerant, ruinis testabantur. Ideoque, & *M. Flacci*, & *L. Saturnini* seditiosissimorum civium corporibus trucidatis, penates ab imis fundamentis eruti sunt. Cæterùm *Flacciana* area, cum diu penatibus vacua mansisset, à *Q. Catulo* Cymbricis spoliis adornata est.

378 VALER. MAX.
*IN TIBERIUM, ET CAJUM
Gracchos.*

Viguit in nostra civitate Tiberij, & Caii Gracchorum summa nobilitas, ac spes amplissima: sed quia statum Civitatis conati erant convellere, insepulta cadavera jacuerunt, supremusque humanæ conditionis honos filiis Gracchi, & nepotibus Africani defuit: quinetiam familiares eorum, nequis Reipublice inimicis amicus esse vellet, de robore præcipitati sunt.

DE P. MUTIO TRI. PLEB.

Idem sibi licere tam P. Mutius Tri. Pleb. quàm Senatus, & Pop. Rom. credidit, qui omnes collegas suos, qui duce Spurio Cassio id egerant, ut magistratibus non subrogatis, communis libertas in dubium vocaretur, vivos cremavit. Nihil profectò hac severitate fidentius: unus enim Tribunus eam pœnam novem collegis inferre, ausus est, quam novem tribuni ab uno collega exigere exhorruissent.

IN M. CLODIUM.

Libertatis adhuc custos, & vindex severitas, sed pro dignitate etiam, ac pro disciplina, æque gravis. M. enim Clodij Senatus Coris, quia turpem cum his
pa.

pacem fecerat dedidit : quem ab hostibus non acceptum , in publica custodia necari iussit. Semel læsa Majestate imperii, quot modis iræ pertinax vindex? factum ejus rescidit, libertatem ademit, spiritum extinxit, corpus contumelia carceris, & detestanda gemoniarum scallarum nota fœdavit, atque hic quidem senatus animadversionem meruerat.

DE CORNELIO SCIPIONE.

Cn. autem Cornelius Scipio Hispali filius, prius, quàm mereri posset, expertus est: nam cum ei Hispania provincia sorte obvenisset, ne illuc iret, decrevit, adiecta causa, quòd rectè facere nesciret. Itaque Cornelius propter vitæ inhonestum actum sine ullo provinciali ministerio, tamen repetundarum lege damnatus est.

DE CAJO VATIENO.

Ne in C. quidam Vatiene, qui sinistra manus digitos, ne bello Italico militaret, abscideret, severitas senatus cessavit: publicatis enim bonis ejus, ipsum æternis vinculis puniendum censuit: effecitque, ut quem honestè spiritum profunderi in acie noluerat, turpiter in catenis, consumeret.

DE

Id factum imitatus M. Curius Consul, cum delectum subitum educere coactus esset, & juniorum nemo respondisset: coniectis in sortem omnibus tribubus, Polliæ, quæ proxima exierat, primum nomen urna extractum citari iussit: neque eo respondente, bona adolescentis hastæ subiecit. Quod ut illi nuntiatum est, ad Consulum tribunal cucurrit, collegiumque Tribunorum appellavit. Tunc M. Curius præfatus non opus esse eo civi Reipub. qui parere nesciret: & bona ejus, & ipsum vendidit.

DE LUCIO DOMITIO PRÆTORE

Æquè tenax propositi L. Domitius. Nam cum Siciliam Prætor regeret, & ad eum eximie magnitudinis aper allatus esset, adduci ad se pastorem, cujus manu occisus erat, iussit. Interrogatumque quomodo eam bestiam confecisset, postquam comperit usum venabulo crucifixit: quia ipse ad exturbanda latrocinia, quibus provincia vastabatur, ne quis telum haberet, edixerat. Hoc aliquis in finem severitatis, & sævitie ponendum dixerit: disputatione enim utroque flecti potest. Cæterum ratio publici imperii Prætores nimis asperum axistimari

mari non patitur. Sic se in viris puniendis severitas exercuit. Sed ne in foeminis quidem supplicio afficiendis seigniore se egit.

DE HORATIO.

Horatius post praelium trium Curiatium conditione pugnae omnium Albanorum victor, cum ex illa clarissima acie domum repetens sororem suam virginem Curiatii sponsi mortem profusus, quam illa aetas debebat, flentem vidisset, gladio, quo patriae rem bene gesserat, interemit: parum pudicas ratus lacrymas, quae praepropero amori dabantur. Quem hoc nomine reum apud populum aetum, pater defendit. Ita paulo propensior animus puellae ad memoriam futuri viri, & fratrem ferocem vindicem, & vindictae tam rigidum assensorem patrem habuit.

DE SPURIO POSTHUMIO

Albino, & Quinto Martio

Philippo.

Consimili severitate Senatus postea usus: Spurio Posthumio Albino, & Quinto Martio Philippo consulibus, mandavit, ut de iis, quae sacris Bacchanalium incestu usque fuerant, inquirerent: a quibus cum multae essent, damnatae, in

om-

omnes cognatas intra domos animad-
 verterunt: latèque patens opprobrii de-
 formitas, severitate supplicii emendata
 est: quia quantum ruboris civitati no-
 stræ mulieres turpiter se gerendo incu-
 serant, tantum laudis graviter punitæ
 attulerunt.

DE PUBLICIA, ET LICINIA.

Publicia autem, quæ Posthumium
 Albinum Consulem, item Licinia, quæ
 Claudium Asellum viros suos veneno
 necaverant, propinquorum decreto
 strangulatæ sunt: non enim putaverunt
 severissimi viri in tam evidenti scelere
 longum publicæ quæstionis tempus ex-
 pectandum. Itaque quarum innocen-
 tium defensores fuissent, fontium ma-
 turi vindices extiterunt. Magno scele-
 re horum severitas ad exigendam vindi-
 ctam concitata est.

DE EGNATIO METELLO.

Egnatii autem Metelli longè minore
 de causa, qui uxorem, quodd vinum bi-
 bisset, fuste percussam interemit. Idque
 factum non accusatore tantum, sed
 etiam reprehensore caruit, unoquoque
 existimante, optimo illam exemplo vio-
 latæ sobrietatis pœnas pependisse: & sa-
 nè quæcunq; fœminæ vini usum immo-
de-

deratè appetit . & virtutibus omnibus
januam claudit, & delictis aperit.

DE C. SULPITIO GALLO.

Horridum C. quoque Sulpitii Galli
maritale supplicium : nam uxorem di-
misit, quòd eam capite aperto foris ver-
satam cognoverat : abscissa sententia,
sed tamen aliqua ratione munita . Lex
enim, inquit, tibi meos tantum præ-
finit oculos, quibus & formam tuam
approbes, & placere desideres : his de-
coris instrumenta compara, his esto spe-
ciosa, horum te certiori crede notitiæ :
ulterior tui conspectus supervacua irri-
tatione accersitus, in suspicione, & cri-
mine hæreat necesse est.

DE Q. ANTISTIO VETERE.

Nec aliter sensit Quintus Antistius
Vetus repudiando uxorem, quòd illam
in publico cum quadam libertima vul-
gari secretò loquentem viderat: nam (ut
ita dicam) incunabilis culpæ & nutri-
mentis, non ipsa commotus culpa, cite-
riorem delicto præbuit ultionem, ut po-
tius caveret injuriam, quàm vindicaret.

DE P. SEMPRONIO SOPHO:

Jungendus est his P. Sempronius So-
phus, qui conjugem repudiij nota affe-
cit, nihil aliud, quàm se ignorante lu-
dos

dos ausam spectare . Ergo dum sic olim
fœminis occurritur, mens earum à deli-
ctis aberat . Cæterùm etfi Romanæ se-
veritatis exemplis, totus orbis terrarum
instrui potest, tamen externa summatim
cognoscere fastidio non sit.

E X T E R N A .

DE ARCHILOCHŌ POETĀ.

Lacedæmonii libros Archilochi è civi-
tate suâ exportari jusserunt, quòd eorū
parū verecūdā, ac pudicā lectionem
arbitrabantur : noluerunt enim ea libe-
rorum suorum animos imbui, ne plus
motibus noceret, quā ingenii pro-
desset . Itaque maximum poētā, aut
certè summo proximum, quia domum
sibi invisam obscœnis maledictis lacera-
verat, carminum exilio multarunt.

DE ATHENIENSIBUS.

Athenienses autem Timagoram in-
ter officium salutationis Darium Re-
gem more gentis illius adulatum, capi-
tali supplicio affecerunt : unius civis
humilibus blanditiis, totius urbis suæ
decus Persicæ dominationi summissum
graviter ferentes.

DE CAMBTSE REGE .

Jam Cambyfes inusitatæ severitatis,
qui mali cujusdam judicis ex corpore
pellem

pellem detractam, sellæ intendi, in eaq;
 filium ejus judicaturum considerare jus-
 sit: cæterùm & Rex, & Barbarus, atro-
 ci, ac nova pœna judicis, nequis postea
 corrumpi judex posset, providit.

GRAVITER DICTA;

aut facta.

C A P. IV.

Magnam & bonam laudis partem
 in claris viris etiam illa vendi-
 cant, quæ aut ab his graviter dicta, aut
 facta pertinax memoria viribus æternis
 comprehendit, quorum ex abundanti
 copia, nec parca nimis, nec rursus avida
 manu, quò magis desiderio satisfaciat,
 quàm satietati abundet, hauriamus.

DE MANLIO TORQUATO.

Civitate nostra Cannensî clade per-
 cussa, cùm admodum tenui filo suspen-
 sa Reipub. salus ex sociorum fide pen-
 deret, ut eorum animi ad Imperium
 Romanum tuendam constantiores ef-
 sent, majori parti Senatus principes La-
 tinorum in ordinem suum sublegi pla-
 cebat. Anius autem Campanus etiam
 Consulem alterum Capuę creari debere
 asseverabat: sic contusus, & æger Ro-
 mani Imperii spiritus erat. Tunc Man-

R

Tius

lius Torquatus filius ejus, qui Latinos apud Verferim inclyta pugna fuderat, quàm poterat clara voce denuntiavit: si quis sociorum inter Patres C. sententiam dicare ausus esset, continuò se ipsum interempturum. Hæ unius minæ, & Romanorum languentibus animis calorem pristinum reddiderunt, & Italian ad jus civitatis nobiscum exequendum consurgere passæ non sunt: namque ut patris armis, ita verbis filii fracta cessit.

DE MANLIO.

Pat illius quoque Manlii gravitas, cui cùm consulatus omnium consensu deferretur, eumque sub excusatione adversæ valetudinis ocalorum recusaret: instantibus cunctis, Alium, inquit, Quirites quærite, ad quem hunc honorem transferatis: nam si me gerere eum coegeritis, nec ego mores vestros ferre, nec vos meum imperium perpeti poteritis. Si privati tam ponderosa vox, quàm graves fasces consulis extitissent?

DE SCIPIONE ÆMILIANO.

Nihilo segnior Scipionis Æmilianii aut in curia, aut in concione gravitas: qui cùm haberet consortem censure Mummum, ut nobilem, ita enervis vitæ, pro

Ro-

Rostris dixit : se ex majestate Reipub. omnia gesturum , si sibi cives vel dedissent collegam , vel non dedissent.

DE EODEM SCIPIONE.

Idem , cum Servius Sulpitius Galba , & Aurelius consules in Senatu contenderent , uter adversus Viriatum in Hispaniam mitteretur : ac magna inter P. C. dissensio esset , omnibus quonam ejus sententia inclinaretur expectantibus , Neutrum , inquit , mihi mitti placet : atter nihil habet , alteri est nihil satis : æquè malam licentis imperii magistràm judicans inopiam , atque avaritiam : quo dicto ut neuter in provinciam mitteretur , obtinuit .

DE POMPILIO LEGATO.

Cn. verò Pompilius à Senatu legatus ad Antiochum missus ut bello se , quo Ptolomæum laceſſebat , abſtineret : cum ad eum venisset , atque is prompto animo , & amicissimo vultu dextram ei porrexisset , invicem ei suam porrigere noluit , sed tabellas Senatusconsultum continentes tradidit : quas ut legit Antiochus , dixit se cum amicis collocaturum . Indignatus Pompilius , quòd aliquam moram interposuisset , virga solum , quo insistebat , denotavit : & , Prius , inquit ,

quàm hoc circulo excedas, de responsum, quod Senatui referam. Non legatum locutum, sed ipsam curiam ante oculos positam crederes: continuò enim Rex affirmavit fore, ne amplius de se Ptolemæus quereretur. Ac tum demum Pompilius manum ejus, tanquam focii apprehendit. Quàm efficax est animi, sermonisque abscissa gravitas? eodem momento Syriæ regnum terruit, Ægypti texit.

DE PUBLIO RUTILIO.

Publii autem Rutilii verba prius, an facta existimem, nescio: nam utrisque æquè admirabile inest robur. Cùm amici cujusdam injustæ rogationi resisteret: atque is per summam indignationem dixisset: Quid ergo, inquit, mihi opus est amicitia tua, si quod rogo, non facis? respondit: Imò quid mihi tua, si propter te aliquid inhonestè facturus sum?

Huic voci consentanea illa opera, quòd magis ordinum diffensione, quàm ulla culpa sua reus factus, nec obsoletam vestem induit, nec insignia Senatoris deposuit, nec supplices ad genua judicum manus tetendit, nec dixit quicquam splendore præteritorum annorum humilius, effecitque ut periculum huic
non

non impedimentum gravitatis ejus esset, sed experimentum: atque etiam omnia ei reditura in patriam Syllana victoria præstaret: in exilio, nequid contra leges faceret, remansit: quapropter felicitatis cognomen justius quis moribus gravissimi viri, quàm impotentis armis assignaverit. Quod quidem Sylla rapuit, Rutilius meruit.

DE MARCO BRUTO.

Marcus Brutus suarum prius virtutum, quàm patriæ parentis parricida (uno enim facta & illas in profundum præcipitavit, & omnem sui nominis memoriam, in expiabili detestatione perfudit) ultimum prælium initurus, negantibus id quibusdam committi oportere: Fidenter, inquit, in aciem descendendo; hodie enim aut rectè erit, aut nihil curabo. Præsumperat videlicet neque vivere sine victoria, neque mori sine securitate posse.

EXTERNÆ.

DE POPULO CINAMIENSI.

Hujus mentio mihi subjicit, quod adversus D. Brutum in Hispania graviter dictum est, referre: nam cum se ei tota penè Lusitania dedisset, ac sola gentis hujus urbs Cinania pertinaciter ar-

ma retineret, tentata redemptione, pro-
pmodum uno ore legatis Bruti respon-
dit: ferrum sibi à majoribus, quo urbem
tuerentur, non aurum, quod libertatem
ab Imperatore avaro emerent, relictum.
Melius sine dubio homines nostri san-
guinis hæc dixissent, quàm audissent.
Sed illos quidem natura in hujus gra-
vitatæ vestigia deduxit.

DE SOCRATE PHILOSOPHO.

Socrates autem Græcæ doctrinæ cla-
rissimum columen, cum Athenis causam
diceret, defensionemque ei Lysias à se
compositam, qua in judicio uteretur,
recitasset, demissam, & supplicem, im-
minentique procellæ accommodatam:
Aufer, inquit, quæso istam: nam ego si
adduci possem, ut eam in ultima Sey-
thiæ solitudine perorarem, tum meip-
sum morte multandum concederem.
Spiritus contempsit, ne careret gra-
vitate: maluitque Socrates extingui,
quàm Lysias superesse.

DE ALEXANDRO REGE.

Quantus hic in sapientia, tantus in
Armis Alexander illam vocem nobiliter
edidit. Dario enim uno jam & altero
prælio virtutem ejus experto, atq; ideo
partem regni Taurotenus monte, & fi-
liam

liam in matrimonium cum decies centum millibus talentum pollicente, cum Parmenion dixisset, se, si Alexander esset, usurum ea conditione, respondit, Et ego uterer, si Parmenion essem. Vocem duabus victoriis respondentem, dignamque cui tertia, sicut evenit, tribueretur.

DE LACEDÆMONIIS.

Atque hæc quidem & animi magnifici & prosperi status: illa verò, qua legati Lacedæmoniorum, apud patrem ejus miseram fortunæ suæ conditionem testati sunt, gloriosior, quàm optabilior. Intolerabilius enim oneribus civitatem eorum implicanti, siquid morte gravius imperare perseveraret, mortem se prælaturos responderunt.

DE QUODAM SPARTANO.

Nec parum grave Spartani cujusdam dictum: si quidem nobilitate, & sanctitate præstans, & in petitione magistratus victus, maximæ sibi esse lætitiæ prædicavit, quòd aliquot patria sua se meliores viros haberet: quo sermone repulsam honori adæquavit.

DE JUSTITIA.

C A P. V.

Tempus est Justitiæ quoque sancta penetralia adire, in quibus semper

R 4 æqui,

æqui, ac probi facti respectus religiosa cum observatione versatur: & ubi studium verecundiæ est, cupiditas rationi cedit: nihilque utile, quod parum honestum videri possit, ducitur. Ejus autem præcipuum & certissimum inter omnes gentes nostra civitas exemplum est.

DE SENATU.

Camillo Consule Phaliscos circumfidente, magister ludi plurimos, & nobilissimos inde pueros, velut ambulandi gratia eductos, in castra Romanorum perduxit: quibus interceptis, non erat dubium quin Phalisci deposita belli gerendi pertinacia, tradituri se nostro Imperatori essent: ea re cognita, Senatus censuit, ut pueri vincitum magistrum virgis cædentes in patriam remitterentur: qua justitiæ animi eorum sunt capti, quorum mœnia expugnari non poterant; nanque Phalisci beneficio magis, quàm armis victi, portas Romanis aperuerunt,

DE EODEM SENATU.

Eadem civitas aliquoties rebellando, semperque adversis contusa præliis tandem se Q. Lucretio Cos. dedere coacta est: adversus quam sævire cupiens Pop. Rom. postquam à Papyrio, cujus manu

ju-

jubente Cos. verba deditiois scripta erant, doctus est Phaliscos non potestati, sed fidei se Romanorum commisisse, omnem iram placida mente deposuit, pariterque & viribus odii, non sanè facile vinci assuetis, & victoriæ obsequio, quæ promptissimè licentiã subministrat, ne justitiæ suæ deesset, obstitit.

DE EODEM POPULO.

Romano.

Idem, cùm P. Claudius Camerinos ductu, atque auspiciis suis captos sub hasta vendidisset, etsi ærarium pecunia, fines agris auctos animadvertibat, tamen quia parum liquida fide id gestum ab Imperatore videbatur, maxima cura conquisitos redemit, hisque habitandi gratia locum in Aventino assignavit, & prædia restituit: pecuniam etiam non ad curiam, sed ad sacra ædificanda, sacrificiaque facienda tribuit: justitiæq; promptissimo tenore effecit, ut exitio suo lætari possent, quia sic renati erant. Mœnibus nostris, & finitimis regionibus, quæ adhuc retuli, quod sequitur, per totum terrarum orbem manavit.

DE EODEM SEMATU,

& Fabricio.

Timochares Ambraciensis Fabricio

R 5, Cos.

Cos. pollicitus est. se Pyrrhum veneno,
per filium suum, qui potionibus ejus
præerat, necaturum. Ea res cum ad Se-
natum delata esset, missis legatis Pyr-
rhum monuit, ut adversus hujus gene-
sis insidias cautius se gereret: memor
urbem à filio Martis conditam, armis
bella, non venenis gerere debere. Timo-
charis autem nomen suppressit, utroque
modo equitatē amplexus: quia nec hostē
malo exemplo tollere, nec eam, qui bene
mereri paratus fuerat, prodere voluit.

DE QUATUOR TRIB. PLEB.

Summa justitia in quatuor quoque
Tribunis Pleb. eodem tempore conspe-
cta est. Nam, cum Lucio Atracino (sub
quo duce vicem nostram apud Ferrugi-
nem à Volscis inclinatam cum cæteris
equitibus correxerant) diem ad popu-
lum L. Hortensius collega eorum dixit-
set, pro rostris juraverunt, in squalore
se esse, quod imperator ipsorum reus
esset futurus. Non sustinuerunt enim
egregii juvenes, cujus armati periculum
vulneribus, & sanguine suo defende-
rant, ejus togati ultimum discrimen, po-
testatis insignia retinentes intueri: qua
justitia mota concio, actione Horten-
sium desistere coëgit. Nec se etiam ali-
ter

ter eo factō, quod sequitur, exhibuit.

*DE TIBERIO GRACCHO,
& Cajo Claudio.*

Cūm Tiberius Gracchus, & C. Claudius ob nimis severē gestam censuram, majorem partem civitatis exasperassent, diem his M. Pompilius Tribunus perduellionis ad populum dixit præter cōmunem consternationem, privata etiam ira accensus, quia necessarium ejus Rutiliū ex publico loco parietem demoliri jusserant: quo in judicio primæ classis permultæ cēturiæ Claudium apertē dānabant; de Gracchi absolute univērsæ consentire videbantur, qui clara voce juravit, si de collega suo gravius esset judicatum, in factis se paribus, eādē cum illo pœnam exilii subiturum: eaque justitia tota illa tempestas ab utriusq; fortunis, & capite depulsa est. Claudium enim populus absolvit, Graccho causæ dictionem M. Pompilius remisit.

DE COLLEGIO TRIBUNORUM.

Magnam laudem & illud collegium Tribunorum tulit, quōd cum unus ex eo L. Cotta fiducia sacrosanctæ potestatis creditoribus suis fetisfacere nollet, decrevit, ut si neque solveret pecuniam, neque daret cum quo sponsio fieret ap-

pellantibus se creditoribus, auxilio natura-
 turum: iniquum ratum majestatem publi-
 cam, privatæ perfidiæ obtentum.
 Itaque Cottam in Tribunatu quædam
 aliquo sacrario latentem, tribunitia inde
 justitia extraxit.

DE CN. DOMITIO TRIB. PLEB.

Cujus, ut ad alium æquè illustrem
 transgrediar, Cn. Domitius Tribunus
 Plebis M. Scaurum principem civitatis
 in judicium populi devocavit, ut si for-
 tuna aspirasset, ruinam: sin minus, certè
 ipsa obtrectatione amplissimi viri incre-
 mentum claritatis apprehenderet: cujus
 opprimendi cum summo studio flagra-
 ret, servus Scauri ad eum noctu perve-
 nit: instructurum se ejus accusationem
 multis, & gravibus domini criminibus
 promittens: erat in eodem pectore ini-
 micus & Domitius, & dominus, diversa
 æstimatione nefarium judicium perpen-
 dens: justitia tamen vicit odium: conti-
 nuè enim & suis auribus obseratis, &
 judicis ore clausq, duci eum ad Scau-
 rum jussit: accusatorem etiam reo suo,
 ne dicam diligendum, certè laudandum:
 quem populus tum propter alias virtu-
 tes, tum hoc nomine libentius, & Cos.
 & Censorem, & Pont. Max. fecit.

DE

in tam exquisito, tamque an-
 te perfectissimum inexpecta-
 tum cumulum expleverat: his
 felicior in domo status fue-
 rentis, ipse, cum nihil aliud,
 & imago suppliciorum
 solum sibi esset emolumen-
 tum, quo tam graviter punitus
 vindicavit: cumque abun-
 dantius remittere, adjecit etiam
 nec hactenus benevolentia
 in eo conservando mira-
 bilis est: nam ut sensit cu-
 mulos milites supervenire,
 eorum extruxit, eique
 comprehensum, & occi-
 dit: interrogantibus
 ubinam esset Antius,
 intendens, ibi illum datis
 piaculis uri respondit;
 & loquebatur, habita est
 venit, ut Antius statim
 summitatis occasionem as-

DE VITIATIONE MORUM,

de fortunæ.

A. P. IX.

nis hominum, & fidu-
 ce, & sollicitudinis de-

S 2

118:

pellantibus se creditoribus, auxilio futurum: iniquum ratum majestatem publicam, privatæ perfidiæ obtentui esse. Itaque Cottam in Tribunatu quasi in aliquo sacrario latentem, tribunitia inde justitia extraxit.

DE CN. DOMITIO TRIB. PLEB.

Cujus, ut ad alium æquè illustrem transgrediar, Cn. Domitius Tribunus Plebis M. Scaurum principem civitatis in judicium populi devocavit, ut si fortuna aspirasset, ruinam: sin minus, certè ipsa obtrectatione amplissimi viri incrementum claritatis apprehenderet: cujus opprimendi cùm summo studio flagraret, servus Scauri ad eum noctu pervenit: instructurum se ejus accusationem multis, & gravibus domini criminibus promittens: erat in eodem pectore inimicus & Domitius, & dominus, diversa æstimatione nefarium judicium perpendens: justitia tamen vicit odium: continuè enim & suis auribus obferatis, & judicis ore clausq, duci eum ad Scaurum jussit: accusatorem etiam reo suo, ne dicam diligendum, certè laudandum: quem populus tum propter alias virtutes, tum hoc nomine libentius, & *Eos.* & Censorem, & Pont. Max. fecit.

DE

Nec aliter se L. Crassus in eodem justitiæ experimento gessit. Cn. Carbonis nomen infecto animo, utpotè inimicissimum sibi detulerat: sed tamen scrinium ejus à servo allatum ad se, complura continens, quibus facilè opprimi posset: ut erat signatum, cum servo catenato ad eum remisit. Quo pacto igitur inter amicos, viguisse tunc justitiam credimus, cum inter accusatores quoque & reos, tantum virium obtinuisse videamus?

DE L. SYLLA.

Jam L. Sylla non se tam incolumem, quam Sulpitium Rufum perditum voluit, tribunitio furore ejus sine ullo sine vexatus. Cæterùm cum eum proscriptum, & in villa latentem à servo proditum comperisset, manumissum parricidam, ut fides edicti sui extaret, præcipitari protinus è saxo Tarpejo, cum illo scelere parto pileo jussit: victor alioqui insolens, hoc Imperio justissimus.

EXTERNÆ.

DE PITTACO MITTLENÆO:

Verùm ne alienigenæ justitiæ oblitivideamur, Pittacus Mitylenæus, cujus aut meritis tantum cives debuerunt, aut moribus crediderunt, ut suis suffragiis

giis tyrannidem deferrent, tandiu illud Imperium sustinuit, quandiu bellum de Sygeo cum Atheniensibus gerendum fuit: postquam autem pax victoria parta est, continuò reclamantibus Mityleuæis deposuit, ne dominus civium ultrà, quàm Reip. necessitas exegerat, permaneret: at etiam cùm recuperati agri dimidia pars consensu omnium offerretur, avertit animum ab eo munere, deforme judicans virtutis gloriam, magnitudine prædæ minuere.

DE ARISTIDE ATHENIENSI.

Alterius nunc mihi prudentia referenda est, ut alterius repræsentari justitia possit. Cùm saluberrimo consilio Themistocles migrare Atheniensis in classera cœgisset. Xerxeque rege, & copiis ejus, Græcia pulsas, ruinas patriæ in pristinum habitum reformaret, & opes clandestinis molitionibus ad principatum Græciæ capeffendum nutriret, in concione dixit, habere se rem deliberatione sua provisam, quam si fortuna ad effectum perducipassâ esset, nihil majus aut potentius Atheniensi populo futurum, sed eam vulgari non oportere, postulavitque, ut aliquis sibi, cui illam tacitè exponeret, daretur: datus est Aristides.

Is

Is postquam cognovit eum classem illam Lacedæmoniorum, quæ tota apud Gytheum subducta erat, velle incendere, ut ea consumpta dominatio maris ipsis cederet, processit ad cives, & ipsis retulit, Themistoclem ut utile consilium, ita minimè justum animo voluere. Evestigio universæ concio quod equum non videretur, nec expedire quidem proclamavit, ac protinus Themistoclem incepto jussit desistere.

DE ZELEUCO LOCRENSI.

Nihil illis etiam justitiæ exemplis fortius. Zeleucus urbe Locrensi à se saluberrimis, atque utilissimis legibus munita, cum filius ejus adulterii crimine damnatus, secundum jus ab ipso constitutum utroque oculo carere deberet, ac tota civitas in honorem patris necessitatem pœnæ adolescentulo remitteret, aliquandiu repugnavit: ad ultimum precibus populi evictus, suo prius, deinde filii oculo eruto, usum utrique videnti reliquit. Ita debitum supplicii modum legi reddidit, æquitatis admirabili temperamento, se inter misericordem patrem & justum legislatorem partitus.

DE CHARUNDA TYRIO.

Sed aliquanto Charondæ Tyrii præfra-

fractior, & abscissior justitia, ad vim, & cruorem usque seditiosas conciones civium pacaverat, lege cavendo, ut si quis eas cum ferro intrasset, continuo interficeretur: interjecto deinde tempore ex longinquo rure gladio accinctus, domum repetens, subito indicta concione, sicut erat, in eam processit, ab eoque, qui proximè constiterat, solutæ à se legis suæ monitus: Idem ego illam, inquit, fanciam: ac protinus ferro, quod habebat, districto incubuit: cumque liceret culpam vel dissimulare, vel errore defendere, pœnam tamen representare mahit, nequa fraus justitiæ fieret.

DE FIDE PUBLICA.

C A P. VI.

HUjus imagine ante oculos posita, venerabile fidei nomen dexteram suam certissimum salutis humanæ pignus ostentat, quam semper in nostra civitate viguisse, & omnes gentes senserunt, & nos paucis exemplis recognoscimus.

DE SENATU PO. & RO.

Cùm Ptolemæus Rex tutorem Populum Rô. filio reliquisset, Senatus M. Æ-

mi-

miliū Lepidum Pont. Max. bis Cos. ad pueri tutelam gerendam Alexandriam misit, amplissimique, & integerrimi viri sanctitatem Reip. usibus, & sacris comparatam, externæ procurationi vacare voluit, ne fides civitatis nostræ frustra petita existimaretur: cujus beneficio regia incunabula conservata pariter, ac decorata, incertum Ptolemæum redderunt, patris ne fortuna magis, an tutoris majestate gloriari deberet.

DE CIVITATE ROMANA.

Speciosa quoque illa Romana fides: Ingenti Pœnorum classa circa Siciliam deducta, duces ejus fractis animis consilia petendæ pacis agitabant. Quorum dux Amilcar ire se ad consules negabat audere, ne eodem modo catenæ sibi injicerentur, quo ab ipsis Cornelio Asinæ consuli fuerant injectæ. Hanno autem certior Romani animi æstimator, nihil tale timendum ratus, maxima cum fiducia ad colloquium eorum tetendit: apud quos cum de belli fine ageret, & Tribunus militum ei dixisset, posse illi meritò evenire, quod Cornelio accidisset: uterque Cos. Tribuno tacere jussu, isto te, inquit, metu Hanno fides civitatis nostræ liberat: claros illos fecerat

TAN.

tantum hostium ducem vincere potuisse sed multò clariores fecit, noluisse.

DE EODEM SENATU.

Adversus eosdem hostes parem fidem in jure legationis tuendo patres C. exhibuere. M. enim Æmilio Lepido, L. Flaminio Coss. L. Minutium, & L. Mamilium Carthaginiensium legatis, quia manus his intulerant, per feciales reddendos curaverunt. Sed tum Senatus non eos, quibus hoc præstabatur, aspexit.

DE SUPERIORE AFRIC.

Hujus exemplum Superior Africanus secutus, cum onustam multis, & illustribus Carthaginiensium viris navem in suam potestatem redegisset, in-violatam dimisit, quia se legatos ad eum missos dicebant: tametsi manifestum erat, illos vitandi præsentis periculi gratia falsum legationis nomen amplecti, ut Romani Imperatoris potius decepta fides, quàm frustra implorata judicaretur.

DE SENATU PO. Q. RO.

Repræsentemus etiam illud Senatus nullo modo prætermittendum opus: legatos ab urbe Apollonia Romam missos, Qu. Fabius, Cn. Apronius ædiles orta contentione pullaverunt: quod ubi

com-

comperit , continuò eos per feciales legatis dedit , quæstoremque cum his Brundisium ire iussit , ne quam in itinere à cognatis deditorum injuriam acciperent . Illam curiam mortalium quis concilium , an non templum fidei dixerit ? quam ut Civitas nostra semper benignam præstitit , ita etiam in sociorum quoque animis constantem recognovit.

E X T E R N A .

Post duorum in Hispania Scipionū , totidemque Romani sanguinis exercituum miserabilem stragem , Saguntini victricibus Annibalis armis intra mœnia urbis suæ compulsi , cùm vim Punicam ulterius nequirent arcere , collatis in forum , quæ unicuique erant charissima , atque undique circumdatis accensisque ignis nutrimentis , ne à societate nostra deficerent , publico , & communi rogo semetipsos superjecerunt . Crediderim tunc ipsam fidem humana negotia speculantem , mœstum gessisse vultum , perseverantissimum sui cultum iniquæ fortunæ iudicio tam acerbo exitu damnatum cernentem . Idem præstando Petilini eundem laudis honorem meruerunt , ab Annibale , quia deficere à nostra amicitia noluerunt , obsessi : legatos ad

Se:

Senatum auxilium implorantes miserunt, quibus propter recentem cladem Cannensem succurri non potuit. Cæterum permissum est eis, ut facerent, quod utilissimum incohunitati eorum videretur. Liberum ergo erat Carthaginensium gratiam amplecti. Illi tamen foeminis, omnique ætate imbelli urbe egesta, quò tutius armati famem traherent, pertinacissimè in muris constiterunt, expiravitque prius eorum tota Civitas. quàm ulla ex parte Romanæ societatis respectum deposuerint. Itaque Annibali non Petiliam, sed fidum Petiliæ sepulchrum capere contigit.

DE FIDE UXORUM

erga viros.

C A P. VII.

DE TERTIA ÆMILIA :

ATque ut uxoriam quoque fidem attingamus : Tertia Æmilia Africanani prioris uxor, mater Cornelie matris C. & T. Gracchorum, tantæ fuit committatis, & patientiæ, ut cum sciret viro suo ancillulam, ex suis gratam esse, dissimulaverit : ne domitorem orbis Africanum, foemina magnum virum impatientiæ reum ageret : tantumque mens
ejus

ejus à vindicta abfuit , ut post mortem Africani manumiffam ancillulam in matrimonium liberto suo daret .

DE TURIA UXORE Q. LUCRETII.

Quintum Lucretium proscriptum à triumviris uxor Turia inter cameram, & tectum cubiculi abditum , una conscia ancillula, ab imminente exitio, non sine magno periculo suo, tutum præstitit: singularique fide id egit, ut cum cæteri proscripti in alienis , & hostilibus regionibus per summos animi , & corporis cruciatus vix evaderent, ille in cubiculo , & in conjugis sinu salutem retineret .

DE SULPITIA

Uxore Lentuli .

Sulpitia autem cum à matre Julia diligentissimè custodiretur, ne Lentulum Crustellionem virum suum proscriptum à triumviris in Siciliam prosequeretur, nihilominus familiari veste sumpta, cum duabus ancillis , totidemque servis ad eum clandestina fuga pervenit : nec recusavit seipsam proscribere , ut ei fides sua in coniuge proscripto constaret .

DE

406 VALER. MAX.
DE FIDE SERVORUM
erga dominos.

CAPUT VIII.

Restat ut servorum etiam erga dominos, quòminus expectatam, hoc laudabiliorem fidem referamus.

DE QUODAM SERVO M. ANTI.

Marcus Antonius, avorum nostrorū temporibus clarissimus Orator, incesti reus agebatur, cuius in iudicio accusatores servum in quæstione perseverantissimè postulabant, quòd ab eo, cum ad stuprum iret, lateram prælatam contenderent: erat autem is etiam tum imberbis, & stabat coram, videbatque rem ad suos cruciatus pertinere, nec tamen eos fugitavit. Ille verò, ut domum ventum est, Antonium hoc nomine vehementius confusum, & sollicitum ultro est hortatus, ut se iudicibus torquendū traderet, affirmans nullum ore suo verbum exiturum, quo causa ejus læderetur, ac promissī fidem mira patientia præstitit, plurimis etiam laceratus verberibus, eculeoque impositus, candentibus etiam laminis ustus, omnem vim accusatoris, custodita rei salute subvertit. Argui fortuna meritò potest, quòd tam pium, & tam fortem spiritum servi li nomine inclusit. DE

DE QUODAM SERVO C. MARI.

Consulem autem C. Marium Prænestinæ obsidionis miserabilem exitum fortitum, cuniculi latebris frustra evadere conatum, levique vulnere à Telefino, cum quo mori destinaverat, perstrictum, servus suus ut Syllanæ crudelitatis expertem faceret, gladio trajectum interemit, cum magna præmia sibi proposita videret, si eum victoribus tradidisset: cujus dexteræ tam opportunum ministerium nihil eorum pietati cedit, à quibus salus dominorum protecta est: quia eo tempore Mario non vita, sed mors in beneficio reposita erat.

DE PHILOCRATE, SEU

Euporo servo Gracchi.

Æquè illustre quod sequitur. C. Gracchus, ne in potestatem inimicorum deveniret, Philocrati servo suo cervices incidendas præbuit: quas cum celeri ictu abscidisset, gladium cruore domini madentem per sua egit præcordia. Euporum alii hunc vocitatum existimant: ego de nomine nihil disputo, familiaris autem tantummodo fidei robur admiror, cujus si præstantiam animi generosus juvenis imitatur foret, suo, non servi beneficio imminetia supplicia vitas-

lets

set: nunc commisit ut Philocratis, quàm Gracchi cadaver speciosius jacêret.

DE PINDARO SERVO CASSII.

Alia nobilitas : alius furor : sed fidei par exemplum . Pindarus C. Cassium Philippensi prælio victum , nuper ab eo manumissus, jussu ipsius obtruncatum, insultationibus hostium subtraxit. Seq; è conspectu hominum voluntaria morte abstulit, ita ut ne corpus quidem ejus absumpsit inveniretur . Quis Deorum gravissimi sceleris ultro illam dexteram, quæ in necem patriæ parentis exarserat, tanto torpore alligavit, ut se tremebundam Pindari genibus submitteret, ne publici parricidii, quas merebatur pœnas, arbitrio pii victoris exolueret ? Tu profectò, tu Dive Juli cœlestibus tuis vulneribus debitam exegisti vindictam, perfidum erga te caput sordidi auxilii supplex fieri cogendo, eo animi æstu compulsus, ut neque retinere vitam vellet, neque finire manu sua auderet.

DE SERVIS CAII PLOTINI

Planci, & de ipso Caio.

Adjunxit se his cladibus Cn. Plotinus Plancus Munacii Planci Consularis, & Censorii frater, qui cùm à triumviris proscriptus in regione Salernita-

na

na lateret, delicatiore vitæ genere, & odore unguenti, occultam salutis custodiam detexit: istis enim vestigiis, eorum qui miserum prosequerentur, sagax inducta cura, abditum fugæ ejus cubile adorata est: à quibus comprehensi servi latentes, multumque ac diu torti, negabant se scire ubi dominus esset. Non sustinuit deinde Plancus tam fideles, tamque boni exempli servos ulterius cruciari: sed processit in medium, jugulumque gladiis militum objecit. Quod certamen mutæ benevolentiae arduum dignosci facit, utrum dignior dominus fuerit, qui tam constantem servorum fidem experiretur, an servi qui tam justa domini misericordia quæstionis sævitia liberarentur.

DE QUODAM SERVO
Panopionis.

Quid urbani Panopionis servus, quàm admirabilis fidei? qui cum ad dominum proscriptum occidendum domesticorum indicio certiores factos milites in Reatinam villam venisse cognosceret, commutata cum eo veste, permutato etiam anulo, illum postico clam emisit, se autem in cubiculum ac lectulum recepit, & ut Panopionem occidisse passus est.

S

Bre-

Brevis hujus facti nartatio, sed non parva materia laudationis: nam si quis ante oculos ponere velit subitum militum accursum, convulsa januæ claustra, minacem vocem, truces vultus, fulgentia arma rem vera æstimatione prosequetur: nec quàm citò dicitur aliquem pro alio mori voluisse, tam id ex facili etiam fieri potuisse arbitrabitur. Panopion autem quantum servo deberet, amplum ei faciundo monumento, ac testimonium pietatis grato titulo reddēdo, confessus est. Contentus essem hujus exemplis generis: nisi unum me dicere admiratio facti cogeret.

DE SERVO ANTII

Restionis.

Antius Restio proscripsum à Triumviris, cùm omnes domesticos circa rapinam, & prædam occupatos videret, quàm maximè poterat dissimulata fuga se penatibus suis intempesta nocte subduxit: cujus furtivum egressum servus ab eo vinculorum pœna coërcitus, inexpriabilique literarum nota per summam oris contumeliam iustus, curiosis speculatus oculis, atque vestigia huc, atque illic errantia benevolo studio subsequutus, lateri voluntarius comes arrepsit.

Quo

Quo quidem tam exquisito, tamque anticipati officio, perfectissimum inexpectatæ pietatis cumulum expleverat: his enim, quorû felicior in domo status fuerat, lucro intentis, ipse, cum nihil aliud, quam umbra, & imago suppliciorum suorum maximum sibi esset emolumentum; ejus, à quo tam graviter punitus erat, salutem vendicavit: cumque abunde foret iram remittere, adjecit etiam charitatem: nec hæctenus benevolentia processit, sed in eo conservando mira quoque arte usus est: nam ut sensit cupidus sanguinis milites supervenire, amoto domino rogam extruxit, eique egentem à se comprehensum, & occisum senem superjecit: interrogantibus deinde militibus, ubinam esset Antius, manum rogo intendens, ibi illum datis sibi crudelitatis piaculis uri respondit; quia verisimilia loquebatur, habita est voci fides: quo evenit, ut Antius statim quærendæ incolumitatis occasionem assequeretur.

DE MUTATIONE MORUM,
& fortunæ.

C A P. IX.

MUltum animis hominum, & fiducia adjicere, & solitudinis de-

S 2

118

trahere potest morum, ac fortunæ in claris viris recognita mutatio, siue nostros status, siue proximorum ingenia contemlemur. Nam cum aliorum fortunas spectando, ex conditione abjecta, atque contempta claritatem emerfisse videamus, quid aberit, quin & ipsi meliora de nobis semper cogitemus, memores stultum esse, perpetuæ infelicitatis se damnare: spemque, quæ etiam incerta ratione fovetur, interdum certam in desperationem convertere?

DE MANLIO TORQUATO

filiò Lucii Manlii Torquati.

Manlius autem Torquatus ad eò hebetis, atque obtusi cordis inter initia juventæ existimatus, ut à patre Manlio amplissimo viro, quia & domesticis, & Reip. usibus inutilis videbatur, reus relegatus, agresti opere fatigaretur, postmodum patrem reum judiciali periculo liberavit: filium victorem, quòd adversus imperium suum cum hoste manu conseruerat, securi percussit: patriam Latino tumultu fessam, speciosissimo triumpho recreavit. In hoc credo fortunæ nubilo contemptu adolescentiæ perfusum, quo senectutis ejus decus lucidius enitesceret.

DE

LIBER VI. 413
DE SCIPIONE AFRIC. SUP.

Scipio autem Africanus Superior, quem Dii immortales nasci voluerunt, ut esset in quo virtus se per omnes numeros omnibus efficaciter ostenderet, solutioris vitæ primos adolescentiæ annos egisse fertur, remotos quidem à luxuriæ crimine, sed tamen Punicis trophæis, deviæ Carthaginis cervicibus imposito jugo, teneriores.

DE C. VAL. FLACCO.

Cajus quoque Val. Flaccus secundi Punicæ belli temporibus luxu perditam adolescentiam inchoavit. Cæterum à P. Licinio Pont. Max. flamen factus, quò facilius à vitiis recederet, ad curam sacrorum, & cæremoniarum converso animo, usus duce fœdalis religionis, quantum prius luxuriæ fuerat exemplum, tantum postea modestiæ, & sanctitatis specimen evasit.

DE Q. FAB. MAXIMO.

Nihil Q. Fabio Maximo, qui Gallica victoria cognomen Allobrogi sibi met, ac posteris peperit, adolescente magis infame, nil eodem sene ornatius, aut speciosius illo seculo nostra civitas habuit.

Quis ignorat Q. Catuli auctoritatem in maximo clarissimorum virorum proventu excelsum gradum obtinuisse, cujus si superior ætas revolvatur, multi luxus, multæ deliciæ reperientur: quæ quidem ei impedimento non fuerunt, quò minus patriæ princeps existeret: nomenque ejus in capitolino fastigio fulgeret, ac virtute civile bellum ingenti motu oriens sepeliret.

DE LUCIO SYLLA.

Lucius verò Sylla usque ad quæsturæ suæ comitia vitam libidine, vino, ludicræ artis amore, perinquinatam, perduxit. Quapropter C. Marium Cos. molestè tulisse traditur, quòd sibi asperimum in Africa bellum gerenti, tam delicatus quæstor sorte obvenisset: ejusdem virtus quasi præruptis, & disjectis nequitia, qua obsidebatur, claustris, catenas Jugurthæ manibus injecit: Mithridatem compescuit: socialis belli luctus repressit: Cinnæ dominationem fregit, eumque in Africa, qui se quæstorem fastidierat, ipsam illam provinciam proscriptam, & exulem petere coëgit: quæ tam diversa, tamque inter se contraria, si quis apud animum suum attentiore

com-

comparatione expendere velit, duos in uno homine Syllas fuisse crediderit: turpem adolescentulum, & virum dicerem fortem, nisi ipse se Felicem appellari maluisset.

DE SUBLIMITATE à statu humili.

C A P. X.

ATque ut nobilitatem beneficio penitentiae seipsam admonuimus respicere, ita altiora modo suo sperare aulos subtexamus.

DE TITO AUFIDIO.

Titus Aufidius cum Asiatici publicani exiguam admodum particulam habuisset, postea totam Asiam pro consulari imperio obtinuit: nec indignitati sunt socii ejus parere fascibus, quem aliena tribunalia adulantem viderant: gessit se etiam integerrimè, ac splendidissimè: miroque id modo demonstravit, pristinum quæstum suæ fortunæ, præfens verò dignitatis incrementum moribus suis imputari debere.

DE P. RUTILIO.

At P. Rutilius non Publicanum in Sicilia egit, sed operam publicanis de-

dit: idem ultimam inopiam suam auctoritate sociis officio sustentavit: ab hoc postmodum consule leges universi Siculi acceperunt: acerbissimoq; prædonum, ac fugitivorum bello liberati sunt: portus ipsos, si quis modò mutis rebus inest sensus, tantam in eodem homine varietatem status admiratos arbitror. Quem enim diurnas capturas exigentem animadverterant, eundem jura dantem, classesque, & exercitus regentem viderunt.

DE PUBLIO VENTIDIO.

Huic tanto incremento majus adjiciam: Afculo capto, Cn. Pompei Magni pater P. Ventidium ætate puberem in triumpho suo populi oculis subjecit. Hic est Ventidius, qui postea Romæ ex Parthis, & per Parthos de Crassi manibus in hostili solo miserabiliter jacentibus, triumphum duxit: itaque qui captivus carcerem exhorruerat, victor Capitolium felicitate celebravit. In eodem etiam illud eximium, quòd eodem anno Prætor, & Consul est factus.

DE

DE L. LENTULO.

CAsuum nunc contemplemur varietatem L. Lentulus Consularis lege Cæcilia repetundarum crimine oppressus, Censor cum L. Censorino creatus est: quem quidem fortuna inter ornamenta, & dedecora alterna vice versavit, consulatui illius damnationem, damnationi Censuram subjiciendo: & neque bonis enim perpetuis frui, nec malis æternis ingemiscere patiendo.

DE CNEO CORNELIO

Scipione Asina.

Iisdem viribus uti voluit in Cn. Cornelio Scipione Asina, qui Cos. à Pœnis apud Liparas captus, cum belli jure omnia perdidisset, lætiore subinde vultu ejus adjutus, cuncta recuperavit: Consul etiam iterum creatus. Quis crederet illum à duodecim securibus ad Carthaginensium pervenire catenas? quis rursus existimaret à Punicis vinculis ad summa imperii perventurum fastigia? sed tamen ex Consule captivus, & ex captivo Consul factus est.

DE CRASSO. DICTO DIVITE.

Quid? Crasso nonne pecuniæ magni-

S 5 tu-

tudo locupletis nomen dedit? sed eidem postea inopia turpem decoctoris superlativem injunxit. Siquidem bona ejus à creditoribus, quia solidum præstare non poterat, vænierunt. Itaque amara fugillatione non caruit: cum egens ambularet, dives ab-occurrentibus salutabatur.

DE Q. CEPIONE.

Grassum casus acerbitate Q. Cepio præcurrit: is nanque Præturæ splendore, triumpho claritate, consolatus decore, Maximi Pontificis sacerdotio, ut Senatus patronus diceretur, affectus, in publicis vinculis spiritum deposuit, corpusque ejus funesti carnificis manibus laceratum, in scalis gemoniis jacens, magno cum horrore totius fori Romani conspectum est.

DE C. MARIO CANDIDATO.

Jam C. Marius maximæ fortunæ luctatio est: omnes enim ejus impetus tam corporis, quàm animi robore fortissimè sustinuit: Arpinatibus honoribus judicatus inferior, quæsturam Romæ petere ausus est: patientia deinde repulsarum, irrupit magis in curiam, quàm venit. In tribunatus quoque, & a dilitatis petitione consimilem campi
no-

notam expertus: Præturæ candidatus supremo loco inhæsit: quam tamen non sine periculo obtinuit: ambitus enim accusatus, vix, atque ægrè absolutio- nem à judicibus impetravit. Ex illo Mario tam humili Arpinate, tam igno- bili Romæ, tanque fastidiendo candi- dato, ille Marius evasit, qui Africam subegit, Jugurtham Regem ante cur- rum egit, qui Theutonicorum, Cym- brorumque exercitus delèvit: cujus bi- na trophæa in urbe spectantur, cujus septem in fastis consulatus leguntur, cui post exilium Consulem creari, pro- scriptoque facere proscriptionem con- tingit. Quid hujus conditione incon- stantius, aut mutabilius? quem si inter miseros posueris, miserrimus: inter feli- ces, felicissimus reperietur.

DE C. SÆSARE.

Cajus autem Cæsar, cujus virtutes aditum sibi in cælum struxerunt, inter primæ juventutis initia privatus Asiam petens, à maritimis prædonibus circa insulam Pharmacusam exceptus, quin- quaginta sc talentis redemit. Parva igitur summa clarissimum mundi sydus in piratico myoparone rependi fortuna voluit. Quid est ergo quòd amplius

de ea re queramur , si ne confortibus quidem divinitatis suæ parcit ? Sed cœleste numen se ab injuria vindicavit : continuò enim captos prædones crucibus affixit . Attento studio nostra commemoravimus , remissiore nunc animo aliena narrentur .

E X T E R N A . .
DE POLEMONE,
Atheniensi Philosopho.

Perditæ luxuriæ Athenis adolescens Polemon, neque illecebris ejus tantummodo , sed etiam ipsa infamia gaudens , cùm è convivio non post occasum Solis, sed post ortum surrexisset, domumque rediens Xenocratis philosophi patientem januam vidisset , vino gravis , unguentis delibutus , fertis capite redimito, pellucida veste amictus , refertam turba doctorum hominum scholam ejus intravit : nec contentus tam deformi introitu, confedit etiam, ut clarissimum eloquium, & prudentissima præcepta temulentia lascivijs elevaret: orta deinde, ut par erat , omnium indignatione , Xenocrates vultum in eodem habitu continuit : omissaque re , quam differebat , de modestia, ac temperantia loqui cœpit . Cujus gravitate sermonis respi-

pi.

piscere coactus Polemon, primum coronam capite detractam projecit, paulò post brachium intra pallium reduxit, procedente tempore oris convivalis hilaritatem deposuit, ad ultimum totam luxuriam exiit: uniusque orationis saluberrima medicina sanatus, ex infami ganeone, maximus philosophus evasit: peregrinatus est hujus animus, in nequitia, non habitavit.

DE THEMISTOCLE.

Piget Themistoclis adolescentiam attingere, sive patrem aspiciam, abdicationis injungentem notam, sive matrem suspendio finire vitam propter filii turpitudinem coactam, cum omnium postea Graii sanguinis virorum clarissimus extiterit, mediumque Europæ & Asiæ vel spei, vel desperationis pignus fuerit: hæc enim salutis suæ patronum habuit, illa vadem victoriæ assumpsit.

DE CIMONE ATHENIENSI.

Cimonis verò incunabula opinione stultitiæ fuerunt referta: ejusdem stultitiæ imperia salutaria Athenienses senserunt: itaque coëgit eos stuporis semetipsum damnare, qui eum stolidum crederant.

DE

Nanque Alcibiadem quasi duæ fortunæ partitæ sunt : altera , quæ ei nobilitatem eximiam abundantes divitias, formam præstantissimam , favorem civium propensum , summa imperia , præcipuas potentia vires , flagrantissimum ingenium assignaret : altera quæ damnationem , exilium , venditionem bonorum , inopiam, odium patriæ, violentam mortem infligeret, nec aut hæc, aut illa universa , sed varia , perplexa , freto, atque æstui similima .

DE POLYCRATE TYRANNO

Samiorum .

Ad invidiam usque Polycratis Samiorum tyranni abundantissimis bonis conspicuus vitæ fulgor excessit , nec sine causa : omnes enim conatus ejus placido excipiebantur itinere : spes certum cupitæ rei fructum apprehendebat : vota nuncupabantur simul , & solvebantur : velle ac posse in æquo positum erat : semel duntaxat vultum mutavit , perquam brevi tristitiæ salebra succussum : tunc quum admodum gratum sibi anulum de industria in profundum, ne omnis incommodi expers esset , abjecit : quem tamen continuo recuperavit , capto

pto pisce, qui eum devoraverat. Sed hunc, cujus felicitas semper plenis velis prosperum cursum tenuit, Orontes Darii Regis præfectus, in excellissimo Micalensis montis vertice cruci affixit: ex qua putres ejus artus, & tabido cruore manantia membra, atque illam lævam, cui Neptunus anulum piscatoris manu restituerat, situ marcidam, Samos amara servirute aliquandiu pressa, liberis, ac lætis oculis aspexit.

DE DIONYSIO TYRANNO.

Dionysius autem cum hæreditatis nomine à patre Syracusanorum, ac penè totius Siciliæ tyrannidem accepisset, maximarum opum dominus, exercituum dux, rector classium, equitatu potens: propter inopiam, literas puerulos Corinthi docuit: eodemque tempore, tanta mutatione majores natus, nequis nimis fortunæ crederet, magister ludi factus ex tyranno, monuit.

DE SIPHACE REGE.

Sequitur hunc Siphax Rex, confimilem fortunæ iniquitatem expertus, quæ amicum hinc Roma per Scipionem, illic Carthago per Hasdrubalem ultro petitum ad penates Deos ejus venerat.

C.

Cæterum eò claritatis evectus , ut validissimorum populorum non tantum arbiter , sed & victor victoriæ existeret : parvi temporis interjecta mora , catenatus à Lelio legato ad Scipionem imperatorem pertractus est : cujusque dexteram regio insidens solio arroganti manu attigerat , ejus genibus supplex procubuit. Caduca nimirum & fragilia , puerilibusque consentanea crepundiis sunt ista , quæ vires , atque opes humanæ vocantur . Affluunt subito , repentiè dilabuntur , nullo in loco , nulla in persona stabilibus nixa radicibus consistunt : sed incertissimo flatu fortunæ huc atque illuc acta , quos in sublime extulerunt , improvise recursu destitutos , in profundo cladium miserabiliter immergunt : itaque neque debent existimari , neque dici bona , quæ inflictorum majorum amaritudinem , desiderio sui duplicant .

VALERII MAXIMI

LIBER SEPTIMUS.

DE FELICITATE.

CAPUT I.

VOLUBILIS fortunæ complura exempla retulimus: constantis & propitiæ admodum pauca narrari possunt: quo patet, eam ad veras res cupido animo infligere, secundas parco tribuere: eadem ubi malignitatis oblivisci sibi imperavit, non solum plurima, ac maxima, sed etiam perpetua bona congerit.

DE Q. METELLO:

Videamus ergo quot gradibus beneficiorum Q. Metellum à primo originis die, ad ultimum usque fati tempus nunquam cessante indulgentia, ad summum beatæ vitæ cumulum perduxerit. Nasci enim in urbe terrarum principe voluit: parentes ei nobilissimos dedit: adjecit animi rarissimas dotes, & corporis vires, ut sufficere laboribus posset: uxorem pudicitia, & fœcunditate conspicuam conciliavit. Consulatus decus,
im-

imperatoriam potestatem, speciosissimi triumphi prætextam largita est: fecit, ut eodem tempore tres filios consulares, unum etiam censorium, duos triumphales, & quartum prætorium videret: ut tres filias nuptui daret, earumque sobolem sinu suo exciperet: tot partus, tot incunabula, tot viriles togæ, tam multæ nuptiales faces, bonorum, imperiorum, omnis denique gratulationis summa abundantia, cum interim nullum funus, nullus gemitus, nulla causa tristitiæ. Cælum contemplare: vix tamen ibi talem statum reperiens: quoniam quidem luctus, & dolores, Deorum quoque pectoribus à maximis vatibus assignari videmus: hunc autem vitæ actum ejus consentaneus finis excepit. Nam Q. Metellum ultimæ senectutis spatio defunctum, lenique genere mortis inter oscula, complexusque charissimorum pignorum extinctum, filii & generi humeris suis per urbem latum rogo imposuerunt.

DE CYGE.

Clara hæc felicitas: obscurior illa, sed divino splendore præposita: cum enim Gyges regno Lydiæ, armis, & divitiis abundantissimo, inflatus animo Apollinem

nem Pythium fœlicitatum venisset, an aliquis mortalium se esset felicior: Deus ex abdito sacrarii specu, voce missa, Aglaum Psophidium ei prætulit. Is erat Arcadum pauperrimus, sed ætate jam senior: terminos agelli sui nunquam excesserat, parvuli ruris fructibus, ac voluptatibus contentus. Verùm profectò beatæ vitæ finem Apollo, non adumbratum, oraculi sagacitate complexus est. Quocirca insolenter fulgore fortunæ suæ gloriante respondit, magis se probare securitate ridens tugurium, quàm tristem curis, & sollicitudinibus aulam: paucasque glebas pavoris expertes, quàm pinguißima Lydiæ arva metu referta: & unum aut alterum jugum boum facilis tutelæ, quàm exercitus, & arma, & equitatum, voracibus impensis onerosum: & usus necessarii horreolum nulli nimis appetendum, quàm thesauros omnium infidiis, & cupiditatibus expositos. Ita Gyges dum adstipulatorem vanæ opinionis Deum habere concupiscit, ubinam solida, & sincera esset felicitas, didicit.

SA:

SAPIENTIA DICTA,
aut facta.

CAPUT II.

Nunc id genus felicitatis explicabo, quod totum in habitu animi est: nec votis petitur, sed in pectoribus sapientia præditis natum, dictis, factisque prudentibus enitescit.

DE APPIO CLAUDIO.

Appium Claudium crebrò solitum dicere accepimus, negotium pop. Rom. melius, quàm otium committi: nò quòd ignoraret quàm jucundus tranquillitatis status esset, sed quòd animadverteret, præpotentia imperia agitatione rerum, ad virtutem capeffendam excitari, nimia quiete in desidiam resolvi: & sanè negotium, nomine horridum, Civitatis nostræ mores in suo statu continuit: blandæ appellationis quies plurimis vitiis resperfit.

DE SCIPIONE AFRICANO.

Scipio verò Africanus turpe esse aiebat in re militari dicere, Non putaram: videlicet quia explorato, & excusso consilio, quæ serio aguntur, administrari oportere arbitrabatur summa ratione. Inemendabilis enim est error, qui violenten-

lencia Martis committitur. Idem negabat aliter cum hoste cōfigi debere, quàm aut si occasio obvenisset, aut necessitas incidisset: æquè prudenter: nam & prosperam gerendæ rei facultatem omittere, maxima dementia est: & in angustias utique pugnandi compulsam abstinere se prælio, pestiferæ ignaviæ affert exitium: eorumque qui ista committunt, alter beneficio fortunæ uti, alter injuriæ nescit resistere.

DE Q. METELLO.

Quinti quoque Metelli cùm gravis, tum etiam alta in Senatu sententia: qui devicta Carthagine, nescire se, illa victoria boni ne plus, an mali Reipub. attulisset, asseveravit: quoniam ut pacem restituendo profuisset, ita Annibalem submovendo, non nihil nocuisset: ejus enim transitu in Italiam, dormientem populi Romani virtutem excitatam: metuique debere, ne acri æmulo liberata, in eundem somnum revolveretur. In æquo igitur molorum posuit, uri tecta, vastari agros, exhauriri ærarium, & prisca roboris hebetari nervos.

DE LICINIO FIBRIA

Consulari.

Quid illud factum Licinii Fimbriæ

con-

consularis, quàm sapiens? à M. Lucretio Pinthia splendido equite Rom. iudex additus de sponsione, quam is cum adversario, quòd vir bonus esset, fecerat: nunquàm id iudicium pronuntiatione sua finire voluit: ne aut probatum virum, si contra eum iudicasset, fama spoliaret: aut juraret eum virum bonum esse, cum ea res innumerabilibus laudibus contineatur. Forensibus hæc, illa militaribus stipendiis prudētia exhibita est.

DE PAPTRIO CURSORE

Consule.

Papyrius Cursor Consul cum Aquiloniam oppugnans prælium vellet committere, pullariusque non prosperantibus avibus optimum ei auspiciam renuntiasset, de fallacia illius factus certior, sibi quidem, & exercitui bonum omen datum credidit, ac pugnam iniit. Cæterum mendacem ante ipsam aciem constituit: ut haberent Dii, cuius capite, siquid iræ conceperant, expiarent: directum est autem live casu, live cœlestis numinis providentia, quod primum è contraria parte missum erat telum, in ipsam pullarii pectus, eumque exanimè prostravit; id ut cognovit Consul, fidente animo, & inyalit Aquiloniam, & cepit.

cepit. Tam citò animadvertit, quo pacto injuria Imperatoris vindicari deberet: quemadmodum violata religio expianda foret: quæ ratione victoria apprehendi posset: egit virum severum, Consulem religiosum, Imperatorem strenuum, timoris modum, pœnæ genus, spei viam, uno mentis impetu rapiendo. Nunc ad Senatus acta transgrediar.

DE SENATU.

Cùm adversus Annibalem Senatus Claudium Neronem, & L. Salinatorem Consules mitteret, eosque ut virtutibus pares, ita inimicitiis acerrimè inter se dissidentes videret: summo studio ingratiæ reduxit, ne propter privatas dissentiones, Remp. parum utiliter administrarent: quia consimili imperio ubi concordia non inest, major aliena opera interpellandi, quàm sua edendi cupiditas nascitur: ubi verò pertinax intercedit odium, alter alteri, quàm uterque contrariis castris certior hostis proficiscitur. Eisdem Senatus, cùm ob nimis asperè actam censuram à Cn. Bebio Trib. Pl. pro Rostris agerentur rei, causæ dictione decreto suo liberavit, vacuum omnis judicii metu eum hono-

rem

rem reddendo, qui exigere deberet rationem, non reddere. Par illa sapientia Senatus, Tiberium Gracchū Tr. Pl. Agrariam legem promulgare ausum morte multavit. Idem ut secundum legem ejus per Triumviros ager populo viritim divideretur, egregiè censuit. Siquidem gravissimæ seditionis eodem tempore, & auctorem, & causam sustulit. Quàm deinde se prudenter in rege Masinissa gessit? nam cum promptissima, & fidelissima ejus opera adversus Carthaginenses usus esset, eumque in dilatando regno avidiorem cerneret, legem ferri jussit, qua Masinissæ ab imperio Po. Ro. solutam libertatem tribueret: quo factum optimè meriti benevolentiam retinuit, tum Mauritanix, & Numidiæ, cæterarumque illius tractus gentium nunquam fida pace quiescentem feritatem, à valvis suis repulit. Tempus deficient domestica narrantem: quoniam imperium nostrum non tam robore corporum quàm animorum vigore incrementum, ac tutelam sui comprehendit: majori itaq; ex parte Romana prudentia in admiratione tacita reponatur, alienigenisque hujus generis exemplis datur aditus.

Ex-

DE SOCRATE PHILOSOPHO.

Socrates humanæ sapientiæ quasi quoddam terreſtre oraculum, nihil ultra petendum à Diis immortalibus arbitrabatur, quàm ut bona tribuerent : quia iidemum ſcirent, quid unicuiq; eſſet utile : nos autem plerunque id votis expectere, quod non impetraſſe melius foret . Etenim denſiſſimis tenebris involuta mortalium mens, in quàm latè patentē errorem cæcas precatōnes tuas ſpargis : divitias appetis, quæ multis exitio fuerunt, honores concupiſcis, qui complures peſſunderunt : regna tecum ipſa volviſti, quorum exitus ſæpenumero miſerabiles cernuntur : ſplendidis coniugiis inicis manus, at hæc ut aliquando illuſtrant, ita nonnunquam funditus domos evertunt . Deſine igitur ſtulta futuris malorum tuorum cauſis quaſi feliciffimis rebus inhiare, teque totum cœleſtium arbitrio permiſſe : quia qui tribuere bona ex facili ſolent, etiam eligere aptiſſima poſſunt . Idem expedita, & compendiaria via eos ad gloriam pervenire dicebat, qui id agerent, ut quales videri vellent, tales etiam eſſent : qua quidem prædicatione apertè monebat,

T

ut

ut homines ipsam potius virtutem haurirent, quàm umbram ejus consecretarentur. Idem ab adolescentulo quodam cōsultus, utrum uxorem duceret, an se omnino matrimonio abstineret: Respondit, utrum horum fecisset, acturum pœnitentiam. Hinc te, inquit, solitudo, hinc orbitas, hinc generis interitus, hinc hærcs alienus excipiet: illinc perpetua solitudo, contextus querelarum, dotis exprobratio, affinium grave supercilium, garrula socrus lingua, subsessor alieni matrimonii, incertus liberorum exitus. Non passus est juvenem in cōtextu rerum asperarum, quasi lætæ materiæ facere delectum. Idem cùm Atheniensium scelerata dementia tristem de capite ejus sententiam tulisset, fortiquè animo, & constanti vultu potionem veneni è manu carnificis accepisset, ad motum jam labris posulo, uxori Xantippæ inter fletum, & lamentationem vociferanti innocentem eum perimi, Quid ergo? inquit, nocenti mihi mori satius esse duxisti? O' immensam illam sapientiam, quæ ne ipso quidem vitæ excelsu oblivisci sui potuit.

DE SOLONE.

Agè quàm prudenter Solon neminem,

nem , dum adhuc viveret , beatum dici debere arbitrabatur : quòd ad ultimum usq; fati diem ancipiti fortunæ subiecti essemus . Felicitatis igitur humanæ appellationem rogas consummat , qui se incursum malorum obiicit . Idem , cùm ex amicis quendam graviter mœrentem videret , in arcem perduxit , hortatusq; est , ut per omnes subiectorum ædificiorum partes oculos circumferret : quod ut factum animadvertit , Cogita nunc tecum , inquit , quàm multi luctus sub his tectis & olim fuerint , hodieq; versentur : insequentibus a seculis sint habituri , ac mitte mortalium incommoda tanquam propria deslere : qua consolatione demonstravit urbes esse humanarum cladum consepta miseranda . Idem aiebat , si in unum locum cuncti mala sua contulissent , futurum , ut propria deportare donum , quàm ex omni miseriarum acervo portionem suam ferre mallent : quo colligebat non oportere nos quæ fortuito patiebamur , præcipuæ , & intolerabilis amaritudinis iudicare .

DE BIA PRIENENSI.

Bias autem , cùm patriam ejus Prienen hostes invalissent , omnibus , quos modo sævitia belli incolumes abire pas-

T e la

sa fuerat, pretiosarum rerum ponderē
 onustis fugientibus, interrogatus quid
 ita nihil ex bonis suis secum ferret? Ego
 (inquit) verò bona mea mecum porto.
 Pectore enim illa gestabat, non humeris:
 non oculis visenda, sed æstimanda ani-
 mo: quæ domicilio mentis inclusa, nec
 mortalium, nec Deorum manibus labe-
 factari queunt: & ut manentibus præsto
 sunt, ita fugientes non deserunt.

DE PLATONE PHILOSOPHO.

Jam Platonis verbis adstricta, sed sensu prævalens sententia, qui tum demum beatum terrarum orbem futurum prædicavit, cum aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent.

DE QUODAM REGE.

Rex etiam ille subtilis judicii, quem ferunt traditum sibi diadema priusquam capiti imponeret, retentum diu considerasse, ac dixisse: O' nobilem magis, quam felicem pannum, quem si quis penitus cognoscat quam multis sollicitudinibus, & periculis, & miseriis sit repletus, ne humi quidem jacentem tollere vellet.

DE XENOCRATE PHILOSOPHO.

Quid Xenocratis responsum, quam laudabile? cum maledico sermoni quo-
 run-

rundam summo silentio interesset, uno ex his quærente cur solus linguam suã cohiberet. Quia dixisse me, inquit, aliquando pœnituit, tacuisse nunquam.

DE ARISTOPHANE.

Aristophanis quoque altioris est prudentiæ præceptum, qui in comœdia introduxit remissum ab inferis Atheniensem Periclem, vaticinantem, non oportere in urbe nutriri leonem: sin autem sit alitus, obsequi ei convenire. Monet enim, ut præcipuæ nobilitatis, & concitati ingenii juvenes refrænentur: nimio verò favore, ac profusa indulgentia passi, quo minus potentiam obtineant, ne impediuntur: quòd stultum, & inutile, fit eas obtrectare vires, quas ipse fovetis.

DE THALETE PHILOSOPHO.

Mirificè etiam Thales: nam interrogatus, an facta hominum Deos fallerent, Nec cogitata, inquit: ut non solum manus, sed etiam mentes puras habere vellemus, cum secretis cogitationibus nostris cœleste numen, adesse credidissimus.

DE THEMISTOGLE:

Ac ne quod sequitur quidem minus sapiens: unicæ filiæ pater Themistoclẽ

consulebat, utrum eam pauperi, sed ornato: an locupleti, sed parum probato collocaret. Cui is, Malo, inquit, utrum pecunia: quàm pecuniam viro indigentem. Quo dicto stultum monuit, ut generum potius, quàm divitias generi legeret.

DE REGE PHILIPPO

patre Alexandri.

Age Philippi quàm probabilis epistola, in qua Alexandrum, quorundam Macedonum benevolentiam largitione ad se attrahere conatum, sic increpuit: Quæ te fili ratio in hanc tam vanam spem induxit, ut eos fideles tibi futuros existimares, quos pecunia ad amorem tui cõpulisses? à charitate istud præstatur. At verò antè Philippus majore ex parte mercator Græciæ, quàm victor.

DE ARISTOTELE

Philosopho.

Aristoteles autem Callisthenem auditorem suum ad Alexandrum mittens monuit, ut cum eo aut quàm rarissimè, aut quàm jucundissimè loqueretur: quo scilicet apud regias aures, vel silentio tutior, vel sermone esset acceptior. At ille dum Alexandrum Macedonem Persica salutatione gaudentem objurgat, & ad

Ma-

Macedonicos mores invitum revocare benevolè perseverat, spiritu carere iustus, seram neglecti salubris consilii poenitentiam egit. Idem Aristoteles de semetipso in neutram partem loqui debere prædicabat: quoniam laudare se, vani: vituperare, stulti esset. Eiusdem est utilissimum præceptum, ut voluptates abeuntes consideremus, quas quidem sic ostendendo minuit: festas enim, poenitentiaque plenas animis nostris subiecit, quo minus cupidè repetantur.

DE ANAXAGORA PHILOSOPH.

Nec parum prudenter Anaxagoras interroganti cuidam, quisnam esset beatus: Nemo, inquit, ex iis, quos tu felices existimas: sed eum in eo numero reperies, qui à te ex miseris constare creditur, non erit ille divitiis, & honoribus abundans: sed aut exigui raris, aut non ambitiosæ doctrinæ fidelis, ac pertinax cultor: in secessu, quam in fronte beator.

DE DEMADE.

Demadis quoque dictum sapiens: nolentibus enim Atheniensibus divinos honores Alexandro decernere, Videte (inquit) ne dum cælum custoditis, terram amittatis.

Quàm porrò subtiliter Anacharfis leges, arænearum telis comparabat: nam ut illis infirmiora animalia retineri, valentiora transmitti: ita his humiles, & pauperes constringi, divites & præpotentes non alligari.

DE AGESILAO.

Nihil etiam Agesilai factò sapientius: siquidem cùm adversus Remp. Lacedæmoniorum conpirationem ortam noctu comperisset, leges Lycurgi continud abrogavit, quæ de indemnatis supplicium sumi vetabant: comprehensis autem, & interfectis fontibus, easdem e vestigio restituit: atq; utrunque simul providit, ne salutaris animadversio, vel iniusta esset, vel jure impediretur: itaque ut semper esse possent, aliquando non fuerunt.

DE HANNONE.

Sed nescio an Hannonis excellentissimæ prudentiæ consiliū: Magone enim Cannensis pugnae exitum Senatui Pœnorum nuntiante, inque tanti successus fidem anulos aureos trium modiorum mensuram explentes fundente, qui interfectis nostris civibus detracti erant: quæsi-
vit, an aliquis sociorum post tan-
tam

tam cladem à Romanis defecisset: atque ut audivit, neminem ad Annibalem transisse, suavit, ut protinus legati Romanam, per quos de pace ageretur, mitterentur: cujus si sententia valuisset, neque secundo Punico bello devicta Carthago, neque tertio deleta foret.

DE HERENNIO PONTIO

Samnite.

Ne Samnitis quidem parvas poenas consimilis erroris pependerit, quòd Herennii Pontii salutare consilium neglexerunt: qui auctoritate, & prudentia cæteros præstans, ab exercitu, & duce ejus filio suo consultus, quidnam fieri de legionibus Romanis apud Furcas Caudinas inclusis deberet, inviolatas dimittendas respondit. Postero die eadem de re interrogatus, deleri eas oportere dixit: ut aut maximo beneficio gratia hostium emeretur, aut gravissima jactura vires confringerentur: sed improvida temeritas victorum, dum utranque partem spernit utilitatis, sub jugum missas in perniciem suam accendit. Multis, & magnis sapientiæ exemplis parvulum adjiciam.

DE CRETENSIBUS.

Cretenses cum acerbissima execratio-

T 5

ne

ne adversus eos, quos vehementer oderunt, uti volunt, ut mala consuetudine delectentur, optant: modestoque, voti genere efficacissimum ultionis eventum reperiunt. Inutiliter enim aliquid concupiscere, & in eo perseveranter morari, exitio ea dulcedo vicina est.

VAFRE' DICTA, AUT FACTA.

C A P. III.

Est aliud factorum, dictorumque genus à sapientia proximo deflexu, ad Vafri nomen progressum: quod nisi fallacia vires assumpserit, fidem propositi non invenit: laudemque occulto magis tramite, quàm aperta via petit.

DE QUODAM ANTISTITE *Romano.*

Servio Tullo regnante cuidam patri-familiæ in agro Sabino præcipuæ magnitudinis, & eximiæ formæ vacca nata est, quam oraculorum certissimi auctores in hoc à Diis immortalibus editam responderunt, ut quisquis eam Aventinensi Dianæ immolasset, ejus patria totius terrarum orbis imperium obtineret. Lætus eo dominus, bovem cum summa festinatione Romam actam, mandandam in Aventino ante aram Dianæ con-

constituit, sacrificio Sabinis regimen humani generis daturus: de qua re Antistes templi certior factus, religionem hospiti intulit, ne prius victimam cæderet, quàm proxima se aqua abluisset: eoque alveum Tyberis petente vaccam ipse immolavit, & urbem nostram tot civitatum, tot gentium dominam, pio sacrificii furo reddidit.

DE JUNIO BRUTO.

Quo in genere acuminis in primis Junius Brutus referendus: nam cum à rege Tarquinio avunculo suo omnem nobilitatis indolem excerpti, interque cæteros etiam fratrem suum, quòd vegetioris ingenii erat, interfectum animadverteteret, obtusi se cordis esse simulavit, eaque fallacia maximas virtutes suas textit. Profectus etiam Delphos cum Tarquinii filiis, quos his ad Apollinem Pythium muneribus sacrificiisque honorandum miserat, aurum Deo, nomine doni clam cavato baculo inclusum tulit: quia timebat, ne sibi cæleste numen aperta liberalitate venerari non tutum esset. Peractis deinde mandatis patris, Apollinem juvenes consuluerunt, quisnam ex ipsis Romæ regnaturus videretur. At is penes eum summam urbis nostræ

potestatem futuram respondit, qui ante omnes matri osculum dedisset. Tunc Brutus, perinde; atque casu prolapsus, de industria se abjecit, terramque communem omnium matrem existimans, osculatus est: quod tam vafre telluri impressum osculum, urbi libertatem, Bruto primum in fastis locum tribuit.

DE SCIPIONE SUPERIORE.

Scipio quoque Superior præsidium calliditatis amplexus est. Ex Sicilia enim petens Africam, cum ex fortissimis perditibus Romanis trecentorum equitum numerum implere vellet, neque tam subito posset eos instruere, quod temporis angustiae negabant, sagacitate consilii assecutus est: nanque ex iis juvenibus, quos secum ex tota Sicilia nobilissimos, & ditissimos, sed inermes habebat, ad se vocatos trecentos speciosa arma, & electos equos quam celerrime expedire iussit, velut eos continuo secum ad oppugnandam Carthaginem advehturus, qui cum imperio ut celeriter, ita longinqui, & periculosi belli respectu sollicitis animis paruisent, remittere sese Scipio illam expeditionem, si arma & equos militibus suis tradere voluisent, edixit: rapuit conditionem

im.

imbellis, ac timida juvenus, instrumentoque suo cupidè nostris cessit. Ergo calliditas ducis providit, ut si quod protinus imperaretur, gravè prius, deinde remisso militiæ metu maximum beneficium fieret. Quod sequitur narrandum quoque est.

DE Q. FABIO LABEONE.

Quintus Fabius Labeo arbiter à Senatu finium constituendorū inter Nolanos, & Neapolitanos datus: cū in rem præsentem venisset, utrosque separatim monuit, ut omiſſa cupiditate, regredi controversia, quàm progredi malent: idque cū utraque pars auctoritate viri mota fecisset, aliquantum vacui in medio agri relictum est: constitutis deinde finibus ut ipsi terminaverant, quicquid reliqui soli fuit, pop. Rom. adjudicavit. Cæterum etsi sic circumventi Nolani ac Neapolitani queri nihil potuerunt, secundum ipsorum demonstrationem dicta sententia, improbo tamen præstigiorum genere novum civitati nostræ vestigal accessit. Eundem ferunt cū à rege Antiocho, quem bello superaverat, ex fœdere icto, dimidiam partem navium accipere deberet, medias omnes secuisse, ut cum tota classe privaret.

DE

Nam Marco Antonio remittendum convitium est: qui idcirco se agebat nullam orationem scripsisse, ut si quid superiore iudicio actum, ei quem postea defensurus esset, nociturum foret, non dictum à se affirmare posset: qui facti vix prudentis, tolerabilem causam habuit, pro periclitantium enim capite non solum eloquentia sua uti, sed etiam verecundia abuti erat paratus.

DE SERTORIO.

Sertorius verò corporis robore, atque animi consilio parem naturæ indulgentiam expertus: proscriptione Syllana dux Lusitanorum fieri coactus, cum eos oratione flectere non posset, ne cum Romanis universa acie configere vellet, vasto consilio ad suam sententiam perduxit: duos enim in conspectu eorum constituit equos, alterum validissimum, alterum infirmissimum: ac deinde validi caudam ab imbecillo sene paulatim carpi, infirmi à juvene eximiarum virium universam convelli iussit: obtemperatum imperio est. Sed dum adolescentis dextra irritò se labore fatigat, senio confecta manus ministerium executà est: tunc barbaræ concioni,
quor-

quorsum ea res tenderet cognoscere cupienti, subjecit: equi caudæ confimilem esse nostrum exercitum, ejus partes aliquis aggrediens opprimere possit: universum conatus prosternere, celerius tradiderit victoriam, quàm occupaverit. Ita gens barbara, & aspera, & regi difficilis, in exitium suum ruens, quam utilitatem auribus respuerat, oculis pervidit.

DE FAB. MAXIMO.

Fabius autem Maximus, cujus non dimicare, vincere fuit: cùm præcipuæ fortitudinis Nolanum peditem dubia fide suspectum, & strenuæ operæ Lucanum equitem amore scorti deperditum in castris haberet: ut utroque potius bono milite uteretur, quàm in utrunq; animadverteret, alteri suspicionem suam dissimulavit, in alterum disciplinam paululum à recto tenore deflexit: nanquæ illum plenè pro Tribunali laudando, omnique genere honoris prosequendo, animum suum à Pœnis ad Romanos coëgit revocare: & hunc clam metricem redimere passus, paratissimum pro nobis excursorem reddidit.

DE M. VOLUSIO ÆDILI.

Veniam nunc ad eos, quibus salus
altu-

astutia quæsitæ est. M. Volusius ædilis plebis proscriptus assumpto Isiaci habitu, per itinera, viasque publicas stipem petens, quisnam revera esset, occurrentes dignoscere passus non est: eoque fallaciæ genere tectus, in M. Bruti castra pervenit. Quid illa necessitate miserius, quæ magistratum Po. Rom. abjecto honoris prætextu, alienigenæ religionis obscuratum insignibus, per urbem iussit incedere? Omnes autem hi suæ vitæ, aut illi alienæ mortis cupidi, qui talia vel ipsi sustinuerunt, vel alios perpeti coegerunt.

DE SATURNINO VETULIONE:

Aliquando speciosius sententijs Saturnini Vetulionis in eodem genere casus, ultimæ sortis auxilium: Qui cum à triumviris inter proscriptos nomen suum propositum audisset, continuo præturæ insignia invasit: præcedentibusque in modum lictorum, & apparitorum publicorum servis subornatis, vehicula comprehendit, hospitia occupavit, obvios summovit, ac tam audaci usurpatione imperii, in maxima luce dæfissimas hostilibus oculis tenebras ofudit. Idem ut Puteolos venit, perinde ut publicum ministerium agens, summa

ma cum licentia correptis navibus in Siciliam, certissimum tunc proscriptorum profugium penetravit. His uno adjecto levioris notæ exemplo, ad externa revertar.

DE AMORE CUJUSDAM

parris in filium.

Amantissimus quidam filijs, cum eum in concessis ac periculosis facibus accensum, ac infana cupiditate pater inhibere vellet, salubri consilio patriam indulgentiam temperavit: petiit enim ut prius, quam ad eam, quam diligebat, iret, vulgari ac permissa venere uteretur: cuius precibus obsecutus adolescens, infelicis animi impetum satietate licentis concubitus resolutum, ad id quod non licebat tardiolem pigrioremque afferens, paulatim deposuit.

E X T E R N A .

DE QUODAM ASINARIO.

Cum Alexander Macedonum Rex forte monitus, ut eum qui sibi porta egresso primus occurrisset, interfici juberet. Asinarium fortè sibi obviam factum, ad mortem arripi imperavit: eoq; quærente quidnam se immerentem capitali supplicio, innocentemque addiceret, cum ad excusandum factum suum

Ora;

oraculi præceptum retulisset: Afinarius.
 Si ita est, inquit, Rex, alium fors huic
 morti destinavit: nam asellus, quem
 ego ante me agebam, prior tibi occur-
 rit. Delectatus Alexander, & illius tam
 callido dicto, & quoddam ab errore ipse re-
 vocatus erat, occasionem in aliquanto
 viliori animali expiandæ religionis ra-
 puit: summa in hoc cum calliditate
 mansuetudo: summa quoque in alterius
 Regis Equifone calliditas.

DE DARIO REGE.

Sordida Magorum dominatione Per-
 fide oppressa, Darius Rex adiutoribus
 ejusdem dignitatis assumptis, pactum
 cum præclari operis confortibus fecit,
 ut equis insidentes, Solis ortu, cursum
 in quendam locum dirigerent,isque re-
 gno potiretur, cujus equus in eo pri-
 mus hinnisset: cæterum maximè mer-
 cedis competitoribus fortunæ benefi-
 cium expectantibus, solus acumine
 Equifonis sui Ebaris prosperum exopta-
 tæ rei effectum assecutus est: qui in
 equæ genitalem partem demissam ma-
 num: cum ad eum locum ventum esset,
 naribus equi admovit, quò odore irri-
 tatus, ante omnes hinnitum edidit: au-
 toque eo, sex reliqui summæ potesta-
 tis

tis continuò equis delapsi, candidati (ut est mos Persarum) humi prostratis corporibus Darium Regem salutaverunt. Quantum imperium, quàm parvo interceptum est vaframento.

DE BIA PRIENENSI.

Bias autem, cujus sapientia diuturnior inter homines est quàm patria Priene fuit (siquidem hic etiam nunc spirat illius perinde atque extinctæ vestigia tantummodo extant) ita ajebat oportere homines in usu amicitiae versari, ut meminissent eam ad gravissimas inimicitias posse converti. Quod quidem præceptum prima specie nimis fortasse callidum videatur, inimicumque simplicitati, qua præcipuè familiaritas gaudet: sed si altioribus animis cogitatio demissa fuerit, perquam utile reperietur.

DE ANAXIMENE

Præceptore Alexandri.

Lampascenæ verò urbis salus unius vaframenti beneficio constitit: nam cum ad excidium ejus summo studio Alexander ferretur, progressumque extra mœnia Anaximenem præceptorem suum vidisset, quia manifestum erat, futurum, ut preces suas iræ ejus opponeret, non factu:

facturum se quod petisset, juravit. Tunc Anaximenes, Peto, inquit, ut Lampfacum diruas: hæc velocitas sagacitatis oppidum vetusta nobilitate inclytum exitio, cui destinatum erat, subtrahit.

DE DEMOSTHENE.

Demosthenis quoque astutia mirificè cuidam ancillæ succursum est, quæ pecuniam depositi nomine à duobus hospitibus acceperat, ea conditione, ut illam simul utrisque redderet: quorum alter interjecto tempore tanquam mortuo socio iqualore oblitus, deceptæ omnes nummos abstulit: supervenit deinde alter, & depositum petere cœpit: hærebatur misera in maxima pariter & pecuniæ, & defensionis penuria. Jamque de laqueo, & suspendio cogitabat: sed opportunè Demosthenes ei patronus affuit: qui ut in advocacionem venit, Mulier, inquit, parata est depositi fidem solvere, sed nisi socium adduxeris, id facere non potest: quoniam, ut ipse vociferaris, hæc dicta est lex, ne pecuniam alteri sine altero numeretur.

DE QUODAM VIRO

Atheniensi.

Ac ne illud quidem parum prudenter: quidam Athenis universo populo invi-

invisus, causam apud eum capitali crimine dicturus, maximum honorem subito petere coepit, non quod speraret se illum consequi posse, sed ut haberent homines, ubi procursum iræ, qui acerrimus esse solet, effunderent: neque eum tam callidi consilij ratio sefellit: comitii enim clamore infesto, & crebris totius concionis sibilis vexatus, nota etiam denegati honoris perstrictus, ejusdem plebis paulò post in discrimine vitæ clementissima suffragia expertus est. Quòd si adhuc ei ultionem sitienti, capitis sui periculum objecisset, nullam partem defensionis odio obseratæ aures reciperent. Huic vaframento consimilis illa calliditas.

DE ANNIBALE.

Annibal à Duillio Consule navali prælio victus, timensque classis amissæ pœnas dare, offensam astutia mirè avertit: nam ex illa infelici pugna prius quàm cladis nuntius domum perveniret, quendam ex amicis compositum & ornatum, Carthaginem misit: qui postquam civitas ejus curiam intravit: consulit, inquit, vos Annibal, cum dux Romanorum magnas secum maritimas trahens copias advenerit, an cum eo confige-

figere debeat: acclamavit universus Senatus, non esse dubium, quin oporteret: tum ille: Confluxit, inquit, & superatus est. Ita liberum his non reliquit id factum damnare, quod ipsi fieri debuisse judicaverant.

DE EODEM.

Itidem Annibal Fabium Maximum invictam armorum suorum vim saluberrimis cunctationibus pugnae ludificantem, ut aliqua suspicione trahendi belli respergeret, totius Italiae agros ferro, atque igni vastando, unius ejus fundum immunem ab hoc injuriae genere reliquit. Profecisset aliquid tanti beneficii infidiosa adumbratio ejus, nisi Romanae urbi & Fabii pietas, & Annibalis vafri mores fuissent notissimi.

DE TUSCULANIS.

Tusculanis etiam acumine consilii incolumitas parta est; cum enim crebris rebellionibus meruisset, ut eorum urbem funditus Romani evertere vellent, atque ad id exequendum Furius Camillus, maximus dux, validissimo instructus, exercitu venisset: universi ei togati obviam processerunt, commeatusque, & caetera pacis munia benignissime praestiterunt: armatum etiam intrare mentia
 patii

passi sunt, nec vultu, nec habitu mutato: qua constantia tranquillitatis non solum ad amicitiae nostrae jus, sed etiam ad communionem civitatis usque penetraverunt. Sagaci hercule usi simplicitate quoniam apertius esse intellexerant metum officiis dissimulare, quam armis protegere.

DE TULLO DUCE VOLSCORUM.

At Volscorum ducis Tulli execrabile consilium, qui ad bellum inferendum Romanis maxima cupiditate accensus, cum aliquot adversis praeliis contusos animos suorum, & ob id paci proniores animadverteret insidiosa ratione, quod volebat, compulit: nam cum spectandorum ludorum gratia magna Volscorum multitudo Romam convenisset, Consulibus dixit, vehementer se timere, nequid hostile subito molirentur: monuitque, ut essent cautiores, & protinus ipse urbe egressus est. Quam rem Consules ad Senatum retulerunt, qui tametsi nulla suspicio suberat, auctoritate tamen Tulli commotus, ut ante noctem Volsci abirent, decrevit: qua contumelia irritati, facile impelli potuerunt ad rebelandum. Ita mendacium versuti ducis, simulatione benevolentiae involvum,

duos

duos simul populos sefellit : Romanum
ut insontes notaret : Volscum, ut dece-
ptis irasceretur.

DE STRATAGEMATIS.

C A P. IV.

Illa verò calliditas egregia, & ab om-
ni prorsus reprehensione procul re-
mota, cujus opera, quia appellatione
nostra vix aptè exprimi possunt, Græ-
ca pronuntiatione Stratagemata dicantur.

DE TULLO HOSTILIO.

Omnibus militaribus copiis Tullo
Hostilio Fidenas aggresso, quæ surgen-
tis imperii nostri incunabula crebris re-
bellionibus torpere passæ non sunt,
finitimisque trophæis, ac triumphis ali-
tam virtutem ejus, spes suas promovere
ulterius docuerunt : Metius Suffetius
dux Albanorum, dubiam & suspectam
semper societatis suæ fidem repentè in
ipsa acie detexit: detecto enim Romani
exercitus latere, in proximo colle cōse-
dit, pro adjutore speculator pugne futu-
rus, ut aut victis insultaret, aut victores
fessos aggrediretur : non erat dubium
quin ea res militum nostrorum animos
debilitatura esset, cùm eodem tempore
& he-

& hostes configere, & auxilia deficere cernerent. Itaque ne id fieret, Tullus providit: concitato enim equo pugnantium globos præcurrit, prædicans suo jussu secessisse Metjum, eumque cum ipse signum dedisset, invasurum Fidenatum terga: quo imperatoriæ artis consilio metum fiducia mutavit, proque trepidatione, alacritate suorum pectora replevit.

DE SEXTO TARQUINIO.

At ne continuò à nostris regibus recedamus, Sextus Tarquinius Tarquinii filius indignè ferens, quòd patris viribus expugnari Gabii nequirent, valentio rem armis excogitavit rationem, qua interceptum id oppidum Romano Imperio adiceret. Subito nanq; se ad Gabios contulit, tanquam parentis sævitiam, & verbera, quæ voluntate sua perpeffus erat, fugiens: ac paulatim uniuscujusque fectis, & compositis blanditiis alliciendo benevolentiam, ut apud omnes plurimum posset consecutus, familiarem suum ad patrem misit, indicaturum quemadmodum cuncta in sua manu haberet, & quæsiturum quidnam fieri vellet. Juvenili calliditati senilis astutia respondit. Si quidem re eximia delectatus Tarquinius,

V

fidei

fidei autem nuntii parum credens, nihil respondit, sed ducto eo in hortum, maxima, & altissima papaverum capita baculo decussit. Cognito adolescens silentio patris, simul ac facto, causam altius argumento pervidit: nec ignoravit præcipi sibi, ut excellentissimum quenque Gabinorum, aut exilio summo veret, aut morte consumeret: ergo spolitam bonis propugnatoribus civitatem tantum non vincētis manibus ei tradidit.

DE ROMANIS.

Illud quoque à majoribus, & consilio prudenter, & exitu feliciter provisum: cum enim urbe capta Galli Capitolium obsiderent, solamque potiendi ejus spem in fame eorum repositam animadvertent, perquam callido genere consilii Romani usi, unico perseverantiæ irritamento victores spoliaverunt; panes enim jacere compluribus ex locis cœperunt. Quo spectaculo obstupefacti, infinitamque frumenti abundantiam nostris superesse credentes, ad pacationem omittendæ obsidionis compulerunt. Misertus est tunc profectò Jupiter Romanæ virtutis, præsidium ab astutia mutuantis, cum summa alimentorum inopia, projici præsidia inopiæ cerneret: igitur ut
vasro,

vafro , ita periculoso confilio falutarem
 exitum dedit . Idem Jupiter poſtea præ-
 ſtantiffimorum ducum noſtrorum ſaga-
 cibus confiliis propitiuſque aſpiravit : nam
 cùm alterum Italiæ latus Annibal lace-
 raret , alterum invaſiſſet Haſdrubal , ne
 duorum fratrum junctæ copię intole-
 rabili onere feſſas ſimul res noſtras ur-
 gerent , hinc Claudii Neronis vegetum
 confilium, illic Livii Salinatoris inclyta
 providentia effecit . Nero enim com-
 preſſo à ſe in Lucanis Annibale, præſen-
 tiam ſuam , quoniam ita ratio belli deſi-
 derabat, mentitus hoſti , ad opem feren-
 dam collegæ per longum iter celeritate
 mira tetendit . Salinator in Umbria
 apud Metaurum flumen proximo die di-
 micaturus , ſumma cum diſſimulatione
 Neronem caſtris noctu recepit : tribu-
 nos enim à tribunis, centuriones à cen-
 turionibus , equites ab equitibus , pedi-
 tes à peditibus excipi juſſit , ac ſine ulla
 tumultuatione , ſolo vix unum exerci-
 tum capiente, alterum inſeruit; quo eve-
 nit , ne Haſdrubal cùm duobus ſe Con-
 ſulibus præliaturum prius ſciret, quàm
 utriuſque virtute proſterneretur . Ita
 illa toto terrarum orbe infamis Punica
 calliditas, Romana eluſa prudentia, An-

nibalem Neroni, Hasdrubalem Salinatori decipiendum tradidit.

DE Q. METELLO CONSULE.

Memorabilis etiam consilii Quintus Metellus, qui cum Proconsul bellum in Hispania adversus Celtiberos gereret, urbemq; Trebiam caput ejus gentis viribus expugnare non posset, intra pectus suum multum, ac diu consiliis agitatis viam reperit, qua propositum ad exitum perduceret. Itinera magno impetu ingrediebatur, deinde alias atque alias regiones petebat: hos obsidebat montes, paulò post ad illos transgrediebatur: cum interim tam suis omnibus, quam ipsis hostibus ignota erat causa inopinatæ ejus, ac subitæ fluctuationis. Interrogatus quoque à quodam amicissimo sibi, quid ita sparsum, & incertum militiæ genus sequeretur: Absiste, inquit, istud quærere: nam si hujus consilii mei interiorum tunicam consciam esse sentirem, continuo eam cremari jubebo. Quorsum igitur ea dissimulatio eripuit, aut quem finem habuit? Postquam verò, & exercitum suum ignorantia, & totam Celtiberiam errore implicavit, cum aliò cursum direxisset, subito ad Trebiam reflexit, eamque inopinatam & at-

to-

tonitam oppressit: ergo nisi mentem suã
dolos scrutari coëgisset, ad ultimam ei
senectutem apud mœnia Trebiæ armato
sedendum foret.

E X T E R N A.

DE AGATHOCLE REGE

Syracusarum.

Agathocles autem Syracusarum Rex
audacter callidus: cùm enim urbem ejus
majore ex parte Carthaginenses occu-
passent, exercitum suum in Africam tra-
jecit: ut metum metu, vim vi discute-
ret, neque sine effectu: nam repentino
ejus adventu perculsi Pœni, libenter in-
columitatem suam salute hostium rede-
merunt: pactique sunt, ut eodem tem-
pore, & Africa Siculis, & Sicilia Puni-
cis armis liberaretur. Agathocles autem
Syracusarum mœnia si tueri perseveras-
set, illa belli malis urgerentur: bona pa-
cis fruenda, securæ Carthagini reliquis-
set: nunc inferendo, quæ patiebatur,
dum alienas potius laceffit opes, quàm
suas tuetur, quò equiore animo regnum
deservit, eo tótius recepit.

DE ANNIBALE:

Quid Annibal Cannensem populi
Romani aciem specularus? nonne prius,
quàm ad dimicandum descenderet, com-

compluribus astutiæ complicatam laqueis, ad tam miserabilem perduxit exitum? ante omnia enim providit, ut & solem, & pulverem, qui ibi vento multus excitari solet, adversum haberet: deinde partem copiarum suarum, inter ipsum prælii tempus de industria fugere jussit: quam cum à reliquo exercitu abruptam legio Romana sequeretur, trucidandam eam ab iis, quos in insidiis collocaverat, curavit. Postremò quadringentos equites subornavit, qui simulata transiitione petierunt Consullem, à quo jussi more transfugarum depositis armis in ultimam pugnae partem secedere, districtis gladiis, quos inter tunicas, & loricas abdiderant, poplites pugnantium Romanorum ceciderunt. Hæc fuit Punica fortitudo, dolis, & insidiis, & fallacia instructa. Quæ nunc certissima circumventæ virtutis nostræ excusatio est: quoniam decepti magis, quàm victi sumus.

DE REPULSIS.

CAPUT V.

Campi quoque repræsentata conditio, ambitiosam ingredientiem viam, ad fortius sustinendos parum prosperos

CO-

comitiorum eventus utiliter instruxerit : quia propositis ante oculos clarissimorum virorum, repulsis, ut non minore cum spe honoris, ita prudentiore cum animi iudicio petent: meminerintque, nefas non esse, aliquid ab omnibus uni negari, cum sæpenumero singuli cunctorum voluntatibus resistere fas esse duxerint: scientes etiam, patientia quæri debere, quòd gratia impetrari nequirit.

DE Q. ÆLIO TUBERONE.

Quintus Ælius Tubero, à Q. Fabio Maximo, epulum populo Romano nomine P. Africani patris sui dante, rogatus, ut triclinium sterneret: lectulos Punicanos pellibus hœdinis stravit: & pro argenteis vasis Samia exposuit: cuius rei deformitas sic omnes offendit, ut cum alioqui vir egregius haberetur, comitiisque Prætoris candidatus in caput L. Pauloavo, & P. Africano avunculo nixus descendisset, repulsa inde abiret notatus: nam ut privatim semper continentiam probabant, ita publicè maxima cura spectatoris habita est: quocirca urbs nostra non unius convivii numerum, sed totam se in illis pelliculis jacuisse credens, ruborem epuli, sus-

fragiis suis vindicavit.

DE P. SCIPIONE NASICA.

P. autem Scipio Nasica, togatæ potentæ clarum lumen, is qui Consul Jugurthæ bellum indixit, qui matrem Idæam è Phrygiis sedibus, ad nostras aras, focosque migrantem sanctissimis manibus excepit: qui multas, & pestiferas seditiones auctoritatis suæ robore oppressit: quo principe Senatus aliquot annos gloriatus est: cùm ædilitatem curulem adolescens peteret, manumque cujusdam rustico opere duratam, more candidatorum tenacius apprehendisset, joci gratia interrogavit eum, num manibus solitus esset ambulare. Quod dictum à circumstantibus exceptum, ad populum manavit, causamque repulsæ Scipioni attulit: omnes nanque rusticæ tribus paupertatem sibi ab eo exprobratam judicantes, iram suam adversus contumeliosam ejus urbanitatem distinxerunt. Igitur civitas nostra nobilium juvenum ingenia ab insolentia revocando, magnos, & utiles cives fecit, honoribusque non patiendo eos à scurris peti, debitum auctoritatis pondus adjecit.

DE

LIBER VII. 465
DE L. ÆMILIO PAULO.

Nullus error talis in L. Æmilio Paulo conspectus est : sed tamen aliquoties frustra Consulatum petiit . Idemq; cum jam campum repulsis suis fatigasset , bis Consul & Censor factus est, amplissimū etiam dignitatis gradum obtinuit: cujus virtutem injuriæ non fregerunt , sed acuerunt : quoniam quidem nota ipsa accensam cupiditatem summi honoris ardentiolem ad comitia detulit : ut populum , quem nobilitatis splendore , & animi bonis movere non potuerat, pertinacia vinceret .

DE Q. CÆCILIO METELLO.

Q. autem Cæcilium Metellum pauci, & mœsti amici, consulatus repulsa afflictum, tristitia, ac rubore plenum domū reduxerunt : eundem de Pseudophilippo triumphantem universus Senatus lectum, & alacrem in Capitolium profectus est, Achæici etiam belli, cui summam manum L. Mumius adjecit, maxima pars ab hoc viro profligata est . Eine ergo populus Consulatum negare potuit, cui mox duas clarissimas provincias, aut daturus erat, aut debiturus, Achajam, & Macedoniam? & quidem hoc facto, meliore eo cive usus est : intellexit enim

quàm industriè sibi gerendus esset Consulatus, quem tanto labore impetrari senserat.

DE L. SYLLA.

Quid tam excellens, quid tam opulentum, quàm L. Sylla? divitias & imperia largitus est: leges vetustas abrogavit, novas tulit: hic quoque in eodem campo, cujus postea dominus exit, repulsa Præturæ sugillatus est: omnia loca petiti honoris, si quis modo Deorum formam & imaginem futuræ ejus potentiae populo Rom. repræsentasset, impetraturus.

DE M. PORCIO CATONE.

Sed ut comitiorum maximum crimen referam, M. Porcius Cato plus moribus suis Præturæ decoris adjecturus, quàm prætexta ejus splendoris ipse laturus, consequi illam à populo aliquando non potuit. Proxima dementiæ suffragia, quæ quidem satis graves pœnas erroris suis pependerunt: quoniam quem honorem Catoni negaverant, Vatinio dare coacti sunt. Ergo si verè æstimare volumus, non Catoni tunc Prætura, sed Præturæ Cato negatus est.

DE

LIBER VII. 467
DE NECESSITATE

C A P. VI.

A Bominandæ quoque necessitatis amarissimæ leges & truculentissima imperia, tum urbem nostram, tum etiam exteragentes multa non intellectu tantum, sed etiam auditu gravia, perpeti cœgerunt. Nam aliquot adversis præliis secundo Punico bello exhausta militari juventute Romana, Senatus auctore Tib. Graccho Consule censuit, uti publicè servi adversus propulsandorum hostium impetum emerentur: eaque de re per Tribunos plebis apud populum lata rogatione, tres creati sunt viri, qui quatuor & viginti millia servorum comparaverunt: adactosque iurejurando, strenuam se fortemque operam daturos, quoad Pœni essent in Italia, datis armis in castra miserunt. Ex Apulia etiam & à Fidiculis septuaginta, atque ducenti ad supplementum equitatus sunt empti. Quanta violentia est casus acerbi? Quæ civitas ad id tempus ingenus quoque originis capite census habere milites fastidierat, eadem cellis servilibus extracta corpora, & à pastoralibus casis collecta mancipia, velut præcipuum firmamentum, exercitui suo adjecit. Cedit ergo

interdum generosus spiritus utilitati, & fortunæ viribus succumbit: ubi nisi tutiora consilia legeris, speciosa sequenti concedendum est.

DE CIVITATE ROMANA.

Cannensis autem clades adeò urbem nostram vehementer contudit, ut opera M. Junii dictaturam Reipub. administrantis spolia hostium affixa templis, Deorum numini consecrata instrumenta militiæ futura convellerentur, ac prætextati pueri arma induerent: adjudicatorum etiam, & capitali crimine damnatorum, sex millia conscriberentur: quæ si per se aspiciantur, aliquid ruboris habeant: sin autem admotis necessitatis viribus ponderentur, sævitix temporis convenientia præsidia videantur.

DE EADEM CIVITATE.

Propter eandem cladem Senatus Octavio, qui Siciliam: Cornelio Mammulæ, qui Sardiniam Proprætores obtinebant, quærentibus quòd neque stipendium, neque frumentum classibus eorum, & exercitibus socii præberent: affirmantibus etiam ne habere quidem eos, unde id præstare possent, rescriptit, ærarium longinquis expensis non sufficere: proinde, quo pacto tantæ inopiæ succurrendum

dum esset, ipsi viderent. His literis quid aliud, quàm imperii sui gubernacula è manibus abjecit? Siciliamque, & Sardiniam, benignissimas urbis nostræ nutrices, gradus, & stabilimenta bellorum, tam multo sudore, & sanguine in potestatem redactas, paucis verbis, ita scilicet necessitate jubente, dimisit.

DE CASILINATIBUS.

Eadem Casilines obsidione Annibalis clausos, alimentorumque facultate defectos, lora necessariis vinculorum usibus subducta, eque scutis detractas pelles ferventi resolutas aqua, mandere voluisti, Quid illis, si acerbitatem casus intueare, miserius? si constantiam respicias, fidelius? qui, ne à Romanis desciscerent, tali uti cibi genere sustinuerunt, cùm pinguissima arva sua, fertilissimosque campos mœnibus suis subiectos intuerentur. Itaque Campanæ urbis, quæ Punicam feritatem deliciis suis cupida fovit, in propinquo situm Casilinum moderatum virtute clarum perseverantis amicitiae pignore impios oculos verberavit.

DE PRÆNESTINIS.

In illa obsidione, & fide, cùm trecenti Prænestini permanerent, evenit, ut
ex

ex his quidam murem captum ducentis potius denariis vendere, quàm ipse leniendæ famis gratia consumere mallet. Sed credo Deorum providentia effectū, ut & venditori, & emptori, quem uterq; merebatur, exitum attribuerit. Avaro enim fame consumpto, manubiis sordisū suarum frui non licuit: æqui animi vir, ad salutarem impensam faciendam, carè quidem, verùm necessariè comparato cibo vixit.

DE CIVITATE ROMANA.

C. autem Mario & Cn. Carbone Consulibus, bello civili cum L. Sylla dissidentibus, quo tempore non Reip. victoria quærebatur, sed præmium victoriæ res erat publica, Senatusconsulto aurea atque argentea templorum ornamenta, ne militibus stipendia deessent, confata sunt, digna enim causa erat, hinc, an illi crudelitatem suam proscriptione civium satiarent, ut Di immortales spoliarentur, non ergo P. conscriptorum voluntas, sed teterrimæ necessitatis truculenta manus illi consulto stylum suum impressit.

DE DIVO JULIO.

Divi Julii exercitus, id est, invicti ducis invicta dextera cum armis M. ad-

dam

dam clausisset, aggerique extruendo materia deficeret: congerie hostilium cadaverum, quam desideraverat altitudinem, instruxit: eamque tragulis, & pilis, quia roboreæ ludes decrant, magistra novæ molitionis necessitate usus vallavit.

DE DIVO AUGUSTO.

Atque ut divinam filii mentionem; cœlestis patris recordationi subnectam: cum effusus se in nostras provincias Parthorum rex Phraates videretur, vicinæque imperio ejus regiones subita inducti tumultus denunciatione quaterentur: tanta in Bosphorano tractu commeatus penuria incessit, ut sex millibus denariis singula vasa olei, frumentique modiis totidem mancipia permutarentur: sed amarissimam tempestatem Augusti cura, tutelæ tunc terrarum vacans dispulit.

EXTERNÆ.

DE CRETENSIBUS.

Cretenſibus nihil tale præſidii affulſit: qui obſidione Metelli ad ultimam uſque penuriam compulſi, ſua jumentorumq; ſuorum urina ſitim torſerunt, juſtius dixerim, quàm ſuſtentaverunt: quia dum vinci timent, id paſſi ſunt, quod eos ne victor quidem pati coëgiſſet.

DE

DE NUMANTINIS :

Numantini autem à Scipione vallo, & aggere circumdati, cùm omnia, quæ famem eorum trahere poterant, consumpissent, ad ultimum humanorum corporum dapibus usi sunt, quapropter capta jam urbe, complures inventi sunt, artus & membra trucidatorum corporum sinu suo gestantes. Nulla est in his necessitatis excusatio: nam quibus mori licuit, sic vivere necesse non fuit.

DE CALIGURITANIS.

Horum trucem pertinaciam in consimili facinore Caliguritanorum execrabilis impietas supergressa est: qui quò perseverantius interempti Sertorii cineribus obsidionem Cn. Pompeii frustrantes fidem præstarent, quia nullum jam aliud in urbe eorum, supererat animal, uxores suas natosque ad usum nefariæ dapis verterunt. Quoque diutius armata juvenus viscera sua visceribus suis aleret, infelices cadaverum reliquias salire non dubitavit. En quem aliquis in acie hortaretur, ut pro salute conjugum, & liberorum fortiter dimicaret. Ex hoc nimirum hoste, tanto duci pœna magis, quàm victoriâ petenda fuit: quia plus vindicatus libertatis, quàm victus glo-

rie

fiæ afferre potuit: quum omne serpen-
tum., ac ferarum genus comparatione
sui titulo feritatis superarit: nam quæ
illis dulcia vitæ pignora proprio spiritu
chariora sunt, ea Caliguritanis prandia,
atque cœnæ extiterunt.

DE TESTAMENTIS,

quæ rescissa sunt.

C A P. VII.

VAcemus nunc negotio, quod acto-
rum hominis, & præcipuæ curæ,
& ultimi est temporis: consideremusq;
quæ testamenta aut rescissa sunt legiti-
mè facta, aut cum meritò rescindi pos-
sent, rata manserunt: quæve ad alios,
quàm qui expectabant, honorem hære-
ditatis transtulerunt.

DE QUODAM MILITE.

Atque ita, ut ea ordine quo proposui
exequar: militantis cujusdam pater, cum
de morte filii falsum è castris nuntium
accepisset, aliis hæredibus scriptis dece-
sit; peractis deinde stipendiis, adolescens
domum petit: errore patris, impuden-
tia amicorum domum sibi clausam repe-
rit. Quid enim illis inuerecundius? flo-
rem juventæ pro Rep. absumpserat, ma-
ximos labores, & plurima pericula tole-

ra-

raverat, adverso corpore exceptas ostendebat cicatrices : & postulabat , ne avitos ejus lares otiosa ipsi urbi onera possiderent. Itaque depositis armis, coactus est in foro togatam ingredi militiam acerbè : cum improbissimis enim hæredibus de paternis bonis apud Centumviros contendit : omnibusque non solum consiliis, sed etiam sententiis superior discessit.

D E F I L I O M. A N C I
Carseolani equitis Romani.

Item M. Ancus Carseolani splendidissimi equitis Romani filius , à Suffenate avunculo suo adoptatus , testamentum naturalis patris , quo præteritus erat , apud Centumviros rescidit , cum in eo Tullianus Pompeii Magni familiaris , ipso quidem Pompejo signatore , hæres scriptus esset . Itaque illi in judicio plus cum excellentissimi viri gratia , quam cum parentis cineribus negotii fuit : cæterùm quamvis utraque hæc adversus se nitentur , tamen paterna bona obtinuit . Nam L. quidem Sextilius & P. Popilius , quos M. Ancus sanguine sibi conjunctos eadem ex parte, qua Tullianum hæredes fecerat , sacramento cum adolescentulo contendere ausi non sunt :
tam-

tametſi præcipuis eo tempore Magni viribus ad defendendas tabulas teſtamenti invitari poterant: etſi aliquantulum adjuvabat hæredes, quòd M. Anci filius in Suffenatis familiam, ac ſacra tranſierat: ſed arctiſſimum inter homines procreationis vinculum, patris ſimul voluntatem, & principis authoritatem ſuperavit.

DE TECTIO FILIO TECTII.

C. autem Tectium infantem à patre exhæredatum, Petronia matre, quam Tectius quoad vixit in matrimonio habuerat, natum, divus Auguſtus in bona paterna ire decreto ſuo juſſit: patris patriæ animo uſus: quoniam Tectius in proprio jure procreato filio, ſumma cum iniquitate paternum nomen abrogaverat.

DE SEPTITIA.

Septitia quoque mater Trachalorum Ariminenſium filiis irata, in contumeliam eorum, cùm jam parere non poſſet, Publico ſeni admodum nupſit, teſtamento etiam utroque præterito: à quibus aditus divus Auguſtus, & nuptias mulieris, & ſuprema judicia improbat: nam hæreditatem maternam filios habere juſſit: dotem, quia non ereando-

rum

rum liberorum causa conjugium inter-
 cesserat, virum retinere vetuit. Si ipsa
 æquitas hac de re cognoscere potuisset,
 iustiusne aut gratius pronuntiaret? sper-
 nis quos genuisti : nubis effœta : testa-
 menti ordinem violento animo confun-
 dis : neque erubescis ei totum patrimo-
 nium addicere, cujus polluto jam cor-
 pori marcidam senectutem tuam sub-
 traxisti : ergo dum sic te egeris, ad in-
 teros usque cœlesti fulmine afflata es.

DE C. CARPURNIO PISONE.

Egregia quoque C. Calpurnii Pisonis
 præfecti urbis, constitutio: cùm enim ad
 eum Terentius ex octo filiis, quos in
 adolescentiã perduxerat, ab uno in adop-
 tionem dato exhæredatum se querelam
 detulisset : bonorum adolescentis posses-
 sionem ei dedit, hæredesq; lege agere pas-
 sus non est. Monuit profectò Pisonem
 patria majestas, donum vitæ, beneficium
 educationis: sed aliquid etiam ipsum fle-
 xit circumstantiam liberorum numerus,
 quòd cum patre septem fratres impiè ex-
 hæredatos videbat.

DE GENUTIO QUODAM.

Quid Mamerci Æmilii Lepidi Con-
 sulis, quàm grave decretum? Genutius
 quidam, matris magnæ Gallus, à Gn. Ore-
 ste

ste prætoris urbis impetraverat, ut restitui se in bona Neniani juberet, quorum possessionem secundum tabulas testamenti ab ipso acceperat: appellatus Mamerco à Surdino, cujus libertus Genutium hæredem fecerat, prætoriam jurisdictionem abrogavit: quod diceret Genutium ampuratis sui ipsius sponte genitalibus corporis partibus, neque virorum, neque mulierum numero haberi debere. Conveniens Mamerco, conveniens principi senatus decretum, quo provisum est, ne obscœna Ganutii præsentia, inquinataque voce tribunalia magistratum, sub specie periti juris, polluerentur.

DE VETILIO LENONE.

Multò Qu. Metellus prætoris urbanum severiorem egit, quàm Orestes gesserat: qui Vetilio lenoni juveni bonorū possessionem secundum tabulas testamenti non dedit: quia vir nobilissimus, & gravissimus, fori ac lupanaris separandæ conditionem existimavit: Nec aut factum illius comprobare voluit, qui fortunas suas in stabulum contaminatum projecerat: aut huic tanquam integro civi jura reddere, qui se ab omni honestæ vitæ genere abruperat.

quæ rata manserunt.

C A P. VIII.

His rescissorium testamentorum exemplis contenti, attingamus ea, quæ rata manserunt, cum causas haberent, propter quas rescindi possent, Quam certæ, quam etiam notæ insanix Tuditanus, utpotè qui populo nummos sparserit, togamq; velut tragicam vestem in foro trahens, maximo cum hominum risu conspectus fuerit, ac multa his consentanea fecerit: testamento filium instituit hæredem: quod T. Longus, sanguine ei proximus, hastæ iudicio subvertere frustra conatus est: magis enim centum viri, quod scriptum esset in tabulis, quam quis eas scripsisset, considerandum existimaverunt.

DE EBUCIA UXORE.*L. Menenii Agrippæ.*

Vita Tuditanus demens: Ebucix autè, quæ L. Menenii Agrippæ uxor fuerat, tabulæ testamenti plenæ furoris: nam cum haberet duas simillimæ probitatis filias Pletoniam, & Aphroniam, animi sui potius inclinatione provecta quam ullis alterius iniuriis, aut officiis commota, Pletoniam tantummodo hæredem iustit.

stituit: filiis etiam Aphroniæ ex admodum amplo patrimonio viginti nummos legavit. Aphronia tamen cum sorore sacramento contendere noluit, testamentumque matris, patientia honorare, quam iudicio convellere sanctius esse duxit: eò se ipsam indigniorem iniuria ostendens, quò eam æquiore animo sustinebat.

DE Q. METELLO.

Minus mirandum errorem muliebri Qu. Metellus fecit. Is nanque plurimis, & celeberrimis ejusdem nominis viris in urbe nostra vigentibus, Claudiorum etiã familia, quàm arctissimo sanguinis vinculo contigebat, florente; Carinatem solum hæredem reliquit: nec hoc testamentum ejus quisquam attentavit.

DE POMPEIO RHEGYNNO.

Item Pompejus Rhegynus, vir transalpinæ regionis, cum testamento fratris præteritus esset, & ad coarguendam iniquitatem ejus, binas tabulas testamentorum suorum in comitio incisas, habitæ utriusque ordinis maxima frequentia, recitasset: in quibus magna ex parte hæres frater erat scriptus, prælegebaturque ei centies & quinquagies sestertium, multum ac diu inter assentientes indignationi suæ amicos questus: quod ad ha-

hastæ iudicium attinuit, cineres fratris quietos esse passus est: & erant ab eo instituti hæredes, neq; sanguine Rhegyno pares, neque proximi: sed & alieni, & humiles: ut non solum flagitiosum silentium, sed etiam prælatio contumeliosa videri posset: æquè felicitis impunitatis, sed nescio an tetricioris hæc delicti testamenta.

QVI ADVERSUS OPINONES hominum hæredes habuerunt.

C A P. IX.

DE Q. CÆCILIO, ET L. LUCULLO.

Quintus Cæcilius L. Luculli præcipitissimo studio, maximaq; liberalitate, & honestum dignitatis gradum, & amplissimum patrimonium consecutus: cum præ se semper tulisset, unum, illum sibi esse hæredem, moriens etiam anulos ei suos tradidisset, Pomponium Atticum testamento adoptavit, omniumq; bonorum reliquit hæredem: sed fallacis, & infidiosi cadaver P. R. cervicibus recte circumdatum, per viam traxit: itaque nefarius homo filium quidem, & hæredem habuit, quem voluit: funus autem, & exequias quales meruit.

DE

Urinate.

Neque aliis dignus fuit T. Marius Urinâs, qui ab infimo militiæ loco, beneficiis Divi Augusti Imperatoris, ad summos castrenses honores perductus, eorumq; uberrimis quæstibus locuples factus, non solum cæteris vitæ temporibus ei se fortunas suas relinquere, à quo acceperat, prædicavit: sed etiã pridie, quàm expiraret, idem illud ipsi Augusto dixit: cùm interim ne nomen quidem ejus tabulis testamenti adiecerit.

DE LUCIO VALERIO,

& Cornelio Balbo.

L. autem Valerius, cui cognomen Hep-tachordo fuit, togatum hostem Cornelium Balbûm expertus, utpote opera ejus, & consilio, compluribus privatis vexatus litibus, ad ultimumque subiecto accusatore capitali crimine accusatus: præteritis advocatis, & patronis suis, solum hæredem reliquit, nimirum consternatio unum ejus transversum egit: amavit enim sordes tuas, & dilexit pericula, & damnationem votis expetivit: auctorem harum rerum benevolentia, propullatorem odio infecutus.

VALER. MAX.
DE TITO BARRULO,
& Lentulo.

T. Barrulus Lentulo Spinteri, cujus
amantissimum animum, liberalissimamque
seu serat amicitiam, decedens suos anu-
los, perinde atque unico hæredi tradidit,
quem nulla ex parte hæredem relinque-
bat, quantum illo momento temporis
conscientia, si modo vires, quas habere
creditur, possidet, à terrimo homine sup-
plicium exegit: inter ipsam enim falla-
cis, & ingratae culpæ cogitationem, spiri-
tum posuit, quasi tortore aliquo meatu
ejus interius crucianto: quod animad-
vertebat è vita ad mortem transitum
suum, & superis diis invisum esse, & in-
feris detestabilem futurum.

DE M. POPILIO.

M. verò Popilius Senatorii ordinis
Oppium Gallum ab incunte ætate fami-
liarissimum sibi, moriens pro vetusto ju-
re amicitiae, & vultu benigno respexit,
& verbis magnum præ se amorem feren-
tibus profecutus est: unum etiam de
multis, qui affidebant, ultimo complexu,
& osculo dignum judicavit: superque
anulos quoque suos ei tradidit: videlicet
nequid ex ea hæreditate, quam non erat
aditurus, amitteret. Quos Oppius vir
di-

diligens, sed morientis amici plenum cō-
tumeliæ ludibrium, in locellum reposi-
tos & à præsentibus assignatos, diligen-
tissimè hæredibus illius, exhæres ipse
reddidit. Quid hoc loco inhonestius?
aut quid intempestivius? Senator popu-
li Romani curia egressus, homo vitæ
fructibus continuo cariturus, sanctissi-
ma jura familiaritatis morte pressis ocu-
lis, & spiritu supremos anhelitus reddente,
scurrili lusu suggellanda sibi de-
sumpsit.

VALERII MAXIMI

LIBER OCTAVUS.

INFAMES REI QUIBUS

ex causis absoluti, aut damnati sunt.

C A P. I.

DE M. HORATIO,

NUNC quoque, ut æquiore ani-
mo ancipites judiciorum motus
tolerentur, recordemur invidia
laborantes, quibus de causis, aut
absoluti sunt, aut damnati M. Horatius

interfectæ sororis crimine à Tullo Rege damnatus, ad populum provocato iudicio absolutus est : quorum alterum atrocitas necis movit, alterum causa flexit : quia immaturum virginis amorem severè magis, quàm impiè punitum existimabat . Itaque forti punitione liberata fratris dextera, tantum consanguineo, quantum hostili cruore gloriæ haurire potuit : ac rem se tunc pudicitie custodè populus Roma. postea plus justo placidum iudicem præstitit .

DE SERGIO GALBA .

Cùm à Libone Trib. Pleb. Sergius Galba pro Rostris vehementer increparetur, quòd Lusitanorum magnam manum, interposita fide, Prætor in Hispania interemisset, ætionique tribunitie M. Cato ultimæ senectutis, oratione sua, quam in Originibus retulit, subscribe-
ret: reus pro se jam nihil recusans, parvulos liberos suos, & Galli sanguine cõ-
iunctum filium, flens commendare cœpit, ecq; facto mitigata concione, qui omniũ
consensu periturus erat, penè nullum
triste suffragium habuit: miserordia er-
go illam quæstionem, non æquitas texit:
quoniam quæ innocentie tribui ne-
quiebat absolutio, respectui puerorum
data

data est. Consentaneum quod sequitur.

DE A. GABINIO.

A. Gabinius in maximo infamiae suae ardore suffragiis populi C. Memmio accusatore subjectus, abruptae esse spei videbatur: quoniam & accusatio partes suas plenè exhibebat, & defensionis praesidia invalida fide nitèbantur: & qui iudicabant, ira perciti, poenam hominis cupidè expectabant. Igitur licitor, & carcer ante oculos obversabantur, cum interim omnia ista propitiæ fortunæ interventu depulsa sunt filius namque Gabinii Sisenna, consternationis impulsu, ad pedes se Memmi. isupplex prostravit, inde aliquod fomentum procellæ petens, unde totus impetus tempestatis eruperat: quem truci vultu à se victor insolens repulsum, exensso è manu anulo humi jacere aliquandiu passus est. Quod spectaculum fecit, ut Lælius Tr. Pleb. approbantibus cunctis Gabinium dimitti juberet, ac documentum daretur, neq; secundarum rerum proventu insolenter abuti, neque adversis properè debilitari oportere: idque proximo exemplo æquè patet!

DE APPIO CLAUDIO.

Appius Claudius nescio religionis

X

3

maior,

maior, an patriæ iniuria siquidem illius
 vetustissimum morem neglexit : hujus
 pulcherrimam classem amisit: infesto po-
 pulo obiectus, cum effugere debitam pœ-
 nam nullo modo posse crederetur, subi-
 to coorti imbris beneficio tutus fuit à
 damnatione : discussa enim quæstione
 aliam velut Diis interpellantibus, de in-
 tegro instaurari non placuit. Itaque cui
 maritima tempestas causæ dictionem
 contraxerat, cœlestis salutem attulit.

DE TUCIA VIRGINE VESTALI.

Eodem auxilii genere Tucie virginis
 Vestalis incesti criminis reæ castitas in-
 famiæ nube obscurata emerfit: quæ con-
 scia certę synceritatis suæ : spem salutis
 ancipiti argumento petere ausa est : ar-
 repto enim cribro, Vesta, inquit, si sacris
 tuis castas semper admovi manus, effice
 ut hoc hauriam ex Tyberi aquam, & in
 ædem tuam perferam, audacter & teme-
 re jactis votis Sacerdotis, rerum ipsa na-
 tura cessit.

DE LUCIO PISONE.

Item L. Pilo à L. Claudio Pulchro ac-
 cusatus, quod graves, & intolerabiles in-
 jurias sociis intulisset : haud dubiæ rui-
 næ metum fortuito auxilio vitavit. Nã-
 que per id ipsum tempus, quo tristes de

eo sententiæ ferebantur, repentina vis
nimbi incidit: cumque prostratus humi
pedes iudicum oscularetur, os suum coe-
no replevit, quod conspectum, totam
quæstionem à severitate ad clementiam,
& mansuetudinem transtulit: quia fatis
jam graves eum pœnas fociis dedisse ar-
bitrati sunt: hinc deductum necessitatis,
ut abiicere se tam suppliciter, aut attol-
lere tam deformiter cogeretur. Subnectã
duos accusatorum suorum culpa abso-
lutos.

DE Q. FLAVIO.

Quintus Flavius à C. Valerio ædile
apud populũ reus actus, cùm quatuor-
decim tribuum suffragiis damnatus es-
set, proclamavit se innocentem opprimi:
cui Valerius æquè clara voce respondit:
nihil sua interesse, nocēs ne, an innoxius
periret, dummodo periret: qua violentia
dicti, reliquis tribus adversario donavit.
Abiecerat inimicum: eundem dum pro-
certo pessundatum credidit, erexit: victo-
riamq; in ipsa victoria perdidit.

DE CAJO COSCONIO.

Cajum etiam Cosconium Servilia læ-
ge reum, propter plurima, & evidentissi-
ma facinora, sine ulla dubitatione nocē-
tem, Valerii Valentini accusatoris ejus:

recitatum in iudicio carmen, quo puerum prætestatum, & ingenuam virginē à se corruptam poëtico joco significaverat, contexit. Siquidem Iudices iniquum rati sunt, eum victorem dimittere, qui palmam non ex alio ferre, sed de se dare merebatur. Magis ergo Valerius in Cofconii absoluteione damnatus, quàm Cofconius in causa sua liberatus est.

DE A. ATTILIO CALATINO.

Attingam eos quoque, quorum *salus* propriis obruta criminibus, proximorū claritati donata est. A. Attilium Calatinum Soranorum oppidi proditione reū admodum infamem, imminentis damnationis periculo, *Qu. Maximi* soceri pauca verba subtraxerunt: quibus affirmavit, si in eo crimine fontem illum ipse comperisset, direpturum se fuisse affinitatem. Continud enim populus penè jam exploratam sententiam suam, unius iudicio concessit: indignum ratus ejus testimonio non credere, cui difficilimis Republicæ temporibus, bene se exercitus credidisse meminerat.

DE M. ÆMILIO SCAURO.

M. quoque Æmilius Scaurus repetūdarium reus, aded perditam, & comploratam defensionem in iudicium attulit, ut
cūm

cùm accusator diceret, lege sibi centum atque viginti hominibus denunciare testimonium licere: seque non recusare, quo minus absolveretur, si totidem nominasset quibus in provincia nihil abstulisset: tam bona conditione uti non potuerit, tamen propter vetustissimam nobilitatem, & recentem memoriam patris, absolutus est.

DE COTTA.

Sed quemadmodum splendor amplifsimorum virorum in protegendis reï plurimum valuit, ita in opprimendis non sanè multum potuit: quinetiam evidenter noxiis, dum eos acrius impugnavit, profuit. L. Scipio Æmilianus Cottam apud populum accusavit: cujus causa quamvis gravissimis criminibus erat confossa, septies ampliata, & ad ultimum octavo judicio absoluta est: quia homines verebantur, ne præcipuæ accusatoris amplitudini damnatio ejus donata existimaretur. Quos hæc secum locutos crediderim: Nolumus caput alterius petentem, in judicium triumphos, & trophæa, spoliaque, ac devictarum navium rostra deferre: terribilis fit is adversus hostem: civis verò salutem, tanto fulgore gloriæ subnixus, ne insequatur.

Tam vehementes Judices adversus excellentissimum aensatorem, quam mites in longæ inferioris fortunæ reo.

DE CALLIDIO BONONIENSI.

Callidius Bononiensis in cubiculo mariti nocte deprehensus, cum ob id causam adulteri diceret, inter maximos & gravissimos infamiæ fluctus emerfit, tanquam fragmentum naufragii, leve admodum genus defensionis amplexus: affirmavit enim se ob amorem pueri sui eo esse perductum. Suspectus erat locus, suspectum tempus, suspecta matrisfamilie persona, suspecta etiam adolescentia ipsius: sed crimen libidinis, confessio intemperantiæ liberavit.

DE CÆLIIS FRATRIBUS.

et filiis Titi Cæli.

Remissioris hæc, illud aliquantò gravioris materiæ exemplum. Cùm parricidii causam duo fratres Cælii dicerent, splendido Terracinae loco nati, quorum pater Titus Cælius in cubiculo quiescens, filiis altero cubantibus lecto, erat interemptus: neque aut servus quisnam, aut liber inveniretur, ad quam suspicio cædis pertineret: hoc uno nomine absoluti sunt: quia iudicibus planum factum est, illos aperto ostio inventos esse dormien-

mientes : somnus innoxia securitatis certissimus index miseris opem tulit. Judicatam est enim rerum naturam non recipere, ut occiso patre, supra vulnera, & etiam eorum quietem capere potuerint.

DE L. SCIPIONE.

Percutremus nunc eos, quibus in causa ditione, magis quæ extra quæstionem erant, nocuerant, quam sua innocentia opem tulit. L. Scipio post speciosissimum triumphum de Rege Antiocho ductum, perinde ac si pecuniam ab eo accepisset, damnatus est : non puto quod pretio corruptus fuerat, ut illam totius Asiæ dominum & jam Europæ victrices manus iniicientem, ultra Taurum montem summoveret : sed alioqui vir syncerissimæ vitæ, & ab hac suspitione procul remotus, invidiæ, quæ tunc in duorum fratrum inclytis cognominibus habitabat, resistere non potuit.

DE DECIANO, ET P. FURIO.

At Scipioni quidem maximus fortunæ fulgor, C. autem Deciano spectatæ integritatis viro, vox sua exitium attulit. Nam cum P. Furium inquinatissimæ vitæ pro Rostri accusaret, quia quædam in parte actionis de morte Lucii Satur-

nini queri ausus fuerat: nec reum damnavit, & insuper ei pœnas adiectas pendit.

DE TITIO SEXTO.

Sextum quoque Titium similis casus prostravit: erat innocens Agraria lege lata, gratosus apud populum: tamen quia Saturnini imaginem domi habuerat, suffragiis eum tota concio oppressit.

DE CLAUDIA.

Adiiciatur his Claudia, quam inson-tem crimine quo accusabatur, votum impium subvertit: quia cum à ludis domum rediens turba elideretur, optaverat, ut frater suus maritimarum virium nostrarum præcipua jactura revivisceret, sæpiusque Consul factus, infelici ductu nimis magnam urbis frequentiam minueret.

DE M. MILITIO CN. LOLIO, & L. Sextilio.

Possumus & ad illos brevi diverticulo transgredi, quos leves ob causas damnationis incursum abripuit: M. Militiis, Cn. Lolius L. Sextilius triumviri, quòd ad incendium in sacra via ortum extinguendum tardius venerant, à Trib. Pleb. die dicta ad populum damnati sunt.

DE

LIBER III

DE PESTI

Item P. Aquino ...
P. Aquino ...
judicio conditio ...
tius circumferat.

DE M. E. I.

Ad hoc in ...
puli ...
nam à L. Cantu ...
mis sub ...
agro, grati ...

DE Q. S. H.

et ...

Nos ...

natio, ...
ruptus, ...
in coe ...
carnis in ...
cultas est ...
rium e ...
blica que ...
nisi tam ...

DE Q. S. H.

que ...

Atque ...
in disc ...
nati, nec ...
pilum L ...
quod mat ...

nini quæri ausus fuerat: nec reum damnavit, & insuper ei poenas adiectas pendit.

DE TITIO SEXTO.

Sextum quoque Titium similis casus prostravit: erat innocens Agraria lege lata, gratosus apud populum: tamen quia Saturnini imaginem domi habuerat, suffragiis eum tota concio oppressit.

DE CLAUDIA.

Adiiciatur his Claudia, quam in fontem crimine quo accusabatur, votum impium subvertit: quia cum à ludis domum rediens turba elideretur, optaverat, ut frater suus maritimarum virium nostrarum præcipua jactura revivisceret, sæpiusque Consul factus, infelici ductu nimis magnam urbis frequentiam minueret.

*DE M. MILITIO CN. LOLIO,
& L. Sextilio.*

Possumus & ad illos brevi diverticulo transgredi, quos leves ob causas damnationis incursum abripuit: M. Militiis, Cn. Lolius L. Sextilius triumviri, quod ad incendiam in sacra via ortum extinguendum tardius venerant, à Trib. Pleb. die dicta ad populum damnati sunt.

DE

DE PUB. BILIO TRIUMVIRO:

Item P. Biliustriumvir nocturnus à P. Aquilio Trib. Pleb. accusatus, populi iudicio concidit: quia vigilias negligentius circumjerat.

DE M. ÆMILIO PORCINA.

Admodum severæ notæ, & illud populi iudicium, cum M. Æmilium Porcinam à L. Cassio accusatum crimine nimis sublimè extractæ villæ in Allienfi agro, gravi multa affecit.

DE QUODAM INDULGENTE
in puerum.

Non supprimenda illius quoq; damnatio, qui puerili sui nimio amore corruptus, rogatus ab eo ruri ut omasum in cœnam fieri juberet: quum bubulæ carnis in propinquo emendæ nulla facultas esset: domito bove occiso, desiderium ejus explevit; eoque nomine publica quæstione afflictus est, innocens, nisi tam prisco seculo natus esset.

DE QUADAM MULIERE,
quæ matrem interfecit.

Atque ut eos quoque referamus, qui in discrimen capitis adducti, neq; damnati, neque absoluti sunt: apud M. Popilium Lenatem prætorem, quædam, quòd matrem percussam fuisse interemerat,

rat, causam dixit : de qua neutram in partem laetæ sententiæ sunt : quia abundè constabat, eandem veneno necatorum liberorum dolore commotam, quos avia filiaï insensa sustulerat, parricidium ultam parricidio esse : quorum alterum ultione, alterum absolute non dignum judicatum est.

*DE QADADAM MULIERE,
qua virum & filium interemit.*

Eadem hæsitacione Publii quoq; Dolabellæ, proconsulari imperio Asiam obtinentis, animus fluctuatus est. Mater familiâs Smyrnæa virum & filium interemit, cum ab iis optimæ indolis juvenem, quem ex priore viro enixa fuerat, occisum comperisset : quam rem Dolabella ad se delatam, Athenas ad Aæopagi cognitionem relegavit : quia ipse neque liberare cædibus duabus contaminatam, neque punire eam justo dolore impudicam, sustinebat. Consideranter, & mansuetè pop. Rom. magistratus : sed Aæopagitæ quoque non minus sapienter, qui inspecta causâ, & accusatorem, & ream post centum annos ad se reverti jusserunt : eodem affectu moti, quo Dolabella : sed ille transferendo quæstionem, hi differendo damnandi, atque absol-

solvendi inexplicabilem cunctationem mutabant.

DE PRIVATIS JUDICIIS.

CAPUT II.

Publicis judiciis adjiciam, quorum magis æquitas quæstionum delectare, quàm immoderata turbæctorem offendere poterit. Claudius Centummalus ab auguribus jussus altitudinem domus suæ, quam in Cælio monte habebat, summittere, quia his ex arce augurium capientibus officiebat, vendidit eam Calpurnio Lanatio: nec indicavit, quod imperatum à collegio augurum erat: à quibus Calpurnius demoliri domum coactus, M. Porcium Catonem inclyti Catonis patrem arbitrum cum Claudio adduxit, ut formulam daret, quid sibi de ea re facere oporteret ex fide bona. Cato ut est doctus, de industria Claudiam edictum sacerdotum suppressisse, continuo illum Calpurnio damnavit, summa quidem cū æquitate: quia bonæ fidei venditorem nec commodorum spem augere, nec incommodorum cognitionem obscurare oportet. Notum suis temporibus judicium commemoravi: sed nec quod relaturus

quis

quidem sum, oblitteratum est silentio.

DE C. VISELLIO.

C. Visellius Varro gravi morbo correptus, trecenta millia nummorum, ab Octacilia Laterensis, cum qua commercium libidinis habuerat, expensa ferri sibi passus est: eo consilio, ut si decessisset, ab hæredibus eam summam peteret, quam legati genus esse voluit, libidinosam liberalitatem debiti nomine colorando: evasit deinde ex illa tempestate adversus vota Octaciliæ: quæ offensa, quod spem prædæ suæ morte non maturasset, ex amica obsequenti, subito districta sœneratricem agere cœpit, nummos petendo, quos ut fronte inverecunda, ita inani stipulatione captaverat: de qua re Cælius Aquilius, vir magnæ auctoritatis, & scientia juris civilis excellens, iudex adductus, adhibitis in consilium principibus civitatis, prudentia, & religione sua mulierem repulit. Quod si eadem formula & Varro damnari, & adversaria ablovi potuisset, ejus quoque non dubito quin turpem & inconcessum errorem libenter castigaturus fuerit: nunc privatae actionis calumniam ipse compescuit, adulterii crimen publicæ quæstioni judicandum reliquit.

DE

Multò animosius, & militari spiritu dignum erat, se in consimili genere judicii C. Marius gessit: nam cum Cajus Ticinius Minturnensis Fanniam uxorem, quam impudicam de industria duxerat, eo crimine repudiatam, dote spoliare conaretur: sumptus inter eos Judex, in conspectu habita quæstione, seductum Ticinium monuit, ut incepto desisteret, ac mulieri dotem redderet. Quod cum sæpius frustra fecisset, coactus ab eo sententiam pronuntiare: mulierem impudicitæ festertio uummo, Ticinium summa totius dotis damnavit: præfatus ideo se hunc judicandi modum secutum, quod liquerat sibi; Ticinium patrimonio Fanniæ insidias struentem, impudicæ conjugium expectasse. Fannia autem hæc est, quæ postea Marium hostem à Senatu judicatum, cænoque paludis, qua extractus erat, oblitum, etiam in domum suam custodiendum Minturnis deductum, ope quantacunque potuit, adjuvit: memor quod impudicæ esset judicata, suis moribus, quod dotem servasset, illius religioni acceptum ferri debere.

DE

498 VALER. MAX.
DE QUODAM DAMNATO
furti.

Multus sermo eo etiam iudicio manavit, in quo quidam furti damnatus est, quod equo, cuius usus illi usque Ariciam commodatus fuerat, ulteriore ejus municipij clivo vectus esset. Quid aliud hoc loci, quam verecundiam illius seculi laudemus, in quo tam minuti à pudore excessus puniebantur?

QUÆ MULIERES
apud magistratus pro se, aut
aliis causas egerunt.

C A P. III.

DE AMESIA.

NE de his quidem foeminis tacendum est, quas conditio naturæ, & verecundiæ stola ut in foro, in judiciis tacerent, cohibere non valuit. Amesia prætoris sententia rea causam suam Lucio Titio Prætoris iudicium cogente populi maximo concursu egit: motusque omnes, ac nervos defensionis non solum diligenter, sed etiam fortiter executæ, & prima actione, & ferè cunctis sententiis liberata est: quam, quia sub specie foeminæ virilem animum gerebat, Androgynem appellabant.

DE

LIBER VIII. 499
DE C. AFFRANIA UXORE
Licinii Bructionis.

Caja Affrania verò Licinii Bructionis uxor prompta ad lites contrahendas, pro se semper apud prætorem verba fecit: non quòd advocatis deficeret, sed quòd impudentia abundabat. Itaque inusitatis foro látratibus assiduè tribunalia exercendo ad muliebris calumniæ notissimum exemplum evasit: aded ut pro crimine improbis scëminarum meritis C. Affraniæ nomen objiciatur: prorogavit autem spiritum suum ad C. Cæsarem tertium, itemque M. Servilium Consulem: tale enim monstrum magis, quo tempore extinctum: quàm quo sit ortum, memoriæ tradendum est.

DE HORTENSIA
filia Q. Hortensii.

Hortensia verò Qu. Hortensii filia, cum ordo matronarum gravi tributo à triumviris esset oneratus, nec quisquam vitorum patrocinitum eis accommodare auderet: causam scëminarum apud triūvros & constanter & feliciter egit: representata enim patris facundia, impetravit, ut major pars imperatæ pecuniæ his remitteretur. Revixit cum muliebri stirpe Qu. Hortensius, verbisque filie

licæ aspiravit : cujus si virilis sexus posterius vim sequi voluissent, Hortensianæ eloquentiæ tanta hæreditas una fœminæ actione abscissa non esset.

DE QUÆSTIONIBUS.

C A P. IV.

ATque, ut omnes judiciorum numeros exequamur, quæstiones quibus aut creditum non est, aut temere habita fides est, referamus. M. Agrii argentarii servus, Alexandrum Titi Fannii servum occidisse insimulatus est eoque nomine tortus à domino, admisisse id facinus constantissimè asseveravit. Itaque Fannio deditus, supplicio affectus est : parvulo deinde tempore interjecto, ille, cujus de nece creditum erat, domum rediit.

DE ALEXANDRO

Servo Fannii.

Contra Fannii servus Alexander, cum in hanc suspicionem C. Fl. equitis Romani occisi venisset, septies tortus pernegavit ei se culpæ affinem fuisse : sed perinde, atque confessus & à iudicibus damnatus, & à L. Calpurnio triumviro in crucem actus est.

DE

LIBER VIII. 501
DE FULVIO FLACCO.

Item Fulvio Flacco causam dicente, Philippus servus ejus, in quo tota quaestio nitebatur, octies tortus, nullum omnino verbum, quo dominus perstringeretur, emisit: & tamen reus damnatus est: cum certius argumentum innocentiae unus octies tortus exhiberet, quam octo semel torti praebuissent.

DE TESTIBUS.

C A P. V.

DE C. ET Q. SERVILIIS.

Sequitur, ut ad testes pertinentia exempla commemorem. C. & Qu. Serviliis Cepionibus jisdem parentibus natis, & per omnes honorum gradus ad summam amplitudinem proVectis: item fratribus Metellis Quinto, & Lucio Cōsularibus, & censoriis, altero etiam triumphali, in Qu. Pompejum Aufidium repetundarum reum acerrimè dicentibus testimonium, non abrogatā fides absoluto Pompejo, sed ne potentia inimicum oppressisse viderentur, occursum est.

DE M. ÆMILIO SCAURO.

M. etiam Æmilius Scaurus princeps Senatus C. Memium repetundarum reū
di-

districto testimonio insecutus est . Item C. Flavium eadem lege accusatum testis proscidit . Nam C. Norbanum majestatis crimine publicæ subiectum quæstioni , ex professo opprimere conatus est , nec tamen aut auctoritate , qua plurimum pollebat , aut religione , de qua nemo dubitabat , quenquam illorum affligere potuit .

DE L. CRASSO .

L. quoque Crassus tantus apud iudices , quantus apud P.C. Æmilius Scaurus ; nanque eorum suffragia robustissimis & felicissimis eloquentiæ stipendiis regebat , eratque sic fori , ut ille curiæ princeps : cum vehementissimum testimonii fulmen in M. Marcellum reum injecisset , impetu gravis , exitu vanus apparuit .

DE Q. METELLO PIO ,

L. Lucullo , Q. Hortensio ,

& M. Lepido .

Agè Q. Metellus Pius , L. Marcus Lucullus , Q. Hortensius , M. Lepidus , Cn. Cornelium majestatis reum , non modo testes onerarunt , sed etiam salutem , negantes illo incolumi stare Remp. posse , depoposcerunt ; quæ decora civitatis (pudet referre) umbone judiciali repulla sunt .

DE

LIBER VIII. 503
DE M. CICERONE.

Quid M. Cicero forenſi militia ſummos honores , ampliffimumque dignitatis locum adeptus? nonne in ipſis eloquentiæ ſuæ caſtris teſtis abjectus eſt? dum P. Clodium Romæ apud ſe fuiſſe juravit , illo ſacrilegium , & flagitium uno argumento abſentiæ tuente : ſiquidem iudices Clodium inceſti crimine , quàm Ciceronem infamia perjurii liberare maluerunt .

DE P. SERVILIO CONSULARI.

Tot elevatis teſtibus , unum , cujus nova ratione iudicium ingreſſa auctoritas confirmata eſt , referam . P. Servilius conſularis, Cenſorius, triumphalis, qui majorum ſuorum titulis Iſaurici cognomen adiecit, cùm forum præteriens teſtes in eum dari vidiffet , loco teſtis conſtitit , ac per ſummam inter patronorum pariter, & accuſatorum admirationem ſic orſus: Hunc ego , iudices , qui cauſam dicit , cujas ſit , aut quam vitam egerit , quamque meritò , vel injuria accuſetur , ignoro : illud tantùm ſcio , cùm occuriſſet mihi Laurentina via iter facienti , admodum anguſto loco equo descendere noluiſſe . Quod an aliquid ad religionẽ noſtram pertineat ,
ipſi

ipsi æstimabitis : ego id suppressendum non putavi . Judices reum vix auditis cæteris testibus , damnaverunt . Valuit enim , apud eos , tum amplitudo viri , tum gravis neglectæ dignitatis ejus indignatio : cumque , qui venerari principes nesciret , in quodlibet facinus procursum crediderunt .

QUI QUÆ IN ALIIS
vindicarunt , ipsi commiserunt .

C A P. VI.

NE illos quidem latere patiantur , qui quæ in aliis vindicarunt , ipsi commiserunt . C. Licinus cognomine Hoplomachus : à Prætoꝛe postulavit , ut patri suo bonis , tanquam ea dissipanti , interdiceretur : & quidem quod petierat impetravit : Sed ipse parvo postea tempore mortuo sene , ampla ab eo relicta latifundia festinanter consumpsit . Dignus hac vicissitudine pœnæ fuit : quoniam hæreditatem absumere , quam hæredem maluit tollere .

DE CAJO MARIO.

Cajus autem Marius , cum magnum & salutarem Reip. civem in L. Saturnino opprimendo egisset , à quo in modum vexilli pileum servituti ad arma capiendâ

da ostentatum erat : L. Sylla cum exercitu in urbem irrumpente, ad auxilium servorum pileo superlato confugit. Itaque dum facinus, quod punierat, imitatur, alterum Marium à quo affligeretur, invenit.

DE M. LICINIO STOLONE.

Marcus verò Licinius Stolo, cujus beneficio plebi petendi consulatum potestas facta est, cùm lege sanxisset, ne quis amplius quam quingenta agri jugera possideret : ipse mille comparavit, dissimulandique criminis gratia, dimidiam partem filio emancipavit, quam ob causam à M. Popilio Lenate accusatus, primus sua lege cecidit : ac docuit nihil aliud præcipi debere, nisi quod prius quisque sibi imperavit.

DE Q. VARIO TRIBUNO.

Quintus autem Varius, propter obscurum jus civitatis Hybrida cognominatus, Trib. Pleb. legem adversus intercessionem collegarum prorogavit : qua jubebat quæri, quorum dolo malo socii ad arma ire coacti essent, magna cum clade Reip. sociale enim prius, deinde civile bellum excitavit. Sed dum antè

Y

vem

venem agit, sua lex etiam domesticis laqueis constrictum absumpsit.

DE STUDIO, ET INDUSTRIA.

C. A. P. VII.

Quid cesso vires industriæ commemorare? cuius alacri spiritu militiæ itipendia roborantur: forensis gloria accenditur: fido sinu cuncta studia recepta nutriuntur: quicquid animo, quicquid manu, quicquid lingua admirabile est, ad cumulum laudis perducitur: quæ cum perfectissima sit virtus, duramento sui confirmatur.

DE CATONE SUPERIORE.

Cato sextum & octogesimum annum agens, dum in Rep. tuenda juvenili animo præstat, ab inimicis capitali crimine accusatus, causam suam egit, neque aut memoriam ejus quisquam tardiore, aut firmitatem lateris ulla ex parte quassatam, aut os hæsitacione impeditum, animadvertit: quia scilicet omnia ista in statu suo æquali, ac perpetua industria continebat: quin etiam in ipso diutissime actæ vitæ sine disertissimi Oratoris Galbæ accusationi defensionem suam pro Hispania opposuit. Idem Græcis literis a iudici concupivit: quàm sero, inde æsti-

me-

memus, quòd etiam Latinas penè jam senex didicit: cumque eloquentia magnam jam gloriam partam haberet, id egit, ut juris civilis quoque esset peritissimus.

DE INFERIORE.

Cujus mirifica proles Cato, propior nostræ ætati, ita doctrinæ cupiditate flagravit, ut ne in curia quidem, dum Senatus cogitur, temperaret sibi, quòd minùs Græcos libros lectitaret: qua quidem industria, ostendit, aliis tempora deesse, alios temporibus superesse.

DE TERENCE VARRONE.

Terentius autem Varro humanæ vitæ exemplo, & spatio nominandus: non annis, quibus seculi tempus æquavit, quàm stylo vivacior fuit: in eodem enim lectulo & spiritus ejus, & egregiorum operum cursus extinctus est.

DE LIVIO DRUSO.

Consimilis perseverantiæ Livius Drusus, qui & ætatis viribus, & acie oculorum defectus, jus civile populo benignissimè interpretatus est: utilissimaque discere id cupientibus monumenta composuit: nam ut senem illum natura, & cæcum fortuna facere potuit, ita neutra interpellare valuit, ne non animo & videret, & vigeret.

508 VALER. MAX.
DE P. SENATORE,
& *L. Pontio Equite Romano.*

Publius verò Senator, & Lucius Pontius eques Romanus, suis temporibus celebres causarum actores, luminibus capti, eadem industria forensia stipendia executi sunt. Itaque frequentius etiam audiebantur, concurrentibus alijs, quia ingenio eorum delectabantur, alijs quia constantiam admirabantur: nanque alij incommodo perculsi secessum petunt, duplicant tenebras, fortuitis voluntaria adjicientes.

DE P. CRASSO.

Jam P. Crassus, cum in Asiam ad Aristonicum Regem debellandum Consul venisset, tanta cura Græcæ linguæ notitiam animo comprehendit, ut eam in quinque divisam genera per omnes partes, ac numeros penitus cognosceret. Quæ res maximum ei sociorum amorem conciliavit, qua quis eorum lingua apud tribunal ejus postulaverat, eadem decreta reddenti.

DE ROSCIO.

Ne Roscius quidem subtrahatur scenicæ industriæ notissimum exemplum, qui nullum unquam spectanti populo gestum, nisi quem domi meditatus fuerat,

at, ponere ausus est. Quapropter non rudrica ars Roscium, sed Roscius ludicram artem commendavit: nec vulgi tantum favorem, verumetiam principū familiaritates amplexus est. Hæc sunt attenti, & anxii, & nunquam cessantis studii præmia, propter quæ tantorum virorum laudibus non impudenter se persona histrionis inferuit.

E X T E R N A.

DE DEMOSTHENE.

Græca quoque industria, quoniam nostræ multum profuit, quem meretur fructum, Latina lingua recipiat. Demosthenas, cujus commemorato nomine, maximæ eloquentiæ consummatio audientis animo oboritur, cum inter initis juventæ, artis quam affectabat, primam literam dicere non posset, oris sui vitium tanto studio expugnavit, ut ea à nullo expressius referretur. Deinde propter nimiam exilitatem acerbam auditu vocem suam exercitatione continua ad maturum, & gratum auribus sonum perduxit. Lateris etiam firmitate defectus, quas corporis habitus vires negaverat, à labore mutuatus est. Multos enim versus uno impetu spiritus complectebatur, eosque adversa loca celeri gradu scandens,

dens, pronuntiabat. Ac vadōsis littoribus infistens declamationes fluctuum fragoribus obluētantibus edebat: ut ad fremitus concitatarum concionum, patientia duratis auribus, in actionibus uteretur. Fertur quoque ore infertis calculis multum ac diu loqui solitus, quō vacuum promptius esset, & solutius. Præliatus est cum rerum natura, & quidem victor abiit, malignitatem ejus pertinacissimo animi robore superando. Itaque alterum Demosthenem mater, alterum industria enixa est.

DE PYTHAGORA PHILOSOPH.

Atque ut ad vetustiore[m] industriæ actum transgrediar, Pythagoras perfectissimum opus sapientiæ à juvenia pariter & omnis honestatis percipiendæ cupiditatem ingressus (nihil enim, quod ad ultimum sui perventurum est finem, non & maturè, & celeriter incepit) Ægyptum petiit: ubi literis gentis ejus assuefactus, præteriti ævi sacerdotum commentarios scrutatus, innumerabiliū seculorum observationes cognovit. Inde ad Persas profectus, magorum exactissimæ prudentiæ se formandum tradidit, à quibus syderum motus, cursusque stellarum, & uniuscujusque rei proprietatem,

tem, & effectum benignissime demonstratum docili animo sumpsit. Cretam deinde, & Lacedæmona navigavit: quarum legibus, ac moribus inspectis, ad Olympicum certamen descendit. Cumque multiplicis scientiæ maximam toti Græciæ admirationem, ac specimen exhibuisset, quo cognomine censeretur interrogatus, non se sapientem (jam enim illud septem sapiētes viri occupaverant) sed amatorem sapientiæ, id est, Græcè *Φιλόσοφος* edidit. In Italiæ etiam partem, quæ tunc major Græcia appellabatur, perrexit: in qua plurimis, & opulentissimis urbibus effectum suorum studiorum approbavit: cujus ardentem rogam plenum venerationis oculis Metapontus aspexit: operum Pythagoræ, quàm suorum cinerum nobiliter clarisque monumentum.

DE PLATONE PHILOSOPHO.

Plato autem patriam Athenas, præceptorem Socratem sortitus, & locum, & hominem doctrinæ fertilissimum, ingenii quoque divina instructus abundantia, cum omnium jam mortalium sapientissimus haberetur, eò quidem usque, ut si ipse Jupiter cælo descendisset, nec elegantiore, nec beatiore facundia usus

videretur : Ægyptum peragravit, ubi à sacerdotibus ejus gentis Geometrię multiplices numeros, cœlestium observationem rationem percepit : quoque tempore à studiosis juvenibus certatim Athenę Platonem doctorem quærentibus petebantur : ipse Nili fluminis inexplicabiles ripas, vastissimosque campos, effusam barbariem, & flexuosos fossarum ambitus Ægyptiorum senum discipulus iustrabat. Quò minus miror in Italiam transgressum, ut ab Archyta Tarenti, à Timæo, & Arione, & Cæto Locris Pythagoræ præcepta, & instituta acciperet. Tanta enim vis, tanta copia literarum, undique colligenda erat, ut invicem per totum terrarum orbem dispergi, & dilatari posset : altero etiam, & octogesimo anno decedēs sub capite Sophronis numeros habuisse fertur : sic ne extrema quidem ejus hora agitatione studii vacua fuit.

DE DEMOCRITO PHILOSOPH.

At Democritus, cum divitiis censerì posset: quæ tantæ fuerunt, ut pater ejus Xerxis exercitui epulum dare facilè potuerit : quò magis vacuo animo studiis literarum esset operatus, parva admodum summa retēta, patrimonium suum
pa-

patriæ donavit. Athenis autem compluribus annis moratus, omnia temporum momenta ad percipiendam, & exercendam doctrinam conferens, ignotus illi urbi vixit, quod ipse quodam volumine testatur. Stupet mens admiratione tantæ industriæ, & jam transit aliò.

DE CARNEADE PHILOSOPHO.

Carneades laboriosus, & diuturnus miles sapientiæ, siquidem nonaginta expletis annis, idem illi vivendi, ac philosophandi finis fuit: ita se mirificum doctrinæ operibus addixerat, ut cum cibi capiendi causa recubuisset, cogitationibus inhærens, manum ad mensam porrigere oblivisceretur. Sed eum Melissa, quam uxoris loco habebat, temperato inter studia animo, non interpellandi, sed inediæ succurrendi officio, dexteram suam necessariis usibus aptabat. Ergo animo tantummodo vita fruebatur: corpore verò quasi alieno, & supervacuo circumdatus erat. Idem cum Chryippo disputaturus helleboro se antè purgabat, ad exprimendum ingenium suum attentius, & illius refellendum acrius: quas potiones industria solidæ laudis cupidis appetendas effecit.

DE ANAXAGORA PHILOSOPH.

Quali porrò studio Anaxagoram flagrasse credimus? qui cùm post diutinam peregrinationem patriam repetisset, possessionesque desertas vidisset, Non essem, inquit, ego salvus, nisi istæ periissent. Vocem petitæ sapientiæ competentem. Nam si prædiorum potius, quàm ingenii culturæ vacasset: dominus rei familiaris intra penates mansisset, non tantus Anaxagoras ad eos rediisset.

DE ARCHIMEDE PHILOSOPH.

Archimedis quoque fructuosam industriam fuisse dicerem, nisi eadem illi & dedisset vitam, & abstulisset. Captis enim Syraculis, Marcellus machinationibus ejus multum, ac diu victoriam suam inhibitam senserat: eximia tamen hominis prudentia delectatus, ut capiti illius parceretur, edixit, penè tantum gloriæ in Archimede servato, quantum in oppressis Syraculis hostis reponens. At is dum animo, & oculis in terram defixis formas describit, militi, qui prædandi gratia domum irruperat, strictoque super caput gladio, quisnam esset, interrogabat: propter nimiam cupiditatem investigandi, quod requirebat, nomen suum indicare non potuit. Sed

pro:

protracto manibus pulvere: Noli, inquit, obsecro, istum circulum disturbare: ac perinde quasi negligens imperii victoris, obtruncatus sanguine suo, artis suæ lineamenta confudit. Quo accidit ut propter idem stadium modò donaretur vita, modò spoliaretur.

DE SOCRATE PHILOSOPHO.

Socratem etiam constat ætate pro-
vectum fidibus tractandis operam dare
cœpisse: satius judicantem, ejus artis
usum serò, quàm nunquam perdere.
Et quantula Socrati accessio illa futura
scientiæ erat? Sed pertinax hominis
industria, tantis doctrinæ suæ divitiis
etiam Musicæ rationis utilissimum ele-
mentum accedere voluit. Ergo dum
ad discendum semper se pauperem cre-
didit, ad docendum fecit se locupletis-
simum.

DE ISOCRATE.

Atque ut longæ, & felicitis industriæ
quasi in unum acervum exempla rediga-
mus, Isocrates nobilissimum librum, qui
inscribitur *peradmanis* quartæ, & octo-
gesimum annum agens, ita ut ipse signi-
ficat, composuit, opus ardentis spiritus
plenum. Ex quo apparet, senescenti-
bus membris eruditorum, intus ani-

mos industriæ beneficio florem juventæ retinere. Neque hoc stylo terminos vitæ suæ clausit: nanq; admirationis ejus fructum quinquennio percepit.

DE CHRYSIPPO.

Citerioris ætatis metas, sed non tamen parvi spatii Chryssippi vivacitas flexit: nam octogesimo anno, cœptum ante quadragesimum λογικῶν exactissimæ subtilitatis volumen reliquit: cujus studium in tractandis ingenii sui monumentis tantum operis laborisque sustinuit, ut ad ea quæ scripsit penitus cognoscenda, longa vita sit opus.

DE CLEANTE PHILOSOPHO.

Te quoque Cleante tam laboriosè baurientem, & tam pertinaciter tradentem sapientiam, numen ipsius industriæ suspexit: cum adolescentem quæstu extrahendæ aquæ nocturno tempore inopiam tuam sustentantem, diurno Chryssippi præceptis percipiendis vacantem, eundemque ad undecentesimum annum attentæ cura erudientem auditores tuos videret: duplici enim labore unius seculi spatium occupasti, incertum reddendo, discipulusne an præceptor esses laudabilior.

DE

Sophocles quoque cum rerum natura gloriosum certamen habuit, tam benignè ille mirificà opera sua exhibendo, quàm illam operibus ejus tempora liberaliter subministrando: propè enim centesimum annum attigit, sub ipsum transitum ad mortē Oedipode Coloneo scripto, qua sola fabula omnium ejusdem studii Poëtarum præripere gloriam potuit: idq; ignotum esse posteris filius Sophoclis noluit, ~~sed~~ sepulcro patris quæ retuli, inscalpendo.

DE SIMONIDE POETA.

Simonides vero Poëta octogesimo anno & docuisse se carmina, & in eorum certamen descendisse ipse gloriatur: nec fuit iniquum illum voluptatem ex ingenio suo diu percipere, cùm eam omni ævo fruendam traditurus esset.

DE SOLONE.

Nam Solon quanta industria flagaverit, & versibus complexus est, quibus significat, se quotidie aliquid addiscentem senescere, & supremo vitæ die confirmavit: quòd assidentibus amicis, & quadam de re sermonem inter se conferentibus, fatis jam pressum caput crexit. Interrogatusque quapropter id fecisset, respondit,

dit, Ut cum istud, quicquid est, de quo disputatis, percepero moriar. Migrasset profectò ex hominibus inertia, si eo animo vitam ingrederentur, quo eam Solon egressus est.

DE THEMISTOCLE.

Quàm porro industrius Themistocles, qui maximarum rerum cura districtus, omnium tamen civium suorum nomina memoria comprehendit: per summam namque iniquitatem patria pulsus, & ad Xerxem, quem paulò antè devicerat, confugere coactus, prius quàm in conspectum ejus veniret, Persicò sermone se assuefecit: ut per laborem parva commendatione, regis auribus familiarem, & assuetum sonum vocis adhiberet.

DE CYRO ET MITHRIDATE.

Cujus utriusque industriæ laudem duo reges partiti sunt, Cyrus omnium militum suorum nomina, Mitridates ditarum, & viginti gentium, quæ sub regno ejus erant, linguas ediscendo: ille, ut sine monitore exercitum salutaret: hic, ut eos quibus imperabat, sine interprete alloqui posset.

DE

Ottium, quod industriæ, & studio maxime contrarium videtur, præcipue subnecti debet, non quo evanescit virtus, sed quo recreatur: alterum enim etiam inertibus vitandum, alterum strenuis quoque interdum appetendum est: illis, ne propè vitam inertem exigant: his, ut tempestiva laboris intermissione ad laborandum fiant vegetiores.

DE SCIPIONE, ET LÆLIO.

Par veræ amicitiae clarissimum Scipio, & Lælius, tum amoris vinculo, tum etiam omnium virtutem inter se junctum societate, ut actuosæ vitæ inter æquali gradu exequabantur, ita animi quoque remissioni communiter acquiescebant: constat namque eos, Cajetæ, & Laurenti vagos littoribus conchulas, & calculos lectitasse: idque se P. Crassus ex socero suo Qu. Scævola, qui gener Lælii fuit, audisse sæpenumero prædicavit.

DE SCÆVOLA.

Scævola autem quietæ remissionis eorum certissimus testis, optimè pilaluisse traditur: quia videlicet ad hoc diverticulum animum suum forensibus ministeriis fatigatum transferre solebat. Alex

quo-

quoque, & calculis vacasse interdum a-
citur, cum bene, ac diu jura civium, &
ceremonias Deorum ordinasset: ut enim
in rebus feriis Scævola, ita & in scurri-
libus lusibus hominem agebat, quem re-
rum natura continui laboris patientem
esse non finit.

E X T E R N A.

DE SOCRATE PHILOSOPHO.

Idque vidit, cui nulla pars sapientiæ
obscura fuit, Socrates: ideoque non eru-
buit tunc, cum interposita arundine cru-
ribus suis, cum parvulis filiolis ludens
ab Alcibiade risus est.

DE HOMERO POETA.

Homerus quoque ingenii cœlestis va-
tes non aliud sensit, vehementissimis
Achillis manibus canoras fides aptando,
ut earum militare robur leni pacis studio
relaxaret.

QUANTA SIT VIS

eloquentiæ.

C A P. IX.

Potentiam verò eloquentiæ etsi plu-
rimum valere animadvertimus, ta-
men sub propriis exemplis, quo scilicet
vires ejus testatiores fiant, recognosci
convenit,

DE

Regibus exactis, plebs discedens à patribus, juxta ripam fluminis Anienis in colle, qui sacer appellatur, armata consedit: eratque non solum deformis, sed etiam miserrimus Reip. status, à capite ejus cætera parte corporis pestifera seditione divisa: ac ni Valerii subvenisset eloquentia, spes tanti imperii in ipso penè ortu suo corruisset. Is nanque populum, nova & insolita libertate temere gaudentem, oratione ad meliora, & saniora consilia revocatum, Senatui subjecit, id est urbem urbi junxit. Verbis ergo facundis ira, consternatio, arma cefferunt.

DE M. ANTONIO.

Quæ etiam Marianos, Cinnanosque mucrones civilis profundendi sanguinis cupiditate furentes, inhibuerunt: missi enim à sævissimis ducibus milites ad M. Antonium obtruncandum, sermone ejus obstupesci, districtos jam & vibratos gladios cruore vacuos vaginis reddiderunt: quibus digressis, P. Antonius (is enim solus in ambitu expers Antonianæ facundiæ steterat) crudele imperium truculento ministerio peregit. Quàm disertum igitur eum fuisse putemus, quem
ne

ne hostium quidem quisquam occidere sustinuit, qui modò vocem ejus ad aures suas voluit admittere?

DE JULIO CÆSARE.

Divus quoque Julius, quàm cœlestis numinis, tam etiam humani ingenii perfectissimum columen, vim faciendi propriæ expressit: dicendo in accusatione C. Dolobellæ quem reum egit, extorqueri sibi causam optimam L. Cottæ patrocínio: siquidem maxima tunc eloquentia, quæstæ est, cujus facta mentione, quoniam domesticum nullum majus adjecerim exemplum, peregrinandum est.

E X T E R N A.

DE PISISTRATO.

Pisistratus dicendo tantum valuisse traditus est, ut ei Athenienses regium imperium, oratione capti, permitterent: cum præsertim ex contraria parte amantissimus patriæ Solon niteretur. Sed alterius salubriores erant conciones, alterius disertiores: quod evenit, ut alioqui prudentissima civitas libertati servitutum præferret.

DE PERICLE.

Pericles autem felicissimis naturæ incrementis, sub Anaxagora præceptore
sum-

summo studio perpolitus, & instructus, liberis Athenarum cervicibus, jugum servitutis imposuit: egit enim illam urbem & versavit arbitrio suo. Cumq; adversus voluntatem populi loqueretur, jucunda nihilominus, & popularis ejus vox erat. Itaque veteris comœdiæ maledica lingua, quamvis potentiam viri perstringere cupiebat, tamen in labris hominis melle dulciorem leporem fatebatur habitare: inque animis eorum, qui illum audierat, quasi aculeos quosdam relinqui prædicabat.

DE QUODAM SENE.

Fertur quidam, cum admodum senex primæ concioni Periclis adolescentuli interesset, idemq; juvenis Pisistratum decrepitem jam concionantem audisset, non temperasse sibi, quo minus exclamaret, caveri illum civem oportere, quod Pisistrati orationi similima ejus foret oratio: nec hominem aut æstimatio eloquii, aut morum augurium fefellit. Quid enim inter Pisistratum, & Periclem interfuit: nisi quod ille armatus, hic sine armis tyrannidem gessit?

DE HEGESIA PHILOSOPHO.

Quantum eloquentia valuisse Hegesiâ Cyrenaicum philosophum arbitramur? qui
 sic

sic mala vitæ repræsentabat, ut eorum miseranda imagine audientium pectoribus inserta multis voluntariæ mortis appetendæ cupiditatem ingeneraret. Ideoq; à rege Ptolemæo ulterius hac de re differere prohibitus est.

QUANTUM MOMENTUM

fit in pronuntiatione, & apto
motu corporis.

C A P. X.

Eloquentiæ autem ornamenta in pronuntiatione apta, & convenienti motu corporis consistunt: quibus cum se instruxerit, tribus modis homines aggreditur, animos eorum ipsa invadendo, horum alteri aures, alteri oculos permulcendos tradendo.

DE CAJO GRACCHO,

Sed propositi fides in personis illustribus exhibeatur. C. Gracchus eloquentiæ, quàm propositi felicioris adolescens, quoniam flagrantissimo ingenio cum optimè repub. tueri posset, perturbare impiè maluit: quoties apud populum concionatus est, servum post se musicæ artis peritum habuit, qui occultè eburnea fistula pronuntiationis ejus modos formabat, aut nimis remissos excitando, aut plus

plus justo concitatos revocando: quia ipsum calor, atq; impetus actionis attentum hujusce temperamenti æstimatorem esse non patiebatur.

DE Q. HORTENSIO.

Quintus autem Hortensius plurimū in corporis decoro mota repositum credens, penè plus studii in eodem laborando, quàm in ipsa eloquentia affectanda impendit. Itaq; nescires, utrum cupidius ad audiendum eum, an ad spectandum concurreretur: sic verbis oratoris aspectus, & rursus aspectui verba serviebāt. Constat Æsopum, Rosciumq; ludicræ artis peritissimos, illo causas agente, in corona frequenter astitisse, ut foro petitos gestus, in scenam referrent.

DE M. CICERONE.

Nam M. Cicero quantum in utraque re, de qua loquimur, momenti sit, oratione quam pro Gallo habuit, significavit. M. Callidio accusatori exprobrādo, quòd præparatum sibi à reo venenum testibus, chirographis, quæstionibus probaturum affirmans, remisso vultu, & languida voce, & soluto genere orationis usus esset: pariterque, & oratoris vitium detexit, & causæ periclitantis argumeta adjecit: totum hunc locum ita clauden-

dendo: Tu istud M. Callidi nisi fingeres, sic ageres?

E X T E R N A .

DE DEMOSTHENE .

Consentaneum huic Demosthenis iudicium, qui cum interrogaretur, quidnam esset in dicendo efficacissimum, respondit, *urbane*. Iterum deinde, & tertio interpellatus idem dixit, penè totum se illi debere confitendo.

DE ÆSCHINE .

Rectè itaque Æschines, cum propter iudicalem ignominiam, relictis Athenis, Rhodum petisset, atque ibi rogatu Civitatis suam, prius in Ctheliphontem, deinde Demosthenis pro eodem orationem clarissima, & suavissima voce recitasset, admirantibus cunctis utriusque luminis, eloquentiam, sed aliquantò magis Demosthenis. Quid si, inquit, ipsum audissetis? Tantis orator, & modo tam infestis adversarius sic inimici vim, ardoremque dicendi suspexit, ut se scriptorum eius parum idoneum lectorem esse prædicaret: expertus acerrimum vigorem oculorum, terribile vultus pondus, accomodatam singulis verbis sonum vocis, efficacissimos corporis motus: ergo et si operi illius adiici nihil potest, tamen

in

in Demosthene magna pars Demosthenis abest, quòd legitur potius, quàm auditur .

QUAM MAGNI EFFECTUS

artium sint .

C A P . XI .

Effectus etiam artium recogniti, possunt aliquid affectu voluptatis: protinusque, & quàm utiliter excogitatae sunt, patebunt: & memoratu dignae res incido in loco reponentur, & labor in his edendi suo fructu non carebit .

DE SULPITIO GALLO .

Sulpitii Galli maximum in omni genere literarum recipiendo studium plurimum Reipub. profuit . Nam cum L. Pauli, bellum adversum Regem Persen gerentis, legatus esset, ac serena nocte subito Luna defecisset: eoque veluti diro quodam monstro perterritus exercitus noster, manus cum hoste conferendi fiduciam amisisset: de cœli ratione, & siderum natura peritissimè disputando, alacrem cum in aciem misit . Itaque illi inclytæ Paulianæ victoriæ liberales artes, Galli aditum dederunt: quia nisi ille metum nostrorum militum vicisset, Imperator Romanus vincere hostes non potuisset .

DE

Spurinæ quoque in consecrandis deorum monitis efficacior scientia apparuit, quàm urbs Romana voluit, prædixerat C. Cæsari, ut proximos xxx. dies quasi fatales caveret, quorum ultimus erat Idus Martiæ. Et cùm fortè manè uterque in domum Calvini Domitii ad officium convenisset, Cæsar Spurinæ, Ecquid scis Idus Martias jam venisse? & is, Ecquid scis illas nondum præteriisse? Abjecerat alter timorem tanquam exacto tempore suspecto, alter ne extremam quidem ejus partem periculo vacuam esse arbitratus est. Utinam aruspicem potius auguriū, quàm patriæ parentem securitas fessisset.

E X T E R N A.
D E P E R I C L E .

Sed ut alienigena scrutemur, cùm obscurato repente Sole, inusitatis perfusæ tenebris Athenæ, sollicitudine agerentur, interitum sibi cœlesti denunciatione portendi credentes, Pericles processit in medium, & quæ à præceptore suo Anaxagora, pertinentia ad Solis, & Lunæ cursum acceperat, differuit: nec ulterius trepidare cives suos vacuo metu passus est.

DE

DE ALEXANDRO REGE.

Quantum porrò dignitatis à Rege Alexandro tributum arti existimamus? qui se, & pingi ab uno Apelle, & fingi à Lyfippo tantummodo voluit.

DE VULCANO ALCAMENIS.

Tenet visentes Athenas Vulcanus Alcamenis manibus fabricatus: præter cætera enim perfectissimæ artis in eo præcurrentiâ indicia, etiam illud mirantur, quòd stat dissimulatæ claudicationis sub veste leviter vestigium representans, ut non tanquam exprobratum vitium, ita tanquam certam, propriamque Dei notam decòro significans.

DE VENERE PRAXITELIS.

Cujus conjugem Praxiteles in marmore quasi spirantem in templo Cninionum collocavit, propter pulchritudinem operis à libidinoso cujusdam complexu parum tutam. Quo excusabilior est error equi, qui visa pictura equæ, hinnitum edere coactus est: & canum latratus aspectu picti canis incitatus: taurusque ad amorem, & concubitum æneæ vaccæ Syraculis, nimix similitudinis irritamento compulsus. Quid enim vacua rationis animantia arte decepmirremur? cùm hominis sacrilegam

piditatem muti lapidis lineamentis excitatam videamus.

QVÆDAM NULLA

arte effici posse.

C A P. XII.

DE EUPHRANORE.

CÆterùm natura quemadmodum sæpenumero æmulam virium suarum artem esse patitur: ita aliquando irritam fesso labore dimittit: quod summi artificis Euphranoris manus senserunt. Nam cum Athenis *x i i*. Deos pingeret, Neptuni imaginẽ, quàm poterat excellentissimis majestatis coloribus complexus est, perinde ac Jovis aliquanto augustiorem repræsentaturus. Sed omni impetu cogitationis in superiori opere assumpto, postariores ejus conatus affurgere, quò tendebant, nequiverunt.

DE TIMANTE PICTORE.

Quid ille alter æquè nobilis pictor, lætuosum immolatæ Iphigeniæ sacrificium referens, cum Calchantem tristem, mœstum Ulysses, clamantem Aiace, lamentantem Menelaum circa aram stantisset, caput Agamemnonis involuculo, non ne summi mœroris acerbicatem esse exprimi, non posse confessus est?

Ita-

Itaque pictura ejus, aruspicias, & amici, & fratris lacrymis madet, patris fletum spectantis affectu existimandum reliquit.

DE ALIO PICTORE.

Atque ut ejusdem studii adiiciam exemplum, præcipue artis pictor æquum ab exercitatione venientem, modò non vivum, labore industriæ suæ comprehenderit. Cujus naribus spumas adjicere cupiens, tantus artifex in tam parvula materia, multum, ac diu frustra tenebatur: indignatione deinde accensus, spongiam omnibus imputã coloribus fortè juxta se positam apprehendit, & eam veluti corrupturus opus suum tabulæ illisit: quam fortuna ad ipsas equi nares directam, desiderium pictoris coëgit explere. Itaque quod ars adumbrare non valuit, casus imitatus est.

SUÆ QUENQUE ARTIS

optimum, & auctorem esse, & disputatorem.

CAPUT XIII.

SUÆ autem artis unumquensq; & auctorem, & disputatorem optimum esse ne dubitemus, paucis exemplis admo-
neamus.

Quintus Scævola clarissimum legum vates, & certissimus, quotiescunque de jure Prætorio consultebatur, ad Furium, & Cassellium, quia huic scientiæ dediti erant, consultores reiciebat: quo quidē factō moderationem suam magis commendabat, quàm auctoritatem minuebat: ab his negotium aptius explicari posse confitendo, qui quotidiano ejus usu callebant. Sapientissimi igitur artis suæ professores sunt, à quibus, & propria studia verecundè, & aliena callidè æstimantur.

DE PLATONE PHILOSOPHO.

Platonis quoque eruditissimum peccus hæc cogitatio attigit: qui conductores sacræ aræ, modū, & formam ejus, secum sermone conferre conatos, ad Euclydem Geometram ire jussit, scientiæ ejus cedens, imò professioni.

DE ATHENIENSIBUS,

& de Philone.

Gloriatur Athenæ armamentario suo, nec sine causa: est enim illud opus & impensa, & elegantia visendum: cujus architectum Philonem, ita facundè rationem institutionis suæ in theatro reddidisse constat, ut disertissimus populus non

non minorem laudem eloquentiæ ejus, quàm arti tribueret .

DE QUODAM ARTIFICE .

Mirificè , & ille artifex , qui in opere suo moneri se à sutore de crepida, & anfulis passus: de crure etiam disputare incipientem , supra plantam ascendere vetuit .

DE SENECTUTE .

C A P . IV .

Senectus quoque ad ultimum sui finem provecta, in hoc eodem opere, inter exempla industriæ, in aliquot claris viris conspecta est, separatam tamen, & propriū titulum habeat : ne, cui Decorum immortalium præcipua indulgentia affuit, & nostra ornata mentio defuisse existimetur, & simul spe diuturnioris vitæ , quasi adminicula quædam dentur: quibus insistens alacriorem se respectu vetustæ felicitatis facere possit: tranquillitatemq; seculi nostri, qua nulla unquã beatior fuit , subinde fiducia confirmet, salutaris principis incolumitatem, ad longissimos humanæ conditionis terminos prorogando .

DE M. VALERIO CORVINO .

M. Valerius Corvinus centesimum

annum complevit: cujus inter primum, & sextum consulatum: quadraginta sex anni intercefferunt: suffecitque integris viribus corporis, non solum speciosissimis Reipub. ministeriis, sed etiam exactissimæ agrorum suorum culturæ, & civis, & patrisfamilie optabile exemplum.

DE METELLO.

Hujus vitæ spatium æquavit Metellus, quartoque anno post consularia imperia senex admodum Pont. Max. creatus, tutelam ceremoniarum per duos, & viginti annos, neque ore in votis nuncupandis hæsitante, neque in sacrificiis faciendis tremula manu gessit.

DE Q. FABIO MAXIMO.

Quintus autem Fabius Max. duobus & sexaginta annis auguratus sacerdotium sustinuit, robusta jam ætate id adeptus; quæ utraq; tempora si in unum conferantur, facile sæculi modum expleverint.

DE M. PERPENNA.

Jam de Marco Perpenna quid loquar? qui omnibus, quos in Senatu rogaverat, superstes fuit: septemquem tantum modo, quos Censor collega Lucii Philippi legerat è patribus C. reliquos vidit, toto ordine amplissimo diuturnior.

DE

Appii verò ævum clade metirer, quia infinitum numerum annorum orbatus luminibus exegit, nisi quatuor filios, quinque filias, plurimas clientelas, rem denique publicam hoc casu gravatus fortissimè rexisset. Quinetiam fessus jam vivendo, lectica se in curiam deferri jussit, ut cum Pyrrho deformem pacem fieri prohiberet. Hunc cæcum aliquis nominet, à quo patria, quod honestum erat, per se parum cernens, coacta est providere?

DE LIVIA RUTILII,
de Terentia Ciceronis,
& Claudia filia Auli.

Muliebris atiam vitæ spatium non minus longum in compluribus apparuit, quarum aliquas strictim retulisse me satis erit. Nam & Livia Rutilii septimum, & nonagesimum, & Terentia Ciceronis, tertium & centesimum, & Clodia Auli filia quindecim filiis antè enixis, quintumdecimum & centesimum explevit annum.

DE MASINISSA
Rege Numidiæ.

Jungam his duos Reges, quorum diurnitas Reip. nostræ fuit utilissima. Si-

ciliæ rector Hiero ad nonagesimum annum pervenit . Masiniffa rex Numidiæ hunc modum excessit , regni spatium sexaginta annis emensus , & ante omnes homines robore senectæ admirabilis . Constat eum , quemadmodum Cicero refert libro , quem de senectute scripsit , nullo unquam imbri , nullo frigore , ut caput suum veste tegeret , adduci potuisse . Eundem ferunt aliquot horis in eodem vestigio perstare solitum , non antè moto pede , quàm consimili labore juvenes fatigasset , ac si quid agi à sedente oporteret , toto die sæpenumero nullam in partem converso corpore in folio durasse : ille verò etiam exercitus equo insidens , noctem diei plerunque jungendo duxit : nihilque omnino ex his operibus , quæ adolescens sustinere assueverat , quo minus senectute ageret , omisit . Veneris etiam usu ita semper viguit , ut post sextum & octogesimum annum filium generaret , cui Methymato nomen fuit : terram quoque , quam vastam , & desertam acceperat , perpetuo culturæ studio frugiferam reliquit .

DE GORGIA LEONTINO

Philosopho .

Gorgias etiam Leontinus Isocratis &
com-

complurimum magni ingenii virorum præceptor, sua sententia felicissimus. Nam cum centesimum & septimum ageret annum, interrogatus quapropter tandiu vellet in vita remanere: Quia nihil, inquit, habeo: quod senectutem meam accusem. Quid isto tractu ætatis aut longius, aut beatius? Jam alterum seculum ingressus, neque in hoc querelam ullam invenit, neque in illo reliquit.

DE XENOPHILO

Chalcidensi Pythagorico.

Biennio minor Xenophilus Chalcidensis Pythagoricus, sed felicitate non inferior: siquidem (ut ait Aristoxenus musicus) omnis humani incommodi expertus, in summo perfectissimæ splendore doctrinæ extinctum est.

DE ARGANTHONIO

Gaditano.

Arghanthonius autem Gaditanus tandiu regnavit, quandiu etiam ad satietatem vixisse abundè foret. Octoginta enim annis patriam suam rexit, cum ad imperium sexaginta annos natus accessisset: cujus rei certi sunt authores. Asinius etiam Pollio non minima pars Rom. styli in tertio historiarum suarum

libro, centum illum & triginta annos explevisse commemorat: & ipse numerosæ vivacitatis haud parvum exemplum.

DE ÆTHIOPIBUS, ET INDIS.

Hujus regis consummationem annorum minus admirabilem faciunt Æthiopes: quos Herodotus scribit censimum & trigessimum annum transgredi: & Indi, de quibus Ctesias idem tradit.

DE EPIMENIDE CNOPIO.

Et Epimenides Cnopus: quem Theopompus dicit septem & quinquaginta & centum annos vixisse.

DE QUIBUSDAM EPIORUM.

Hellanicus verò ait quosdam ex gente Epiorum, quæ est pars Ætolix, ducentos explere annos: eique subscribit Damiates, hoc amplius firmans, Littorium quendam ex his maximarum virium, staturæque præcipuæ trecentessimum annum cumulasse.

DE DANDONE QUODAM.

Alexander verò in eo volumine, quod de Illyrico tractu composuit, affirmat Dandonem quendam ad quingentesimum usque annum nulla ex parte senescentem processisse. Sed multò liberalius Xenophon, cujus *μεγίστος* legitur. Is enim

Lati-

Latinorum regem octingentis vitæ annis donavit : ac ne pater ejus parum benignè acceptus videretur, ei quoq; sexcentos assignavit annos.

DE CUPIDITATE GLORIÆ.

C A P. XV.

GLoria verò unde oriatur, aut cujus sit habitus, aut qua ratione debeat comparari, & an melius à virtute, velut non necessaria, negligatur: viderint ij, quorum in contemplandis hujusmodi rebus cura teritur: quibusque etiam quæ prudenter animadvertent, facundè contigit eloqui. Ego in hoc opere factis authores, & authoribus facta sua reddere contentus, quanta cupiditas ejus esse soleat, ptopriis exemplis demonstrare conabor.

DE SUPERIORE AFRICANO.

Superior Africanus Ennii poëtæ effigiem in monimentis Cornelix gentis collocari voluit, quòd ingenio ejus opera sua illustrata judicaret: non quidem ignarus quandiu Romanum imperium floureret, & Africa Italiæ pedibus esset subjecta, totiusque terrarum orbis summum culmen arx Capitolina possideret, eorumque extingui memoriam non pos-

se: si tamen illis literarum quoque lumen accessisset, magni æstimans. Vir Homericò, quàm rudi atque impolito præconio dignior.

DE DECIO BRUTO.

Similiter honoratus animus erga poëtam Accium Decii Bruti suis temporibus clari ducis extitit: cujus familiari cultu, & prompta laudatione delectatus, ejus versibus templorum aditus, quæ ex manubiis consecraverat, adornavit.

DE POMPEJO MAGNO.

Ne Pompejus quidem Magnus ab hoc affectu gloriæ aversus: qui Theophanem Mitylenæum scriptorem rerum suarum in concione militum civitate donavit: beneficium per se amplum, accurata etiam, & testata oratione prosecutus. Quo effectum est, ut nequis dubitaret, quin referret potius gratiam, quàm inchoaret.

DE L. SYLLA.

Lucius autem Sylla, etsi ad neminem scriptorum animum direxit, tamen Jugurtha à Boccho rege, ad Marium perducto, totam sibi laudem cupidè asseruit: ut anulo, quo signatorio utebatur, sculptam illam traditionem haberet: &
quan-

quantus postea? ne minimum quidem gloriæ vestigium contempnit.

DE SCIPIONE,

Quodam Equite.

Atque ut imperatoribus gloriosum militis spiritum subnectam, Scipionem dona militaria iis qui strenuam operam ediderant, dividentem, T. Labienus, ut forti equiti aureas armillas tribueret, admonuit: eoque se negante id facturum, ne castrensis honos in eo, qui paulò antè servisse, violaretur: ipse ex præda Gallica aurum equiti largitus est: nec tacitè id Scipio tulit: nam equiti, Habebis, inquit, donum viri divitis: quod ubi ille accepit, projecto ante pedes Labieni auro, vultum demisit. Idem ut audivit Scipionem dicentem, Imperator te argenteis armillis donat: alacer gaudio abiit. Nulla est ergo tanta humilitas quæ dulcedine gloriæ non tangatur: illa verò & à claris viris interdum ex humilissimis rebus petita est.

DE Q. FABIO.

Nam quid sibi voluit Cælius Fabius nobilissimus civis? qui cùm in æde Salutis, quam G. Junius Bubulcus dedicaverat, parietes pinxisset, nomen his suū inscripsit. Id enim demum ornamentum
fa-

familiæ consulatibus, & sacerdotiis, & triumphis celeberrimæ deerat: cæterùm fordido studio deditum ingenium, quæcumque illum laborem suum silentio obliterari noluit: videlicet Phidiæ secutus exemplum, qui clypeo Minervæ effigiem suam inclusit: qua convulsa, tota operis colligatio solveretur.

E X T E R N A.

DE THEMISTOCLE.

Sed melius aliquanto, si imitatione aliena capiebatur, Themistoclis ardorem esset æmulatus: quem ferunt stimulis virtutum agitatum, & ob id noctes inquietas exigentem, quærentibus quid ita eo tempore in publico versaretur, respondisse, Quia me trophæa Miltiadis, de somno excitant. Marathon nimirum animum ejus, & Arthemisium, & Salamis navalis gloriæ fertilia nomina illustranda tacitis facibus incitabant. Idem theatrum petens, cùm interrogaretur, cujus vox auditu illi futura esset gratissima, dixit, Ejus à quo artes meæ optimè canerentur. Dulcedini gloriæ penè adjecit gloriam.

DE ALEXANDRO REGE.

Nam Alexandri pectus insatiabile laudis, qui Anaxarcho comiti suo ex aucto-

toritate Democriti præceptoris innumerabiles mundos esse referenti, Heu me, inquit, miserum, quòd ne uno quidem adhuc sum potitus. Angusta homini possessio gloriæ fuit, quæ Deorum omnium domicilio sufficit.

DE ARISTOTELE PHILOSOPH.

Regis & juvenis flagrantissimæ cupiditati similem Aristotelis in capeffenda laude sitim subnectam. Is nanque Theodecti discipulo oratoricæ artis libros, quos ederet, donaverat: molestèque postea ferens titulum eorum sic alii cessisse, proprio volumine quibusdam rebus insistentens, planius sibi de his in Theodectis libris dictum esse adjecit. Nisi me tantæ, & tam latè patentis scientiæ verecundia teneret, dicerem dignum philosophum, cujus stabiliendi mores, altioris animi philosopho traderentur. Cæterùm gloria ne ab iis quidem, qui contemptum ejus introducere conantur, negligitur: quoniam quidem ipsis voluminibus nomina sua diligenter adiungunt, ut quod professione elevant, usurpatione memoriæ consequantur. Sed qualiscunque horum dissimulatio, proposito illorum longè tolerabilior est, quidam æternam memoriam assequantur,

tur, etiam sceleribus innotescere non dubitarunt.

DE PAUSANIA.

Quorum è numero nescio an in primis Pausanias debeat referri: nam cum Hermoclem percontatus esset, quonam modo subito clarus posset evadere: atque is respondisset: si illustrem virum aliquem occidisset, futurum ut gloria ejus ad ipsum redundaret: continuo Philippum interemit: & quidem quod petierat, assecutus est: tam enim se parricidio, quam Philippus virtute notum posteris reddidit.

*DE QUODAM, QUI PROPTER
gloriam incendere voluit
Templum Dianæ.*

Illam verò gloriæ cupiditas sacrilega: inventus est enim qui Dianæ Ephesæ templum incendere vellet, ut opere pulcherrimo consumpto, nomen ejus per totum terrarum orbem diffunderetur: quem quidem mentis furorem eculeo impositus detexit: ac bene consuluerant Ephesii, decreto memoriam teterrimi hominis abolendo: nisi Theopompi magnæ facundiæ ingenium, in historiis eum suis comprehendisset.

QUÆ

LIBER VIII. 545
QUÆ CUIQUE MAGNIFICA
contigerunt.

C A P. XVI.

Candidis autem animis voluptatem præbuerunt in conspicuo posita, quæ cuique magna meritò contigerunt: quia æquè præmiorum virtus atque honorum contemplatio iudicanda est, ipsa natura nobis alacritatem subministrante, cum honorem industriæ appetit, & exolvi gratè videmus. Verùm etsi mens hoc loco protinus ad augustam domum beneficentissimum & honoratissimum templum omni impetu fertur: melius cohibebitur: quoniã cui ascensus in cœlum patet, quamvis maxima, tamen debito minora sunt, quæ in terris tribuuntur.

DE SUPERIORE AFRIC.

Superiori Africano consulatus ceterior legitimo tempore datus est, quod fieri oportere exercitus Senatû literis admonuit. Ita nescias utrum illi plus decoris patrum conscriptorum auctoritas, an militum consilium adjecerit: toga enim Scipionem ducem adversus Pœnos creavit, arma poposcerunt: cui quæ in vita præcipua assignata sunt, & longum est referre, quia multa: & non necessarium,

rium, quia majore ex parte jam relata sunt. Itaque quod hodie quoque eximium ejus memoria capit, adjiciam. Imaginem in cella Jovis OPT. MAX. positam habet, quæ quotiescunque munus aliquod Cornelie gentis celebrandum est, inde petitur, unique illi instar atrii Capitolium est. Tam hercle, quàm curia, superioris Catonis effigies, ad ejus generis officia expromitur. Gratum ordinem, qui utilissimum Reipublice Senatorem tantum non semper secum habitare voluit: omnibus numeris virtutis divitem, magisque suo merito, quàm fortunæ beneficio magnum: cujus prius consilio, quàm Scipionis imperio est deleta Carthago.

DE SCIPIONE NASICA.

Verum specimen honoris à Scipione quoque Nasica oboritur: ejus nanque manibus, & penatibus nondum quæstoris, Senatus Pythii Apolline monitu, Pessinunte accersitam Deam excipi voluit: quia eodem oraculo præceptum erat, ut hæc mysteria matris Deum à sanctissimo viro præstarentur. Explicatos fastos, constitue omnes currus triumphales, nihil tamen eorum principatu speciosius reperies.

DE

Tradunt subinde nobis ornamenta sua Scipiones commemoranda. Æmilianum enim populus ex candidato ædilitatis, Consulem fecit : eundemque cum quæstoriiis comitiis suffragator Qu. Fabii, Marci fratris filii, in campum descendisset, Consulem iterum reduxit. Eidem Senatus bis sine sorte prius Africam, deinde Hispaniam dedit. Atque hæc neque civi cupido, neque Senatori ambitioso: quemadmodum non solum vite eius severissimus cursus, sed etiam mors clandestinis illata insidiis declaravit.

DE M. VALERIO.

Marcum quoque Valerium duabus rebus insignibus Dii pariter, atque cives speciosum reddiderunt: illi cum quodam Gallo cominus pugnantem Corvum pugnatores subjicientes: ij tertium & vigesimum annum ingresso consulatum largiti: quorum alterum decus vetustæ originis optimi hominis gens Corvina amplexa cognomen usurpat: alterum summo subjungitur ornamento, tam celeritate, quam principio consulatus gloriando.

DE Q. SCÆVOLA.

At ne Quinti quidem Scævolæ, quem
Lu-

Lucius Crassus in consulatu collegam habuit, gloria parum illustris: qui Asiam tam sanctè, & fortiter obtinuit, ut Senatus deinceps in eam provinciam ituræ magistratibus, exemplum, atque formam officii Scævola decreto suo proponeret.

DE CAJO MARIO.

Inhærent illi voci posterioris Africani, septem C. Marii consulatus, ac duo amplissimi triumphus: ad rogum enim usque gaudio exultavit: qui, cum apud Numantiam sub eo duce stipendia equestris mereret, & fortè inter cœnam quidam Scipionem interrogasset, si quid illi accidisset, quemnam Respub. æquè magnum habitura esset Imperatorem: respiciens se supra ipsum cubantem, vel hunc, dixit: quo augurio perfectissima virtus, maximam orientem virtutem, videritne certius, an efficacius acciderit, perpendi vix potest. Illa nimirum cœna militaris, speciosissimas tanta in urbe Mario futuras cœnas ominata est. Nam postquam Cimbros ab eo deletos initio noctis nuntius pervenit, nemo fuit, qui non illi tanquam Diis immortalibus, apud sacra mensæ suæ libaverit.

DE .

Jam quæ in Cneum Pompejum & ampla, & nova gesta sunt, hinc assensione favoris, illinc fremitu invidiæ literarum monumentis obstrepitur. Eques Romanis, Proconsul in Hispaniam adversus Sertorium, pari imperio cum Pio Metello principe civitatis missus est: nondum illum honorem auspicatus bis triumphavit: Initia magistratum à summo imperio cepit: tertium consulum decreto Senatus solus gessit. De Mithridate, & Tigrae, de multis præterea Regibus, & gentibus, plurimisque civitatibus, & prædonibus unum duxit triumphum.

DE Q. CATULO.

Quintum etiam Catulum populus Romanus voce sua tantum non ad sidera usque evexit. Nam cum ab eo pro Rostris interrogaretur, si in uno Pompejo Magno omnia reponere perseverasset: abrupto illo subiti casus incursum, in quo spem esset habiturus, summo consensu acclamavit, In te. Vim honorati judicii admirabilem: siquidem Magno Pompojo cum omnibus ornamentis quæ retuli, duarum syllabarum spatio inclusum Catulum æquavit.

DE

Potest & M. Catonis, è Cipro cum regia pecunia revertentis appulsus ad ripam Tyberis memorabilis videri: cui nave egredienti Consules, & cæteri magistratus, & universus S.P.Q.R. officii gratia præsto fuit: non quòd magnum pondus auri & argenti, sed quòd M. Catonem classi illa incolumem advexerat, lætatus.

DE LUCIO MARTIO.

Sed nescio an præcipuum sit L. Martii inusitati decoris exemplum, quem equitem Romanum duo exercitus P. & Cn. Scipionum interitu, victoriaque Hasdrubalis lacerati, ducem legerunt: quo tempore salus eorum in ultimas angustias deducta, nullum ambitioni locum relinquebat.

DE SULPITIA.

Meritò commemorationi virorum Sulpitia, Servii Paterculi filia, Qu. Fulvii Flacci uxor, adjicitur: quæ, cùm Senatus libris Sybillinis per decemviros inspectis censuisset, ut Veneris Verticordie simulacrum consecraretur, quo facilius virginum mulierumque mens à libidine ad pudicitiam converteretur, & ex omnibus matronis centum, ex centum

tum autem decem sorte ductæ, de sanctissima fœmina iudicium facerent, cunctis castitate prælata est.

EXTERNÆ.

DE PYTHAGORA.

Cœterùm quia sine ulla diminutione Romanæ majestatis, externa quoque insignia respici possunt, ad ea transgrediamur. Pythagoræ tanta veneratio ab auditoribus tributa est, ut quæ ab eo acceperant, in disputationem deducere nefas est existimarent: quin etiam interpellati ad reddendam causam hoc solum respondebant, *αὐτὸς ἔφη*. Magnus honos, sed schola tenuis. Illa urbium suffragia tributa est.

DE EODEM.

Enixò Crotoniatæ studio ab eo petierunt, ut Senatam ipsorum, qui mille hominum numero constabat, consiliis suis uti pateretur, opulentissimaque civitas tam frequenter venerari post mortem, domum ejus Cereris sacrarium fecerunt: quandiuque illa urbs viguit, & Dea in hominis memoria, & homo in Dei religione cultus est.

DE GORGIA LEONTINO.

Gorgiæ verò Leotino studiis literarum ætatis suæ cunctos præstanti, aded
ut

ut primus in conventu poscere, qua de re quisque audire vellet, ausus sit, universa Græcia in templo Delphici Apollinis statuam solido ex auro posuit, cum cæterorum ad id tempus auratas collocasset.

DE AMPHIARAO.

Eadem gens summo consensu ad Amphiaraii decorandum incubuit, locum, in quo humatus est, in formam conditionemque templi redigendo, atque inde oracula capi instituendo: ejus cineres idem honoris possident, quod Pythicæ Cortinæ, quod atheno Dodonæ, quod Hammonis fronti datur.

DE BERENICE.

Berenices quoque non vulgaris honos, cui soli omnium scæminarum gymnico spectaculo interesse permissum est, cum ad Olympia filium Euclea certamen ingressum adduxisset, Olympionico patre genita, fratribus eandem palmam affectis latera ejus cingentibus.

VALE-

VALERII MAXIMI

LIBER NONUS.

DE LUXURIA.

C A P. I.

BLANDUM etiam malum luxuria, quam accusare, aliquantò facilius est, quam vitare, operi nostro inferatur: non quidem ut ullum honorem recipiat, sed ut seipsam recognoscent ad pœnitentiam impelli possit. Jungatur illi libido: quoniam ex iisdem vitiorum principiis oritur: neque aut à reprehensione, aut ab emendatione separentur gemino mentis errore connexæ.

DE C. SERGIO ORATA.

Cajus Sergius Orata pensilia balnea primus facere instituit: quæ impensa levibus initiis cœpta, ad suspensa calidæ aquæ tantum non æquora penetravit. Idem videlicet, ne gulam Neptuni arbitrio subjectam haberet, peculiaribus sibi maria excogitavit, æstuariis intercipiendo fluctus, pisciumque diversos greges separatis molibus includendo, ut nulla tam sæva tempestas incideret, qua non oneratæ mensæ varietate pisciculorum

A a

abuq.

abundarent. *Ædificiis etiam spatiosis, & excelsis deserta ad tempus ora Lucrini lacus pressit, quo recentiore usu conchyliorum frueretur: ubi dum se publicæ aquæ cupidius immergit, Consilii publicani iudicium nactus est: in quo Lucius Crassus adversus illum causam agens, errare amicum suum Confidium dixit, quod putaret Oratam remotum à lacu, cariturum ostreis: nanque ea, si inde petere non licuisset, in tegulis reperiturum. Huic nimirum magis Æsopus tragædus in adoptionem dare filium suum, quàm bonorum suorum hæredem relinquere debuit: non solum perditæ, sed etiam furiosæ luxuriæ juvenem: quæ constat cantu commendabiles aviculas immanibus emptas pretiis, in cœna proficulis ponere, acetoque liquatos magnæ summæ uniones potionibus aspergere solitum, amplissimum patrimoniū, tanquam amatam aliquam sarcinam, quæ celerrimo abiicere cupientem: quorum alterius senis, alterius adolescentis sectâ secuti, longius manum porrexerunt: neque enim ullum finitur vitium ibi, ubi oritur. Inde ab Oceani littoribus attracti pisces, inde infusæ culinæ arcæ, censibusq; edendi atq; bibendi voluptas reperta est.*

DE

LIBER IX. . 555
DE MULIERIBUS ROMANIS.

Urbi autem nostræ secundi belli Punici finis, & Philippus Rex Macedoniae devictus, licentioris vitæ fiduciam dedit: quo tempore matronæ Brutorum domum ausæ sunt obsidere, qui abrogationi legis Oppiæ intercedere parati erant, quàm fœmine tolli cupiebant: quia his nec veste varii coloris uti, nec auri plus semiuncia habere, nec juncto vehiculo propius urbem mille passibus nisi sacrificii gratia, vehi permittebat. Et quidem obtinuerunt, ut jus per continuos viginti annos servatum aboleretur: nec enim providerunt seculi illius viri, ad quem cultum tenderet insoliti cœtus pertinax studium, aut quò se usque effusura esset legum victrix audacia: quòd si animi muliebris apparatus intueri potuissent, quibus quotidie aliquid novitatis sumptuosius adiectum est, in ipso introitu ruenti luxuriæ obstitissent. Sed quid ego de fœminis ulterius loquor? quas & imbecillitas mentis, & graviorum operi negata affectatio, omne studium ad curiosiorem sui cultum hortatur conferre: cum temporum superiorum & nominis, & animi excellentes viros, in hoc priscae continentię ignotum diverticulum pro-

lupos videam: Idque jurgio ipsorum patet.

DE CN. DOMITIO. ET L. CRASSO.

Cneus Domitius Lucio Crasso collegæ suo, altercatione orta, objecit, quòd columnas Hymettias in porticu domus haberet, quem cum continuò Crassus, quanti ipse domum suam æstimaret, interrogaret: atque ut respondit sexages festerio: Quo ergo eam, inquit, minoris fore æstimas, si decem arbusculas inde succidero? ipse tricies festerio inquit Domitius. Tunc Crassus: Uter igitur luxuriosior est: ego ne qui decem columnas centum millibus nummum emi, an tu qui decem arbuscularum umbram tricies festerium summa compensas? Sermonem oblitum Pyrrhi, immemorem Annibalis, jamque transmarinorum stipendiorum abundantia oscitantem: & quantò tamen insequentium seculorum ædificiis, & nemoribus augustiorem ritum introduxerunt? Atqui inchoatam à se lautitiam posteris relinquere, quam à majoribus acceptam continentiam retinere maluerunt.

DE METELLO PIO.

Quid enim sibi voluit princeps suorum temporum Metellus Pius, tunc cum
in

in Hispania advectus, suos ab hospitibus aris, & ture excipi patiebatur? cum Attalicis aulæis contectos parietes læto animo intuebatur? cum immanibus epulis apparatus interponi ludos sinebat? cum palmata veste convivia celebrata? demissasque lacunaribus aureas coronas velut cœlesti capite recipiebat? & ubi ista? nō in Græcia, neque in Asia, quarum luxuria severitas ipsa corrumpi poterat: sed in horrida, & bellicosa provincia: cum præsertim acerrimus hostis Sertorius, Romanorum exercituum oculos Lusitanis telis perstringeret: adeo patris illi sui Numidica castra exciderant. Patet igitur, quàm celeri transitu luxuria affluerit. Nam cujus adolescentia præscos mores vidit, senectus novos orsa est.

DE CURIONIBUS.

Consimilis mutatio in domo Curionum extitit: Siquidem forum nostrum, & patris gravissimum supercilium, & filii sexcenties sestertium æris alieni aspexit, contractum famosa iniuria nobilium juvenum. Itaque eodem tempore, & in iisdem penetibus diversa secula habitavit, frugalissimum alterum, alterum nequissimum.

Publii autem Clodii iudicium quanta luxuria, & libidine abundavit? in quo ut evidenter incesti crimine uocens reus absolveretur, noctes matronarum, & adolescentium nobilium magna summa emptæ mercedis loco iudicibus erogatæ sunt: quò inflagitio tam tetro, tamque multiplici, nescias primum quem detestêre: an qui istud corruptelæ genus excogitavit, an qui pudicitiam sequestrem periurii fieri passi sunt, an qui religionem stupro permutarunt.

DE GEMELLO TRIBUNITIO.

Æquè flagitiosum illud convivium, quod Gemellus Tribunitius viator ingenui sanguinis, sed officii intra servilē habitum deformis, Metello & Scipioni Consulibus, ac Tribunis plebis, magno cum rubore civitatis comparavit: lupanari enim domi suæ instituto, Mutiam, & Fulviam tum à patre, tum à viro utranque inclytam, & nobilem puerum Saturnium in eo prostituit: probrosa profapiæ corpora, ludibrio temulentæ libidinis futura: epulas Consulibus, & Tribunis non celebrandas, sed vindicandas.

DE

Verùm præcipuè Catilinæ libido scelerata; nam vesano amore Aureliæ Orestillæ corruptus, cùm unum impedimētum videret, quò minus nuptiis inter se jungerentur, filium suum, quem & solū, & ætate jam puberem habebat, veneno sustulit: protinusque ex rogo ejus maritalem facem accendit, ac novæ maritæ orbitatem suam loco muneris erogavit: eodem deinde animo civem gerens, quo patrem egerat; filii pariter manibus, & nefariè attentatæ patriæ pœnas dedit.

DE ANNIBALE.

At Campana luxuria, perquàm utilis civitati nostræ fuit. Invictum enim armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi tribuit. Illa vigilantissimum ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundantanti vino, unguentorum fragrantia, veneris usu lasciviore ad somnum, & delicias evocavit: ac tum demum fracta, & contusa Punica ferita est, cùm Septasia ei & Albana, castra esse cœperunt. Quid ergo his vitiis scœdus? quid etiam damnosius? quibus virtus atteritur, victoriæ languescunt, sopita gloria in infamiam convertitur, animique pariter,

& corporis vires expugnantur: aded, ut nescias ab hostibus ne an ab illis capi perniciosius habendum sit.

DE VOLSINIENSIBUS.

Quæ etiam Volsiniensium urbem gravibus, & erubescendis cladibus implicarunt: erat opulenta, erat moribus, & legibus ornata, Hetruriæ caput habebatur: sed postquam luxuria prolapsa est, in profundum iniuriarum, & turpitudinis decidit, ut servorum se insolentissimæ dominationi subiiceret, qui primum admodum pauci senatorium ordinem intrare ausi, & mox universam Rēpub. occupaverunt: testamenta ad arbitrium suum scribi jubebant: convivias, cœtusque ingeniorum fieri vetabant: filias dominorum in matrimonium ducebant: postremò lege sanxerunt, ut stupra sua in viduis pariter, atque nuptis impunita essent, ac ne qua virgo ingenuo nuberet, cujus castitatem non antè ex numero ipsorum aliquis delibasset.

DE XERSE.

Age, Xerxes opum regiarum ostentatione eximia, ed usque luxuria gaudens, ut edicto præmium ei proponeret, qui nomen voluptatis genus reperisset: quanta, dum deliciis nimis capitur, amplif-

plissimi imperii ruina evasit?

DE ANTIOCHO REGE SYRIÆ.

Antiochus quoque Syriæ Rex nihilo contemptioris exempli: cujus cæcam & amentem luxuriam exercitus imitatus, magna ex parte aureos clavos crepidis subiectos habuit: argenteaque vasa ad usum culinæ comparavit: & tabernacula textilibus sigillis adornata statuit, avaro potius hosti præda optabilis, quam ulla ad vincendum strenuo mora.

DE PTOLEMÆO REGE

Ægypti.

Jam Ptolemæus Rex accessione vitiorum suorum vixit: Ideoque Physcon appellatus est, cujus nequitia quid nequius? sororem natu majorum communi fratri nuptam sibi nubere coëgit: postea deinde filia ejus per vim stuprata ipsam dimisit, ut vacuum locum nuptiis puellæ faceret.

DE POPULO ÆGYPTI.

Consentaneus igitur Regibus suis, gentis Ægyptiæ populus, qui ductu Archelai adversus Aul. Gabinium mœnibus urbis egressus, cum castra vallo atque fossa cingere juberet, universus succlamavit, ut id opus publica pecunia faciendum locaretur, quapropter delictis

tam enerves animi, spiritum exercitus nostri sustinere non potuerunt.

DE CYPRIIS.

Sed tamen effœminator multitudo Cypriorum, qui reginas suas mulierum corporibus velut gradibus constructis, quò mollius vestigia pedum ponerent, currus conscendere equò animo sustinebant: viris enim, si modò viri erant, vita carere, quàm tam delicato imperio obtemperare latius fuit. Hæc est societas vitiorum lascivi vultus, & novæ cupiditati inhærentium oculorum, ac delicato cultu affluentis, perque varios illecebrarum motus volitantis animi.

DE CRUDELITATE.

C A P. II.

Cruelitatis verò horridus habitus, truculenta species, violenti spiritus, vox terribilis, omnia minis & cruentis imperiis referta: cui silentium donare, incrementum est adjicere: etenim quem modum sibi ipsa statuet, si ne supplicationis quidem frænis fuerit revocata? ad summam, cum penes illam sit timeri, penes nos sit odisse.

DE L. SYLLA.

Lucius Sylla quem neque laudare

ne-

neque vituperare quisquam satis dignè potest : quia dum quærit victorias, Scipionem se populo Romano dum exercet , Annibalem repræsentavit : egregiè nanque authoritate nobilitatis defensa crudeliter totam urbem , atque omnes Italiæ partes civilis sanguinis fluminibus inundavit : quatuor legiones contrariæ partis fidem suam secutas, in publica villa , quæ in Martio campo erat , nequicquam fallacis dextræ misericordiam implorantes , obtruncari iussit : quarum lamentabiles queritatus trepidæ civitatis aures receperunt : lacerata ferro corpora Tyberis impatiens tanti oneris cruentatis aquis vehere coactus est . Quinque millia Prænestinorum spe salutis per P.Cethegum data, extra mœnia municipii evocatos , cum abjectis armis humi corpora prostravissent , interficienda , protinusque per agros dispergenda curavit . Quatuor millia & septingentos diræ proscriptionis edicto jugulatos in tabulas pùblicas retulit , videlicet ne memoria tam præclaræ rei dilueretur . Nec contentus in eos sævire , qui armis à se dissenserant , etiam quieti animi cives, propter pecuniæ magnitudinem , per nomenclatorem con-

quisitos, proscriptorum numero adjecit. Adversus mulieres quoque gladios distinxit: quasi parum cædibus virorum satiatus. Id quoque inexplebilis feritatis indicium est: abscissa miserorum capita, modò non vultum, ac spiritum retinentia, in conspectum suum afferri voluit: ut oculis illa, quia ore nefas erat, manderet. Quàm porrò crudeliter se in M. Mario Prætorè gessit? quem per ora vulgi ad sepulchrum Lucretiæ gentis pertractum, non prius vita privavit, quàm oculos infelicis erueret, & singulas corporis partes confringeret. Vix mihi verisimilia narrare videor. At ille etiam M. Pletorium, quòd ad ejus supplicium exanimis ceciderat, continuo ibi maestavit: novus punitor misericordiæ, apud quem iniquo animo scelus intueri, scelus admittere fuit. Sed mortuorum umbris salutem pepercit? minimè. Nam C. Marii, cujus etsi postea hostis, Quæstor tamen aliquando fuerat, crutos cineres in Anienis alveum sparsit. En quibus astis felicitatis nomen asserendum putavit.

DE CAJO MARIO.

Cujus tamen crudelitatem C. Marii invidia levat: nam & illè nimia cupiditate

tate persequendi inimicos, iram suam nefarie distrinxit, C. Cæsaris Consularem, & Censorii nobilissimum corpus ignobili sævitia trucidando, & quidem apud seditiosissimi, & abjectissimi hominis Varii bustum: id enim malorum miseræ tunc Reipublicæ deerat, ut Varii Cæsar piaculo caderet. Penè tanti victoriæ ejus non fuerunt: quarum oblitus plus criminis domi, quàm laudis in militia meruit. Idem caput M. Antonii abscissum suis manibus inter epulas per summam animi, ac verborum insolentiam aliquamdiu tenuit: clarissimi- que & civis, & oratoris sanguine contaminari mensæ sacra passus. Atque etiam P. Annium, qui id attulerat, in sinum suum, recentis cædis vestigiis aspersum, recepit.

DE DAMASIPPO.

Damasippus nihil laudis habuit, quod corrumpere: itaque memoria ejus licentio- re accusatione perstringitur, cujus jussu principum civitatis capita hostiarum capitibus permista sunt. Carbonis- que Aruinæ truncum corpus patibulo affixum gestatum est: ad eò aut flagitiosissimi hominis Prætura multum, aut Reip. majestas nihil potuit.

DE

Romano.

Numatius enim Flaccus Pompejani nominis acrior, quàm probabilior defensor, cùm ab Imperatore Cæsare in Hispania inclusus mœnibus Attinguentium obsideretur, effera tam crudelitatem suam truculentissimo genere vesaniæ exercuit: omnes enim ejus oppidi eives, quos studiosiores Cæsaris senserat, jugulatos, muris præcipitavit: scœninas quoque citatis nominibus virorum, qui in contrariis castris erant, ut cædes conjugum suarum cernerent, & maternis gremiis superpositos liberos trucidavit. Infantes alios in conspectu parentum humo infigi, alios superjectos pilis excipi jussit: quæ audita etiam intolerabilia, Romano jussu Lusitanis manibus administrata sunt: cujus gentis præsidio Flaccus vallatus, divinis operibus, vècordi pertinacia resistebat.

E X T E R N A.

DE CARTHAGINIENSIBUS.

Transgrediamur nunc ad illa, quibus, ut par dolor, ita nullus nostræ civitatis rubor inest. Carthaginenses Attium Regulum palpebris resectis, machina, in qua und quæ præacuti stimu-
li

li eminebant , inclusum , vigilantia pariter & continuo tractu doloris necaverunt . Tormenti genus indignum passum , authoribus dignissimum . Eadem crudelitate usi in milites nostros , Martis certamine in suam potestatem redactos , navibus subtraverunt , ut earum carinis , ac pondere elisi , inusitata ratione mortis barbaram feritatem fatiarent : terro facinore , pollutis classibus ipsam mare violaturi .

DE ANNIBALE .

Horum dux Annibal , cujus majore ex parte virtus sævitia constabat : in flumine Gelo corporibus Romanis ponte facto , exercitum traduxit : ut æquè terrestrium scelestum Carthaginiensium copiarium egressum terra , quàm maritimarum Neptunus experiretur . Idem captivos nostros oneribus , & itinere fessos jam prima pedum parte succisa relinquebat . Quos vero in castra perduxerat , paria fratrum , & propinquorum jungens , ferro decernere cogebat : neque antè sanguine explebatur , quàm ad unum victorem omnes redegisset . Justo ergo illum odio , verumtamen tardo supplicio Senatus , Prusæ Regi factum sup-
pli-

plicem: ad voluntariam mortem compulit.

DE REGE MITHRIDATE.

Tam herclè, quàm Mithridatem Regem, qui una epistola octoginta millia civium Romanorum in Asia, per urbes negotiandi gratia dispersa, interemit: tantęque provinciæ hospitaes Deos, injustos, sed non inulto cruore resperfit: quoniam cum maximo cruciatu, veneno repugnantem spiritum suum tandem succumbere coëgit. Simulque piacula crucibus illis dedit: quibus illos amicos suos auctore Gauro spadone libidinosus obsequio, scelestus imperio affecerat.

DE GENTIS THRACIÆ

Regina.

Numilifantis Diogiridis filiæ Thraciæ Regis etsi minus admirabilem crudelitatem gentis ipsius feritas, narrandam tamen rabies sævitæ facit, cui neque vivos homines medios secare, neque parentes liberorum vesci corporibus nefas fuit.

DE P T O L O M Æ O

Rege Ægypti, & de Cleopatra.

Iterum Ptolomæus Physcon emergit, paulò antè libidinosæ amentię teterri-
mum exemplum: idem etiam inter præ-

ci-

cupua crudelitatis indicia referendus : Quid enim hoc factò truculentius ? filium suum nomine Memphitem , quem ex Cleopatra eadem sorore , & uxore sustulerat , liberalis formæ , optimæ spei puerum in conspectu suo occidi iussit : pedes ejus præcisos , & caput , & manus in cistam chlamyde opertos pro munere natalitio matri misit : perinde quasi ipse cladis , quam illi inferebat , expers , ac non infelicior , quòd in communi orbitate Cleopatram miserabilem , cunctis se inuisum redderet . Aded cæco furore summa quæq; effervescit crudelitas , cui munimentum ex seipsa reperit . Nam cum animadverteret , quanto suo odio patria teneretur , timori remedium scelere petivit : quoque tutius plebe trucidata regnaret , frequens juventute gymnasium armis , & igni circumdedit , omnesque , qui in eo erant , partim ferro , partim flamma necavit .

DE OCHO DICTO DARIO .

Ochus autem , qui postea Darius appellatus est , sanctissimo Persis jurejurando obstrictus , ne quem ex conjuratione , quæ septem magos cum eo oppresserat , aut veneno , aut ferro aut ulla vi , aut inopia alimentorum necaret , crudelior

rem

rem mortis rationem excogitavit, quæ hos junctos sibi, non perrupto vinculo religionis tolleret: septum enim altis parietibus locum cinere complevit, suppositoque tigno prominente, benigno cibo, & potionè exceptos in eo collocabat, è quo somno sopiti, in illam insidiosam congeriem decidebant.

DE OCHO ARTAXERSE.

Apertior, & tetrior alterius Ochi cognomine Artaxerxis crudelitas, qui Ocham sororem, atque eandem socrum, vivam capite defodit: & patrum cum centum & amplius filiis, ac nepotibus vacua area destitutum, jaculis confixit, nulla injuria laceffitus, sed quodd in his maximam apud Persas probitatis, & fortitudinis laudem consistere videbat.

DE ATHENIENSIBUS.

Consimili genere æmulationis instincta civitas Atheniensium, indigno gloriæ suæ decreto Æginensium juvenuti pollices abscidit: ut classe potens populus, in certamen maritimarum vitium secum descendere nequiret. Non agnosco Athenas timori remedium à crudelitate mutuantes.

LIBER IX. 571
DE INVENTORE ÆNEI
Tauri.

Sævus etiam ille ænei tauri inventor; quo inclusi subditis ignibus, longo & abdito cruciatu, mugitus resonantem spiritum edere cogebantur, ne ejulatus eorum humanæ sono vocis expressi, Phalaridis tyranni misericordiam implorare possent, quàm, quia calamitosis deesse voluit, teterrimum artis suæ opus primus artifex inclusus est.

DE HETRUSCIS.

At ne Hetrusci quidem parum feroces in pœna excogitanda, qui virorum corpora cadavribus adversa adversis allegata, atque constricta, itaut singulæ membrorum partes, singulis essent accommodatæ, tabescere simul patiebantur: amari vitæ pariter, ac mortis tortores.

DE BARBARIS.

Sicut illi Barbari, quos ferunt mataturum pecudum intestinis, & visceribus egestis, homines inserere ita, ut capitibus tantummodo emineant, quoque diutius pœnæ sufficiant, cibo, & potione infelicem spiritum prorogant, donec intus putrefacti laniati sint ab animalibus, quæ tabidis in corporibus nasci solent.

lent. Queramur nunc cum natura rerum, quod nos multis, & asperis adversæ valetudinis incommodis obnoxios esse voluerit: habitumque cœlestis roboris humanæ conditioni denegatum molestè feramus: cùm tot circulatorum sibimetipsa mortalitas impulsu crudelitatis excogitaverit.

DE IRA, ET ODIO.

C A P. III.

IRa quoque, aut odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitât: pro cursu celerior illa nocendi cupidine, hoc pertinacius: uterq; consternationis plenus affectus, ac nunquam sine tormento sui violentus: quia dolorem cùm inferre vult, patitur, amara solitudine, ne non contingat ultio, anxius: sed proprietatis eorum certissimæ sunt imagines, quas Dii ipsi in claris personis, aut dicto aliquo, aut facto vehementiore conspici voluerunt.

DE LIVIO SALINATORE.

Cùm adversus Hasdrubalem Livius Salinator bellum gesturus urbe egrederetur, monente Fabio Maximo, ne antea descenderet in aciem, quàm hostium vires animumque cognosceret: primam
occa-

occasionem pugnandi non omitturum se respondit. Interrogatusque ab eodem, quid ita tam festinanter manum conferere vellet: Ut quàm celerrimè (inquit) aut gloriam ex hostibus victis, aut ex civibus prostratis gaudium capiam. Ira tunc atque virtus sermonem ejus inter se diviserunt: illa injustæ damnationis memor: hæc triumphî gloriæ intenta. Sed nescio an ejusdem fuerit hoc dicere, & sic vincere.

DE C. FIGULO.

Ardentis spiritus virum, & bellicis operibus assuetum, huc iracundiæ stimuli egerunt. C. autem Figulum mansuetissimum, pacato juris civilis judicio celeberrimum, prudentiæ, moderationisque immemorem reddiderunt. Consultatus enim repulsæ dolore accensus, eò quidem magis, quòd illum bis patri suo datum meminerat, cùm ad eum postero comitiorum die multi consulendi causa venissent, omnes dimisit: præfatus, Omnes consulere scitis, Consulèm facere nescitis. Dictum graviter, & meritò, sed tamen aliquantò melius non dictum.

DE PATRICIIS ROMANIS.

Nam quis populo Rom. irasci sapienter potest? itaque ne illi quidem proban-

bandi, quamvis factum eorum nobilitatis splendore protectum sit : qui, quod Cn. Flavius humilimæ quondam fortis præturam adèptuserat, offensi, anulos aureos sibi metipsis, & phaleras equis suis detractas abjecerunt : doloris impotentia tantum non luctum profecto testati. Talis iræ motus aut singulorum, aut paucorum adversus populum universum : multitudinis autem erga princeps, ac duces ejusmodi.

DE JUVENIBUS ROMANIS,
& Manlio Torquato.

Manlio Torquato amplissimam, & gloriosissimam ex Latinis, & Campanis victoriam in urbem referenti, cum seniores omnes lætitia ovantes occurrerent, juniorum nemo obviam processit, quod filium adolescentem fortissimè adversus imperium suum prædium securi percussum occidisset : miseri sunt æquales nimis asperè puniti : nec factum eorum defendo, sed iræ vim indico, quæ unius civitatis & ætates, & affectus dividere valuit. Eademque tantum potuit : ut universum pop. Rom. equitatum à Fabio Consule ad hostium copias persequendas missum : cum & tutò, & facilè eas liceret delere, legis agrariæ ab

eo impeditæ memorem, immobilem retineret.

DE APPIO CLAUDIO COS.

Illam verò etiam Appio duci, cujus pater, dum pro Senatus amplitudine nititur, commoda plebis acerrimè impugnaverat: infensam exercitum faciendo, voluntaria fuga terga hosti, ne triumphum imperatori quæreret, dare coëgit, Quoties victoria victrix, congratulationem ejus in Torquato spernendam, in Fabio pulcherrimam partem omittendam, in Appio totam fugæ proponendam reddidit?

DE EODEM, ET POP. ROM.

Age quàm vio'enter se in pectore universi pop. Rom. gessit eodem tempore, quo suffragiis ejus dedicatio ædis Mercurii M. Pletorio primipili centurioni data est? præteritis Consulibus, Appio, quòd obstitisset, quo minus ære suo alieno succurreretur: & Servilio, quòd susceptam causam suam languido patiocinio protexisset. Negas efficacem iram, cujus hortatu miles summo imperio prælatus est? quæ quidem non proculcavit tantùm imperia, sed etiam gessit impotenter.

DE

Nanque Metellus cùm utranque Hispaniam Consul prius, deinde Proconsul penè iam subegisset, postquam cogitavit Qu. Pomp. Consulem inimicum suum successorem sibi mitti: omnes qui modo militiam voluerunt finire, dimisit: commeatus petentibus, nec causis excussis, nec constituto tempore, dedit: horrea custodibus remotis opportuna rapinæ præbuit. Arcus, sagittasque Cretenesium frangi, atque in anem abjici iussit: elephantis cibaria dari vetuit: quibus factis ut cupiditati suæ indulset, ita magnificè gestarum rerum gloriam corrumpit; meritumque honorem, triumphii hostium, quàm iræ fortior victor amisit.

DE L. SYLLA.

Quid Sylla, dum huic vitio obtemperat, nonne multo alieno sanguine profuso, ad ultimum & suum erogavit? Puteolis enim ardēs indignatione, quòd Granius princeps ejus coloniae pecuniam à decurionibus ad refectionem Capitolii promissam, cunctatius daret; animi concitatione nimia, atque immoderatæ vocis impetu convulso pectore, spiritum cruore, ac nimis mistum evomit.

muit. Nec senio jam prolapsus, utpotè sexagesimum ingrediens annum: sed alitua miseriis Pop. Rom. impotentia furens: igitur in dubio est Syllane prior, an iracundia Syllæ sit extincta. Neque ab ignotis exempla petere iuvat, & maximis viris reprobrare vitia sua verecundia est: cæterùm cum propositi fides excellentissima quæque complecti moneat: voluntas operi cedat, dum præclara libenter probando, necessaria narrandi conscientia non desit.

EXITURINA

DE ALEXANDRO REGE.

Alexandrum iracundia sua propemodum cælo dirupit. Nam quid obstitit, quo minus illuc, assurgeret, nisi Lysimachus leoni objectus, & Clytus hasta trajectus, & Callisthenes mori iustus? quia tres maximas victorias, totidè amicorum injustis cædibus victor edidit.

DE AMILCARE.

Quàm vehemens deinde adversus pop. Rom. Amilcaris odium? Quatuor enim puerilis ætatis filios intuens, ejusdem numeri catulos leoninos, in perniciem imperii nostri alere se prædicabat. Digna nutrimenta, quæ in exitium patriæ suæ, ut evenit, converterentur.

Bb

DE

E' quibus Annibal maturè ad eò patris vestigia subsecutus est, ut eo exercitum in Hispaniam trajecturo, & ob id sacrificantè octo annorum natus, altaria tenens juraret, se cùm primum per ætatem potuisset, acerrimum hostem pop. Rom. futurum, ut pertinacissimis precibus instantis belli commilitiùm exprimeret. Idem significare cupiens quanto inter se odio Carthago, & Roma diffiderent: insiècto in terram pede, suscitatoque pulvere, tunc inter eas fore finem belli dixit, cùm alterutra pars in habitum pulveris esset redacta. In puerili pectore tantum vis odii potuit: sed in muliebri quoque æquè multum valet.

DE SEMIRAMIDE.

Regina Babylonis.

Nanque Semiramis Assyriorum Regina, cùm ei circa cultum capitis occupatæ nuntiatum esset, Babylonem defecisse: altera parte crinium adhuc soluta, protinus ad eam expugnandam cucurrit, nec prius decòrum capillorum in ordinem, quàm tantam urbem in potestatem suam redegit. Quocirca statua ejus Babylone posita est illo habitu, quo
ad

ad ultionem exigendam celeritate præcipiti tetendit.

DE AVARITIA.

C A P. IV.

Protrahatur etiam in medium Avaritia latentium indagatrix lucrorum, manifestæ prædæ avidissima vorago, nec habendi fructu felix, & cupiditate quærendi miserrima.

DE M. CRASSO,

Q. Hortensio.

Cùm admodum locupletis L. Minutius Basilio falsum testamentum quidam in Græcia subjecisset, ejusdemque confirmandi gratia potentissimos civitatis nostræ viros M. Crassum, & Qu. Hortensium, quibus Minutius ignotus fuerat, tabulis hæredes inservisset; quamquam evidens fraus erat, tamen uterque pecuniæ cupidus, facinoris alieni munus non repudiavit. Quantam culpam quàm leviter retuli? lumina curiæ, ornamenta fori, quod scelus vindicare debebant, inhonesti lucri captura invitati, auctoritatibus suis texerunt.

DE Q. CASSIO.

Verùm aliquantò majores vires in Qu. Cassio exhibuit, qui in Hispania Si-

lium, & Calpurnium occidendi sui gratia cum pugionibus deprehensos. quinquagies sestertium ab illo, ab hoc sexagies pactus dimisit. At quis dubitet si alterum tantum daretur, jugulum quoque suum æquo animo illis fuisse præbiturum?

DE L. SEPTIMULEJO.

Cæterum avaritia ante omnes L. Septimuleii præcordia possedit: qui, cum C. Gracchi familiaris fuisset, caput ejus abscindere, & per urbem pilo fixum ferre sustinuit quia Optimus Consul auro id se repensurum edixerat. Sunt qui tradunt, liquato plumbo eum cavatam partem capitis, quod ponderosius esset, expleisse. Fuerit ille seditiosus, bono perierit exemplo: clientis tamen scelesti famos in hac usque jacentis injurias esurire non debuit.

DE PTOLEMÆO REGE

Cypriorum.

Odio merito Septimuleii avaritia, Ptolemæi autem regis Cypriorum, risu prosequenda: nam cum anxiiis fordibus magnas opes corripuisset, propterque eas periturum se videret, & ideo omni pecunia imposita navibus, in altum processisset, ut classe perforata suo arbitrio peri-

periret, & ut hostes-præda carerent, non sustinuit mergere aurum, & argentam: sed futurum suæ necis præmiû domum revexit. Proculdubio hic non possedit divitias, sed à divitiis possessus est: titulo Rex insulæ, animo autem pecuniæ miserabile mancipium.

DE SUPERBIA,

& Impotentia.

C A P. V.

DE M. FULVIO FLACCO.

ATque ut superbia quoque, & impotentia in conspicuo ponantur, Marcus Fulvius Flaccus Consul, Marci Planci Hispei collega, cum perniciosissimas Reip. leges introduceret, de civitate danda, & de provocatione ad populum, eorum, qui civitatem mutare voluissent, ægrè compulsus est, ut in curiam veniret: deinde partim monenti, partim oranti Senatui ut incepto desisteret, responsum non dedit. Tyrannici Consul spiritus haberetur, si adversus unum Senatorem hoc modo se gessisset, quo Fulvius in totius amplissimi ordinis contemnenda majestate versatus est.

DE M. DRUSO TRIBUNO.

Quæ à M. quoque Druso Trib. ple-
tis per summam contumeliam vexata
est: parum enim habuit L. Philippum
Consulem, quia se interpellare concio-
nantem ausus fuerat, obtorta gula, &
quidem non per viatorem, sed per clien-
tem suum, aded violenter in carcerem
præcipitem egisse, ut multus è naribus
ejus cruor perfunderetur. Verum etiam
cùm Senatus ad eum misisset, ut in cu-
riam veniret: Quare non potius, inquit,
ipse in Hostiliam propinquam Rostris
ad me venit? Piget adjicere quod sequi-
tur. Tribunus Senatus imperium de-
spexit, Senatus Tribuni verbis paruit.

DE CN. POMPEJO.

Cn. autem Pompejus quàm insolent-
ter egit? qui balneo egressus, ante pedes
suos prostratum Hipseum ambitus resti,
& nobilem virum, & sibi amicum jacen-
tem reliquit, contumeliosa voce procul-
catum: nihil enim aliud agere, quàm ut
convivium suum moraretur respondit.
Et hujus dicti conscius securo animo co-
nare potuit.

Ille verò etiam in foro non erubuit P.
Scipionem socerum suum legibus no-
xium, quas ipse tulerat, in maxima quo-
que

que reorum & illustrium ruina, muneris loco à iudicibus deposcere, maritalis lecti blanditijs statum Reipub. temperando.

DE MARCO ANTONIO.

Tetrum factò pariter, ac dicto M. Antonii convivium. Nam cum ad eum triumvirum Cæsetii Rufi Senatoris caput allatum esset, averfantibus id cæteris, propius admoveri iussit, ac diu, diligenterque consideravit: cunctis deinde expectantibus quidnam esset dicturus: Hunc ego, inquit, notum non habui. Superba de Senatore, impotens de occiso confessio.

EXTERNA.

DE ALEXANDRO REGE.

Satis multa de nostris: aliena nunc adjicientur. Alexandri Regis virtus, & felicitas, tribus insolentię gradibus exultavit evidentissimis. Fastidio enim Philippi, Jovem Hammonem patrem ascivit: tædio morum, & cultus Macedonici, vestem, & instituta Persica assumpsit: spreto mortali habitu, divinum caput æmulatus est: nec fuit ei pudori, filium, civem hominem dissimulare.

DE XERSE REGE.

Jam Xerxes, cujus in nomine superbia

& impotentia habitat: suo jure, quam insolenter usus est, quod Græciæ indicturus bellum, adhibitis Asiæ principibus: Ne viderer, inquit, meo tantummodo usus consilio, vos contraxi. Ceterum mementote parendum magis vobis, quam suadendum. Arroganter, etiam victori repetere ei regiam contigisset: tam deformiter victi, nescias utrum insolentius dictum, an impudentius.

DE ANNIBALE.

Annibal autem Cannensis pugnae successu elatus, nec admisit quenquam civium suorum in castra, nec responsum ulli, nisi per interpretem, dedit. Maharbalem etiam ante tabernaculum suum clara voce affirmantem, prospexisse se quoniam modo paucis diebus Romæ in Capitolio cœdaret, spernatus est. Ad eam felicitatis, & moderationis dividuum contubernium est.

DE CARTHAGINIENSIBUS,

& Campanis.

Insolentiæ verò inter Carthaginiensem, & Campanum Senatuum quasi æmulationio fuit. Ille enim separato à plebe balneo lavabatur: hic diverso foro utebatur: quem morem Caputæ aliquandiu retentum, C. quoque Gracchi

ora-

oratione in Plautium scripta patet.

DE PERFIDIA.

C A P. VI.

Ocultum jam, & insidiosum malum perfidia, latebris suis extrahatur: cujus efficacissimæ vires sunt mentiri, ac fallere: fructus in aliquo admisso scelere consistit: tum certus, cum crudelitatem nefariis vinculis circumdedit: tantum incommodi humano generi afferens, quantum salutis bona fides præstat. Habeat igitur non minus reprehensionis, quam illa laudis consequitur.

DE TATIO SABINO.

Romulo regnante Spurius Tarpejus, arci præerat, cujus filiam virginem aqua sacris petitem extra mœnia egressam Tattus, ut armatos Sabinos in arcem secum reciperet, corrupit, mercedis nomine pactus, quæ in sinistris manibus gerebant: erant autem his armillæ, & anuli magno ex pondere auri: loco positum agmen Sabinorum: puellam præmium flagitantem, armis obrutam necavit: perinde quasi promissum, quod ea quæ lævis gestaverant, solvit. Absit reprehensio: quia impia proditio celeris pœna vindicata est.

586 VALER MAX.
DE SERVIO GALBA.

Servius quoq; Galba summæ perfidiæ: trium enim Lusitanæ civitatum convocato populo, tanquam de commodis ejus acturus, novem millia, in quibus flos juventutis consistebat, electa, & armis exuta, partim trucidavit, partim vendidit: quo facinore maximam cladem barbarorum, magnitudine criminis antecessit.

DE CN. DOMITIO.

Cn. autem Domitium summi generis, & magni animi virum nimix gloriæ cupiditas perfidum existere coëgit. Iratus nanque Bituito Regi Arvernorum, quod tum suam, tum etiam Allobrogum gentem, se etiam tum in provincia morante, ad Qu. Fabij successoris sui dexteram confugere hortatus esset: per colloquii simulationem accersitum, hospitioque exceptum vinxit, ac Romam nave deportandum curavit. Cujus factum Senatus neque probare potuit, neque rescindere voluit: ne remissus in patriam Bituitus, bellum renovaret. Igitur eum Albam custodiæ causa relegavit.

DE Q. SERVILIO CEPIONE.

Viriatii etiam cædes duplicem perfidiæ accusationem recepit: inamicis, quod

quod eorum manibus interemptus est :
 in Qu. Servilio Cepione Consule, quod
 is sceleris huius auctor, impunitate pro-
 missa, fuit : victoriamque non meruit,
 sed emit.

E X T E R N A.

DE CARTHAGINIENSIBUS.

Verum ut ipsum fontem perfidiae con-
 templemur : Carthaginenses Xanti-
 pum Lacedæmonium, cuius optima
 opera primo Punico Bello usi fuerant,
 & quo iuvante Attilium Regulum ce-
 perant, simulantes sese domum revehe-
 re, in alto miserunt. Quid tanto faci-
 nore petentes? an, ne victoriae eorum
 socius superesset? Extat nihilominus,
 & quidem cum opprobrio, quem sine
 ulla gloriae iactura inviolatum reliquis-
 sent.

DE ANNIBALE.

Annibal porro Nucerinòs hortatur
 suo cum binis vestimentis urbem inex-
 pugnabilibus muris cinctam egressos,
 vapore & fumo balnearum strangulan-
 do, & Acerranorum Senatuum eadem ra-
 tione extra mœnia evocatum, in pro-
 fundum puteorum abijciendo, nonne
 bellum adversus populum Romanum,
 & Italiam professus, adversus ipsam si-

dem acrius gessit, mendacijs, & fallacia quasi præclaris artibus gaudens? Quo evenit, ut alioqui insignem nominis sui memoriam relicturus, in dubio, majorne, an peior vir haberi deberet, poneret.

DE VI, ET SEDITIONE,

& de Populo Romano.

CAPUT VII.

Sed, ut violentiæ, & seditionis tam togatæ, quam etiam armatæ facta referantur: L. Equitium, qui se Gracchi filium simulabat, tribunatumque adversus leges eum L. Saturnino petebat, à Mario quintum Consulatum gerente in publicam custodiam ductum, populus claustris carceris convulsis, raptum superis sulis, per summam animum alacritatem portavit. Idemque Qu. Metellum Censorem, quod ab eo tanquam Gracchi filio censum recipere volebat, lapidibus prostrernere conatus est, affirmitatem tantummodo tres filios T. Gracchi fuisse, & quibus unum in Sardinia stipendia merentem, alterum infantem Prænesti, tertium post patris mortem natum Romæ decessisse: nec oportere clarissimæ familiæ ignotas sordes inferi: cum interim improvida concitata mul-

ti;

titudinis temeritas, pro imprudentia, & audacia adversus Consulatum, & censuram tetendit, principesque suos omnipetulantiae genere vexavit. Vesana hæc tantummodo: illa etiam cruenta seditio: populus enim Mimum competitorum Saturnini, novem jam creatis tribunis, unoque loco candidatis duobus restante, vi prius in ædes privatas compulit, extractum deinde interemit: ut cæde integerrimi civis, facultas adipiscendæ potestatis teterrimo civili daretur.

DE CERTIS CREDITORIBUS,
 & L. Cassio.

Creditorum quoque consternatio, adversum Sempronii Asellionis prætoris urbani caput intolerabili modo exarsit: quem quia causam debitorum susceperat, concitati à L. Cassio Trib. Pleb. pro æde Concordiæ sacrificium facientem, ab ipsis altaribus fugere extra forum coactum, inque tabernula latitantem, prætextatum discerpsert. Detestanda fori conditio: sed si castra respicias, æque magna orietur indignatio.

DE MILITIBUS L. STLLAS,
 & morte Gracidi.

Cum C. Mario lege Sulpitia, provincia Asia, ut adversus Mithridatem bellum

lum gereret, privato decreta esset: missum ab eo Gratidium legatum ad L. Syllam Consulem accipiendarum legionum causa milites trucidarunt, proculdubio indignati, quod à summo imperio, ad eum qui nullo in honore versaretur, transire cogerentur. Sed quis ferat militem scita plebis exitio legati corrigentem? Pro Consule istud tam violenter exercitus, illud adversus Consulem.

DE MILITIBUS CN. POMPEII,

& morte Qu. Pompeii.

Quintum enim Pompejum Syllæ collegam, Senatus jussu ad exercitum Cn. Pompeii, quem aliquandiu invita civitate obtinebat, contendere ausum, ambitiosi ducis illecebris corrupti milites sacrificare incipientem adorti, in modum hostiæ mactaverunt; tantumque scelus curia castris cedere se confessa, inultum habuit.

DE QUODAM EXERCITU,

& morte C. Carbonis.

Ille quoque exercitus nefariè violentus, qui C. Carbonem fratrem Carbonis ter Consulis, propter bella civilia dissolutam disciplinam militatam præfratius, & rigidius astringere conatum, privavit vita: satiusque duxit maximo sce-

scelere coinquinari, quàm pravos, ac terros mores mutare.

DE TEMERITATE.

C A P. VIII.

Temeritatis etiam ita subiti, ut vehementes sunt impulsus: quorum ictibus hominum mentes concussæ, nec sua pericula respicere, nec aliena facta iusta æstimatione prosequi valent.

DE SUPERIORE AFRICANO.

Quàm enim temere se Africanus Superior ex Hispania duabus quinquere-
mibus ad Syphacem trajecit, in unius Numidæ, infidis præcordiis suam pariter, & patriæ salutem depositurus? Itaque exigu-
o momento, maximæ Reipub. casus fluctuatus est, utrum interfectus, an captivus Scipio Syphacis fieret.

DE C. CÆSARE.

N. C. Cæsaris anceps conatus, etsi celestium cura protectus est, tamen vix sine errore animi referri potest: siquidē impatiens legionum tardioris à Brundisio Apolloniam trajectus, per simulationem adversæ valetudinis convivio egressus, majestate sua fervili veste occultata, naviculam conscendit è flumine, ac maris Adriatici sæva tempestate fauces

ces petiit, protinusque in altum dirigit
 iusto navigio, multum ac diu contrariis,
 jactatus fluctibus, tandem necessitati
 cessit.

DE MILITIBUS.

Albini ducis.

Agè, illa quàm execrabilis militum
 temeritas? fecit enim ut Aulus Albinus
 nobilitate, moribus, honorum omnium
 consummatione civis eximius, propter
 falsas, & inanes suspiciones in castris ab
 exercitù lapidibus obrueretur; quodque
 accessionem indignationis non recepit,
 oranti atque obsecranti duci à militibus
 causæ dicendæ potestas negata est.

EXTERNÆ.

DE ANNIBALE

Cartaginiensi.

Itaque minus miror apud trucem, &
 sævum Annibalis animùm defensionis
 locum innoxio gubernatori fuisse: qui
 à Petilia classe Africam repetens fretò
 appulsus, dum tam parvo spatio Italiam,
 Siciliamque inter se divisas non credi-
 dit, veluti insidiosum cursus rectorem
 interemit: postea diligentius inspecta
 veritate, tunc absolvit, cum ejus inno-
 centiæ nihil ultra sepulcri honorem dari
 potuit. Igitur angusti, atque æstuosi ma-

ris

ris ex alto tumulo spectatrix statua, tam memoriae Pelori, quam Punicæ temeritatis, ultrâ citraque navigantium oculis collocata indicium est.

DE ATHENIENSIBUS.

Jam Atheniensium civitas ad vesaniã usq; temeraria, quæ decem Imperatores suos, & quidem à pulcherrima victoriã venientes, capitali iudicio exceptos necavit, quòd militum corpora, sævitia maris interpellante, sepulture mandare non potuissent: necessitatem puniens, cum honorare virtutem deberet.

QUANTUM VALET ERROR.

C. A. P. IX.

Temeritati proximus est error: quem admodum ad lædendum par, ita cui facilius quis ignoverit: quia non sua sponte, sed vanis concitatus imaginibus, culpæ se implicat: qui quàm late in peccatoribus hominum vagetur, si complecti coner, vitio de quo loquor, sim obnoxius. Paucos igitur eius lapsus referemus.

DE ERRORE POPULI ROM.

in Cajum Elviam.

Cajus Elvius Cinna Trib. pleb. ex funere C. Cæsarum domum suam petens; populi

puli manibus discerptus est pro Cornelio Cinna, in quem sævire se existimabat: iratus ei, quòd cùm affinis esset Cæsaris, adversus eum nefariè raptum, impiam pro Rostris orationem habuisset: eoque errore propulsus est: ut caput Elvii perinde, atque Cornelii circa rogam Cæsaris fixum jaculo ferret: officii sui, & alieni erroris piaculum miserabile.

DE C. CASSIO.

Nam C. Cassium error à semetipso pœnas exigere coëgit. Inter illum enim pugnæ quatuor exercituum apud Philippos varium, ipsisque ducibus ignotum eventum, jussus ab eo Titinius centurio nocturno tempore, ut specularetur, quonam in statu res M. Bruti essent: dū crebros excessus viæ petit, quia tenebrarum obscuritas hostesne, an commilitones occurrerent, dignoscere non sinebat, tardius ad Cassium rediit. Quem is exceptum ab hostibus, omniaque in eorum potestatem recidisse existimans, finire vitam properavit: cùm & castra hostium invicem capta, & Bruti copiarum magna ex parte incolumes essent.

DE TITINIO CENTURIONE.

Titinii verò non oblitteranda silentio virtus, qui oculis paulisper hæsit, inopinato

nato jacentis ducis spectaculo attonitus, deinde profusus in lacrymas. Et si imprudēs, inquit, imperator causa tibi mortis fui: tamen ne id ipsum impunitum sit, accipe me fati tui comitem, superq; examinet corpus ejus jugulo suo gladium capulo tenus demisit: ac permisto utriusque sanguine, duplex victima jacuit, pietatis hæc, erroris illa.

DE SATELLITIBUS

regis Vejentum.

Cæterum falsa opinatio, nescio an præcipuam iniuriam Laërtis Volumnii Vejentum Regis penatibus intulerit: nam cum in tesserarum prospero jactu per jocum collutori dixisset, occide, & fortè legati Romanorum intervenissent: satellites ejus errore vocis impulsī, interficiendo legatos, lusum ad imperium transtulerunt.

DE ULTIONE.

C A P. X.

ULtionis autem quemadmodū acere, ita justī aculei sunt: qui laceſſiti concitantur, acceptum dolorem pensare cupientes: quos latius complecti non attinget.

DE TRIBU POLLIA.

Trib. Pleb. M. Fulvius ad populiū de Tuscu-

scularis retulit, quòd eorum consilio Veliternos, Privernatesque rebellaturos diceret: qui cū conjugibus, ac liberis squalore obsiti, cū supplices Romam venissent, accidit, ut reliquis tribubus salutarem sententiam secutis, sola Pollia iudicaret oportere publicè eos verberatos securi percuti, imbellem multitudinē sub corona venire: quam ob causam Popilia tribus quæ qua plurimum postea Tusculani in Civitatem recepti potuerunt, neminem unquam candidatum Polliæ tribus fecit magistratum: ne ad eam ullus honor suis suffragiis perveniret, quæ illis vitam ac libertatem, quantum in ipsa fuit, ademerat; illam verò ultionem & fenatus, & consensus omnium approbavit.

DE ULTIONE ROMANORUM,

in Adrianum.

Cūm Adrianus cives Romanos, qui Uticæ consistebant, sordido imperio vexasset, idcircoque ab his vivus esset exustus: nec quæstio ulla in urbe hac de re habita, nec querela versata est.

EXTERNA.

DE REGINA TOMYRI,

& Beronice.

Clare ultionis utraq; Regina, & Tomyris, quæ caput Cyri abscissum in utrè

hu-

humano sanguine repletum demitti iussit, exprobrans illi insatiabilem cruoris sitim, simulque pœnas occisi ab eo filii sui exigens: & Beronice, quæ Laodices infidiis interceptum sibi filium graviter ferens, armata currum conscendit, persecutaque satellitem regium crudelis operis ministrum nomine Ceneum, quoniã hasta nequicquam petierat, saxo ictum prostravit, ac super ejus corpus actis equis, inter infesta contrariæ partis agmina ad domum, in qua interfecti pueri corpus occultari arbitrabatur, perrexit.

DE MORTE JASONIS.

Jasonem Thessalum Persarum Regi bellum inferre parantem, an satis iusta ultio absumpserit, ambiguae æstimationis est, Taxillo enim gymnasiarcho à quibusdam juvenibus pulsatum se conquesto, permisit, ut aut tricenas ab his drachmas exigeret, aut deitas plagas singulis imponeret: quo posteriore vindicta uso, qui vapulaverant, Jasonem interfecerunt: animi non corporis dolore pœnæ modum æstimantes. Caterum parvo irritamento ingenui pudoris maximæ rei expectatio subruta est: quoniam opinione Græciæ tantum in spe Jasonis, quantum in effectu Alexandri reponebatur.

DI-

598 VALER. MAX.
DICTA IMPROBA,
aut facta scelerata.

C A P. XI.

D E T U L L I A.

Nunc quatenus vitæ humanæ, tum bona, tum etiam mala substitutis exemplorum imaginibus prosequamur, dicta improba, & facta scelerata referantur: unde autem potius, quàm à Tullia ordiar; quia tempore vetustissimum, cōscientia nefarium, voce monstri simile exemplum est. Cùm carpento veheretur, & is, qui iumenta agebat, succussis frænis constitisset, repentinæ moræ causam requisivit; & ut comperit corpus patris Servii Tullii occisi ibi jacere, supra id duci vehiculum iussit, quo celerius in complexum interfectoris ejus Tarquini veniret. Qua tam impia, tamq; probrosa festinatione, non solum se æterna infamia, sed ipsum etiam vicum cognominæ sceleris commaculavit.

D E F I M B R I A.

Non tam atrox C. Fimbriæ & dictum, & factum; sed si per se estimetur, utrumque audacissimum; id egerat, ut Scævola in funere C. Marii jugularetur; quem postquam ex vulnere recreatum comperit, accusare apud populum instituit:

in-

interrogatus deinde quid de eo secus dicturus esset, cui pro sanctitate morum satis digna laudatio reddi non posset: respondit, se obiecturum illi, quod parcus corpore telum recepisset. Licentiam furoris agræ Reipublicæ gemitu prosequendam.

DE L. CATILINA.

L. verò Catilina in Senatu M. Cicero-
ne incendium ab ipso excitatum dicente, Sentio, inquit, & quidem illud si aqua non potero, ruina extinguam: quæ quid aliud existimemus, quàm conscientiæ stimulis actum simulacrum à se inchoati parricidii peregisse?

DE MAGIO CHILONE.

Consternatum etiam Magii Chilonis amentia pectus: qui M. Marcello datum à Cæsare spiritum, sua manu eripuit: vetus amicus, & Pompejanæ militiæ comes, indignatus aliquos sibi amicorum ab eo præferri. Urbem enim, à Mitylenis, quod se contulerat, repetentem, in Atheniensium portu pugione confodit, protinusque ad insitamenta velantiæ suæ trucidanda tetendit, amicitie hostis, divini beneficii interceptor, publicæ religionis, quod ad salutem clarissimi civis recuperandam attinuit, acerba labes,

DE

Hanc crudelitatem, cui nihil adici posse videtur, C. Turanius atrocitate parricidii superavit. Namque triumvirum partes secutus, proscripti patris sui prætorii, & ornati viri latebras, ætatem, notasque corporis, quibus agnosci posset, centurionibus edidit: qui eum persecuti sunt. Sænex de filii magis vita, & incrementis, quàm de reliquo spiritu suo sollicitus, an incolumis esset, & auctoribus Imperatoribus satisfaceret, interrogare eos cœpit: è quibus unus; Ab illo, inquit, quem tantopere diligis demonstratus, nostro ministerio, filii indicio occideris: protinusque pectus ejus gladio trajecit: collapsus itaque est infelix, auctore cædis, quàm ipsa cæde miserior.

DE FILIO TUL. HANNALIS.

Cujus facti acerbitatem L. Tullius Hannalis fortitus, cum in campum ad quæstoria comitia filii descendens, proscriptum se cognosceret, ad eventum suum confugit: sed ne fide ejus tutus esse posset, scelere nefarii juvenis effectum est: siquidem per ipsa vestigia patris militibus ductis, occidendum eum in conspectu suo objecit: bis parricida, consilio prius, iterum spectaculo.

DE

L I B E R IX. 601
DE UXORE VITII SALASSI.

Ne Vitius quidem Salassus proscriptus parum amari exitus, quem latētem uxor interficiendum, quid dicam? tradidit, an ipsa jugulavit? Quanto enim levius est scelus, cui tantummodo manus adest? Illud autem facinus, quia externum, tranquilliore affectu narrabitur.

E X T E R N A.

DE DUOBUS FRATRIBUS
filiis Regis.

Scipione Africano patris, & patruum memoriam gladiatorio munere Carthagine nova celebrante: duo regii filii nuper patre mortuo, in arenam proesserunt: pollicitique sunt ibi se de regno praeliaturus, quod spectaculum illud illustrius pugna sua facerent: eos cum Scipio monuisset, ut verbis contendere, quam ferro dimicare mallent, uter regnare deberet: ac jam major natu consilio ejus obtemperaret, minor corporis viribus fretus, in amentia perstitit; in itoque certamine pertinacior impietas fortunæ judicio morte multata est.

DE MITHRIDATE.

Mithridates autem multò sceleratius, qui non cum fratre de paterno regno, sed cum ipso patre bellum de domina-

Cc

tionē

tione gessit: in quo qui aut homines ul-
los adjuutores invenerit, aut Deos invo-
care ausus sit, pro admiratione habetur.

DE SARIASRE

filio Tigranis Regis.

Quanquam quid hoc quasi inusitatum
illis gentibus miremur? cum Sariasre
adversus patrem suum Tigranem Arme-
niæ Regem, ita cum amicis consenserit,
ut omnes dextris manibus sanguinem
mitterent, atque eum invicem sorberent.
Vix ferrent pro salute parentis tam
cruenta conspiratione fœdus facientem.

DE QUODAM,

*qui interficere voluit Octavium
Augustum.*

Sed quid ego ista confector, aut quid
in his immoror, cum unius parricidii
cogitatione cuncta scelera superata cer-
nam? omni igitur impetu mentis, om-
nibus indignationis viribus, ad id lace-
randum pio magis, quam valido affectu
rapior. Quis enim amicitiae fide extin-
ctæ genus humanum cruentis in tene-
bris sepelire conatum, profundo exe-
crationis debitæ, satis efficacibus verbis
adegerit? Tu videlicet efferatæ barba-
riæ immanitate truculentior habenas
Romani imperii, quas princeps, parenti-
que

que noster salutari dextera continet, capere potuisti: Haud te compote furoris, in suo statu mundus mansisset. Urbem à Gallis captam, & trecentorum inclytæ gentis virorum strage foedatam Alliensem diem, & oppressos in Hispania Scipiones, & Thrasimenum lacum, & Cannas, bellorumque civilium domestico sanguine manantes furores, amentibus propositis furoris tui repræsentare, & vincere voluisti? Sed vigilarunt oculi Deorum, sydera suum vigorem obtinuerunt: aræ, pulvinaria, templa, præfenti numine vallata sunt. Nihil quod pro capite Augusti, ac patria excubare debuit, torporem sibi permisit, & in primis auctor, & tutela nostræ incolumitatis Jupiter, ne excellentissima merita sua totius orbis ruina collaberentur, divino consilio providit. Itaque stat pax, valent leges, sincerus privati, ac publici officii tenor servatur. Qui autem hæc violatis amicitiae foederibus tentavit subvertère, omni cum stirpe sua pop. Rom. viribus obtritus, etiam apud inferos, si jam illuc receptus est, quæ meretur supplicia, pependit.

Humanæ autem vitæ conditionem præcipuè primus, & ultimus dies continet : quia plurimum interest quibus auspiciis inchoëtur, & quo fine claudatur : ideoque cum demum felicem fuisse judicamus, cui & accipere lucem prosperè, & reddere placidè contigit. Medii temporis cursus, prout fortuna gubernaculum rexit, modò aspero, modò tranquillo motu peragitur, spe semper minor, dum cupidè votis extenditur, & ferè sine ratione consumitur. Nam & si eo bene uti velis, etiam parvum amplissimum efficies, numerum annorum multitudinem operum superanda. Alioqui quid attinet inertis moræ gaudere, si magis exigas vitam, quàm approbes? sed ne longius evager, eorum mentionem faciam, qui non vulgari genere mortis absumpti sunt.

DE TULLO HOSTILIO.

Tullus Hostilius fulmine ictus, cum tota domo conflagravit. Singularem fati sortem, qua accidit, ut columen urbis, in ipsa urbe raptum, ne supremo quidem funeris honore à civibus decorari

rari posset, cœlesti flamma in eadem conditione redactum, ut eosdem penates, & regiam, & rogum, & sepulcrum haberet.

DE DUABUS MULIERIBUS.

Vix verissimile est in eripiendo spiritu idem gaudium potuisse, quod fulmen, & tamen idem valuit. Nuntiata enim clade, quæ ad lacum Thrasimenum inciderat: altera mater sospiti filio ad ipsam portam facta obvia, complexu ejus expiravit: altera cum falso mortis filij nuntio mœsti domo sederet, ad primum conspectum redeuntis exanimata est. Genus casus inusitatum: quas dolor non extinxerat, lætitia consumpsit.

DE M. JUVENTIO TALVA COS.

Sed minus miror, quod mulieres. Marcus Juventius Talva Consul, collega Tiberii Gracchi Cōsulis, cum in Corsica, quam nuper subegerat, sacrificaret, receptis literis decretas ei à Senatu supplicationes nuntiantibus, intento illas animo legens caligine orta ante foculum collapsus: mortuus, humi jacuit: quem quid aliud quàm nimio gaudio evertum putemus? En cui Numantia, aut Carthago excidenda traderetur.

DE Q. CATULO.

Majoris aliquanto spiritus dux Quin-

tus Catulus, Cimbrici triumphi cum Mario particeps à Senatu datus, sed exitus violentioris: nanque ab hoc eodem Mario postea propter civiles dissensiones mori iussus, recenti calce illito, multoque igni percalefacto cubiculo, se inclusum peremit: cuius tam dira necessitas maximus Marianæ gloriæ rubo extitit.

DE L. CORNELIO MERULA.

Qua tempestate Reipub. Lucius quoque Cornelius Merula Consularis, & Flamen Dialis, ne ludibrio insolentissimis victoribus esset, in Jovis sacrario venis incisus contumeliosæ mortis denuntiationem effugit: sacerdotisque sui sanguine vetustissimi foci maduerunt.

DE HERENNIO SICULO.

Acer etiam & animosus vitæ exitus Herennii Siculi, quo C. Gracchus, & aruspice, & amico usus fuerat: nam cum eo nomine in carcerem duceretur, in poste illiso capite in ipso ignominie aditu concidit, ac spiritum deposuit: uno gradu à publico supplicio, manumque carnificis ceterior.

DE C. LICINIO.

Consimili impetu mortis Gajus Licin. Macer vir Prætorius Calvi pater repetundarum reus, dum sententiæ dicerentur,

tur, in Mænianum conscendit: siquidem cum Marcum Ciceronem, qui iudicium cogebat, prætextatam ponentem vidisset: misit ad eum, qui diceret, se non damnatum, sed reum periisse: nec sua bona hastæ posse subjici. Ac protinus sudario, quod fortè in manu habebat, ore & faucibus coartatis, incluso spiritu pœnam morte præcurrit: qua cognita re Cicero de eo nihil pronuntiavit. Igitur illustris ingenii Orator ab inopia rei familiaris, & à crimine domesticæ damnationis inusitato paterni fati genere vindicatus est: fortis hujus mors, illorum perridicula.

DE CORNELIO GALLO,

& Tito Ætherio.

Cornelius enim Gallus Prætorius, & Titus Ætherius eques Rom. inter usû puerilis veneris absumpti sunt: quantum quorsum attinet eorum cavillari fata, quos non libido sua, sed fragilitatis humanæ ratio abstulit? sine namque vitæ nostræ variis, & occultis causis exposito, interdum immerentia supremi fati titulum occupant: cum magis in tempus mortis incidant, quam ipsam mortem accersant.

E X T E R N A .

DE COMA FRATRE DIOGINIS.

Sunt & externæ mortes dignæ annotatu: qualis in primis Comæ, quem ferunt maximi latronum ducis Diogenis fratrem fuisse. Is enim ad Rutilium Cōsulem, Enna, quam prædones tenuerant, in potestatem nostram redacta, productus, cū de viribus, & conatibus fugitivorum interrogaretur, sumpto tempore ad se colligendum, caput operuit, in nixusque genibus compresso spiritu, inter ipsas custodum manus, inque conspectu summi imperii, exoptata securitate acquievit. Torqueant se miseri, quibus extingui, quàm superesse utilius est, trepido & anxio consilio, quam ratione vita exeāt quærentes: ferrum acuant, venena temperent, laqueos apprehendant, vastas altitudines circumspiciant, tanquam magno apparatu, aut exquisita molitione opus sit, ut corporis, atque animi infirmo vinculo cohærens societas dirimatur. Nihil horum Coma, sed intra pectus inclusa anima, finem sui reperit. Enimvero minimo studio retinendum bonum, cujus caduca possessio tam levi afflatu violentiæ concussa dilabi potuit.

DE

DE ÆSCHILO POËTA.

Æschili verò Poëtæ excessus, quemadmodum non voluntarius, sic propter novitatem casus referendus. In Sicilia mœnibus urbis, in qua morabatur, egressus, aprico in loco refedit: super quem aquila testudinem ferens, elusa splendore capitis (erat enim capillis vacuū) perinde, atque lapidi eam illisit, ut fractæ testudinis carne vesceretur: eoq; ictu origo, & principium fortioris tragœdiæ extinctum est.

DE HOMERO POËTA.

Non vulgaris etiam Homeri mortis causa fertur: qui in insula, quia quæstionem à piscatoribus propositam solvere nō petuisset, dolorē absumptus creditur.

DE EURIPIDE POËTA.

Sed atrocius aliquantò Euripides finitus est. Ab Archelai enim Regis cœna in Macedonia domum hospitem repetēs, canum moribus laniatus obiit. Crudelitas fati tanto ingenio non debita, sicut illi excessus illustrium Poëtarum & moribus, & operibus indignissimi.

DE SOPHOCLE.

Sophocles ultimæ jam senectutis, cū in certamen tragœdiam dimisisset, anticipi sententiarum eventu diu sollicitus,

aliquando tamen una sententia victor
causam mortis gaudium habuit.

DE PHILEMONE.

Philemonem autem vis risus immoderati abstulit: paratas ei ficos, atque in conspectu positas a sello consumente, puerum ut illum abigeret, in clamavit: qui cum jam comestis omnibus supervenisset. Quoniam, inquit, tam tardus fuisti, da nunc merum a sello. Ac protinus urbanitatem dicti crebro anhelitu cachinnorum profecutus, senile guttur salebris spiritus prægravavit.

DE PINDARO.

At Pindarus, cum in Gymnasio super gremium pueri, quo unice delectabatur, capiteposito quieti se dedisset, non prius decessisse cognitus est, quam Gymnasiarcha claudere cum jam locum volente, nequicquam excitaretur. Cui quidem crediderim eadem benignitate Deorum, & tantum poëticæ facundiæ, & tam placitum vitæ finem attributum.

DE ANACREONTE.

Sicut Anacreonti quoque, quem bis tantum humanæ vitæ modum supergressum, dum passæ uvæ succo tenues & exiles virium reliquias foveret, unius grani pertinacior in aridis faucibus humor
ab-

absumpsit. Jungam illos, quos & propositum, & exitus pares fecit.

DE MILONE CROTONIATE.

Milo Crotoniates, cum iter faciens quercum in agro cuneis adactis fissam vidisset, fretus viribus, accessit ad eam, insertisq; manibus, divellere conatus est: quas arbor excussis cuneis, in suam naturam revocata compressit, eumq; cum tot gymnasticis palmis lacerandum feris præbuit.

DE POLYDAMANTE.

Item Polydamas athleta tempestate speluncam subire coactus, nimio & subito incurfu aquæ labefactata ea, ac ruente, cæteris comitibus fuga periculum egressis, solus restitit, tanquam humeris suis totius ruine molem sustentaturus: sed pondere omni corpore humano potentiore, pressus, imbribus petitam latebram, dementis fati sepulcrum habuit. Possunt ij præbere documentum, nimio robore membrorum, vigor est mentis hebescere: quasi abnuent natura utriusq; boni largitionem: ne supra mortalem sit felicitatem, eundem & valentissimum esse, & sapientissimum.

DE CUPIDITATE VITÆ.

C A - P. XIII.

Verum quia excessus est vita & fortuitos, & viriles, quosdam etiam te-

C c 6 me.

mera iis oratione attigimus: subijciamus nunc æstimationi enerves, & effœ natos: ut ipsa comparatione pateat, quânto non solùm fortior, sed etiam sapientior mortis interdũ, quàm vitæ sic cupiditas.

DE MARCO AQUILIO.

Marcus Aquilius, cùm sibi gloriosè mortem consciscere posset, Mithridati maluit turpiter servire: quem quis non immeritò dixerit Pontico supplicio, quàm Romano imperio digniorem: quoniam commisit, ut privatum opprobrium publicus rubor existeret.

DE CNEO CARBONE.

Cn. quoque Carbo magnæ verecundiæ est Latinis annalibus, tertio in Consulatu suo jussu Pompeii in Siciliam ad supplicium ductus petiit à militibus demissè & flebiliter, ut sibi alvum levare, priusquam expiraret, liceret: quo miserimæ lucis usu diutius frueretur, eò usque morum trahens, donec caput ejus fordido in loco sedentis abscinderetur. Ipsa verba tale flagitium narrantis fecum luctantur, nec silentio amica, quia occultari non merentur, neq; relatione familiaria. quia dicta fastidienda sunt.

DE DECIO BRUTO.

Quid? Brutus exiguum & infelix mo-

momentum vite. quanto dedecore emit?
 qui à Furio, quem ad eum occidendum
 Antonius miserat, comprehensus, non
 solum cervicem gladio subtraxit, sed &
 constantius eam præbere admonitus, ipsis
 his verbis juravit: Ita vivam, dabo. O'
 cunctationem fati ærumnosam! O' ju-
 randi stolidam fidem! Sed hos tu furo-
 res immoderata retinendi spiritus dulce-
 do subjicis: sanæ rationis modum expu-
 gnando, quæ vitam diligere, mortem non
 timere præcipis.

DE XERXE REGE.

Eadem Xerxem Regem pro totius
 Asiæ armata juventute, quod intra cen-
 tum annos esset obitura, profundere la-
 crymas coëgisti, qui mihi in specie alic-
 na, re vera suam conditionem deploras-
 se videtur: opum magnitudine, quam
 altiore animi sensu felicior. Quis enim
 etiam mediocriter prudens mortalem se
 natum fleverit?

QUAM EXQUISITA

Custodia usi sunt, quibus suspecti
 domestici fuerunt.

C A P. XIV.

Reram nunc eos, quibus aliquos
 suspectos habentibus exquisitor
 sui

614 VALEN. MAX.
sui custodia quaesita est . Nec à miserrimo , sed ab eo , qui inter paucos felicissimus fuisse creditur, incipiam .

DE MASINISSA REGE.

Masinissa Rex Numidarum , & pop. Rom.amicissimus, parum fidei in pectoribus hominum reponens, salutem suam custodia canum vallavit . Quò tam latè patens imperium? quò tantus liberorum numerus? quò denique tam arcta benevolentia constricta Romana amicitia , si ad hæc tuenda nihil canino latratu , ac morsu valentius duxit?

DE REGE ALEXANDRO.

Hoc rege infelicio Alexander, cujus præcordia hinc amor , hinc metus torserunt : nam cum infinito ardore conjugis Thebes teneretur, ad eandem ex epulis in cubiculum veniens, barbarum cõpunctum notis Threiciis , stricto gladio jubebat anteire : nec prius se idem lecto committebat , quàm à stipatoribus diligenter esset scrutatus . Supplicium irato Deorum numine compositum, nec libidini , nec timori posse imperare . Cuius timori eadem & causa , & finis fuit , Alexandrum enim Thebe pellicatus ira mota interemit .

DE

Syracusanorum.

Age Dionysius Syracusanorum tyrannus hujusce tormenti, quàm longa fabula, qui duodequadraginta annorum dominationem in hunc modum peregit: summotis amicis, in eorum locum ferocissimarum gentium homines, & à familiis locupletum electos prævalidos servos, quibus latera sua committeret, substituit: tonsorum quoque metu, tondere filias suas edocuit: quarum ipsarum postquam adultæ ætati appropinquabãt, manibus ferrum non ausus committere: instituit, ut candentium juglandium, aut nucum putaminibus barbam sibi & capillum adurerent. Nec securiorem se maritum egit, quàm patrem. Duarum enim eodem tempore Aristomaches Syracusanæ, & Locrensis Doridis matrimoniis alligatus, neutrius unquam, nisi excussæ complexum petiit. Atque etiam cubicularem lectum perinde quasi castra, lata fossa cinxit: in quem se ligneo ponte recipiebat: cum forem cubiculi extrinsecus à custodibus opertam interiorem claustro ipse diligenter obserasset.

DE

DE similitudine autem oris, & totius corporis, altiore doctrina præditi subtilius disputant, eorumque alii in ea sunt opinione, ut existiment illam origini, & contextui sanguinis respondere. Nec parvum argumentum ex cæteris animalibus trahunt, quæ ferè gigantibus similia nascuntur. Alii negant certam hanc esse naturæ legem, sed species mortalium prout fortuita sors conceptionis obtulit, attribui: atque ideo plerunque ex speciosis deformes, ex robustis invalidos partus edi. Verùm quoniam ista quæstio in ambiguo versatur, pauca inter alienos conspectæ similitudinis exempla referemus.

*DE VIBIO INGENUO,
& Publicio Libertino simili-
bus Pompejo Magno.*

Magno Pompejo Vibius ingenuæ stirpis, & Publicius Libertinus ita similes fuerunt, ut permutato statu, & Pompejus in illis, & illi in Pompejo salutari possent. Certè quocunque aut Vibius, aut Publicius accesserant, ora hominum in se obvertebant, unoquoque speciem amplissimi civis in personis mediocribus
anno-

annotante. Quod quidem fortuitum ludibrium, quasi hæreditarium ad eum penetravit.

DE MENOGENE COCO SIMILI
patri Pompeii Magni.

Nam pater quoque ejus eo usque Menogenis Coci sui similis esse visus est, ut vir & armis præpotens, & ferox animo, sordidum ejus nomen repellere à se non valuerit.

DE CORNELIO SCIPIONE
cognomento Serapione.

Eximiè verò nobilitatis adolescens Cornelio Scipio, cum plurimis, & clarissimis familiæ suæ cognominibus abundaret, in servilem Serapionis appellationē vulgi sermone impactus est, quod hujusce nominis victimario similis erat: nec illi aut morum probitas, aut respectus tot imaginum, quod minus hac contumelia aspergeretur opitulata est.

DE LENTULO, ET METELLO
similibus histrionibus.

Generosissimus Consulatus collegio Lentuli & Metelli fuit: qui ambo in scena propter similitudinem histrionum propemodum spectati sunt. Sed alter ex quodam asseclarum cognomen Spintheris traxit: alter nisi Nepotis à moribus

acce-

accepisset, Pamphili retiarii, cui simi-
limus esse ferebatur, habuisset.

DE M. MESSALA SIMILI

Menogeni, & Curione

simili Burbulejo.

At M. Messala Consularis, & Censo-
rius, Menogenis: Curioque omnibus
honoribus abundans, Burbuleii: ille
propter oris aspectum, hic propter pa-
rem corporis motum, uterque scenici
nomen coactus est recipere. Abundè
fiat hæc domesticis, quoniam personis
sunt excellentia, & non obscura notitia
celebrantur.

DE REGE ANTIOCHO

simili Artenioni.

Regi Antiocho unus ex æqualibus,
& ipse regię stirpis, nomine Artenio,
perquam similis fuisse traditur: quem
Laodice uxor Antiochi, interfecto vi-
ro, dissimulandi sceleris gratia, in lectu-
lo perinde quasi ipsum Regem ægrum
collocavit. Admissumque univèrsam
populum & sermone ejus, & vultu con-
simili fefellit: credideruntque homines
ab Antiocho moriente, Laodicem, &
natos ejus sibi commendari.

DE

*DE HIBREA MYLASIO SIMILI
cuidam seruo Gymnicorum.*

Hybream autem Mylasium copiosæ, atque concitatæ facundiæ oratorem, Gymnicorum seruo stramenta Gymnasia colligenti, tam similem ferunt, ut tanquam germanum fratrem totius Asiæ oculi assignarent, ita liniamenti oris, & omnium membrorum compares erant.

*DE QUODAM PRÆTORE
Romano simili cuidam Siculo.*

Ille verò, quem in Sicilia Prætoris admodum similem fuisse constat, petulantis animi. Proconsule enim dicente, mirari se quapropter sui tam similis esset, cum pater suus in eam provinciam nunquam accessisset: At meus (inquit) Romam frequenter accessit. Joco namque laceffitam matris suæ pudicitiam, invicem suspicione in matrem ejus rejecta, audacius, quàm virgis & securibus subiecto conveniebat, ultus est.

*DE HIS, QUI INFIMO LOCO
nati mendacio se clarissimis fami-
liis inferere conati sunt.*

C A P. XVI.

Sed tolerabilis hæc, & uni tantummodo anceps temeritas: quod sequitur impudentiæ genus, nec ferendum ullo

ullo modo : periculique tum privatim, tum etiam publicè latè patentis . Nam ut Equitium Firmo Piceno monstrum veniens relatum jam in hujusce libri superiore parte , præteream, cujus in amplectendo Tyberio Graccho parte , evidens mendacium , turbulento vulgi errore , amplissima tribunatus potestate vallatum est .

DE HEROPHILO EQUARIO.

Herophilus Equarius medicus C. Marii septies Consulem avum sibi vendicando ita se extulit, ut coloniarum veteranorum complures, & municipia splendida, collegiaque ferè omnia patronum adoptarent . Quinetiam cum C. Cæsar Cn. Pompejo adolescente in Hispania oppresso, populum in hortos suos admisisset, proximo intercolumnio penè pari studio frequētiae salutatus est: quod nisi divinæ Cæsaris vires huic erubescendæ procellæ obstitissent, simile vulnus Resp. excepisset, atque in Equitio acceperat . Ceterum decreto ejus extra Italiam relegatus, postquam in cælo receptus est, in urbem rediit, & consilium interficiendi Senatus capere sustinuit : quo nomine jussu patrum necatus in carcere : seras prompti animi ad omne
mo-

moliendum scelus pœnas pependit.

*DE QUODAM, QUI SE FECIT
filium Octaviæ sororis Augusti.*

Nec divi quidem Augusti etiamnum terras regentis excellentissimum numen intentatum ab hoc injuriæ genere extitit: cum quidam clarissimæ ac sanctissimæ sororis ejus Octaviæ utero se genitum fingere auderet: propter summam autem imbecillitatem corporis, ab eo, cui datus erat, perinde atque ipsius filium retentum, subjecto in locum suum proprio filio diceret: videlicet, ut eodem tempore sanctissimi penates, & veri sanguinis memoria spoliarentur, & falsæ fordida contagione inquinarentur. Sed cum plenis impudentiæ velis, ad summum audaciæ gradum fertur, imperio Augusti remo publicæ triremis affixus est.

*DE QUODAM, QUI SE DICEBAT,
filium Quinti Sertorii.*

Repertus est etiam qui se diceret esse Qu. Sertorii filium, quem ut agnosceret uxor ejus, nulla vi compelli potuit. Quid Trebellius Calca, quàm asseveranter se Clodium tulit? & quidem dum de bonis ejus contendit, in centumvirale judicium ad eò favorabilis descendit,

nt

ut vix justis, & æquis sententiis consternatio populi ullum relinqueret locum. Illa tamen quæstione neq; calumniæ petitoris, neque violentiæ plebis judicantium religio cessit. Multò fortius ille, qui Cornelio Sylla Rep. potente, in domum Cn. Assidionis irrupit, filiumque ejus patriis penatibus expulit, vociferando non illum, sed se Assidione esse procreatum. Verùm postquàm à Syllana violentia, Cæsariana æquitas reduxit gubernacula Romani imperii, justiore principe obtinente Remp. in publica custodia spiritum posuit. Eodem præside Reipub. in consimili mendacio muliebris temeritas Mediolani repressa est. Siquidem cùm se pro Rubria quædam perinde ac falso credita esset incendio perisse, nihil ad se pertinentibus bonis infereret, nec ei aut tractus ejus splendidi testes, aut cohortis Augusti favor deesset: propter inexpugnabilem Cæsaris constantiam. irrita nefarii propositi abiit.

Idem barbarum quendam, ob eximiam similitudinem Cappadociæ regnum affectantem, tanquam Ariarathes esset, quem à M. Antonio interemptum luce clarius erat: quanquàm penè totius Orient-

Orientis civitatum, & gentium credula
 suffragatione suffultum caput, imperio
 dementer imminens, justo impendere
 supplicio coëgit.

LIBRI NONI VALERII
 MAXIMI.

FINIS.

IN MULTIS codicibus, tum recen-
 tibus, tum etiam Aldinis librum decimū
 hunc non reperi. In antiquiss. tamen co-
 dicibus duobus sese obtulit: quem nobis
 in lucem C. tit. Probum retulisse, & cor-
 ruptū in epitomen rigidisse puto: cujus
 hæc est præfatiuncula sublequens: an sty-
 lum Valerii redoleat necne, emanctatū
 narium iudicio relinquo.

IN EPITOMEN SUAM

C. Titi Probi præfatio.

Decimus hujus operis liber, qui &
 ultimus est, vel ex negligentia aut
 malevolentia librariorum deperiit: ab-
 breviator verò titulus ejus habebat in-
 tegrè fortassis: tamen de uno tantum,
 hoc est, de prænomine epitoma repræ-
 sentabat.

DE-

DECIMI HUIUS OPERIS LIBRI,
per Cajum Titum Probum, Epitome.
DE PRÆNOMINE.

VARRO simplicia in Italia fuisse nomina ait : existimationisq; suæ argumentum refert , quod Romulus & Remus, & Faustulus, neq; prænomen ullum, neque cognomen habuerunt. Qui ab eo dissentiunt, ajunt matrē Rhæam Sylviam vocatam : avum, Sylvium Numitorem : fratrem ejus Amulium Sylvium : & superiores Albanorum Reges , Capetum Sylvium , Agrippam Sylvium : posterioresq; Duces, Metium Suffetium , & Tutorem Clodium vocatos : nec contenti iis , ad Sabinns transgrediuntur : & Titum Tatium, Numam Pompilium , & patrem ejus Pompium Pompilium : ejus deniq; regionis principes enumerant, Pulvianum Lavianū, Volesium Valentium , Metium Curtiū, Alium Sumusileaticum . Hetruscis, recitant Lartem Porfenam , Ab Equiculis, Septimium Medium, primum regem eorum , & Sertorem Resium , qui primus Jus Feciale instituit . In hunc modum Voironis sententia subruitur.

Ro-

Romanos autem arbitrandum est ab Albanis, & Sabinis multiplicandorum nominum consuetudinem traxisse: quoniam, ab illis orti sunt. Omnia autē quæ ad unumquemque nostrum definiendū excogitata sunt, eandem vim significandi hominis obtinent. Quod per proprietatem dicitur, hoc distat, quia eo gens cognoscitur, ideoq; dicitur gentilitium. Cætera ordine variantur. Nam quod præponitur, prænomen: quod post fertur, cognomen: quod ad ultimum dicitur, agnomen: quorum series non ita, ut exposui, semper servata est. Animadvertito enim in consulum fastis, perplexum usum prænominum, & cognominū fuisse: dictum, Posthumum Cominiū Aruntium, & Posthumum Ebutium Helvam, & Vopiscum Julium, & Opitrem Virginem Tricoscum, & Paulum Fabium Maximum. Quinetiam quædam cognomina in nomen versa sunt: ut Cepio: nanque hoc in Bruto, nominis locum obtinuit.

Gentilium nomina Varro putat fuisse numero, & prænomina circa triginta. Pueris non priusquam togam virilem sumerent: puellis non antequam nubarent, prænomina imponi moris fuisse,

D d

Quin.

Quintus Scaevola auctor est. Quae olim praenomina fuerunt, nunc cognomina sunt: ut, Posthumius, Agrippa, Proculus.

Cæsar Opiter, qui patre mortuo, avo vivo gignebatur: ut Opiscus, qui in utero matris geminus conceptus, altero abortu ejecto, incolumis editus erat.

Hospes praenomen fuit, in eo qui peregrè apud hospitem natus erat, idque habuit Lucretius Tricipitius, collega Lucii Sergii. Volero enim in praenomine abiit, quia nolentibus nasci liberis parentibus videbatur, quo usus est Pub. Philo.

Laërtis praenomen, est sumptum à laribus. Tuscum antè creditum esse, fuitque consularis. Heriminus, est praenomine Tito Virgineo Casto, Stadius, à stabilitate: Faustus à favore praenomen ceperunt. Tullius praenominatus est ominis gratia, quasi tollendus, o litera, in u, cō versa. Sertior, qui per fationem natus est. Anum praenomen, Varro à Sabinis translatum putat: Valerius autem scribit, quòd cubitum vitiosum habuit, quòd Græcè vocatur *ἀγκών*. Lucii ceperunt appellari, qui ipso initio lucis orti erant: aut (ut quidam arbitrantur) à Lucamonibus Hetruscis. Manii, qui manè

manè editi erant: vel o minis causa qua-
 si boni: Manum enim antiqui bonum
 dicebant. Cneus, ob insignem rem ap-
 pellatus, quod unum prænomen varia
 scriptura notatur: alii enim Neum, alii
 Gneum, alii Cneum scribunt: qui G li-
 tera in hoc pronomine utuntur, anti-
 quitatem sequi videntur, quæ multum
 ea litera usa est; olim enim dicebant
 frugmentum, nunc frugmentum refer-
 tur; & gnatura, modò natura. Igitur
 etiam qui in corporibus gigni solet
 Gneus appellatur. Qui C corruptione
 syllabæ delectari videntur. Qui Neus,
 levitatem Gaii judicant à gaudio paren-
 tum dicti: Auli, qui diu alentibus na-
 scuntur.

Marci, qui Martio mense geniti. Pu-
 blii, qui prius pupilli facti erant, quàm
 prænomen haberent; alii hominis cau-
 sa, ex pube, Tiberii vocitari cœperunt;
 qui ad flumen Tiberim nascebantur. Ti-
 tius à Sabino nomine Tito fluxit. Ap-
 pius, ab Aëteo ejusdem regionis præno-
 mine.

Cæsones appellati sunt, qui mortuis
 matribus execti erant. Servius, qui
 mortua matre in utero servatus est, Spu-
 rii, patre incerto geniti quasi Epopiæ.

Numeri, sola patricia familia usa est Fabia idcirco, quòd CCCVI. apud Trebiam flumen cæsis: qui unus ex ea stirpe extiterat, ducta in matrimonium uxore filia Numeri Jocalicii Malemitani, sub pacto, ut quem primum filium sustulisset, ei numeri prænomen imponeret obtemperavit. Antiquarum mulierum frequenti in usu prænomena fuerunt, Rutilia, Cesellia, Rodocilla. Mutrulla, Burra à calore dicta. Ista prænomena, à viris tracta sunt, Caja, Lucia, Publia, Marea. Cæterum Caja usu super omnes celebrata est: fertur enim Cajam Cælicium, Tarquinii Prisci Regis uxorem, optimam lanificam fuisse, & ideo institutum fuit, ut novæ nuptæ, ante januam mariti interrogatæ quænam vocarentur, Cajam esse se dicerent.

F I N I S.

I N D E X

COPIOSISSIMUS

*Omniū Nomina, de quibus passim in
hac Historia agitur, complectens.*

Prior numerus Librum, posterior verò
ejus Libri Caput indicat.

A.	
A ccius poëta 3.7	<i>Æthiopes</i> 8.14
<i>Admetus Rex</i>	<i>Affrania uxor Li-</i>
<i>Thessaliæ</i> 4.6	<i>cinii Bructionis</i>
<i>Ægles Samius</i> 1.8	8.3
<i>Ælia familia</i> 4.4	<i>Africanus superior</i>
<i>Ælius Mantia For-</i>	2.2. & 4.1. & 3.
<i>mianus</i> 6.2	5. & 4.1. & 5.4.
<i>Ælius prætor</i> 5.6	& 5.6. & 6.6. &
<i>Æmilia virgo</i> 1.1	6.9. et 8.15. & 8.
<i>Æmilianus Scipio</i>	16. et 9.7. et 4.2.
2.5. & 3.2	<i>Africanus posterior</i>
<i>Æmilius Lepidus</i>	2.2. & 4.1. & 5.
3.1	1. & 5.3
<i>Æmilius Paulus</i>	<i>Africanus et Tibe-</i>
5.10	<i>rius</i> 4.2
<i>Ænei tauri inven-</i>	<i>Agathocles rex Sy-</i>
<i>tor</i> 9.2	<i>racusarum</i> 7.4
<i>Æschines</i> 8.10	<i>Agésilæus</i> 7.2
<i>Æsculapii ædes</i> 1.8	<i>Agrigentinus Gal-</i>
	<i>lias</i> 4.8
	Dd 3 Al-

<i>Albanus lacus</i>	1.6	<i>Sophus</i>	5.10. & 7.
<i>Alcibiades</i>	1.7.		2. & 8.7.
	& 3.1. & 6.11.	<i>Anaxarchus</i>	3.3
<i>Alexander rex</i>	1.4.	<i>Anaximenes preceptor</i>	<i>Alexandri</i> 7.3
	& 4.7. & 5.1. &	<i>Antigonus</i>	5.1
	9.3. & 9.5. & 9.	<i>Antiochus</i>	4.1
	14. & 6.4. & 8.	<i>Antiochus rex</i>	2.5
	11. & 8.15.		& 4.1. & 9.15.
<i>Alexander servus</i>		<i>Antiochus rex Sy-</i>	
<i>Fannii</i>	8.4	<i>ria</i>	9.1.
<i>Alexander rex Ma-</i>		<i>Antii Restionis ser-</i>	
<i>cedoniae</i>	1.7. &	<i>vus</i>	6.8
	5.1. & 7.3. & 7.	<i>Antipater poeta</i>	1.8
	4. & 3.1. & 3.8.	<i>Antiquior cibi ca-</i>	
<i>Amicitia</i>	4.7	<i>piendi mos</i>	2.1
<i>Amilcar</i>	1.7. et 9.3	<i>Antonia</i>	4.3
<i>Amor cajuſdam pa-</i>		<i>Appolloniatae</i>	1.5
<i>tris in filiū</i>	7.3	<i>Apollo vindicans ſe</i>	
<i>Amor filie erga ma-</i>		<i>de ſacrilegio</i>	1.2
<i>trem</i>	5.4	<i>Appius</i>	8.14
<i>Amor & indulgen-</i>		<i>Appius Claudius</i>	7.
<i>tia parentum in</i>			2. & 8.1. & 9.3.
<i>liberos</i>	5.7	<i>Arcades duo</i>	1.7
<i>Amphiaraus</i>	8.16	<i>Arca dua</i>	2.1
<i>Amphinomus fra-</i>		<i>Archilochus poeta</i>	
<i>ter Anapi</i>	5.4		6.3
<i>Anacharſis</i>	7.2	<i>Archimedes philo-</i>	
<i>Anacreontes</i>	9.12	<i>sophus</i>	8.7
<i>Anapus frater Am-</i>		<i>Archytas Tarenti-</i>	
<i>phinomi</i>	5.4	<i>nas</i>	4.1
<i>Anaxagoras philo-</i>			

<i>Areopagus</i>	2.1	<i>dam senis histo-</i>
<i>Argantbonius Ga-</i>		<i>ria</i>
<i>ditanus</i>	8.14	4.5
<i>Ariobarzanes rex</i>		<i>Atheniensis quidā</i>
	7.3.	
<i>Cappadociæ</i>	5.7	<i>Athletarum certa-</i>
<i>Aristides Atheniē-</i>		<i>men</i>
<i>sis</i>	6.5	2.1
<i>Aristides Romanus</i>		<i>Attalus rex</i>
	7.3.	5.2
		<i>Atterius Rufus</i>
<i>Aristides</i>	5.3	1.7
<i>Aristophanes</i>	7.2	<i>Attilius</i>
<i>Aristogitones</i>	2.5	1.8
<i>Aristoteles</i>	5.6. &	<i>Attilius Calatinus</i>
	7.2. & 8.15.	4.4. & 8.1
<i>Arthemisia</i>	4.6	<i>Attilius Philiscus</i>
<i>Artifex quidā</i>	8.13	6.1.
<i>Artorius medicus</i>		<i>Attilius Regulus</i>
	1.7.	4.4.
<i>Asdrubalis uxor</i>		<i>Augustus Cesar</i>
	3.2.	1.7
<i>Asnarius quidam</i>		<i>Aul. Attilius Cata-</i>
	7.3.	<i>tinus</i>
<i>Athenarū vir qui-</i>		8.1
<i>dā eruditissimus</i>		<i>Aulus Fulvius</i>
	1.8.	5.8
<i>Athenienses</i>	2.1. &	<i>Aulus Gabinius</i>
	5.3. & 6.3. & 8.	8.1
	13. & 9.2. et 9.8.	<i>Aulus Posthumius</i>
<i>Atheniensium reli-</i>		1.8.
<i>gio</i>	1.2	
<i>Atheniensis cuius-</i>		B.
		B <i>Arbari</i>
		9.2
		<i>Bebius Pam-</i>
		<i>philus consul</i>
		1.1
		<i>Berenice</i>
		8.16
		<i>Bias Prienēsis</i>
		7.2.
		& 7.3.
		<i>Biton frater Cleo-</i>
		<i>bis</i>
		5.4
		Dd 4
		Bla-

<i>Blasius</i>	3.8	<i>C. Duellius</i>	3.6
<i>Brutia uxor L. Me-</i>		<i>C. Cluvius</i>	9.9
<i>nenii Agrippa</i>		<i>C. Fabius</i>	1.1. et 1.8
7.8.		<i>C. Fabricius</i>	1.8.
<i>Brutus primus con-</i>		☉ 4.4.	
<i>sul</i>	5.6	<i>C. Flaminius</i>	1.6. et
<i>Brutus</i>	9.13	5.4	
<i>Brusa fœmina</i>	4.8	<i>C. Pescenninus</i>	
<i>C.</i>		<i>triumvir.</i>	6.1
C <i>Æcilia uxor</i>		<i>C. Flavius vulgans</i>	
<i>Metelli</i>	1.5.	<i>ius civile</i>	2.1
☉ 2.1.		<i>C. Gracchus</i>	1.7. ☉
<i>Calius Rufus</i>	4.2	6.3. et 4.7. et 8.10	
<i>Calii fratres ☉ fi-</i>		<i>C. Hostilius</i>	1.6
<i>lii Titi Cœli</i>	8.1	<i>C. Julius Cæsar</i>	4.5
<i>Cæsar</i>	5.1	<i>C. Junius</i>	2.4
<i>C. Blossus</i>	4.7	<i>C. Licinius</i>	9.12
<i>C. Calpurnius Piso</i>		<i>C. Mallius Cōsul</i>	2.1
7.7.		<i>C. Marius</i>	1.5. ☉
<i>C. Carbonis mors</i>		2.1. ☉ 2.5. ☉ 3.	
9.7.		6. ☉ 4.5. ☉ 5.2.	
<i>C. Cæsar</i>	6.11. ☉	et 6.1. et 8.2. et 8.	
9.8.		6. et 8.16. et 9.2	
<i>C. Claudius Pul-</i>		<i>C. Marius Candi-</i>	
<i>cher</i>	2.1	<i>datum</i>	6.11
<i>C. Cassius</i>	1.5. ☉	<i>C. Marius senex</i>	
3.1. ☉ 9.9.		3.2.	
<i>C. Cornelius Hispa-</i>		<i>C. Martius</i>	4.3
<i>lus</i>	1.4	<i>C. Mevius</i>	3.8
<i>C. Cotta</i>	2.2	<i>C. Numenius Fa-</i>	
<i>C. Cosconius</i>	8.1	<i>bius</i>	4.3
		<i>C.</i>	

<i>C. Plautius</i>	4.6	<i>Carthaginienses</i>	5.
<i>C. Plotinus</i>	6.8	3. & 9.2. & 9.5.	
<i>C. Plotini Plancii</i>		& 9.6.	
<i>servi</i>	6.8	<i>Casilinates</i>	7.6
<i>C. Scipio</i>	3.8	<i>Cassius</i>	5.8
<i>C. Sempronius</i>	3.2	<i>Catilina</i>	9.1
<i>C. Sergius Orata</i>		<i>Cato</i>	6.2
9.1.		<i>Cato inferior.</i>	8.7
<i>C. Sulpitius Gal-</i>		<i>Cato posterior</i>	4. 1.
<i>lus</i>	6.3	& 4.3.	
<i>C. Valerius Flaccus</i>		<i>Cato superior</i>	3. 7.
6.9.		& 4.3. & 8.7	
<i>C. Vatienus</i>	6.3	<i>Cato Uticensis</i>	3.2
<i>C. Visellius</i>	8.2	<i>Cecinna</i>	2.3
<i>C. Volumnus</i>	1.6	<i>Celtiberi</i>	2.1.
<i>C. Uticensis</i>	3.2	<i>Ceres quō placatur</i>	
<i>C. Turanius</i>	9.11	1.1	
<i>Calanus Indus</i>	1.8	<i>Cereres vindicta in</i>	
<i>Caliguritanis</i>	7.6	<i>Alexandri mili-</i>	
<i>Callidius Bononiē-</i>		<i>tes exercita.</i>	1.2
<i>sis</i>	8.1	<i>Certi creditores</i>	9.7
<i>Calpurnius Piso</i>	4.	<i>Cesellius</i>	6.2
3. & 7.7		<i>Cesetus Roman.</i>	5.7
<i>Cambyfes rex</i>	6.3	<i>Charondas Tyrius</i>	
<i>Camillus</i>	1.5. & 2.	6.5.	
4. & 5.3.		<i>Chlælia virgo</i>	3.2
<i>Campani</i>	5.1. et 9.5	<i>Chryseppus</i>	8.7
<i>Caninius Gallus</i>	4.	<i>Cicero</i>	4.2
2.		<i>Cimon Atheniensis</i>	
<i>Carneades Philoso-</i>		6. 1 1	
<i>phus.</i>	8.7.	<i>Cimonis pietas er-</i>	

<i>ga patrem</i>	5.4	<i>Plebis</i>	6.5
<i>Cinna</i>	2.3	<i>C. Fulvius Flac.</i>	2.3
<i>Civitas Romana</i>	7.6	<i>Cn. Lentulus Mar-</i>	
<i>Civitas Spartan.</i>	2.1	<i>cellinus Cōsul</i>	6.2
<i>Claudia virgo ve-</i>		<i>Cn. Martius</i>	4.3
<i>stalis.</i>	5.4	<i>Cn. Pifo</i>	6.2
<i>Claudia filia Auli</i>		<i>Cn. Pompejus</i>	1.6. et
8.4.		2.1. & 5.1. & 8.	
<i>Claudia</i>	8.1	16. & 9.5.	
<i>Claudius Marcel-</i>		<i>Cn. Pōpei miles</i>	5.5
<i>lus.</i>	6.1	<i>Cn. Popilius Lena-</i>	
<i>Claudius Nero</i>	2.4	<i>tes</i>	5.3
<i>Claud. pulcher</i>	2.1	<i>Cn. Scipio</i>	3.7. et 4.
<i>Cleātes philosophus</i>		& 4. & 4.5.	
2.7.		<i>Codrus Rex Athe-</i>	
<i>Clearchus Laceda-</i>		<i>niensium</i>	5.6
<i>moniorū dux</i>	2.3	<i>Cælii fratres.</i>	8.1
<i>Cleopatra</i>	9.2	<i>Collegium Tribu-</i>	
<i>Claudia Auli filia</i>		<i>noram</i>	6.5
8.14.		<i>Coma frater Dioge-</i>	
<i>Cn. Carbo.</i>	9.12	<i>nis,</i>	9.12
<i>Cn. Cornelius Sci-</i>		<i>Coriolani pietas</i>	5.6
<i>pio Asina.</i>	6.11	<i>Cornelia</i>	4.4. et 4.6
<i>Cn. Cornelius Sci-</i>		<i>Cornelius Balbus</i>	
<i>pio</i>	6.3	7.9	
<i>Cn. Cornelius Sci-</i>		<i>Cornel. Cascus</i>	3.2
<i>pio cognomento</i>		<i>Cornel. Gallus</i>	9.12
<i>Serapio</i>	9.15	<i>Cornelius Scipio</i>	6.3
<i>Cn. Domitius</i>	9.1. et	<i>Cotta</i>	8.1
9.6		<i>Crassus dictus Di-</i>	
<i>Cn. Domitius Trib.</i>		<i>ves</i>	6.11
		<i>Cre-</i>	

Cretēses 7.2. & 7.6 *Dyon Syracusa* 3.8.
Cræsus 1.7 & 4.1
Cræsi filius 5.4 *Dionysius* 1.2. et 1.7
Curio 9.15 *Dionysius Rex Si-*
Curiones 9.1 *racusfanorū.* 9.14
Curtius Roman. 6.5 *Dionysius tyrannus*
Cynegirus 3.2 6.11.
Cyprii 9.1. *Diphilus Tragedus*
Cyrus 8.7 6.2.
Cyrus superior 1.7 *Divus Augustus* 7.2
D. *Divus Julius* 1.8. et
3.2. & 7.6

D *Amasippus* 9.2
Damon 4.7 *Domini servorum,*
Dādones quidā. 8.14 *Equites & Cen-*
Daphida 1.8 *turiones* 5.6
Darius 5.2 *Drusus Germani-*
Darius Rex 5.4. & *cus* 4.3
7.3 *Dux mulieres* 9.12
Decius Brutus 8.15 *Duo fratres filii re-*
Decius Lelius 4.7 *gii.* 9.11
Demades 7.2 *Duorū fratrum pietas*
Democritus philoso- *erga parētes* 5.4
phus. 8.7
Demosthenes 3.4. & *E.*
7.3. & 8.7. & 8.10

E *Gnatus Metel-*
lus 9.3
Dejotarus Rex 1.4 *Epaminundas* 3.2.
Deorum cultus 1.1 & 3.7
Deorum Trojanorum *Ephialtes* 3.8
mira historia 1.8 *Epimenides Cno-*
Diogenes 4.3 *seus.* 8.14
Diomedon 1.2 *Epiori quidam.* 8.14
Dl 6 *Equa*

E qua parit leporum	1.6	F ilia Mithridatis Regis	1.8
E questris ordo	2.1	F iliae pietas in patrem.	5.4
E quites, & Centuriones, domini servorum.	5.6	F ilius Æsopi Tragedi	9.1
E rus Paphilius	1.8	F ilius Clodii Pulchri.	3.5
E schylus poëta	9.12	F ilius Cræsi	5.4
E uburia uxor L. Menenio Agrippæ	7.8	F ilius P. Decii	5.6
E umenes Rex Asiae	2.1.	F ilius Q. Fabii de gener	3.5
E uporus servus Gracchi.	6.8	F imbria	9.11
E uripides	3.4	F laminus	5.2
E uripides philosophus	3.7	F emina Indica	2.1
E uripides poëta	9.12	F emina memorabile factum portionem mortiferam bibentis.	2.1
F.		F emina Punice	2.1
F abius Labeo	7.3	F ortuna simulacrum	1.8
F abius Maximus	1.1. et 4.1. et 4.8. & 5.2. et 7.3	F ulvius	5.9
F abric. Lucinus	2.4. & 4.3.	F ulvius Flaccus	3.8. & 8.4
F ides publica	6.6	F urius Camillus	1.8. & 4.1. & 5.3.
F ides servorum eroga dominos.	6.8	F urti dānatus	8.2
F ides uxorum in viros	6.7	G.	
F igulus	9.3	G alli	2.1
		G allorum mos	2.1
		G e-	

<i>Gemellus Tribuni-</i>	15.	
<i>tius</i>	9. 1	<i>Hiero Syracusanus</i>
<i>Genetius quidã</i>	7.7	4 8
<i>Genitius Cippus</i>		<i>Hippoclides.</i> 1.8
<i>prator</i>	5.6	<i>Hippa fœmina</i> 6.1
<i>Geta</i>	2.4	<i>Hipsicratea uxor</i>
<i>Gobria</i>	3.2	<i>Mithridatis</i> 4.6
<i>Gorgias Epirota</i>	1.8	<i>Homerus poëta</i> 8.8
<i>Gorgias Leontinus</i>		<i>Honoris templũ</i> 1.1
<i>philosophus</i>	8.16	<i>Horatius</i> 6.3
<i>Gratidii mors</i>	9.7	<i>Horatius Cocles</i> 3.2
<i>Graviter dicta, aut</i>		<i>Horatius Pulvillus</i>
<i>facta</i>	9.4	5. 10
<i>Gyges</i>	7.1	<i>Hortensia filia Qu.</i>
		<i>Hortensii.</i> 8.3
H.		<i>Hortensius Corbio</i>
H <i>Ala Ser.</i>	5.5	
<i>Hannibal</i>	1.7.	3.5. I.
☉ 3.7. et 5 1. ☉ 7.		J <i>Ason quidam</i> 1.8.
• 3. ☉ 7.4. ☉ 9.1. et		<i>Jasonis mors</i> 9.10
9.2. ☉ 9.3. ☉ 9.5.		<i>Indi</i> 8.14
<i>Hanno</i>	7.2	<i>Indica fœmine</i> 2.1
<i>Harmodius</i>	2.5	<i>Indorã patiëntia</i> 3.3
<i>Hegesia philos.</i>	8.9	<i>Infames rei</i> 8.1
<i>Herennius Pontius</i>		<i>Isocrates</i> 8.7
<i>Samnites</i>	7.2	<i>Julia C. Cæsaris</i>
<i>Herennius Siculus</i>		<i>uxor.</i> 4.6
9.12		<i>Julius</i> 1.8
<i>Hetrusci</i>	9.2	<i>Julius Cæsar</i> 8.9
<i>Herophilus Equa-</i>		<i>Junius Brutus</i> 7.3
<i>rius</i>	9.16	<i>Justitia</i> 6.5
<i>Hibrea Mylasius</i>	9.	<i>Juvenes Romani</i> 9.3

<i>Juvenis dictus Plu-</i>	<i>L. Crassus</i>	3.7. & 4.
10	5.4	5. & 6.2. et 6.5. et
L.		8.5. et 9.1. & 9.7
L <i>Acedamon</i>	4.6	<i>L. Domitius praetor</i>
<i>Lacedaemonii</i>		6.3
6.4.		<i>L. Flaccus</i> 2.4
<i>Lalium</i>	8.8	<i>L. Favius</i> 2.4
<i>Leetorius</i>	4.7	<i>L. Furius Bibalcus</i>
<i>Lentulus</i>	5.3. et 7.9	1. 1.
<i>Lentulus, et Metel-</i>		<i>L. Gellius</i> 5.9
<i>lus</i>	9.15	<i>L. Hortensius</i> 5.9
<i>Leonidas Sparta-</i>		<i>L. Junius</i> 1.4
<i>nus</i>	3.2	<i>L. Lentulus</i> 1.8. &
<i>Liberè dicta aut fa-</i>		6. 11.
<i>cta.</i>	6.2	<i>L. Lucullus</i> 7.9
<i>Licinia</i>	6.3	<i>L. Manlius Torqua-</i>
<i>Licinius Fimbria</i>		<i>tus</i> 5.4
<i>Consularis</i>	7.2	<i>L. Martius</i> 1. 8. &
<i>Livia Rutilii</i>	8.14	8.16
<i>Livius Drusus</i>	1.7	<i>L. Marcus</i> 8.5
<i>Livius Salinator</i>	3.	<i>L. Martius Tribu-</i>
7. & 9.3		<i>nus militum</i> 2.2
<i>L. Aemilius Paulus</i>		<i>L. Paulus</i> 5.1
1.4. & 7.5.		<i>L. Paulus et filia</i> 1.5
<i>L. Brutus</i>	5.8	<i>L. Petronius</i> 4.7
<i>L. Calpurnius</i>	2.2	<i>L. Piso</i> 8.1
<i>L. Catilina</i>	9.11	<i>L. Pontius eques</i>
<i>L. Cinna</i>	4.3	<i>Romanus</i> 8.7
<i>L. Cornelius</i>	5.1	<i>L. Quintius Cincin-</i>
<i>L. Cornelius Meru-</i>		<i>natus</i> 2.2. & 4.1
<i>la</i>	9.12	<i>L. Reginus</i> 4.7
		L.

<i>L. Salinator</i> 2.4. &	<i>servaban</i> 2.1
3.7.	<i>Majores quomodo</i>
<i>L. Scipio</i> 3.6. & 3.	<i>dabant exemplū</i>
7. & 8.1	<i>virtutis juveni-</i>
<i>L. Sextilius</i> 8.1	<i>bus</i> 2.1
<i>L. Septimulejus</i> 9.4	<i>Manlius</i> 6.4
<i>L. Sicinius Denta-</i>	<i>Manlius Torqua-</i>
<i>tus</i> 3.2	<i>tus</i> 2.2. & 5.8. et
<i>L. Sylla</i> 1.2. & 1.6.	6.4. & 9.3
& 3.6. & 5.2. &	<i>Manlius Torquatus</i>
6.5. et 6.9. et 7.5.	<i>filius L. Manlii</i>
& 8. 15. & 9.2.	<i>Torquati</i> 6.9
& 9.3	<i>Marcellus</i> 1.1 & 1.6
<i>L. Sylla Consul.</i> 1.6	<i>M. Æmilius Lepi-</i>
<i>L. Tarquinius</i> 1.4	<i>dus</i> 4.1
<i>L. Valerius</i> 7.9	<i>M. Æmilius Porci-</i>
<i>Lucretius</i> 1.4	<i>na</i> 8.1
<i>Lucretius Cōsul.</i> 1.6	<i>M. Æmilius Scau-</i>
<i>Lucretia</i> 6.1	<i>rus</i> 8.1. & 8.5
<i>Ludorum mors</i> 2.1	<i>M. Agrippa</i> 4.7
<i>Lyciorum ritus,</i> &	<i>M. Anci Carseol. fi-</i>
<i>mors</i> 2.1	<i>lius</i> 7.7
<i>Lycurgus</i> 5.3	<i>M. Antonius</i> 2.4. &
<i>Lycurgus Lacedæ-</i>	3.7. & 7.3. & 5.
<i>monionum Legis-</i>	1. & 8.9. & 9.5
<i>lator</i> 1.3	<i>M. Aquilius</i> 9.13
M	<i>M. Attilius Regu-</i>
M <i>Agius Ebiolo</i>	<i>lus</i> 1.1. & 2.4. &
9.11.	3.2.
<i>Majores quæsi mo-</i>	<i>M. Bibulus</i> 4.1
<i>rem in urbe ob-</i>	<i>M. Brutus</i> 1.4. & 1.
	5. &

5. & 5.1. & 6.4	<i>M. Marius</i>	2.1
<i>M. Cato</i> 3.1. & 3.6	<i>M. Messalla</i>	9.5
& 4.3. & 8.16	<i>M. Menenius</i>	A-
<i>M. Castritius</i> 6.2	grip.	4.4
<i>M. Cicero</i> 8.5. & 8.	<i>M. Palicanus</i>	3.8
10. & 1.7	<i>M. Perpeno</i> 3.4. &	
<i>M. Claudius Mar-</i>	8.14	
<i>cellus Aedilis,</i> &	<i>M. Plancius</i>	4.6
<i>filii suus</i> 6.1	<i>M. Popilius</i>	7.9
<i>M. Clodius</i> 6.3	<i>M. Porcius Cato</i>	7.5
<i>M. Cornelius</i> 1.1	<i>M. Rutilius Censu-</i>	
<i>M. Cotta</i> 5.5	<i>rinus</i>	4.1
<i>M. Crassus</i> 1.6. &	<i>M. Scaeva</i>	3.2
9.4	<i>M. Scevola</i>	3.2
<i>M. Curius</i> 4.3	<i>M. Scaurus</i> 4.4. &	
<i>M. Curius Consul</i>	5.8. & 3.8	
6.3.	<i>M. Torquatus</i>	2.7
<i>M. Drusus Tribu-</i>	<i>M. Tul. Cicero</i> 1.4.	
<i>nus</i> 9.5	& 1.7	
<i>M. Fabius</i> 5.5	<i>M. Valerius</i>	8.7
<i>M. Flaccus</i> 9.5	<i>M. Valerius Maxi-</i>	
<i>M. Horatius</i> 8.1	<i>mus</i>	2.4
<i>M. Juventius Con-</i>	<i>M. Valerius Messa-</i>	
<i>sul</i> 2.1.2	<i>la</i>	2.4
<i>M. Lepidus</i> 8.5	<i>M. Valerius Corvi-</i>	
<i>M. Lucinius Stolo</i>	<i>nus</i>	8.14
8.6	<i>M. Volusius aedilis</i>	
<i>M. Marcellus</i> 1.9.	3.7.	
& 2.3. & 3.2. &	<i>Martius</i>	1.6
4.1. & 5.1	<i>Martius Coriola-</i>	
<i>M. Manlius</i> 5.3	<i>nus</i>	5.2
	<i>Maf-</i>	

<i>Massinissa rex</i>	1.2.	<i>aequitum</i>	5.2
& 5.2. & 8. 14.		<i>Minya</i>	4.6
& 9.14		<i>Citbridates</i>	5.2. &
<i>Masilienses</i>	2.1	& 8.7. & 9.2. &	
<i>Masiliensium ritus</i>	2.1	9.11	
<i>Menegenes Cocus</i>		<i>Mitridatis regis fi-</i>	
9.15		<i>lia</i>	1.8
<i>Metellus</i>	1.1. & 1.	<i>Moderatio parentum</i>	
4. & 2.2. & 3.8.		<i>in suspectos libe-</i>	
& 6.2. & 8: 14.		<i>ros</i>	5.9
& 9.3		<i>Mulier matrem in-</i>	
<i>Metellus Celer</i>	6.2	<i>terficiens</i>	8.1
<i>Metellus Macedo-</i>		<i>Mulier quadam</i>	6.2
<i>nicus</i>	4.1	<i>Mulier utrum, et fi-</i>	
<i>Metellus Alunidi-</i>		<i>lium interficiens</i>	8.1
<i>cus</i>	4.1	<i>Mulieres Roman.</i>	9.1
<i>Metellus Pius</i>	9.1	<i>Munatius Flaccus</i>	
<i>Metellus Pontif.</i>	1.1	9.2	
<i>Midas</i>	1.6	<i>Mutius Scaevola</i>	3.3
<i>Miles quidam</i>	7.7		
<i>Miles Cn. Pompei</i>			
5.5			
<i>Milites L. Sylla</i>	9.7		
<i>Milius , & Cajus</i>			
<i>Lolius</i>	8.1		
<i>Milo Crotoniates</i>	9.		
12			
<i>Mitridates</i>	5.3		
<i>Minos Creta Ipsu-</i>			
<i>la rex</i>	1.3		
<i>Minutius Magister</i>			

N

N *Aufimenis u-*
xor. 1.8

Numa Popilius 1.3

Numantini 7.6

Numida 2.1

Nuptiae quomodo ce-
lebrantur 2.1

O

O *Octavia sororis*
Augusti, falso
dictus filius, qui-
que

<i>que se ejus filiū</i>	<i>Pausanias</i>	2.1. &
<i>mentiebatur</i>	9.16	8.15
<i>Octavius Balbus</i>	5.7	<i>Pedanius Centurio</i>
<i>Octavius Consul</i>	1.6	3.2
<i>Oculus datus Da-</i>	<i>Peletini</i>	6.6
<i>rius</i>	9.2	<i>Pericles</i> 4.3. & 8.9
<i>Oculus Artaxerx.</i>	9.3	& 8.11
<i>Omen</i>	1.5	<i>Pericles princeps</i>
<i>Ordo equestris</i>	2.1	<i>Atbeniensis</i> 5.10
<i>Orgiagontis Regu-</i>	<i>Persarum in Apol-</i>	
<i>li uxor</i>	6.1	<i>linem religio</i> 1.2
<i>Otobrydes</i>	3.2	<i>Persarum institu-</i>
		<i>tum probabile</i> 2.1
P		
P <i>Ampionis servus</i>	<i>Pestilentia</i>	1.8
6.8	<i>Petilius</i>	1.5
<i>Papyrius</i>	2.2	<i>Pherenoco</i> 8.18
<i>Papyrius Cursor</i>	<i>Philius</i>	3.7
<i>Consul</i>	7.2	<i>Philani fratres Car-</i>
<i>Papyrius Masso</i>	3.6	<i>thaginienses</i> 5.6
<i>Parentum amor, &</i>	<i>Philemon</i>	9.13
<i>indulgentia in li-</i>	<i>Philippus Macedo-</i>	
<i>beros</i>	5.7	<i>Rex</i> 1.8.
<i>Parentum severitas</i>	<i>Philippus Rex</i>	5.2
<i>erga liberos</i>	5.8.	& 1.8
<i>Pater ignotus</i>	5.9	<i>Philippus Rex pa-</i>
<i>Patritii Romani</i>	9.3	<i>ter Alexandri</i> 7.2
<i>Patris amor in fi-</i>	<i>Philocrates servus</i>	
<i>lium</i>	7.3	<i>Gracchi</i> 6.8
<i>Paulus Æmilius</i>	2.	<i>Philon</i> 8.13
5. & 4.3		<i>Phocio</i> 3.8. & 5.3
<i>Pausania civitas</i>	2.1	<i>Pictor quidam</i> 8.2
		<i>Pie-</i>

<i>Pietas erga fratres</i>	5.5	8.15.	<i>Pōpeii patiētia</i>	3.3
<i>Pietas erga patriā</i>	5.6.		<i>Pompejus Rhexinus</i>	7.8
<i>Pindarus</i>	9.1		<i>Pōpilius legatus</i>	6.4
<i>Pindarus servus Cassii</i>	6.8		<i>Pontius</i>	3.8
<i>Piritheus</i>	4.7		<i>Portius Aufidianus</i>	6.1
<i>Pisistratus</i>	1.3. & 8.9. & 5.1		<i>Populus Ægypti</i>	9.1
<i>Pisistratus Atheniensis tyrannus</i>	1.2. & 5.1.		<i>Populus Romanus</i>	4.8. & 9.7
<i>Pittacus</i>	4.1		<i>Populi Rom. error in C. Elvium</i>	9.9
<i>Pittacus Mityleneus</i>	6.5		<i>Populus Romanus in Camillum</i>	5.3
<i>Plato</i>	1.6. & 4.1		<i>Populi verecandia</i>	4.5
<i>Plato philosophus</i>	4.1. & 7.2. & 8.7. & 8.13		<i>Populus Cinanensis</i>	6.4
<i>Pleminius legatus Scipionis</i>	1.2		<i>Porcia Catonis filia</i>	3.2. & 4.6
<i>Plato juvenis</i>	5.4		<i>Porcius Cato</i>	2.4. & 3.2
<i>Polemon Atheniensis philosophus</i>	6.11		<i>Posthumius</i>	2.4
<i>Polistratus</i>	1.8		<i>Posthumius Tiburtus</i>	2.2
<i>Polycrates tyrannus Samiorum</i>	6.11		<i>Potius sacra non observans</i>	1.2
<i>Polydamas</i>	9.12		<i>Prænestini</i>	7.4
<i>Pompejus</i>	1.5. & 5.3. & 4.5. & 4.7.		<i>Prætor quidā Rom.</i>	9.15

Prie-

<i>Prienerfes</i>	1.5	<i>P. Mutius</i>	6.3
<i>Princeps Priver-</i>		<i>P. Pulcher</i>	4.2
<i>natum</i>	6.2	<i>P. Rutil.</i>	2.1. & 2.
<i>Prusa filia Regis</i>			5. & 6.4
<i>Bitbyniæ</i>	1.8	<i>P. Scipio</i>	3.6. & 8.8
<i>Ptolemaeus rex Æ.</i>		<i>P. Scipio Afric.</i>	6.2
<i>gypti</i>	9.1. & 9.2	<i>P. Scipio Nasica</i>	3.
<i>Ptolemaeus rex Cy-</i>			2. & 3.5. & 3.7.
<i>priorum</i>	9.4		& 7.5.
<i>Publicani</i>	6.5	<i>P. Sempronius So-</i>	
<i>Publicia</i>	6.3	<i>phus</i>	6.3
<i>Publicias Liberti-</i>		<i>P. Senator</i>	8.7
<i>nus</i>	9.15	<i>P. Servilius Con-</i>	
<i>Pub. Attilius Phi-</i>		<i>sularis</i>	8.5
<i>liscus</i>	6.1	<i>P. Sextilius</i>	5.3
<i>P. Bilius triūvir</i>	8.1	<i>P. Valerius Publi-</i>	
<i>P. Calius</i>	1.1	<i>cula</i>	2.1. & 4.1
<i>P. Claudius</i>	1.4	<i>P. Vatinius</i>	1.8
<i>P. Cl. Pulcher</i>	4.2	<i>P. Ventidius</i>	6.10
<i>P. Clodius</i>	9.1	<i>Pudicitia</i>	6.1
<i>P. Cornel. Consul</i>	1.1	<i>Pyrrhus</i>	4.3. & 5.1
<i>P. Cornelius Scipio</i>		<i>Pythagoras</i>	8.7. &
	2.2		8 16
<i>P. Crassus</i>	3.2. & 8.7	<i>Pythias</i>	4.7
<i>P. Decius</i>	1.7. & 5.6		
<i>P. Decii filius</i>	5.6	Q	<i>Uadam fæ-</i>
<i>P. Furius</i>	8.1		<i>mina Syra-</i>
<i>P. Furius Philo</i>	3.7		<i>cusana</i>
<i>P. Lentulus</i>	5.3		6.2
<i>P. Licinius</i>	1.1	<i>Quadã mulier</i>	6.2
<i>P. Mevius</i>	6.1	<i>Quatuor trib. pl.</i>	6.5
		<i>Quidam antistes Ro-</i>	
		<i>man.</i>	

man.	7.3	Qu. Consul	5.2
Quidā Epiorū	8.14	Qu. Cotius	3.2
Quidam gloria cupidus	8.25	Q. Crispinus	5.1
Quidā puerū inordinatè amans	8.1	Q. Fabius	8.15
Quidam servus Caii Marii	6.8.	Q. Fabii filius degener	3.5
Quidam servus Pa-nopionis	6.8	Q. Fabius Gurges	4.3
Quidam volens in-cēdere templum Dianæ	8.15	Q. Fabius Labeo	7.3
Quidā volens interficere Octavium Augustum	9.11	Q. Fabius Maximus	1.1. & 2.2. & 3.2. & 3.8. & 4.1. & 4.8. & 5.2. & 6.9. & 8.15
Quint. Ælius Tubero	7.5	Q. Fabius Maximus Servilianus	6.1
Qu. Æmilius	4.4	Q. Flavius	8.1
Qu. Antistius vetus	6.3	Q. Fulvius	1.2. & 2.2. & 2.3
Qu. Caccilius	7.9	Q. Hortensius	8.10. & 8.5. & 9.4
Qu. Caccilius Metellus	7.5	Q. Marcus Lepidus	8.4
Qu. Cassius	9.4	Q. Marius Rex	5.10
Qu. Catulus	2.1. & 2.3. & 6.9. & 8.16. & 9.12.	Q. Martius Philippus	6.3
Qu. Cepio	6.11	Q. Metellus	2.2. & 2.5. & 5.1. & 7.1. & 7.2. & 7.8
Qu. Cinninatus	4.4	Q. Metellus Consul	7.4
Qu. Considius	4.8		

Q.

Q Metellus Pius 8.5	recundia 4.5
Q Pompei mors 9.7	Romanorum ultio, in Adrianū 9.10
Q Scaevola 3.9. & 4.1. & 8. 13. & 8.16.	Romanorum Lega- torum mira con- stantia 2.1
Q Servilius 8.5	Roman. populus 4.8
Q Servilius Cepio 9.6	Romulus 3.2
Q Sertorius 1.3	Roscius 3.7
Q Sertorius men- titus se esse filiū Octaviae sororis Augusti 9.16	S S Acellum Dea S Viriplaca 2.3
Q Tubero Cateſio 4.3.	Saguntini 6.6
Q Varius Trib. 8.6	Samii 1.5
Q Uginus 4.3	Saristes filius Ti- granis Regis 9.11
R	Satellites regis Ve- jentum 9.9
R Egina gentis Thraciae 9.2.	Saturninus Vetu- lio 7.3
Regina Tomiyri 9.10	Scaevola 8.8
Remigis cuiusdam miraculum 1.8	Scipio 2.2. & 3.2. & 4.3
Repudiū primū 1.1	Scipio Aemilianus 2.5. & 3.7. & 5.3 & 6.4. & 8.16.
Rex quidam 7.2	Scipio Africanus 1.3. & 2.5
Romae pestilentia maxima 1.8	Scipio Asiaticus 5.3
Romani 7.4	Scipio ignobilis fi- lius Africani 3.5
Romanae gentis hu- manitas 5.1	Sci-
Romani populi ve-	

<i>Theodorus Cyrenensis</i>	6.2	V.	
<i>Theopompus</i>	4.1	V	<i>Alerius</i> 8.9
<i>Theramenes</i>	3.2		<i>Valerius Corvinus</i> 8.
<i>Theseus</i>	4.7		14.
<i>Thracia</i>	2.1		<i>Valerius Flaccus</i> 3.2
<i>Thrasylbulus</i> 4.1. & 5.6			<i>Valerius Publicola</i> 1.8. &
<i>Tymastheus princeps Lipa-</i>			4.4.
<i>stanorum</i>	1.2		<i>Valesius quidam</i> 2.1
<i>Tiberius Caesar</i>	5.5		<i>Varro</i> 3.4
<i>Tiberius Gracchus</i> 1.1. & 1.			<i>Varro dimicans cum Cartha-</i>
4 & 4.1. & 4.2. & 4.6. &			<i>giniensibus</i> 1.2
4.7. & 6.3. & 6.5.			<i>Velitum usus primo repertus</i>
<i>Timantes pictor</i>	8.12		2.1.
<i>Titinius Centurio</i>	9.9		<i>Veneficia primum orta in ur-</i>
<i>Titius Sextus</i>	8.1		<i>be</i> 2.1.
<i>Titus Aetherius</i>	9.12		<i>Veneris fanum</i> 2.1
<i>Titus Aufidius</i>	6.10		<i>Venus & Praxitelis</i> 8.11
<i>T. Barrulus</i>	7.9		<i>Vetilius leno</i> 7.7
<i>T. Calii filii</i>	8.6		<i>Vibius</i> 3.2. & 8.15
<i>T. Gracchus</i> 1.6. & 4.1			<i>Vini usus mulieribus interdi-</i>
<i>T. Iulius Campanus</i>	3.2		<i>ctus</i> 2.1.
<i>T. Manlius Torquatus</i>	3.2		<i>Virginus vir plebejus</i> 6.1
<i>T. Marius Urinas</i>	9.7		<i>Virgo Emilia</i> 1.1
<i>T. Publius Rutilius</i>	6.10		<i>Viriplaca dea sacellum</i> 2.1
<i>T. Quintius Flaminius</i>	4.8		<i>Virii Salastri uxor</i> 9.11
<i>T. Veturius filius Veturii</i>	6.1		<i>Volsinienses</i> 9.1
<i>Tribunus plebis, siue populus</i>			<i>Uxor Africani prioris</i> 6.7
<i>Romanus</i>	1.6		<i>Uxores Theutonicorum</i> 6.1
<i>Tribuni plebis</i>	2.1		<i>Vulcanus Alcamenis</i> 8.12
<i>Tribus Pollia</i>	9.10		X.
<i>Triumphandi ius</i>	2.3		X
<i>Tucia virgo dea Vesta</i>	8.1		<i>Enocrates</i> 2.5. & 4.
<i>Tulli Annalis filius</i>	9.11		3 & 7.2.
<i>Tullius Servius Rex</i>	3.4		<i>Xenophilus Chalcidē-</i>
<i>Tullus dux Volscorum</i>	7.3		<i>sis Pythagoricus</i> 8.14
<i>Tullus Hostilius</i> 7.4. et 9.12			<i>Xenophon</i> 5.10
<i>Turia uxor Quinti Lucretii</i>			<i>Xerxes</i> 9.1. & 9.5. & 9.13.
6.7.			Z.
<i>Turullius</i>	1.1		Z
<i>Tusculani</i>	7.3		<i>Aleucus Locrensis</i> 6.5
			<i>Zenon Elcates</i> 3.3
			<i>Zenon alius ibidem</i>
			<i>Zeusis pictor</i> 3.7

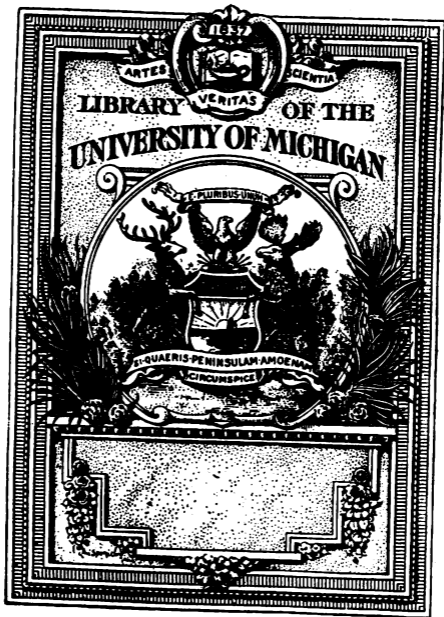
F I N I S.

89
8.
1.2
6
2.1
3.4
ba.
1.2
ms
r.
1
1
1
7
5
k
1
1

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 06230 8872

**BEQUEATHED BY
THOMAS SPENCER JEROME
CLASS OF 1884**

